

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Petavatthu-aṭṭhakathā

Ganthārambhakathā

Mahākāruṇikaṃ (..0001) **nāthaṃ**, ñeyyasāgarapāraguṃ.
vande nipuṇagambhīra-vicitranayadesanaṃ.
Vijjācaraṇasampannā, yena niyyanti lokato;
vande tamuttamaṃ **dhammaṃ**, sammāsambuddhapūjitaṃ.
Sīlādiguṇasampanno, ṭhito maggaphalesu yo;
vande **ariyasaṅghaṃ** taṃ, puññakkhettaṃ anuttaraṃ.
Vandanājanitaṃ puññaṃ, iti yaṃ ratanattaye;
hatantarāyo sabbattha, hutvāhaṃ tassa tejasā.
Petehi ca kataṃ kammaṃ, yaṃ yaṃ purimajātisu;
petabhāvāvahaṃ taṃ taṃ, tesañhi phalabhedato.
Pakāsayantī buddhānaṃ, desanā yā visesato;
saṃvegajananī kamma-phalapaccakkhakarīnī.
Petavatthūti nāmena, supariññātavatthukā;
yaṃ khuddakanikāyasmim, saṅgāyimsu mahesayo.
Tassa sammāvalambitvā, porāṇaṭṭhakathānayaṃ;
tattha tattha nidānāni, vibhāvento visesato.
Suvisuddhaṃ (..0002) asaṃkiṇṇaṃ, nipuṇatthavinicchayaṃ;
mahāvihāravāsīnaṃ, samayaṃ avilomayaṃ.
Yathābalaṃ karissāmi, atthasaṃvaṇṇanaṃ subhaṃ;
sakkaccaṃ bhāsato taṃ me, nisāmayatha sādhavoti.

Tattha **petavatthū**ti seṭṭhiputtādikassa tassa tassa sattassa petabhāvahetu-
bhūtaṃ kammaṃ, tassa pana pakāsanavasena pavatto “khattūpamā arahanto”-
ti-ādikā pariyattidhammo idha “petavatthū”ti adhippeto.

Tayidaṃ petavatthu kena bhāsitaṃ, kattha bhāsitaṃ, kadā bhāsitaṃ, kasmā ca
bhāsitanti? Vuccate- idañhi petavatthu duvidhena pavattaṃ aṭṭhuppattivasena,
pucchāvissajjanavasena ca. Tattha yaṃ aṭṭhuppattivasena pavattaṃ, taṃ bhaga-
vatā bhāsitaṃ, itaraṃ nāradattherādīhi pucchitaṃ tehi tehi petehi bhāsitaṃ.
Satthā pana yasmā nāradattherādīhi tasmim tasmim pucchāvissajjane ārocite taṃ
taṃ aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, tasmā sabbampetaṃ

petavatthu satthārā bhāsitameva nāma jātaṃ. Pavattitavaradhammacakke hi satthari tattha tattha rājagahādīsu viharante yebhuyyena tāya tāya aṭṭhuppattiyā pucchāvissajjanavasena sattānaṃ kammaphalapaccakkhakaṇāya taṃ taṃ petavatthu desanāruḥanti ayaṃ tāvettha “kena bhāsitaṃ” ti-ādīnaṃ padānaṃ sādharmaṇato vissajjanā. Asādhāraṇato pana tassa tassa vatthussa atthavaṇṇanāyameva āgamissati.

Taṃ panetaṃ petavatthu vinayapiṭakaṃ suttantapiṭakaṃ abhidhammapiṭakanti tīsu piṭakesu suttantapiṭakapariyāpannaṃ, dīghanikāyo majjhimanikāyo saṃyuttanikāyo aṅguttaranikāyo khuddakanikāyoti pañcasu nikāyesu khuddakanikāyapariyāpannaṃ, suttaṃ geyyaṃ veyyākaraṇaṃ gāthā udānaṃ itivuttakaṃ jātaṃ abbhutadhammaṃ vedallanti navasu sāsanaṅgesu gāthāsaṅgahaṃ.

“Dvāsīti (..0003) buddhato gaṇhiṃ, dve sahasāni bhikkhuto;

caturāsīti sahasāni, ye me dhammā pavattino” ti. (theragā. 1027)-

Evaṃ dhammaḥaṇḍāgārikaṇa paṭiññātesu caturāsītiyā dhammakkhandaḥasahasu katipayadhammakkhandaḥasaṅgahaṃ, bhāṇavārato catubhāṇavāramattaṃ, vaggato- uragavaggo ubbarivaggo cūlavaggo mahāvaggoti catuvaggasaṅgahaṃ. Tesu paṭhamavagge dvādasa vatthūni, dutiyavagge terasa vatthūni, tatiyavagge dasa vatthūni, catutthavagge soḷasa vatthūni vatthuto ekapaññāsavattupaṭimaṇḍitaṃ. Tassa vaggesu uragavaggo ādi, vatthūsu khettūpamapetavatthu ādi, tassāpi “khettūpamā arahanto” ti ayaṃ gāthā ādi.

1. Uravaggo

1. Khettūpamapetavattuvaṇṇanā

Taṃ panetaṃ vatthūṃ bhagavā rājagahe viharanto veḷuvane kalandakanivāpe aññataraṃ seṭṭhiputtapetaṃ ārabha kathesi. Rājagahe kira aññataro aḍḍho mahaddhano mahābhogo pahūtavittūpakaraṇo anekakoṭidhanasannicayo seṭṭhi ahoṣi. Tassa mahādhanasampannaṭāya “mahādhanaseṭṭhi” tveva samaññā ahoṣi. Ekova putto ahoṣi, piyo manāpo. Tasmīṃ viññutaṃ patte mātāpitaro evaṃ cintesuṃ- “amhākaṃ puttassa divase divase sahasaṃ sahasaṃ paribbayaṃ karontassa vassasatenāpi ayaṃ dhanasannicayo parikkhayaṃ na gamissati, kiṃ imassa sippuggahaṇaparissamena, akilantakāyacitto yathāsukhaṃ bhoge paribhuñjatū” ti sippaṃ na sikkhāpesuṃ. Vayappatte pana kularūpayobbanavilāsasampannaṃ kāmābhimukhaṃ dhammasaññāvimukhaṃ kaññaṃ ānesuṃ. So tāya saddhiṃ abhiraṃto dhamme cittamattampi anuppādetvā, samaṇabrāhmaṇagurujanesu anādaro hutvā, dhuttajanaparivuto rajjamaṇo pañcakāmaguṇe rato giddho mohena andho hutvā kālaṃ vītināmetvā, mātāpitūsu kālakatesu naṭanāṭakagāyakādīnaṃ yathicchitaṃ dento dhanaṃ vināsetvā nacirasseva (..0004) pārijuññappatto hutvā, iṇaṃ gahetvā jīvikaṃ kappento puna iṇampi alabhitvā iṇāyikehi codiyamaṇo tesu attano khettavattugharādīni datvā, kapālahattho bhikkhaṃ

caritvā bhujjanto tasmimyeva nagare anāthasālāyaṃ vasati.

Atha naṃ ekadivasam corā samāgatā evamaḥamsu- “ambho purisa, kiṃ tuyhaṃ iminā dujjivitena, taruṇo tvamasi thāmajavabalasampanno, kasmā hatthapādavikalo viya acchasi? Ehi amhehi saha corikāya paresam santakam gahetvā sukkena jivikam kappehi”ti. So “nāham corikam katum jānāmi”ti āha. Corā “mayam tam sikkhāpema, kevalam tvam amhākam vacanam karohi”ti āhamsu. So “sādhū”ti sampañcchitvā tehi saddhim agamāsi. Atha te corā tassa hatthe mahantam muggaram datvā sandhim chinditvā gharam pavisanto tam sandhi-mukhe thapetvā āhamsu- “sace idha añño koci āgacchati, tam iminā muggarena paharitvā ekappahāreneva mārehi”ti. So andhabālo hitāhitam ajānanto paresam āgamanameva olokeno tattha aṭṭhāsi. Corā pana gharam pavitvā gayhūpagam bhaṇḍam gahetvā gharamanussehi nātamattāva ito cito ca palāyimsu. Gharamanussā utthahitvā siham siham dhāvanta ito cito ca olokena tam purisam sandhidvāre thitam disvā “hare duṭṭhacorā”ti gahetvā hatthapāde muggarādīhi pothetvā rañño dassesum- “ayam, deva, coro sandhisukhe gahito”ti. Rājā “imassa sīsam chindāpehi”ti nagaraguttikam āṇāpesi. “Sādhū, devā”ti nagaraguttiko tam gāhāpetvā pacchābāham gāḥabandhanam bandhāpetvā rattavaṇṇavira-ḷamālābandhakaṇṭham iṭṭhakacuṇṇamakkhitasīsam vajjhapaḥaṭabheridesita-maggaṃ rathikāya rathikam siṅghāṭakena siṅghāṭakam vicarāpetvā kasāhi tālento āghātanābhimukham neti. “Ayam imasmim nagare vilumpamānakacoro gahito”ti kolāhalaṃ ahosi.

Tena ca samayena tasmim nagare sulasā nāma nagarasobhinī pāsāde thitā vātapānantarena olokenā tam tathā nīyamānam disvā pubbe tena kataparicayā “ayam puriso imasmimyeva nagare mahatim sampattim anubhavitvā idāni eva-rūpaṃ anattaṃ anayabyasanaṃ patto”ti tassa kāruṇṇam (..0005) uppādetvā cattāro modake pānīyaṃca pesesi. Nagaraguttikassa ca ārocāpesi- “tāva ayyo āgametu, yāvāyam puriso ime modake khāditvā pānīyam pivissati”ti.

Athetasmim antare āyasmā mahāmogallāno dibbena cakkhunā olokeno tassa byasanappattim disvā karuṇāya saṅcoditamānaso- “ayam puriso akatapuṇṇo katapāpo, tenāyam niraye nibbattissati, mayi pana gate modake ca pānīyaṃca datvā bhummadevesu uppajjissati, yaṃnūnāham imassa avassayo bhavēyyan”ti cintetvā pānīyamodakesu upanīyamānesu tassa purisassa purato pāturahosi. So theram disvā pasannamānaso “kiṃ me idāneva imehi māriyamānassa modakehi khāditehi, idaṃ pana paralokam gacchantassa pātheyyam bhavissati”ti cintetvā modake ca pānīyaṃca therassa dāpesi. Thero tassa pasādasamvaḍḍhanattaṃ tassa passantasseva tathārūpe thāne nisīditvā modake paribhujjivā pānīyaṃca pivitvā utthāyāsanā pakkāmi. So pana puriso coraghātakehi āghātanam netvā sīsacchedam pāpito anuttare puṇṇakkhette mahāmogallānatthere katena puṇṇena uḷāre devaloke nibbattanārahopi yasmā “sulasam āgamma mayā ayam deyyadhammo laddho”ti sulasāya gatena sinehena maraṇakāle cittaṃ upakkilīṭṭham ahosi. Tasmā hīnakāyam upapajjanto pabbatagahanasambhūte sanda-cchāye mahānigrodharukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti.

So kira sace paṭhamavaye kulavaṃsaṭṭhapane ussukkaṃ akarissa, tasmim̐-
yeva nagare seṭṭhīnaṃ aggo abhaviṣṣa, majjhimavaye majjhimo, pacchimavaye
pacchimo. Sace pana paṭhamavaye pabbajito abhaviṣṣa, arahā abhaviṣṣa, majjhi-
mavaye sakadāgāmi anāgāmi vā abhaviṣṣa, pacchimavaye sotāpanno abhaviṣṣa.
Pāpamittasaṃsaggena pana itthidhutto surādutto duccharitanirato anādariko
hutvā anukkamena sabbasampattito parihāyitvā mahābyasanaṃ pattoti vadanti.

Atha so aparena samayena sulasāṃ uyyānagataṃ disvā sañjātakāmarāgo
andhakāraṃ māpetvā taṃ attano bhavanaṃ netvā sattāhaṃ tāya (..0006) saddhim̐
saṃvāsaṃ kappesi, attānañcassā ārocesi. Tassā mātā taṃ apassantī rodamānā
ito cito ca paribbhamati. Taṃ disvā mahājano “ayyo mahāmogallāno mahiddhiko
mahānubhāvo tassā gatiṃ jāneyya, taṃ upasaṅkamtivā puccheyyāsī”ti āha. Sā
“sādhu ayyo”ti therāṃ upasaṅkamtivā tamatthaṃ pucchi. Thero “ito sattame
divase veḷuvanamahāvihāre bhagavati dhammaṃ desente parisapariyante passi-
ssasī”ti āha. Atha sulasā taṃ devaputtaṃ avoca- “ayuttaṃ mayhaṃ tava bhavane
vasantiyā, ajja sattamo divaso, mama mātā maṃ apassantī paridevasokasamā-
pannā bhavissati, sādhu maṃ, deva, tattheva nehi”ti. So taṃ netvā veḷuvane
bhagavati dhammaṃ desente parisapariyante ṭhapentvā adissamānarūpo aṭṭhāsī.

Tato mahājano sulasāṃ disvā evamāha- “amma sulase, tvaṃ ettakaṃ divasaṃ
kuhiṃ gatā? Tava mātā tvaṃ apassantī paridevasokasamāpannā ummādappattā
viya jātā”ti. Sā taṃ pavattiṃ mahājanassa ācikkhi. Mahājanena ca “kathaṃ so
puriso tathāpāpapasuto akatakusalo devūpapattiṃ paṭilabhati”ti vutte sulasā
“mayā dāpīte modake pānīyañca ayyassa mahāmogallānattherassa datvā tena
puññaṃ devūpapattiṃ paṭilabhati”ti āha. Taṃ sutvā mahājano acchariyabbhuta-
cittajāto ahosi- “arahanto nāma anuttaraṃ puññaṃ lokassa, yesu appa-
kopi kato kāro sattānaṃ devūpapattiṃ āvhati”ti uḷāraṃ pītisomanassaṃ paṭisaṃ-
vedesi. Bhikkhū tamatthaṃ bhagavato ārocesuṃ. Tato bhagavā imissā aṭṭhuppa-
tṭiyā-

1. “Khattūpamā arahanto, dāyakā kassakūpamā;
bijūpamaṃ deyyadhammaṃ, etto nibbattate phalaṃ.

2. “Etaṃ bījaṃ kaṣī khettaṃ, petānaṃ dāyakassa ca;
taṃ petā paribhuñjanti, dātā puññaena vaḍḍhati.

3. “Idheva (..0007) kusalaṃ katvā, pete ca paṭipūjiya;

saggañca kamatiṭṭhānaṃ, kammaṃ katvāna bhaddakaṃ”ti.- imā gāthā
abhāsi;

1. Tattha **khetṭūpamā**ti khittaṃ vuttaṃ bījaṃ tāyati mahapphalabhāvakaraṇena rakkhatīti khettaṃ, sālibijādīnaṃ viruhanaṭṭhānaṃ. Taṃ upamā etesanti khetṭūpamā, kedārasadisāti attho. **Arahantoti** khīṇāsavā. Te hi kilesārīnaṃ saṃsāraccakassa arānañca hatattā, tato eva ārakattā, paccayādīnaṃ arahattā, pāpakaraṇe rahābhāvā ca “arahanto”ti vuccanti. Tattha yathā khetañhi tiṇādidosarahitaṃ svābhisaṅkhatabijamhi vutte utusalilādipaccayantarūpetam kassakassa mahapphalaṃ hoti, evaṃ khīṇāsavasantāno lobhādidosarahito svābhisaṅkhate deyyadhammabije vutte kālādipaccayantarasaḥito dāyakassa mahapphalo hoti. Tenāha bhagavā “khetṭūpamā arahanto”ti. Ukkaṭṭhaniddeso ayaṃ tassa sekhādīnampi khettabhāvāpaṭikkhepato.

Dāyakāti cīvarādīnaṃ paccayānaṃ dātāro pariccajanakā, tesam pariccāgena attano santāne lobhādīnaṃ pariccajanakā chedanakā, tato vā attano santānassa sodhakā, rakkhakā cāti attho. **Kassakūpamā**ti kassakasadisā. Yathā kassako sālikhetṭādīni kasitvā yathākālañca vuttudakadānanīharaṇanidhānarakkhaṇādīhi appamajjanto uḷāraṃ vipulañca sassaphalaṃ paṭilabhati, evaṃ dāyakopi arahantesu deyyadhammapariccāgena pāricariyāya ca appamajjanto uḷāraṃ vipulañca dānaphalaṃ paṭilabhati. Tena vuttaṃ “dāyakā kassakūpamā”ti.

Bījūpamaṃ deyyadhammanti liṅgavipallāsenā vuttaṃ, bījasadisā deyyadhammoti attho. Annapānādīkassa hi dasavidhassa dātābavattuno etaṃ nāmaṃ. **Etto nibbattate phalanti** etasmā dāyakapaṭiggāhakadeyyadhammapariccāgato dānaphalaṃ nibbattati ceva uppajjati ca, ciratarapabandhavasena pavattati cāti attho. Ettha ca yasmā pariccāgacetanābhisaṅkhatassa annapānādivattuno bhāvo, na itarassa, tasmā “bījūpamaṃ deyyadhamman”ti deyyadhammaggaṇaṃ kataṃ. Tena deyyadhammāpadesena (..0008) deyyadhammavattuvisa-yāya pariccāgacetanāyayeva bījabhāvo daṭṭhabbo. Sā hi paṭisandhi-ādippabhedassa tassa nissayārammaṇappabhedassa ca phalassa nipphādīkā, na deyyadhammoti.

2. **Etaṃ bījaṃ kaṣī khetṭanti** yathāvuttaṃ bījaṃ, yathāvuttañca khettaṃ, tassa bījassa tasmim khette vapanapayogasaṅkhātā kaṣī cāti attho. Etaṃ tayaṃ kesam icchitabbanti āha “petānaṃ dāyakassa cā”ti. Yadi dāyako pete uddissa dānaṃ deti, petānañca dāyakassa ca, yadi na pete uddissa dānaṃ deti, dāyakasseva etaṃ bījaṃ esā kaṣī etaṃ khettaṃ upakārāya hotīti adhippāyo. Idāni taṃ upakāraṃ dassetuṃ “**taṃ petā paribhuñjanti, dātā puññaena vaḍḍhati**”ti vuttaṃ. Tattha **taṃ petā paribhuñjanti**ti dāyakena pete uddissa dāne dinne yathāvuttakhetṭakasi-bījasampattiyā anumodanāya ca yaṃ petānaṃ upakappati, taṃ dānaphalaṃ petā paribhuñjanti. **Dātā puññaena vaḍḍhati**ti dātā pana attano dānamayapuññanimittaṃ devamanussesu bhogasampatti-ādīnā puññaphalena abhivaḍḍhati. Puññapha-

lampi hi “kusalānaṃ, bhikkhave, dhammānaṃ samādānāhetu evamidamaṃ puññaṃ pavaḍḍhatī”ti-ādīsu (dī. ni. 3.80) puññanti vuccati.

3. Idheva kusalaṃ katvāti anavajjasukhavipākaṭṭhena kusalaṃ petānaṃ uddisānavasena dānamayaṃ puññaṃ upacinitvā idheva imasmiṃyeva attabhāve. **Pete ca paṭipūjijjāti** pete uddissa dānena sammānetvā anubhuyyamaṇadukkhato te mocetvā. Pete hi uddissa diyyamaṇaṃ dānaṃ tesamaṃ pūjā nāma hoti. Tenāha-“amhākañca katā pūjā”ti (pe. va. 18), “petānaṃ pūjā ca katā uḷārā”ti (pe. va. 25) ca. “Pete cā”ti ca-saddena “piyo ca hoti manāpo, abhigamaṇiyo ca hoti vissāsaṇiyo, bhāvaṇiyo ca hoti garukātabbo, pāsaṃso ca hoti kittaniyo viññūnaṃ”ti evamaṇ-dike diṭṭhadhammike dānaṇisaṃse saṅgaṇhāti. **Saggañca kamati ṭhānaṃ, kammaṃ katvāna bhaddakanti** kalyāṇaṃ kusalakammaṃ katvā dibbehi āyu-ādīhi dasahi ṭhānehi suṭṭhu aggattā “saggaṇ”ti laddhanāmaṃ katapuññānaṃ nibbattaṇaṭṭhānaṃ devalokaṃ kamati upapajjanavasena upagacchati.

Ettha (.0009) ca “kusalaṃ katvā”ti vatvā puna “kammaṃ katvāna bhaddaṇ”ti vacanaṃ “deyyadhammapariccāgo viya pattidānavasena dānadhammapariccāgopi dānamayakusalakammamevā”ti dassanaṭṭhanti daṭṭhabbaṃ. Keci panettha “petāti arahanto adhippetā”ti vadanti, taṃ tesamaṃ matimattaṃ “petā”ti khīṇāsavaṇaṃ āgataṭṭhānasseva abhāvato, bijādibhāvassa ca dāyakaṃ viya tesamaṃ ayujjamaṇattā, petayonikānaṃ yujjamaṇattā ca. Desanāpariyosāne devaputtaṃ sulasaṇca ādiṃ katvā caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Khettūpamaṇpetavattavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sūkaramukhapetavattavaṇṇanā

Kāyo te sabbasovaṇṇoti idamaṃ satthari rājagahaṃ upanissāya veḷuvane kalandaṇkanivāpe viharante aññātaraṃ sūkaramukhapetaṃ ārabba vuttaṃ. Atīte kira kassapassa bhagavato sāsaṇe eko bhikkhu kāyena saññato ahoṣi, vācāya asaṇñato, bhikkhū akkosati paribhāsaṇti. So kālaṃ katvā niraye nibbatta, ekaṃ buddhantaṃ tattha paccitvā tato cavitvā imasmiṃ buddhuppāde rājagahaṇaṇaṃ mīpe gijjhakūṭapabbatapāde tasseva kammaṇsa vipākāvasesena khuppipāsābhībhūto peto hutvā nibbatti. Tassa kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahoṣi, mukhaṃ sūkaramukhasadisamaṃ. Athāyasmā nārada gijjhakūṭe pabbate vasanto pātova sarīrapaṭijjaggaṇaṃ katvā pattacivaramādāya rājagahaṃ piṇḍāya gacchanta antarāmagge taṃ petaṃ disvā tena katakammaṃ pucchanta-

4. “Kāyo te sabbasovaṇṇo, sabbā obhāsaṇte disā;

mukhaṃ te sūkaraṇseva, kiṃ kammaṇakarī pure”ti.-

Gāthamaṇha. Tattha **kāyo te sabbasovaṇṇoti** tava kāyo deho sabbo suvaṇṇavaṇṇo uttattakanakasannibho. **Sabbā obhāsaṇte disāti** tassa pabhāya sabbāpi disā samantaṇto obhāsaṇti vijjotati. **Obhāsaṇte** vā antogadhahotu-atthamaṇidamaṃ padanti “te

kāyo sabbasovaṇṇo sabbā disā obhāseti vijjoteti”ti attho daṭṭhabbo. **Mukhaṃ** (..0010) **te sūkarassevā**ti mukhaṃ pana te sūkarassa viya, sūkaramukhasadisam tava mukhanti attho. **Kiṃ kammamakārī pureti** “tvaṃ pubbe atītajātiyaṃ kīdisaṃ kammaṃ akāsi”ti pucchati.

Evaṃ therena so peto katakammaṃ puṭṭho gāthāya vissajjento-

5. “Kāyena saññato āsiṃ, vācāyāsimasaññato;

tena metādiso vaṇṇo, yathā passasi nārada”ti.-

Āha. Tattha **kāyena saññato āsinti** kāyikena saṃyamena saṃyato kāyadvārikena saṃvarena saṃvuto ahoṣiṃ. **Vācāyāsimasaññatoti** vācāya asaññato vācasikena asaṃvarena samannāgato ahoṣiṃ. **Tenāti** tena ubhayena saṃyamena asaṃyamena ca. **Meti** mayhaṃ. **Etādiso vaṇṇoti** ediso. Yathā tvaṃ, nārada, paccakkhato passasi, evarūpo, kāyena manussasaṅghāno suvaṇṇavaṇṇo, mukhena sūkarasadisō āsinti yojanā. **Vaṇṇasaddo** hi idha chaviyaṃ saṅghāne ca daṭṭhabbo.

Evaṃ peto therena pucchito tamatthaṃ vissajjtvā tameva kāraṇaṃ katvā therassa ovādaṃ dento-

6. “Taṃ tyāhaṃ nārada brūmi, sāmaṃ diṭṭhamidaṃ tayā;

mākāsi mukhasā pāpaṃ, mā kho sūkaramukho ahū”ti.-

Gāthamāha. Tattha **tanti** tasmā. **Tyāhanti** te ahaṃ. **Nāradāti** theram ālapati. **Brūmīti** kathemi. **Sāmanti** sayameva. **Idanti** attano sarīraṃ sandhāya vadati. Ayañhettha attho- yasmā, bhante nārada, idaṃ mama sarīraṃ galato paṭṭhāya heṭṭhā manussasaṅghānaṃ, upari sūkarasaṅghānaṃ, tayā paccakkhatova diṭṭhaṃ, tasmā te ahaṃ ovādavasena vadāmīti. Kinti ceti āha “**mākāsi mukhasā pāpaṃ, mā kho sūkaramukho ahū**”ti. Tattha **māti** paṭisedhe nipāto. **Mukhasāti** mukhena. **Khoti** avadhāraṇe, vācāya pāpakammaṃ mākāsi mā karohi. **Mā** (..0011) **kho sūkaramukho ahūti** ahaṃ viya sūkaramukho mā ahoṣiyeva. Sace pana tvaṃ mukharo hutvā vācāya pāpaṃ kareyyāsi, ekaṃsena sūkaramukho bhaveyyāsi, tasmā mākāsi mukhasā pāpanti phalapaṭisedhanamukhenapi hetumeva paṭisedhenti.

Athāyasmā nārado rājagahe piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭṭi-
kkanto catuparisamajjhe nisinnassa satthuno tamatthaṃ ārocesi. Satthā, “nārada,
pubbeva mayā so sattho diṭṭho”ti vatvā anekākāravokāraṃ vacīduccaritasanni-
ssitaṃ ādīnavaṃ, vacīsucaritapaṭisaṃyuttañca ānisaṃsaṃ pakāsentō dhammaṃ
desesi. Sā desanā sampattaparīsāya sātthikā ahoṣīti.

Sūkaramukhapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Pūtimukhapetavatthuvaṇṇanā

Dibbaṃ subhaṃ dhāresi vaṇṇadhātunti idaṃ satthari veḷuvane viharante kala-
ndakanivāpe aññataraṃ pūtimukhapetaṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira kassapassa
bhagavato kāle dve kulaputtā tassa sāsane pabbajitvā silācārasampannā sallekha-
vuttino aññatarasmīṃ gāmakāvāse samaggavāsaṃ vaṣiṃsu. Atha aññataro pāpa-

jjhāsayo pesuññābhirato bhikkhu tesam vasanaṭṭhānaṃ upagañchi. Therā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā vasanaṭṭhānaṃ datvā dutiyadivase taṃ gahetvā gāmaṃ piṇḍāya pavisiṃsu. Manussā te disvā tesu theresu ativiya paramanipaccakāraṃ katvā yāgubhattādīhi paṭimānesuṃ. So vihāraṃ pavisitvā cintesi- “sundaro vatāyaṃ gocaragāmo, manussā ca saddhā pasannā, paṇitapaṇitaṃ piṇḍapātaṃ denti, ayañca vihāro chāyūdakasampanno, sakkā me idha sukkena vasituṃ. Imesu pana bhikkhūsu idha vasantesu mayhaṃ phāsuvihāro na bhavissati, antevāsikavāso viya bhavissati. Handāhaṃ ime aññamaññaṃ bhinditvā yathā na puna idha vasissanti, tathā karissāmī”ti.

Athekadivasaṃ (..0012) mahāthere dvinnampi ovādaṃ datvā attano vasanaṭṭhānaṃ pavitṭhe pesuṇiko bhikkhu thokaṃ kālaṃ vitināmetvā mahātheraṃ upasaṅkamtivā vanditvā therena “kiṃ, āvuso, vikāle āgatosī”ti ca vutte, “āma, bhante kiñci vattabbaṃ atthī”ti vatvā “kathehi, āvuso”ti therena anuññāto āha- “eso, bhante, tumhākaṃ sahāyakatthero sammukhā mitto viya attānaṃ dassetvā parammukhā sapatto viya upavadati”ti. “Kiṃ katheti”ti pucchito “suṇātha, bhante, ‘eso mahāthero saṭho māyāvī kuhako micchājīvena jīvikaṃ kappeti’ti tumhākaṃ aguṇaṃ katheti”ti āha. “Mā, āvuso, evaṃ bhaṇi, na so bhikkhu evaṃ maṃ upavadissati, gihikālato paṭṭhāya mama sabhāvaṃ jānāti ‘pesalo kalyāṇasīlo’”ti. “Sace, bhante, tumhe attano visuddhacittatāya evaṃ cintetha, taṃ tumhākaṃyeva anucchavikaṃ, mayhaṃ pana tena saddhiṃ veraṃ natthi, kasmā ahaṃ tena avuttaṃ ‘vuttan’ti vadāmi. Hotu, kālantarena sayameva jānissathā”ti āha. Theropi puthujjanabhāvadosena dveḥhakacitto “evampi siyā”ti sāsāṅkahadayo hutvā thokaṃ sithilavissāso ahosi. So bālo paṭhamāṃ mahātheraṃ paribhinditvā itarampi thenaṃ vuttanayeneva paribhindi. Atha te ubhopi therā dutiyadivase aññamaññaṃ anālapitvā pattacivaramādāya gāme piṇḍāya

caritvā piṇḍapātāmādāya attano vasanaṭṭhāneyeva paribhuñjitvā sāmīcimattampi akatvā taṃ divasaṃ tattheva vasitvā vibhātāya ca rattiyā aññaamaññaṃ anāroce-
tvāva yathāphāsukaṭṭhānaṃ agamaṃsu.

Pesuṇikaṃ pana bhikkhuṃ paripuṇṇamanorathaṃ gāmaṃ piṇḍāya pavittṭhaṃ manussā disvā āhaṃsu- “bhante, therā kuhiṃ gatā”ti? So āha- “sabbarattiṃ añña-
maññaṃ kalahaṃ katvā mayā ‘mā kalahaṃ karotha, samaggā hotha, kalaho nāma anathhāvaho āyatidukkuppādako akusalasaṃvattaniko, purimakāpi kala-
hena mahatā hitā paribhaṭṭhā’ti-ādīni vuccamānāpi mama vacanaṃ anādiyitvā pakkantā”ti. Tato manussā “therā tāva gacchantu, tumhe pana amhākaṃ anuka-
mpāya idheva anukkaṇṭhitvā vasathā”ti yāciṃsu. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā tattheva vasanto katipāhena cintesi- “mayā silavanto kalyāṇadhammā bhikkhū (..001
āvāsalo bhena paribhinnā, bahuṃ vata mayā pāpakammaṃ pasutan”ti balavavi-
ppaṭisārābhībhuṭo sokavegena gilāno hutvā nacireneva kālaṃ katvā avīcimhi nibbatti.

Itare dve sahāyakattherā janapadacārikaṃ carantā aññatarasmiṃ āvāse samā-
gantvā aññaamaññaṃ sammoditvā tena bhikkhunā vuttaṃ bhedavacanaṃ añña-
maññaṃ āroce tvā tassa abhūtabhāvaṃ ṇatvā samaggā hutvā anukkamena tameva āvāsaṃ paccāgamiṃsu. Manussā dve there disvā haṭṭhatuṭṭhā sañjāta-
somanassā hutvā catūhi paccayehi upaṭṭhahiṃsu. Therā ca tattheva vasantā sappā-
ya-āhāralābhena samāhitacittā vipassanaṃ vadḍhetvā nacireneva arahattaṃ pāpuṇiṃsu.

Pesuṇiko bhikkhu ekaṃ buddhantaraṃ niraye paccitvā imasmiṃ buddhuppāde rājagahassa avidūre pūtimukhapeto hutvā nibbatti. Tassa kāyo suvaṇṇavaṇṇo
ahosi, mukhato pana puḷavakā nikkhamitvā ito cito ca mukhaṃ khādanti, tassa dūrampi okāsaṃ pharitvā duggandhaṃ vāyati. Athāyasmā nārado gijjhakūṭapa-
bbatā orohanto taṃ disvā-

7. “Dibbaṃ subhaṃ dhāresi vaṇṇadhātuṃ, vehāyasaṃ tiṭṭhasi antalikkhe;
mukhañca te kimayo pūtigandhaṃ, khādanti kiṃ kammamakāsi pubbe”ti.-
Imāya gāthāya katakammaṃ pucchi. Tattha **dibbanti** divi bhavaṃ devattabhāvapa-
riyāpannaṃ. Idha pana dibbaṃ viyāti dibbaṃ. **Subhanti** sobhanaṃ, sundara-
bhāvaṃ vā. **Vaṇṇadhātunti** chavivaṇṇaṃ. **Dhāresīti** vahasīti. **Vehāyasaṃ tiṭṭhasi**
antalikkheti vehāyasaṃ aññite antalikkhe tiṭṭhasi. Keci pana “vihāyasaṃ tiṭṭhasi
antalikkhe”ti pāṭhaṃ vatvā vihāyasaṃ obhāsento antalikkhe tiṭṭhasīti vacanase-
sena atthaṃ vadanti. **Pūtigandhanti** kuṇapagandhaṃ, duggandhanti attho. **Kim**
kammamakāsi pubbeti paramaduggandhaṃ te mukhaṃ kimayo khādanti, kāyo ca
suvaṇṇavaṇṇo, kīdisaṃ nāma kammaṃ evarūpassa attabhāvassa kāraṇabhūtaṃ
pubbe tvaṃ akāsīti pucchi.

Evamaṃ (..0014) therena so peto attanā katakammaṃ puṭṭho tamatthaṃ vissa-
jjento-

8. “Samaṇo ahaṃ pāpotiduṭṭhavāco, tapassirūpo mukhasā asaṇṇato;
laddhā ca me tamasā vaṇṇadhātu, mukhañca me pesuṇiyena pūti”ti.-
Gāthamāha. Tattha **samaṇo ahaṃ pāpoti** ahaṃ lāmakko samaṇo pāpabhikkhu

ahosiṃ. **Atidutṭhavācoti** atidutṭhavacano, pare atikkamitvā laṅghitvā vattā, paresaṃ guṇaparidhaṃsakavacanoti attho. “Atidukkhavāco”ti vā pāṭho, ativiya pharusavacano musāvādapesuññādivacīduccaritanirato. **Tapassirūpoti** samaṇa-patirūpako. **Mukhasāti** mukhena. **Laddhāti** paṭiladdhā. Ca-kāro sampiṇḍanatto. **Meti** mayā. **Tapasāti** brahmacariyena. **Pesuṇiyenāti** pisuṇavācāya. **Putīti** pūti-gandhaṃ.

Evaṃ so peto attanā katakammaṃ ācikkhitvā idāni therassa ovādaṃ dento-

9. “Tayidaṃ tayā nārada sāmaṃ diṭṭhaṃ,

Anukampakā ye kusalā vadeyyuṃ.

mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāṇi,

yakkho tuvaṃ hohisi kāmakāmi”ti.-

Osānagāthamāha. Tattha **tayidanti** taṃ idaṃ mama rūpaṃ. **Anukampakā ye kusalā vadeyyunti** ye anukampanasīlā kāruṇikā parahitapaṭipattiyāṃ kusalā nipuṇā buddhādayo yaṃ vadeyyuṃ, tadeva vadāmīti adhippāyo. Idāni taṃ ovādaṃ dassento “**mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāṇi, yakkho tuvaṃ hohisi kāmakāmi**”ti āha. Tassatto- **pesuṇaṃ** pisuṇavacanaṃ musā ca **mā abhāṇi** mā kathehi. Yadi hi tvaṃ musāvādaṃ pisuṇavācañca pahāya vācāya saññato bhavyeysi, yakkho vā devo vā devaṇṇataro vā tvaṃ bhavissasi, kāmaṃ kāmītappaṃ uḷāraṃ dibbasampattiṃ (..0015) paṭilabhivā tattha kāmanasīlo yathāsukhaṃ indriyānaṃ paricarena abhiramaṇasīloti.

Taṃ sutvā thero tato rājagahaṃ gantvā piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍa-pātaṭikkanto satthu tamatthaṃ ārocesi. Sathā taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā dhammaṃ desesi. Sā desanā sampattaparīsāya sātthikā ahosīti.

Pūtimukhapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Piṭṭhadhītalikapetavattuvaṇṇanā

Yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvāti idaṃ sathā sāvattiyāṃ jetavane viharanto anāthapiṇḍikassa gahapatino dānaṃ ārabba kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira gahapatino dhītu dhītāya dārikāya dhāti piṭṭhadhītikaṃ adāsi “ayaṃ te dhītā, imaṃ gahetvā kiḷassū”ti. Sā tattha dhītusaññaṃ uppādesi. Athassā ekadivasaṃ taṃ gahetvā kiḷantiyā pamādena patitvā bhijji. Tato dārikā “mama dhītā matā”ti parodi. Taṃ rodantiṃ kocipi gehajano saññāpetuṃ nāsakkhi. Tasmiñca samaye sathā anāthapiṇḍikassa gahapatino gehe paññatte āsane nisinno hoti, mahāseṭṭhi ca bhagavato samīpe nisinno ahosi. Dhāti taṃ dārikaṃ gahetvā seṭṭhissa santikaṃ agamāsi. Seṭṭhi taṃ disvā “kissāyaṃ dārikā rodati”ti āha. Dhāti taṃ pavattiṃ seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi taṃ dārikaṃ aṅke nisīdāpetvā “tava dhītudānaṃ dassāmi”ti saññāpetvā satthu ārocesi- “bhante, mama nattudhītaraṃ piṭṭhadhītikaṃ uddissa dānaṃ dātukāmo, taṃ me pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ svātanāya adhivāsethā”ti. Adhivāsesi bhagavā tuṅhibhāvena.

Atha bhagavā dutiyadivase pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ seṭṭhissa gharaṃ gantvā bhattakiccaṃ katvā anumodanaṃ karonto-

10. “Yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvā, dajjā dānaṃ amaccharī;
pubbapete ca ārabba, atha vā vatthudevātā.

11. “Cattāro (..0016) ca mahārāje, lokapāle yasassine;
kuveraṃ dhataratṭhañca, virūpakkhaṃ virūḷhakaṃ;
te ceva pūjitā honti, dāyakā ca anipphalā.

12. “Na hi ruṇṇaṃ vā soko vā, yā caññā paridevanā;
na taṃ petassa atthāya, evaṃ tiṭṭhanti ñātayo.

13. “Ayañca kho dakkhiṇā dinnā, saṅghamhi suppatiṭṭhitā;
dīgharattaṃ hitāyassa, ṭhānaso upakappatī”ti.- imā gāthā abhāsi;

10. Tattha **yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvāti** maṅgalādīsu aññataraṃ yaṃ kiñci ārabba uddissa. **Dajjāti** dadeyya. **Amaccharīti** attano sampattiyā parehi sādharāṇabhāvāsahanalakkhaṇassa maccherassa abhāvato amaccharī, pariccāgasīlo macchariyalobhādicittamaḷaṃ dūrato katvā dānaṃ dadeyyāti adhippāyo. **Pubbapete ca ārabbhāti** pubbakepi pete uddissa. **Vatthudevātāti** gharavatthu-ādīsu adhi-
vatthā devatā ārabbhāti yojanā. **Atha vāti** iminā aññepi devamanussādike ye keci ārabba dānaṃ dadeyyāti dasseti.

11. Tattha devesu tāva ekacce pākaṭe deve dassento “**cattāro ca mahārāje**”ti vatvā puna te nāmato gaṇhanto “kuveraṃ”ti-ādīmāha. Tattha **kuveranti** vessavaṇaṃ. **Dhataratṭhanti**-ādīni sesānaṃ tiṇṇaṃ lokapālānaṃ nāmāni. **Te ceva pūjitā hontīti** te ca mahārājāno pubbapetavatthudevātāyo ca uddisanakiriyāya paṭimānikā honti. **Dāyakā ca anipphalāti** ye dānaṃ denti, te dāyakā ca paresaṃ uddisānamattena na nipphalā, attano dānaphalassa bhāgino eva honti.

12. Idāni “ye attano ñātīnaṃ maraṇena rodanti paridevanti socanti, tesāṃ taṃ niratthakaṃ, attaparitāpanamattamevā”ti dassetuṃ “**na hi ruṇṇaṃ vā**”ti gāthamāha. Tattha **ruṇṇanti** ruditaṃ assumocanaṃ na hi kātābbanti (..0017) vacanaseso. **Sokoti** socanaṃ cittasantāpo, antonijjhānanti attho. **Yā caññā paridevanāti** yā ca ruṇṇasokato aññā paridevanā, “kahaṃ ekaputtakā”ti-ādivācāvippalāpo, sopi na kātābboti attho. Sabbattha vā-saddo vikappanatto. **Na taṃ petassa atthāyāti** yasmā ruṇṇaṃ vā soko vā paridevanā vāti sabbampi taṃ petassa kālaka-tassa atthāya upakārāya na hoti, tasmā na hi taṃ kātābbaṃ, tathāpi evaṃ tiṭṭhanti ñātayo aviddasunoti adhippāyo.

13. Evaṃ ruṇṇādīnaṃ niratthakabhāvaṃ dassetvā idāni yā pubbapetādike ārabba dāyakena saṅghassa dakkhiṇā dinnā, tassā sātthakabhāvaṃ dassento “**ayañca kho dakkhiṇā**”ti gāthamāha. Tattha **ayanti** dāyakena taṃ dinnaṃ dānaṃ paccakkhato dassento vadati. Ca-saddo byatirekattho, tena yathā ruṇṇādi petassa na kassaci atthāya hoti, na evamayaṃ, ayaṃ pana dakkhiṇā dīgharattaṃ hitāyassa hotīti vakkhamānameva visesaṃ joteti. **Khoti** avadhāraṇe. **Dakkhiṇāti** dānaṃ. **Saṅghamhi suppatiṭṭhitāti** anuttare puññakkhette saṅghe suṭṭhu patiṭṭhitā. **Dīgharattaṃ hitāyassāti** assa petassa cirakālaṃ hitāya atthāya. **Ṭhānaso upakappatīti** taṅkhaṇaññeva nipphajjati, na kālantareti attho. Ayañhi tattha dhammatā- yaṃ

pete uddissa dāne dinne petā ce anumodanti, tāvadeva tassa phalena petā parimuccantīti.

Evaṃ bhagavā dhammaṃ desetvā mahājanaṃ pete uddissa dānābhiratamānasam katvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. Punadivase seṭṭhibhāriyā avasesā ca ñātakā seṭṭhiṃ anuvattantā evaṃ temāsamattaṃ mahādānaṃ pavattesuṃ. Atha rājā pasenadi kosalo bhagavantaṃ upasaṅkamtivā “kasmā, bhante, bhikkhū māsamattaṃ mama gharaṃ nāgamiṃsū”ti pucchi. Satthārā tasmīṃ kāraṇe kathite rājāpi seṭṭhiṃ anuvattanto buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ pavattesi, taṃ disvā nāgarā rājānaṃ anuvattantā māsamattaṃ mahādānaṃ pavattesuṃ. Evaṃ māsadvayaṃ piṭṭhadhītalikamūlakaṃ mahādānaṃ pavattesunti.

Piṭṭhadhītalikapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Tirokuṭṭapetavatthuvaṇṇanā

Tirokuṭṭesu (..0018) **tiṭṭhantīti** idaṃ satthā rājagahe viharanto sambahule pete ārabha kathesi.

Tatrāyaṃ vitthārakathā- ito dvānavutikappe kāsi nāma nagaraṃ ahosi. Tattha jayaseno nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tassa sirimā nāma devī. Tassā kucchiyaṃ phusso nāma bodhisatto nibbattitvā anupubbena sammāsambodhiṃ abhisambujjhi. Jayaseno rājā “mama putto mahābhinnikkhamaṃ nikkhamitvā buddho jāto, mayhameva buddho, mayhaṃ dhammo, mayhaṃ saṅgho”ti mamattaṃ uppādetvā sabbakālaṃ sayameva upaṭṭhahati, na aññesaṃ okāsaṃ deti.

Bhagavato kaniṭṭhabhātaro vemātikā tayo bhātaro cintesuṃ- “buddhā nāma sabbaloka hitatthāya uppajjanti, na ekasseva atthāya. Amhākañca pitā aññesaṃ okāsaṃ na deti. Kathaṃ nu kho mayaṃ labheyyāma bhagavantaṃ upaṭṭhātuṃ bhikkhusaṅghaṅcā”ti? Tesu etadahosi- “handā mayaṃ kiñci upāyaṃ karomā”ti. Te paccantaṃ kupitaṃ viya kārāpesuṃ. Tato rājā “paccanto kupito”ti sutvā tayopi putte paccantaṃ vūpasametūṃ pesesi. Te gantvā vūpasamētvā āgatā. Rājā tuṭṭho varaṃ adāsi “yaṃ icchatha, taṃ gaṇhathā”ti. Te “mayaṃ bhagavantaṃ upaṭṭhātuṃ icchāmā”ti āhaṃsu. Rājā “etaṃ ṭhapētvā aññaṃ gaṇhathā”ti āha. Te “mayaṃ aññaṃ anatthikā”ti āhaṃsu. Tena hi paricchedaṃ katvā gaṇhathāti. Te satta vassāni yāciṃsu. Rājā na adāsi. Evaṃ “cha, pañca, cattāri, tīṇi, dve, ekaṃ, satta māse, cha, pañca, cattāro”ti vatvā yāva temāsaṃ yāciṃsu. Tadā rājā “gaṇhathā”ti adāsi.

Te bhagavantaṃ upasaṅkamitvā āhaṃsu- “icchāma mayaṃ, bhante, bhagavantaṃ temāsaṃ upaṭṭhātuṃ, adhivāsetu no, bhante, bhagavā imaṃ temāsaṃ vassāvāsan”ti. Adhivāsesi bhagavā tuṅhībhāvena. Te tayo attano janapade niyuttakapurisassa lekhaṃ pesesuṃ “imaṃ temāsaṃ amhehi bhagavā upaṭṭhātabbo, vihāraṃ ādiṃ katvā sabbāṃ bhagavato upaṭṭhānasambhāraṃ sampādehi”ti. So sabbāṃ sampādetvā paṭipesesi. Te (..0019) kāsāyavatthanivatthā hutvā purisasaḥsehi veyyāvaccakarehi bhagavantaṃ bhikkhusaṅghaṅca sakkaccaṃ upaṭṭhahamānā janapadaṃ netvā vihāraṃ niyyātetvā vassaṃ vasāpesuṃ.

Tesaṃ bhaṇḍāgāriko eko gahapatiputto sapajāpatiko saddho ahosi pasanno. So buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dānavattaṃ sakkaccaṃ adāsi. Janapade niyuttakapuriso taṃ gahetvā jānapadehi ekādasamattehi purisasaḥsehi saddhiṃ sakkaccameva dānaṃ pavattāpesi. Tattha keci jānapadā paṭihatacittā ahesuṃ. Te dānassa antarāyaṃ katvā deyyadhammaṃ attanā khādiṃsu, bhata-sālañca agginā dahiṃsu. Pavāritā rājaputtā bhagavato sakkāraṃ katvā bhagavantaṃ purakkhatvā pitu santikameva paccāgamiṃsu. Tattha gantvā bhagavā parinibbāyi. Rājaputtā ca janapade niyuttakapuriso ca bhaṇḍāgāriko ca anupubbena kālaṃ katvā saddhiṃ parisāya sagge uppajjiṃsu, paṭihatacittā janā niraye uppajjiṃsu. Evaṃ tesaṃ ubhayaṃ janānaṃ saggato saggāṃ nirayato nirayaṃ upapajjantānaṃ dvānavutikappā vītivattā.

Atha imasmiṃ bhaddakappe kassapassa bhagavato kāle te paṭihatacittā janā petesu uppanā. Tadā manussā attano attano ñātakānaṃ petānaṃ atthāya dānaṃ datvā uddisanti “idaṃ no ñātīnaṃ hotū”ti, te sampattiṃ labhanti. Atha

imepi petā taṃ disvā kassapaṃ sammāsambuddhaṃ upasaṅkamitvā pucchimsu-
“kiṃ nu kho, bhante, mayampi evarūpaṃ sampattiṃ labheyyāma”ti? Bhagavā āha-
“idāni na labhatha, anāgate pana gotamo nāma sammāsambuddho bhavissati,
tassa bhagavato kāle bimbisāro nāma rājā bhavissati, so tumhākaṃ ito dvānavuti-
kappe ñāti ahosi, so buddhassa dānaṃ datvā tumhākaṃ uddisissati, tadā labhissa-
thā”ti. Evaṃ vutte kira tesam petānaṃ taṃ vacanaṃ “sve labhissathā”ti vuttaṃ
viya ahosi.

Tato (..0020) ekasmiṃ buddhantare vītivatte amhākaṃ bhagavā uppajji. Tepi
tayo rājaputtā purisasahassena saddhiṃ devalokato cavitvā magadharatthe
brāhmaṇakule uppajjitvā anupubbena tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā gayāsise tayo
jaṭilā ahesuṃ, janapade niyuttakapuriso rājā bimbisāro ahosi, bhaṇḍāgāriko gaha-
patiputto visākho nāma seṭṭhi ahosi, tassa pajāpati dhammadinnā nāma seṭṭhi-
dhītā ahosi, avasesā pana parisā rañño eva parivārā hutvā nibbattiṃsu.

Amhākampi bhagavā loke uppajjitvā sattasattāhaṃ atikkamitvā anupubbena
bārāṇasiṃ āgamma dhammacakkaṃ pavattetvā pañcavaggiye ādiṃ katvā yāva
sahassaparivāre tayo jaṭile vinetvā rājagahaṃ agamāsi. Tattha ca tadahupasaṅka-
mantamyeva rājānaṃ bimbisāraṃ sotāpattiphale patiṭṭhāpesi saddhiṃ ekādasana-
hutehi aṅgamagadhavāsīhi brāhmaṇagahapatikehi. Atha raññā svātanāya
bhattenā nimantito adhivāsetvā dutiyadivase māṇavakavaṇṇena sakkena devāna-
mindena purato gacchantena-

“Danto dantehi saha purāṇajaṭilehi, vippamutto vippamuttehi;

siṅgīnikkhasavaṇṇo, rājagahaṃ pāvīsi bhagavā”ti. (mahāva. 58)-

Evaṃādīhi gāthāhi abhitthaviyamāno rājagahaṃ pavisitvā rañño nivesane mahā-
dānaṃ sampaṭicchi. Te pana petā “idāni rājā dānaṃ amhākaṃ uddisissati, idāni
uddisissati”ti āsāya samparivāretvā aṭṭhaṃsu.

Rājā dānaṃ datvā “kattha nu kho bhagavā vihareyyā”ti bhagavato vihāraṭṭhāna-
meva cintesi, na taṃ dānaṃ kassaci uddisi. Tathā taṃ dānaṃ alabhantā petā
chinnāsā hutvā rattiyaṃ rañño nivesane ativiya bhiṃsanakaṃ vissaramakaṃsu.
Rājā bhayasantāsasaṃvegaṃ āpajjitvā vibhātāya (..0021) rattiyā bhagavato āro-
cehi- “evarūpaṃ saddaṃ assosiṃ, kiṃ nu kho me, bhante, bhavissati”ti? Bhagavā
“mā bhāyi, mahārāja, na te kiñci pāpakaṃ bhavissati, apica kho santi te purāṇā-
takā petesu uppanā. Te ekaṃ buddhantaṃ tameva paccāsiantā ‘buddhassa
dānaṃ datvā amhākaṃ uddisissati’ti vicarantā tayā hiyyo dānaṃ datvā na uddisi-
tattā chinnāsā hutvā tathārūpaṃ vissaramakaṃsū”ti āha. “Kiṃ idānipi, bhante,
dinne te labheyyun”ti? “Āma, mahārājā”ti. “Tena hi, bhante, adhivāsetu me
bhagavā ajjatanāya dānaṃ, tesam uddisissāmi”ti. Adhivāsesi bhagavā tuṅhībhā-
vena.

Rājā nivesanaṃ gantvā mahādānaṃ paṭiyādāpetvā bhagavato kālaṃ ārocā-
pesi. Bhagavā rājantepuraṃ gantvā paññatte āsane nisīdi saddhiṃ bhikkhusa-
ṅghena. Te petā “api nāma ajja labheyyāma”ti gantvā tirokuṭṭādīsu aṭṭhaṃsu.
Bhagavā tathā akāsi, yathā te sabbeva rañño āpāthaṃ gatā ahesuṃ. Rājā dakkhi-
ṇodakaṃ dento “idaṃ me ñātīnaṃ hotū”ti uddisi. Tāvadeva petānaṃ kamalakuva-

layasañchannā pokkharāṇiyo nibbattiṃsu. Te tattha nhatvā ca pivitvā ca paṭippa-
ssaddhadarathakilamathapipāsā suvaṇṇavaṇṇā ahesuṃ. Rājā yāgukhajjabho-
jjāni datvā uddisi. Tesu taṅkhaṇaṅṅeva dibbayāgukhajjabhojjāni nibbattiṃsu. Te
tāni paribhuñjitvā piṇḍriyā ahesuṃ. Atha vatthasenāsanāni datvā uddisi. Tesu
dibbavatthapāsādapaccattharaṇaseyyādi-alāṅkāraavidhayo nibbattiṃsu. Sā ca
tesu sampatti sabbāpi yathā raṅṅo pākaṭā hoti, tathā bhagavā adhiṭṭhāsi. Rājā
taṃ disvā ativiya attamano ahosi. Tato bhagavā bhuttāvī pavārito raṅṅo bimbisā-
rassa anumodanattaṃ tirokuṭṭapetavattuṃ abhāsi-

14. “Tirokuṭṭesu tiṭṭhanti, sandhisiṅghāṭakesu ca;
dvārabāhāsu tiṭṭhanti, āgantvāna sakaṃ gharaṃ.
15. “Pahūte annapānamhi, khajjabhojje upaṭṭhite;
na tesu koci sarati, sattānaṃ kammaṃ paccayā.
16. “Evaṃ (..0022) dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakā;
suciṃ paṇītaṃ kālena, kappiyaṃ pānabhojanaṃ.
17. “Idaṃ vo ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo;
te ca tattha samāgantvā, ñātipetā samāgatā;
pahūte annapānamhi, sakkaccaṃ anumodare.
18. “Ciraṃ jīvantu no ñātī, yesuṃ hetu labhāmaṃ;
amhākaṅca katā pūjā, dāyakaṃ ca anipphalā.
19. “Na hi tattha kasi atthi, gorakkhettha na vijjati;
vaṇijjā tādisi natthi, hiraṅṅena kayākayaṃ;
ito dinnena yāpenti, petā kālagatā taṃhi.
20. “Unname udakaṃ vuṭṭhaṃ, yathā ninnāṃ pavattati;
evameva ito dinnāṃ, petānaṃ upakappati.
21. “Yathā vārivahā pūrā, paripūrenti sāgaraṃ;
evameva ito dinnāṃ, petānaṃ upakappati.
22. “Adāsi me akāsi me, ñātimittā sakhā ca me;
petānaṃ dakkhiṇaṃ dajjā, pubbe katamanussaraṃ.
23. “Na hi ruṇṇaṃ vā soka vā, yā caññā paridevanā;
na taṃ petānamatthāya, evaṃ tiṭṭhanti ñātayo.
24. “Ayaṅca kho dakkhiṇā dinnā, saṅghaṃhi suppatiṭṭhitā;
dīgharattaṃ hitāyassa, ṭhānaso upakappati.
25. “So ñātidhammo ca ayaṃ nidassito, petāna pūjā ca katā uḷārā;
balaṅca bhikkhūnaṃ uppadinnaṃ, tumhehi puññaṃ pahutaṃ anappakan”-
ti.

14. Tattha (..0023) **tirokuṭṭesūti** kuṭṭānaṃ parabhāgesu. **Tiṭṭhantīti** nisajjādipaṭi-
kkhepato ṭhānakappanavacanamaṃ, gehapākāraṃ kuṭṭānaṃ dvārato bahi eva
tiṭṭhantīti attho. **Sandhisiṅghāṭakesu cāti** sandhīsu ca siṅghāṭakesu ca. **Sandhīti**
catukkoṇaracchā, gharasandhibhittisandhi-ālokaṃ sandhiyopi vuccanti. **Siṅghāṭa-**
kāti tikoṇaracchā. **Dvārabāhāsu tiṭṭhantīti** nagaradvāragharadvārānaṃ bāhā
nissāya tiṭṭhanti. **Āgantvāna sakaṃ gharaṃti** sakagharaṃ nāma pubbañātigha-
rampi attanā sāmibhāvena ajjhāvutthagharampi, tadubhayampi te yasmā sakagha-

rasaññāya āgacchanti, tasmā “āgantvāna sakaṃ gharan”ti āha.

15. Evaṃ bhagavā pubbe anajjhāvutthapubbampi pubbañātigharattā bimbisāra-nivesanaṃ sakagharasaññāya āgantvā tirokuṭṭādīsu ṭhite issāmacchariyaphalaṃ anubhavante ativiya duddasikavirūpabhayānakadassane bahū pete rañño dassento “tirokuṭṭesu tiṭṭhanti”ti gāthaṃ vatvā puna tehi katassa kamma dāru-ṇabhāvaṃ dassento “**pahūte annapānamhī**”ti dutiyagāthamāha.

Tattha **pahūte**ti anappake bahumhi, yāvadattheti attho. Ba-kārassa hi pa-kāro labbhati “pahu santo na bharaṭi”ti-ādīsu (su. ni. 98) viya. Keci pana “bahuke”ti paṭhanti, so pana pamādapāṭho. **Annapānamhī**ti anne ca pāne ca. **Khajjabhojje**ti khajje ca bhojje ca. Etena

asitapītakhāyitasāyitavasena catubbidhampi āhāraṃ dasseti. **Upaṭṭhiteti** upa-
gamma ṭhite sajjite, paṭiyatteti attho. **Na tesam koci sarati sattānanti** tesam pettivi-
saye uppannānaṃ sattānaṃ koci mātā vā pitā vā putto vā nattā vā na sarati. Kiṃ
kāraṇā? **Kammaṃ paccayāti**, attanā katassa adānadānapaṭisedhanādibhedassa
kadariyakammaṃ kāraṇabhāvato. Tañhi kammaṃ tesam ñātīnaṃ sarituṃ na
deti.

16. Evaṃ bhagavā anappakepi annapānādimhi vijjamāne ñātīnaṃ paccāsisa-
ntānaṃ petānaṃ kammaphalena ñātakānaṃ anussaraṇamattassāpi abhāvaṃ
dassetvā (..0024) idāni pettivisayupapanne ñātike uddissa raññā dinnadānaṃ
pasamsanto **“evaṃ dadanti ñātīnaṃ”** ti tatiyagāthamāha.

Tattha **evanti** upamāvacaṃ. Tassa dvidhā sambandho- tesam sattānaṃ
kammaṃ paccayā asarantesupi kesuci keci dadanti ñātīnaṃ, ye evaṃ anukampakā
hontīti ca, mahārāja, yathā tayā dinnaṃ, evaṃ sucim paṇītaṃ kālena kappiyaṃ
pānabhojanaṃ dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakāti ca. Tattha **dadantīti** denti
uddisanti niyyātentī. **Ñātīnanti** mātito ca pitito ca sambandhānaṃ. **Yeti** ye keci
puttādayo. **Hontīti** bhavanti. **Anukampakāti** atthakāmā hitesino. **Sucinti** suddhaṃ
manoharaṃ dhammikañca. **Paṇītanti** uḷāraṃ. **Kālenāti** dakkhiṇeyyānaṃ paribho-
gayoggakālena, ñātipetānaṃ vā tirokuṭṭādīsu āgantvā ṭhitakālena. **Kappiyanti** anu-
cchavikaṃ patirūpaṃ ariyānaṃ paribhogārahaṃ. **Pānabhojananti** pānañca bhoja-
nañca, tadupadesena cettha sabbaṃ deyyadhammaṃ vadati.

17. Idāni yena pakārena tesam petānaṃ dinnaṃ nāma hoti, taṃ dassento **“idaṃ
vo ñātīnaṃ hotu, sukhītā hontu ñātayo”** ti catutthagāthāya pubbaḍḍhaṃ āha. Taṃ
tatiyagāthāya pubbaḍḍhena sambandhitabbaṃ-

“Evaṃ dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakā;
idaṃ vo ñātīnaṃ hotu, sukhītā hontu ñātayo” ti.

Tena “idaṃ vo ñātīnaṃ hotūti evaṃ pakārena dadanti, no aññathā” ti ākāra-
tthena evaṃ saddena dātābbākāranidassanaṃ kataṃ hoti.

Tattha **idanti** deyyadhammanidassanaṃ. **Voti** nipātamattaṃ “yehi vo ariyā” ti-ā-
dīsu (ma. ni. 1.36) viya. **Ñātīnaṃ hotūti** pettivisaye uppannānaṃ ñātakānaṃ hotu.
“No ñātīnaṃ” ti ca paṭhanti, amhākaṃ ñātīnanti attho. **Sukhītā hontu ñātayo** te
pettivisayūpapannā ñātayo idaṃ phalaṃ paccanubhavantaṃ sukhītā sukhappattā
hontu.

Yasmā “idaṃ vo ñātīnaṃ hotū” ti vuttepi aññena katakammaṃ na aññassa
phaladaṃ hoti, kevalaṃ pana tathā uddissa dīyamānaṃ taṃ vatthu ñātipetānaṃ (..00
kusalakammaṃ paccayo hoti, tasmā yathā tesam tasmim vatthusmim tasmim-
yeva khaṇe phalanibbattaṃ kusalakammaṃ hoti, taṃ dassento **“te ca tattho”**-
ti-ādimāha.

Tattha **teti** ñātipetā. **Tatthāti** yattha dānaṃ dīyati, tattha. **Samāgantvāti** “ime no
ñātayo amhākaṃ atthāya dānaṃ uddisanti” ti anumodanattaṃ tattha samāgatā
hutvā. **Pahūte annapānamhīti** attano uddissa dīyamāne tasmim vatthusmim.
Sakkaccaṃ anumodareti kammaphalaṃ abhisaddahantā cittikāraṃ avijahantā
avikkhittacittā hutvā “idaṃ no dānaṃ hitāya sukhāya hotū” ti modanti anumodanti

pītisomanassajātā honti.

18. Ciraṃ jīvantūti ciraṃ jīvino dīghāyukā hontu. **No ñātīti** amhākaṃ ñātakā. **Yesaṃ hetūti** yesaṃ kāraṇā ye nissāya. **Labhāmaseti** īdisaṃ sampattiṃ paṭila-bhāma. Idañhi uddisanena laddhasampattiṃ anubhavantānaṃ petānaṃ attano ñātīnaṃ thomanākāradassanaṃ. Petānañhi attano anumodanena, dāyakānaṃ uddisanena, ukkhiṇeyyasampattiyā cāti tīhi aṅgehi dakkhiṇā taṅkhaṇaṅṅeva phalanibbattikā hoti. Tattha dāyakā visesahetu. Tenāha “yesaṃ hetu labhāmase”-ti. **Amhākañca katā pūjāti** “idaṃ vo ñātīnaṃ hotū”ti evaṃ uddisantehi dāyakehi amhākañca pūjā katā, te **dāyakā ca anipphalā** yasmiṃ santāne pariccāgamayaṃ kammaṃ nibbattaṃ tassa tattheva phaladānato.

Etthāha- “kiṃ pana pettivisayūpapannā eva ñātī hetusampattiyo labhanti, udāhu aññepī”ti? Na cettha amhehi vattabbaṃ, atthi bhagavatā evaṃ byākatattā. Vuttañhetam

“Mayamassu, bho gotama, brāhmaṇā nāma dānāni dema, puññāni karoma ‘idaṃ dānaṃ petānaṃ ñātisālohitānaṃ upakappatu, idaṃ dānaṃ petā ñātisālohitā paribhuñjantū’ti. Kacci taṃ, bho gotama, dānaṃ petānaṃ ñātisālohitānaṃ upakappati (..0026), kacci te petā ñātisālohitā taṃ dānaṃ paribhuñjantīti? Ṭhāne kho, brāhmaṇa, upakappati, no aṭṭhāneti.

“Katamaṃ pana, bho gotama, ṭhānaṃ, katamaṃ aṭṭhānanti? Idha, brāhmaṇa, ekacco pāṇātipātī hoti ...pe... micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā nirayaṃ upapajjati. Yo nerayikānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idaṃ kho, brāhmaṇa, aṭṭhānaṃ, yattha ṭhitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

“Idha pana, brāhmaṇa, ekacco pāṇātipātī hoti ...pe... micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā tiracchānayaṇiṃ upapajjati. Yo tiracchānayaṇi-kānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idampi kho, brāhmaṇa, aṭṭhānaṃ, yattha ṭhitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

“Idha pana, brāhmaṇa, ekacco pāṇātipātā paṭivirato hoti ...pe... sammādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā manussānaṃ saḥabyataṃ upapajjati ...pe... devānaṃ saḥabyataṃ upapajjati. Yo devānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idampi kho, brāhmaṇa, aṭṭhānaṃ, yattha ṭhitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

“Idha pana, brāhmaṇa, ekacco pāṇātipātī hoti ...pe... micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā pettivisayaṃ upapajjati. Yo pettivisayikānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Yaṃ vā panassa ito anupaveccenti mittāmaccā vā ñātisālohitā vā, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idaṃ kho, brāhmaṇa, ṭhānaṃ, yattha ṭhitassa taṃ dānaṃ upakappati”ti.

“Sace pana, bho gotama, so peto ñātisālohitō taṃ ṭhānaṃ anupapanno hoti, ko taṃ dānaṃ paribhuñjati”ti (..0027)? “Aññepissa, brāhmaṇa, petā ñātisālohitā taṃ ṭhānaṃ upapannā honti, te taṃ dānaṃ paribhuñjanti”ti.

“Sace pana, bho gotama, so ceva peto ñātisālohitō taṃ ṭhānaṃ anupapanno

hoti, aññepissa petā ñātisālohitā taṃ ṭhānaṃ anupapannā honti, ko taṃ dānaṃ paribhuñjati”ti? “Aṭṭhānaṃ kho etaṃ, brāhmaṇa, anavakāso, yaṃ taṃ ṭhānaṃ vivittaṃ assa iminā dīghena addhunā yadidaṃ petehi ñātisālohitehi, apica, brāhmaṇa, dāyakopi anipphalo”ti (a. ni. 10.177).

19. Idāni pettivisayūpapannānaṃ tattha aññassa kasigorakkhādino sampattipaṭilābhakāraṇassa abhāvaṃ ito dinnena yāpanaṅca dassetuṃ “**na hī**”ti-ādi vuttaṃ.

Tattha **na hi tattha kasi atthī**ti tasmim̐ pettivisaye kasi na hi atthi, yaṃ nissāya petā sukhena jīveyyūṃ. **Gorakkhettha na vijjati**ti ettha pettivisaye na kevalaṃ kasiyeva natthi, atha kho gorakkhāpi na vijjati, yaṃ nissāya te sukhena jīveyyūṃ.

Vañijjā tādisī natthīti vañijjāpi tādisī natthi, yā tesam̐ sampattipaṭilābhahetu bhavēyya. **Hiraññena kayākayanti** hiraññena kayavikkayampi tattha tādisam̐ natthi, yaṃ tesam̐ sampattipaṭilābhahetu bhavēyya. **Ite dinnena yāpenti, petā kālagatā tahinti** kevalaṃ pana ito ñātīhi vā mittāmaccehi vā dinnena yāpenti, attabhāvaṃ pavattenti. **Petā**ti pettivisayūpapannā sattā. **Kālagatā**ti attano maraṇakālena gatā. “Kālakatā”ti vā pāṭho, katakālā katamaraṇā maraṇaṃ sampattā.

Tahinti tasmim̐ pettivisaye.

20-21. Idāni yathāvuttamatthaṃ upamāhi pakāsetuṃ “**unname udakaṃ vuṭṭhan**”ti gāthādvayamāha. Tassattho- yathā unname thale unnatappadese meghehi abhivuṭṭhaṃ udakaṃ yathā ninnam̐ pavattati, yo bhūmibhāgo ninno oṇato, taṃ upagacchati; evameva ito dinnaṃ dānaṃ petānaṃ upakappati (..0028), phalupattiyā viniyujjati. Ninnamiva hi udakappavattiyā ṭhānaṃ petaloko dānūpakappanāya.

Yathāha- “idaṃ kho, brāhmaṇa, ṭhānaṃ, yattha ṭhitassa taṃ dānaṃ upakappati”ti (a. ni. 10.177). Yathā ca kandarapadarasākhapasākhakusobbhamahāsobbhe hi ogalitena udakena vārivahā mahānājjo pūrā hutvā sāgaraṃ paripūrenti, evaṃ ito dinnadānaṃ pubbe vuttanayena petānaṃ upakappatīti.

22. Yasmā petā “ito kiñci labhāmā”ti āsābhibhūtā ñātigharaṃ āgantvāpi “idaṃ nāma no dethā”ti yācituṃ na sakkonti, tasmā tesam̐ imāni anussaraṇavatthūni anussaranto kulaputto dakkhiṇaṃ dajjāti dassento “**adāsi me**”ti gāthamāha.

Tassattho- idaṃ nāma me dhanam̐ vā dhaññaṃ vā adāsi, idaṃ nāma me kiccaṃ attanāyeva yogaṃ āpajjanto akāsi, “asuko me mātito vā pitito vā sambandhattā **ñāti**, sinehavasena tāṇasamatthatāya **mitto**, asuko me sahapam̐sukīlaka-sahāyo **sakhā**”ti ca etaṃ sabbamanussaranto petānaṃ dakkhiṇaṃ dajjā dānaṃ niyyāteyya. “Dakkhiṇā dajjā”ti vā pāṭho, petānaṃ dakkhiṇā dātabbā, tena “adāsi me”ti-ādinā nayena pubbe katamanussaraṃ anussaratāti vuttaṃ hoti. Karaṇatthe hi idaṃ paccattavacanaṃ.

23-24. Ye pana sattā ñātimaraṇena ruṇṇasokādiparā eva hutvā tiṭṭhanti, na tesam̐ atthāya kiñci denti, tesam̐ taṃ ruṇṇasokādi kevalaṃ attaparitāpanamatta-meva hoti, taṃ na petānaṃ kañci atthaṃ sādhetīti dassento “**na hi ruṇṇaṃ vā**”ti gātham̐ vatvā puna magadharājena dinnadakkhiṇāya sātthakabhāvaṃ dassetuṃ “**ayaṅca kho**”ti gāthamāha. Tesam̐ attho heṭṭhā vuttoyeva.

25. Idāni yasmā imaṃ dakkhiṇaṃ dentena raññā ñātīnaṃ ñātīhi kattabbakicca-karaṇena ñātidhammo nidassito, bahujanassa pākaṭo kato, nidassanaṃ pākaṭaṃ

katam “tumhehipi evameva ñātisu ñātidhammo paripūretabbo”ti. Te ca pete dibba-sampattiṃ adhigamentena petānaṃ pūjā katā uḷārā (..0029), buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ annapānādīhi santappentena bhikkhūnaṃ balaṃ anuppadinnaṃ, anukampādiguṇaparivārañca cāgacetanaṃ nibbattentena anappakaṃ puññaṃ pasutaṃ, tasmā bhagavā imehi yathābhuccaguṇehi rājānaṃ sampahaṃsento “**so ñātidhammo**”ti osānagāthamāha.

Tattha **ñātidhammoti** ñātihi ñātīnaṃ kattabbakaraṇaṃ. **Uḷārāti** phītā samiddhā. **Balanti** kāyabalaṃ. **Pasutanti** upacitaṃ. Ettha ca “**so ñātidhammo ca ayaṃ nida-ssito**”ti etena bhagavā rājānaṃ dhammiyā kathāya sandassesi. Ñātidhammada-ssanañhettha sandassanaṃ. “**Petāna pūjā ca katā uḷārā**”ti iminā samādapesi. “Uḷārā”ti pasamsanañhettha punappunaṃ pūjākaraṇe samādapanaṃ. “**Balañca bhikkhūnamanuppadinnaṃ**”ti iminā samuttejesi. Bhikkhūnaṃ balānuppadāna-ñhettha evaṃvidhānaṃ balānuppadāne ussāhavaḍḍhanena samuttejanaṃ. “**Tumhehi puññaṃ pasutaṃ anappakan**”ti iminā sampahaṃsesi. Puññapasavana-kittanañhettha tassa yathābhuccaguṇasaṃvaṇṇanabhāvena sampahaṃsananti evamettha yojanā veditabbā.

Desanāpariyosāne ca pettivisayūpapatti-ādīnavasamvaṇṇanena samviggahada-
yānaṃ yoniso padahataṃ caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo
ahosi. Dutiyadivasepi devamanussānaṃ idameva tirokuṭṭadesanaṃ desesi. Evaṃ
yāva satta divasā tādisova dhammābhisamayo ahosīti.

Tirokuṭṭapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Pañcaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ satthari sāvattiyā viharante pañcaputtakhāda-
kapetiṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyā kira avidūre gāmake aññatarassa kuṭumbi-
kassa bhariyā vañjhā ahosi. Tassa ñātakā etadavocuṃ- “tava pajāpati vañjhā,
aññaṃ te kaññaṃ ānemā”ti. So tassa bhariyāya sinehena na icchi. Athassa
bhariyā taṃ pavattiṃ sutvā sāmikaṃ evamāha (..0030)- “sāmi, ahaṃ vañjhā,
añña kañña ānetabbā, mā te kulavaṃso upacchijjī”ti. So tāya nippīliyamāno
aññaṃ kaññaṃ ānesi. Sā aparena samayena gabbhinī ahosi. Vañjhittī- “ayaṃ
puttaṃ labhitvā imassa gehassa issarā bhavissati”ti issāpakatā tassā gabbhapāta-
nūpāyaṃ pariyesanti aññataraṃ paribbājikaṃ annapānādīhi saṅgaṇhitvā tāya
tassā gabbhapātanaṃ dāpesi. Sā gabbhe patite attano mātuyā ārocesi, mātā
attano ñātake samodhānetvā tamatthaṃ nivedesi. Te vañjhittimā etadavocuṃ-
“tayā imissā gabbho pātito”ti? “Nāhaṃ pātemī”ti. “Sace tayā gabbho na pātito,
sapathaṃ karohī”ti. “Sace mayā gabbho pātito, duggatiparāyaṇā khuppipāsābhi-
bhūtā sāyaṃ pātaṃ pañca pañca putte vijāyitvā khādītva tittimā na gaccheyyaṃ,
niccaṃ duggandhā makkhikāparikiṇṇā ca bhavēyyan”ti musā vatvā sapathaṃ
akāsi. Sā nacirasseva kālaṃ katvā tasseva gāmassa avidūre dubbaṇṇarūpā peti
hutvā nibbatti.

Tadā janapade vutthavassā aṭṭha therā satthu dassanattaṃ sāvattimā āga-
cchantā tassa gāmassa avidūre chāyūdakasampanne araññaṭṭhāne vāsaṃ upaga-
cchimsu. Atha sā peti therānaṃ attānaṃ dassesi. Tesu saṅghatthero taṃ petiṃ-

26. “Naggā dubbaṇṇarūpāsī, duggandhā pūti vāyasi;

makkhikāhi parikiṇṇā, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti.-

Gāthāya paṭipucchi. Tattha **naggā**ti niccoḷā. **Dubbaṇṇarūpāsī**ti ṇavirūpā ativiya
bībhaccharūpena samannāgatā asi. **Duggandhā**ti anīṭṭhagandhā. **Pūti vāyasī**ti
sarīrato kuṇapagandhaṃ vāyasi. **Makkhikāhi parikiṇṇā**ti nilamakkhikāhi sama-
ntato ākiṇṇā. **Kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī**ti kā nāma evarūpā imasmimā ṭhāne tiṭṭhasi,
ito cito ca vicarasīti attho.

Atha sā peti mahātherena evaṃ puṭṭhā attānaṃ pakāsentī sattānaṃ samvegaṃ
janenti-

27. “Ahaṃ (..0031) bhadante petimhi, duggatā yamalokikā;

pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

28. “Kālena pañca puttāni, sāyaṃ pañca punāpare;

vijāyitvāna khādāmi, tepi nā honti me alaṃ.

29. “Pariḍayhati dhūmāyati, khudāya hadayaṃ mama;
pāṇiyaṃ na labhe pātuṃ, passa maṃ byasanaṃ gatan”ti.-

Imā tisso gāthā abhāsi.

27. Tattha **bhadanteti** therāṃ gāravena ālapati. **Duggatāti** duggatiṃ gatā. **Yama-**
lokikāti “yamaloko”ti laddhanāme petaloke tattha pariyāpannabhāvena veditā. **Ito**
gatāti ito manussalokato petalokaṃ upapajjanavasena gatā, upapannāti attho.

28. **Kālenāti** rattiyā vibhātakāle. Bhummatthe hi etaṃ karaṇavacanaṃ. **Pañca**
puttānīti pañca putte. Liṅgavipallāsena hetāṃ vuttaṃ. **Sāyaṃ pañca punāpareti**
sāyanhakāle puna apare pañca putte khādāmīti yojanā. **Vijāyitvānāti** divase
divase dasa dasa putte vijāyitvā. **Tepi nā honti me alanti** tepi dasaputtā ekadi-
vasaṃ mayhaṃ khudāya paṭighātāya ahaṃ pariyattā na honti. Gāthāsukhattha-
ñhettha nā-iti dīghaṃ katvā vuttaṃ.

29. **Pariḍayhati dhūmāyati khudāya hadayaṃ mamāti** khudāya jighacchāya
bādhiyamānāya mama hadayapadeso udaragginā parisamantato jhāyati dhūmā-
yati santappati. **Pāṇiyaṃ na labhe pātunti** pipāsābhibhūtā tattha tattha vicarantī
pāṇiyampi pātuṃ na labhāmi. **Passa maṃ byasanaṃ gatanti** petūpapattiyā sādha-
raṇaṃ asādharāṇaṃca imaṃ īdisaṃ byasanaṃ upagataṃ maṃ passa, bhanteti
attanā anubhaviyamānaṃ dukkhaṃ therassa pavedesi.

Taṃ (..0032) sutvā thero tāya katakammaṃ pucchanto-

30. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissa kammavipākena, puttamaṃsāni khādasi”ti.-

Gāthamāha. Tattha **dukkaṭanti** duccharitaṃ. **Kissa kammavipākenāti** kīdisassa
kammaṃ vipākena, kiṃ pāṇātipātassa, udāhu adinnādānādīsu aññatarassāti
attho. “Kena kammavipākenā”ti keci paṭhanti.

Atha sā petī attanā katakammaṃ therassa kathenti-

31. “Sapatī me gabbhinī āsi, tassā pāpaṃ acetayim;
sāhaṃ paduṭṭhamanasā, akariṃ gabbhapātanaṃ.

32. “Tassa dvemāsiko gabbho, lohitaññeva pagghari;
tadassā mātā kupitā, mayhaṃ ñātī samānayi;
sapathaṃca maṃ akāresi, paribhāsāpayī ca maṃ.

33. “Sāhaṃ ghoraṃca sapathaṃ, musāvādaṃ abhāsisam;
‘puttamaṃsāni khādāmi, sace taṃ pakataṃ mayā’.

34. “Tassa kammaṃ vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ;
puttamaṃsāni khādāmi, pubbalohitamakkhitā”ti.- gāthāyo abhāsi;

31-32. Tattha **sapatīti** samānapatikā itthī vuccati. **Tassā pāpaṃ acetayinti** tassa
sapatiyā pāpaṃ luddakaṃ kammaṃ acetayim. **Paduṭṭhamanasāti** paduṭṭhacittā,
paduṭṭhena vā manasā. **Dvemāsikoti** dvemāsajāto patiṭṭhito hutvā dvemāsikā. **Lohi-**
taññeva paggharīti vipajjamāno ruhiraññeva hutvā vissandi. **Tadassā mātā kupitā,**
mayhaṃ ñātī samānayīti tadā assā sapatiyā mātā mayhaṃ kupitā attano ñātake
samodhānesi. “Tatassā”ti vā pāṭho, tato assāti padavibhāgo.

33-34. **Sapathanti** (..0033) sapanāṃ. **Paribhāsāpayīti** bhayena tājāpesi.

Sapatham musāvādam abhāsisanti “sace taṃ mayā kataṃ, idisī bhaveyyan” ti katameva pāpaṃ akataṃ katvā dassenti musāvādam abhūtaṃ sapatham abhāsiṃ. **Muttamaṃsāni khādāmi, sacetaṃ pakataṃ mayāti** idaṃ tadā sapathassa katākāradassanaṃ. Yadi etaṃ gabbhapātanapāpaṃ mayā kataṃ, āyatim punabbhavābhinibbattiyam mayham puttamaṃsāniyeva khādeyyanti attho. **Tassa kamma-ssāti** tassa gabbhapātanavasena pakatassa pāṇātipātakammassa. **Musāvādassa cāti** musāvādakammassa ca. **Ubhayanti** ubhayassapi kammassa ubhayena vipākena. Karaṇatthe hi idaṃ paccattavacanaṃ. **Pubbalohitamakkhitāti** pasavanavasena paribhijjanavasena ca pubbena ca lohitenā ca makkhitā hutvā puttamaṃsāni khādāmiti yojanā.

Evam sā peti attano kammavipākaṃ pavedetvā puna there evamāha- “ahaṃ, bhante, imasmiṃyeva gāme asukassa kuṭumbikassa bhariyā issāpakatā hutvā pāpakammaṃ katvā evam petayoniyam nibbattā. Sādhu, bhante, tassa kuṭumbikassa geham gacchatha, so tumhākaṃ dānaṃ dassati, taṃ dakkhiṇam mayham uddisāpeyyātha, evam me ito petalokato mutti bhavissati” ti. Therā taṃ sutvā taṃ anukampamānā ullumpanasabhāvasaṅghitā tassa kuṭumbikassa geham piṇḍāya pavisiṃsu. Kuṭumbiko there disvā saṅghatappasādo paccuggantvā pattāni gahetvā there āsanesu nisidāpetvā paṇitena āhārena bhojetum ārabhi. Therā taṃ pavattim kuṭumbikassa ārocetvā taṃ dānaṃ tassā petiyā uddisāpesum. Taṅkhaṇaṅṅeva ca sā peti tato dukkhato apeta uḷārasampattim paṭilabhitvā rattiyaṃ kuṭumbikassa attānaṃ dassesi. Atha therā anukkamena sāvattim gantvā bhagavato tamattham ārocesum. Bhagavā ca tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi. Desanāvasāne mahājano paṭiladdhasaṃvego issāmaccherato paṭivirami. Evam sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣi.

Pañcaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Sattaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā (..0034) **dubbaṇṇarūpāsīti** idaṃ sathari sāvattiyam viharante sattaputtakhādakapetim ārabha vuttaṃ. Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmiṃ gāmake aññatarassa upāsakassa dve puttā ahesum- paṭhamavaye ṭhitā rūpasampannā silācārena samannāgatā. Tesam mātā “puttavati ahan” ti puttabalena bhattāram atimaññati. So bhariyāya avamānito nibbinnamānaso aññaṃ kaññaṃ ānesi. Sā nacirasseva gabbhinī ahoṣi. Athassa jeṭṭhabharyā issāpakatā aññataram vejjam āmisena upalāpetvā tena tassā temāsikaṃ gabbham pātesi. Atha sā ṇātihi ca bhattārā ca “tayā imissā gabbho pātito” ti puṭṭhā “nāham pātemi” ti musā vatvā tehi asaddahantehi “sapatham karohi” ti vuttā “sāyam pātam satta satta putte vijāyitvā puttamaṃsāni khādāmi, niccam duggandhā ca makkhikāparikiṇṇā ca bhavyan” ti sapatham akāsi.

Sā aparena samayena kālam katvā tassa gabbhapātanassa musāvādassa ca

phaleneva petayoniyam nibbattitvā puttānāyena puttamaṃsāni khādanti tasseva gāmassa avidūre vicarati. Tena ca samayena sambahulā therā gāmakāvāse vutthavassā bhagavantam dassanāya sāvattiṃ āgacchantā tassa gāmassa avidūre ekasmiṃ padese rattiyaṃ vāsaṃ kappesaṃ. Atha sā petī tesam therānaṃ attānaṃ dassesi. Tam mahāthero gāthāya pucchi-

35. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, duggandhā pūti vāyasi;
makkhikāhi parikiṇṇā, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī” ti.

Sā therena puṭṭhā tīhi gāthāhi paṭivacanaṃ adāsi-

36. “Ahaṃ bhadante petīmi, duggatā yamalokikā;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

37. “Kālena satta puttāni, sāyaṃ satta punāpare;
vijāyitvāna khādāmi, tepi nā honti me alaṃ.

38. “Pariḍayhati (..0035) dhūmāyati, khudāya hadayaṃ mama;
nibbutiṃ nādhigacchāmi, aggidaḍḍhāva ātape”ti.

38. Tattha **nibbutinti** khuppiḥāsādukkhassa vūpasamaṃ. **Nādhigacchāmīti** na labhāmi. **Aggidaḍḍhāva ātape** ati-uṅha-ātape agginā ḍayhamānā viya nibbutiṃ nādhigacchāmīti yojanā.

Taṃ sutvā mahāthero tāya katakammaṃ pucchanto-

39. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, puttamaṃsāni khādāsī”ti.- gāthamāha;

Atha sā petī attano petalokūpapattiñca puttamaṃsakhādanakāraṇaṅca kathenti-

40. “Ahū mayhaṃ duve puttā, ubho sampattayobbanā;
sāhaṃ puttabalūpetā, sāmikaṃ atimaññisaṃ.

41. “Tato me sāmiko kuddho, sapatim̃ mayhamānaya;
sā ca gabbhaṃ alabhittha, tassā pāpaṃ acetayim̃.

42. “Sāhaṃ paduṭṭhamanasā, akariṃ gabbhapātanaṃ;
tassa temāsiko gabbho, pūtilohitako pati.

43. “Tadassā mātā kupitā, mayhaṃ ñātī samānaya;
sapathaṅca maṃ kāresi, paribhāsāpayī ca maṃ.

44. “Sāhaṃ ghoraṅca sapathaṃ, musāvādaṃ abhāsisam̃;
'puttamaṃsāni khādāmi, sace taṃ pakataṃ mayā'.

45. “Tassa kammaṃ vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ;
puttamaṃsāni khādāmi, pubbalohitamakkhitā”ti.- imā gāthā abhāsi;

40-45. Tattha (..0036) **puttabalūpetā**ti puttabalena upetā, puttānaṃ vasena laddhabalā. **Atimaññisanti** atikkamitvā maññim̃ avamaññim̃. **Pūtilohitako patī**ti kuṇapalohitaṃ hutvā gabbho paripati. Sesam̃ sabbaṃ anantarasadisameva. Tattha aṭṭha therā, idha sambahulā. Tattha pañca puttā, idha sattāti ayameva vise-soti.

Sattaputtakhādakapetivatthuvaṇṇānā niṭṭhitā.

8. Goṇapetavattuvaṇṇā

Kiṃ nu ummattarūpo vāti idaṃ sathā jetavane viharanto aññataram̃ matapi-tikaṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyam̃ kira aññatarassa kuṭumbikassa pitā kālamakāsi. So pitu maraṇena sokasantattahadayo rodamāno ummattako piya vicaranto yaṃ yaṃ passati, taṃ taṃ pucchati- “api me pitaram̃ passithā”ti? Na koci tassa sokaṃ vinodetuṃ asakki. Tassa pana hadaye ghaṭe padīpo viya sotāpattiphalassa upanissayo pajjalati.

Sathā paccūsasamaye lokaṃ olokento tassa sotāpattiphalassa upanissayaṃ

disvā “imassa atitakāraṇaṃ āharitvā sokaṃ vūpasametvā sotāpattiphalaṃ dātuṃ vaṭṭati”ti cintetvā punadivase pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭṭikkanto pacchāsa-
maṇaṃ anādāya tassa gharadvāraṃ agamāsi. So “satthā āgato”ti sutvā paccu-
ggantvā satthāraṃ gehaṃ pavesetvā satthari paññatte āsane nisinne sayaṃ
bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno “kiṃ, bhante, mayhaṃ pitu gata-
ṭṭhānaṃ jānāthā”ti āha. Atha naṃ satthā, “upāsaka, kiṃ imasmiṃ attabhāve
pitaraṃ pucchasi, udāhu atite”ti āha. So taṃ vacanaṃ sutvā “bahū kira mayhaṃ
pitara”ti tanubhūtasoko thokaṃ majjhattaṃ paṭilabhi. Athassa satthā sokavino-
danaṃ dhammakathaṃ katvā apagatasokaṃ kallacittaṃ viditvā sāmukkaṃsikāya
dhammadesanāya sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā vihāraṃ agamāsi.

Atha (..0037) bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ- “passatha,
āvuso, buddhānubhāvaṃ, tathā sokaparidevasamāpanno upāsako khaṇeneva
bhagavatā sotāpattiphale vinīto”ti. Satthā tattha gantvā paññattavarabuddhāsane
nisinno “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchi. Bhikkhū
tamattaṃ bhagavato ārocesuṃ. Satthā “na, bhikkhave, idāneva mayā imassa
soko apanīto, pubbepi apanītoyevā”ti vatvā tehi yācito atitaṃ āhari.

Atite bārāṇasiyaṃ aññatarassa gahapatikassa pitā kālamakāsi. So pitu mara-
ṇena sokaparidevasamāpanno assumukho rattakkho kandanto citakaṃ pada-
kkhiṇaṃ karoti. Tassa putto sujāto nāma kumāro paṇḍito byatto buddhisampanno
pitusokavinayanūpāyaṃ cinto ekadivasaṃ bahinagare ekaṃ matagoṇaṃ
disvā tiṇaṅca pānīyaṅca āharitvā tassa purato ṭhapetvā “khāda, khāda, piva, pivā”-
ti vadanto aṭṭhāsi. Āgatāgatā taṃ disvā “samma sujāta, kiṃ ummattakosi, yo tvaṃ
matassa goṇassa tiṇodakaṃ upanesi”ti vadanti? So na kiñci paṭivadati. Manussā
tassa pitu santikaṃ gantvā “putto te ummattako jāto, matagoṇassa tiṇodakaṃ
deti”ti āhaṃsu. Taṃ sutvā ca kuṭumbikassa pitaraṃ ārabba ṭhito soko apagato.
So “mayhaṃ kira putto ummattako jāto”ti saṃvegappatto vegena gantvā “nanu
tvaṃ, tāta sujāta, paṇḍito byatto buddhisampanno, kasmā matagoṇassa tiṇo-
dakaṃ desi”ti codento-

46. “Kiṃ nu ummattarūpova, lāyitvā haritaṃ tiṇaṃ;
khāda khādāti lapasi, gatasattaṃ jaraggavaṃ.

47. “Na hi annena pānena, mato goṇo samuṭṭhahe;
tvaṃsi bālo ca dummedho, yathā taññova dummatī”ti.-

Gāthādvayamāha. Tattha **kiṃ nūti** pucchāvacaṇaṃ. **Ummattarūpovāti** ummattaka-
sabhāvo viya cittakkhepaṃ patto viya. **Lāyitvāti** lavitvā. **Haritaṃ tiṇanti** allatiṇaṃ.
Lapasi vilapasi. **Gatasattanti** vigatajīvitaṃ. **Jaraggavanti** balibaddaṃ (..0038) jīṇa-
goṇaṃ. **Annena pānenāti** tayā dinnena haritatiṇena vā pānīyena vā. **Mato goṇo**
samuṭṭhaheti kālakato goṇo laddhajīvito hutvā na hi samuṭṭhaheyya. **Tvaṃsi bālo**
ca dummedhoti tvaṃ bālyayogato bālo, medhāsaṅkhātāya paññāya abhāvato
dummedho asi. **Yathā taññova dummatīti** yathā taṃ aññopi nippañño vippala-
peyya, evaṃ tvaṃ niratthakaṃ vippalapasīti attho. Yathā tanti nipātamattaṃ.

Taṃ sutvā sujāto pitaraṃ saññāpetuṃ attano adhippāyaṃ pakāsentō-

48. “Ime pādā idaṃ sīsaṃ, ayaṃ kāyo savāladhi;

nettā tatheva tiṭṭhanti, ayaṃ goṇo samuṭṭhahe.

49. “Nāyyakassa hatthapādā, kāyo sīsañca dissati;

rudam mattikathūpasmim, nanu tvaññeva dummatī”ti.-

Gāthādvayaṃ abhāsi. Tassattho- imassa goṇassa **ime cattāro pādā, idaṃ sīsam,** saha vāladhinā vattatīti **savāladhi ayaṃ kāyo. Imāni ca nettā** nayanāni yathā maraṇato pubbe, **tatheva** abhinnasaṅṭhānāni **tiṭṭhanti. Ayaṃ goṇo samuṭṭhaheti** imasmā kāraṇā ayaṃ goṇo samuṭṭhaheyya samuttiṭṭheyyāti mama cittaṃ bhavēyya. “Maññe goṇo samuṭṭhahe”ti keci paṭṭhanti, tena kāraṇena ayaṃ goṇo sahasāpi kāyaṃ samuṭṭhaheyyāti ahaṃ maññeyyaṃ, evaṃ me maññanā sambhavyeyyāti adhippāyo. **Ayyakassa** pana mayhaṃ pitāmahassa **na hatthapādā kāyo sīsam dissati,** kevalaṃ pana tassa aṭṭhikāni pakkhipitvā kate mattikāmaye thūpe rudanto sataguṇena sahasaguṇena, tāta, **tvaññeva dummati** nippañño, bhijjana-dhammā saṅkhārā bhijjanti, tattha vijānataṃ kā paridevanāti pitu dhammaṃ kathesi.

Taṃ (..0039) sutvā bodhisattassa pitā “mama mutto paṇḍito maṃ saññāpetuṃ imaṃ kammaṃ akāsi”ti cintetvā “tāta sujāta, ‘sabbepi sattā maraṇadhammā’ti aññātametaṃ, ito paṭṭhāya na socissāmi, sokaharaṇasamatthena nāma medhāvinā tādīseneva bhavitabban”ti puttaṃ pasamsanto-

50. “Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghatasittaṃva pāvakaṃ;

vārinā viya osiñcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daraṃ.

51. “Abbahī vata me sallaṃ, sokaṃ hadayanissitaṃ;

yo me sokaparetassa, pitusokaṃ apānudi.

52. “Svāhaṃ abbūḷhasallosmi, sītibhūtosmi nibbuto;

na socāmi na rodāmi, tava sutvāna māṇava.

53. “Evaṃ karonti sappaññā, ye honti anukampakā;

vinivattayanti sokamhā, sujāto pitaraṃ yathā”ti.-

Catasso gāthā abhāsi. Tattha **ādittanti** sokagginā ādittaṃ jalitaṃ. **Santanti** samānaṃ. **Pāvakanti** aggi. **Vārinā viya osiñcanti** udakena avasiñcanto viya. **Sabbaṃ nibbāpaye daranti** sabbaṃ me cittadarathaṃ nibbāpesi. **Abbahī vatāti** nīhari vata. **Sallanti** sokasallaṃ. **Hadayanissitanti** cittasannissitasallabhūtaṃ. **Sokaparetassāti** sokena abhibhūtaṃ. **Pitusokanti** pitaraṃ ārabba uppannaṃ sokaṃ. **Apānudīti** apanesi. **Tava sutvāna māṇavāti,** kumāra, tava vacanaṃ sutvā idāni pana na socāmi na rodāmi. **Sujāto pitaraṃ yathāti** yathā ayaṃ sujāto attano pitaraṃ sokato vinivattesi, evaṃ aññepi ye anukampakā anuggaṇhasilā honti, te sappaññā evaṃ karonti pitūnaṃ aññesañca upakāraṃ karontīti attho.

Māṇavassa vacanaṃ sutvā pitā apagatasoko hutvā sīsaṃ nahāyitvā bhuñjitvā kammante pavattetvā kālaṃ katvā saggaparāyaṇo ahosi. Satthā imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā tesam bhikkhūnaṃ saccāni pakāsesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādīsu patiṭṭhahiṃsu. Tadā sujāto lokanātho ahosīti.

Goṇapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Mahāpesakārapetivatthuvaṇṇanā

rante aññataram pesakārapetiṃ ārabba vuttaṃ. Dvādasamattā kira bhikkhū
Gūthañca (..0040) **muttaṃ ruhirañca pubbanti** idaṃ satthari sāvattiyam viha-
rante aññataram pesakārapetiṃ ārabba vuttaṃ. Dvādasamattā kira bhikkhū
satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā vasanayoggaṭṭhānaṃ vīmaṃsantā upaka-
ṭṭhāya vassūpanāyikāya aññataram chāyūdakasampannaṃ ramaṇiyam araññāya-
tanaṃ tassa ca nātidūre nāccāsanne gocaragāmaṃ disvā tattha ekarattiṃ vasitvā
dutiya divase gāmaṃ piṇḍāya pavasiṃsu. Tattha ekādasa pesakārā paṭivasanti, te
te bhikkhū disvā sañjātasomanassā hutvā attano attano gehaṃ netvā paṇitena
āhārena parivisitvā āhaṃsu “kuhiṃ, bhante, gacchathā”ti? “Yattha amhākaṃ
phāsukaṃ, tattha gamissāmā”ti. “Yadi evaṃ, bhante, idheva vasitabban”ti vassū-
pagamaṃ yāciṃsu. Bhikkhū sampaṭicchasiṃsu. Upāsakā tesam tattha araññaku-
ṭṭikāyo kāretvā adasiṃsu. Bhikkhū tattha vassaṃ upagacchiṃsu.

Tattha jeṭṭhakapesakāro dve bhikkhū catūhi paccayehi sakkaccaṃ upaṭṭhahi,
itare ekekaṃ bhikkhuṃ upaṭṭhahiṃsu. Jeṭṭhakapesakārassa bhariyā assaddhā
appasannā micchādīṭṭhikā maccharinī bhikkhū na sakkaccaṃ upaṭṭhāti. So taṃ
disvā tassāyeva kaniṭṭhabhaginiṃ ānetvā attano gehe issariyaṃ niyyādesi. Sā
saddhā pasannā hutvā sakkaccaṃ bhikkhū paṭijaggi. Te sabbe pesakāro vassaṃ
vutthānaṃ bhikkhūnaṃ ekekassa ekekaṃ sāṭakamaṃsu. Tattha maccharinī
jeṭṭhapesakārassa bhariyā paduṭṭhacittā attano sāmikaṃ paribhāsi- “yaṃ tayā
samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ dānaṃ dinnaṃ annapānaṃ, taṃ te paraloke gūtha-
muttaṃ pubbalohitañca hutvā nibbattatu, sāṭakā ca jalitā ayomayaṭṭā hontū”ti.

Tattha jeṭṭhapesakāro aparena samayena kālaṃ katvā viñjhāṭaviyaṃ ānubhāva-
sampannā rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tassa pana kadariyā bhariyā kālaṃ katvā
tasseva vasanaṭṭhānassa avidūre peti hutvā nibbatti. Sā naggā dubbaṇṇarūpā
jighacchāpipāsābhibhūtā tassa bhūmadevassa santikaṃ gantvā āha- “ahaṃ,
sāmi, niccolā ativiya jighacchāpipāsābhibhūtā vicarāmi, dehi me vatthaṃ annapā-
nañcā”ti. So tassā dibbaṃ uḷāraṃ annapānaṃ upanesi. Taṃ tāya gahitamatta-
meva gūthamuttaṃ pubbalohitañca sampajjati, sāṭakañca dinnaṃ tāya parida-
hitam pajjalitam ayomayaṭṭam hoti. Sā mahādukkhaṃ anubhavanti taṃ
chaḍḍetvā kandanti vicarati.

Tena (..0041) ca samayena aññataro bhikkhu vutthavasso satthāraṃ vandituṃ
gacchanto mahatā satthena saddhiṃ viñjhāṭaviyaṃ paṭipajji. Satthikā rattiṃ maggaṃ
gantvā divā vane sandacchāyūdakasampannaṃ padesaṃ disvā yānāni muñcivā
muhuttaṃ vissasiṃsu. Bhikkhu pana vivekakāmatāya thokaṃ apakkamivā añña-
tarassa sandacchāyassa vanagahanapaṭicchannassa rukkhassa mūle saṅghāṭiṃ
paññapetvā nipanno rattiyaṃ maggagamanaparissamena kilantakāyo niddaṃ
upagañchi. Satthikā vissamivā maggaṃ paṭipajjiṃsu, so bhikkhu na paṭibujji.
Atha sāyanhasamaye uṭṭhahitvā te apassanto aññataram kummaggaṃ paṭipajjitvā
anukkamena tassā devatāya vasanaṭṭhānaṃ sampāpuṇi. Atha naṃ so devaputto
disvā manussarūpena upagantvā paṭisanthāraṃ katvā attano vimānaṃ pavesetvā
pādabhañjanādini datvā payirupāsanto nisīdi. Tasmiñca samaye sā peti āgantvā

“dehi me, sāmi, annapānaṃ sātakañcā”ti āha. So tassā tāni adāsi. Tāni ca tāya gahitamattāni gūthamuttapubbalo hitapajjalita-ayopaṭṭāyeva ahesuṃ. So bhikkhu taṃ disvā sañjātasamvego taṃ devaputtaṃ-

54. “Gūthañca muttaṃ ruhirañca pubbaṃ, paribhuñjati kissa ayaṃ vipāko; ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārī, yā sabbadā lohitapubbabhakkhā.

55. “Navāni vatthāni subhāni ceva, mudūni suddhāni ca lomasāni; dinnāni missā kitakā bhavanti, ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārī”ti.-

Dvīhi gāthāhi paṭipucchi. Tattha **kissa ayaṃ vipākoti** kīdisassa kammassa ayaṃ vipāko, yaṃ esā idāni paccanubhavatīti. **Ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārīti** ayaṃ itthī kiṃ nu kho kammaṃ pubbe akāsi. **Yā sabbadā lohitapubbabhakkhātī** yā sabbakālaṃ ruhirapubbameva bhakkhati paribhuñjati. **Navānīti** paccagghāni tāvadeva pātubhūtāni. **Subhānīti** sundarāni dassanīyāni. **Mudūnīti** sukhasamphassāni. **Suddhānīti** parisuddhavaṇṇāni. **Lomasānīti** salomakāni sukhasamphassāni (..0042), sundarānīti attho. **Dinnāni missā kitakā bhavanti**ti kitakakaṇṭakasadisāni lohapaṭṭasadisāni bhavanti. “Kītakā bhavanti”ti vā pāṭho, khādakapāṇakavaṇṇāni bhavanti attho.

Evaṃ so devaputto tena bhikkhunā puṭṭho tāya purimajātiyā katakammaṃ pakāsento-

56. “Bhariyā mamesā ahu bhadante, adāyikā maccharinī kadariyā; sā maṃ dadantaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ, akkosati ca paribhāsati ca.

57. “Gūthañca muttaṃ ruhirañca pubbaṃ, paribhuñja tvaṃ asuciṃ sabbakālaṃ. etaṃ te paralokasmiṃ hotu, vatthā ca te kitakasamā bhavantu; etādisaṃ duccharitaṃ caritvā, idhāgatā cirarattāya khādatī”ti.-

Dve gāthā abhāsi. Tattha **adāyikāti** kassaci kiñcīpi adānasīlā. **Maccharinī kadariyāti** paṭhamaṃ maccheramalassa sabhāvena maccharinī, tāya ca punappunaṃ āsevanatāya thaddhamaccharinī, tāya kadariyā ahūti yojanā. Idāni tassā tameva kadariyataṃ dassento “**sā maṃ dadantaṃ**”ti-ādīmāha. Tattha **etādisanti** evarūpaṃ yathāvuttavacīduccaritādiṃ caritvā. **Idhāgatāti** imaṃ petalokaṃ āgatā, petatubhāvaṃ upagatā. **Cirarattāya khādatīti** cirakālaṃ gūthādimeva khādati. Tassā hi yenākārena akkuṭṭhaṃ, tenevākārena pavattamānampi phalaṃ. Yaṃ uddissa akkuṭṭhaṃ, tato aññattha pathaviyaṃ kamantakasañkhāte matthake asanipāto viya attano upari patati.

Evaṃ so devaputto tāya pubbe katakammaṃ kathetvā puna taṃ bhikkhuṃ āha- “atthi pana, bhante, koci upāyo imaṃ petalokato mocetun”ti (..0043)? “Atthī”ti ca vutte “kathetha, bhante”ti. Yadi bhagavato ariyasaṅghassa ca ekasseva vā bhikkhuno dānaṃ datvā imissā uddisiyati, ayañca taṃ anumodati, evametissā ito dukkhato mutti bhavissatīti. Taṃ sutvā devaputto tassa bhikkhuno paṇītaṃ annapānaṃ datvā taṃ dakkhiṇaṃ tassā petiyā ādisi. Tāvadeva sā petī suhitā piṇḍriyā dibbāhārassa tittā ahosi. Puna tasseva bhikkhuno hatthe dibbasātaka-yugaṃ bhagavantaṃ uddissa datvā tañca dakkhiṇaṃ petiyā ādisi. Tāvadeva ca sā dibbavatthanivatthā dibbālañkāravibhūsitā sabbakāmasamiddhā devaccharāpaṭibhāgā ahosi. So ca bhikkhu tassa devaputtassa iddhiyā tadaheva sāvattiṃ

patvā jetavanam pavisitvā bhagavato santikam upagantvā vanditvā tam sāṭaka-
yugam datvā tam pavattim ārocesi. Bhagavāpi tamattham aṭṭhuppattim katvā
sappattaparisāya dhammam desesi. Sā desanā mahājanassa sāthikā ahoṣīti.

Mahāpesakārapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Khallāṭiyapetivatthuvaṇṇanā

Kā nu antovimānasminti idaṃ sathari sāvattiyam viharante aññataram khallā-
ṭiyapetim ārabha vuttam. Atite kira bārāṇasiyam aññatarā rūpūpajivinī itthī abhi-
rūpā dassaniyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā atimanoha-
rakesakalāpī ahoṣī. Tassā hi kesā nīlā dīghā tanū mudū siniddhā vellitaggā dviha-
tthagayhā viṣaṭṭhā yāva mekhalā kalāpā olambanti. Tam tassā kesasobham disvā
taruṇajano yebhuyyena tassam paṭibaddhacitto ahoṣī. Athassā tam kesasobham
asahamānā issāpakatā katipayā itthiyo mantetvā tassā eva paricārikadāsim āmi-
sena upalāpetvā tāya tassā kesūpapātanaṃ bhesajjam dāpesum. Sā kira dāsī tam
bhesajjam nhāniyacūṇṇena saddhim payojetvā gaṅgāya nadiyā nhānakāle tassā
adāsī (..0044). Sā tena kesamūlesu temetvā uduke nimujji, nimujjanamatteyeva
kesā samūlā paripatiṃsu, sīsam cassā tittakalābusadisam ahoṣī. Atha sā sabbaso
vilūnakesā luñcitamatthakā kapotī viya virūpā hutvā lajjāya antonagaram pavisitum
asakkonti vatthena sīsam veṭhetvā bahinagare aññatarasmim padese vāsam
kappenti katipāhaccayena apagatalajjā tato nivattetvā tilāni piḷetvā telavaṇijjam
surāvaṇijjañca karonti jivikam kappesi. Sā ekadivasam dvīsu tīsu manussesu surā-
mattesu mahāniddam okkamantesu sithilabhūtāni tesam nivatthavatthāni avahari.

Athekadivasam sā ekam khīṇāsavattheram piṇḍāya carantaṃ disvā pasanna-
cittā attano gharam netvā paññatte āsane nisīdāpetvā telasamsaṭṭham doṇinimma-
jjanim piññākamadāsī. So tassā anukampāya tam paṭiggahetvā paribhuñji. Sā
pasannamānasā upari chattaṃ dhārayamānā aṭṭhāsī. So ca thero tassā cittaṃ
pahaṃsento anumodanaṃ katvā pakkāmi. Sā ca itthī anumodanakāleyeva
“mayham kesā dīghā tanū siniddhā mudū vellitaggā hontū”ti patthanamakāsī.

Sā aparena samayena kālam katvā missakakammassa phalena samudda-
majjhe kanakavimāne ekikā hutvā nibbatti. Tassā kesā patthitākārāyeva sampa-
jjiṃsu. Manussānam sāṭakāvaharaṇena pana naggā ahoṣī. Sā tasmim kanakavi-
māne punappunam uppajjitvā ekam buddhantaram naggāva hutvā vītināmesi.
Atha amhākam bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anupubbena
sāvattiyam viharante sāvattivāsino sattasatā vāṇijjā suvaṇṇabhūmim uddissa
nāvāya mahāsamuddam otariṃsu. Tehi āruḷhā nāvā visamavātavegukkhittā ito
cito ca paribbhamanti tam padesaṃ agamāsī. Atha sā vimānapetī saha vimānena
tesam attānam dassesi. Tam disvā jeṭṭhavāṇijjo pucchanto-

58. “Kā nu antovimānasmim, tiṭṭhanti nūpanikkhami;
upanikkhamassu bhaddhe, passāma tam bahiṭṭhitan”ti.-

Gāthamāha (..0045). Tattha **kā nu antovimānasmim tiṭṭhantī**ti vimānassa anto abbhantare tiṭṭhantī **kā nu tvaṃ, kiṃ manussitthī, udāhu amanussitthī**ti pucchati. **Nūpanikkhamī**ti vimānato na nikkhami. **Upanikkhamassu, bhadde, passāma taṃ bahiṭṭhitanti**, bhadde, taṃ mayam bahi ṭhitam passāma daṭṭhukāmamhā, tasmā vimānato nikkhamassu. “Upanikkhamassu bhaddante”ti vā pāṭho, bhaddam te atthūti attho.

Athassa sā attano bahi nikkhamisum asakkuṇeyyataṃ pakāsentī-

59. “Aṭṭiyāmi harāyāmi, naggā nikkhamitum bahi;

kesehamhi paṭicchannā, puññaṃ me appakaṃ katan”ti.-

Gāthamāha. Tattha **aṭṭiyāmī**ti naggā hutvā bahi nikkhamitum aṭṭikā dukkhitā amhi. **Harāyāmī**ti lajjāmi. **Kesehamhi paṭicchannā**ti kesehi amhi aham paṭicchāditā pārutasarirā. **Puññaṃ me appakaṃ katanti** appakaṃ parittam mayā kusalakammaṃ kataṃ, piññākadānamattanti adhippāyo.

Athassā vāṇijo attano uttarisāṭakaṃ dātukāmo

60. “Handuttariyaṃ dadāmi te, idaṃ dussaṃ nivāsaya;
idaṃ dussaṃ nivāsetvā, ehi nikkhama sobhane;
upanikkhamassu bhadde, passāma taṃ bahiṭṭhitaṃ” ti.-

Gāthamāha. Tattha **handāti** gaṇha. **Uttariyanti** upasaṃbyānaṃ uttarisāṭakanti attho. **Dadāmi teti** tuyhaṃ dadāmi. **Idaṃ dussaṃ nivāsayaṭi** idaṃ mama uttarisāṭakaṃ tvamaṃ nivāsehi. **Sobhaneti** sundararupe.

Evañca pana vatvā attano uttarisāṭakaṃ tassā upanesi, sā tathā diyyamānassa attano anupakappaniyatañca, yathā diyyamānaṃ upakappati, tañca dassenti-

61. “Hatthena hatthe te dinnaṃ, na mayhaṃ upakappati;
esetthupāsako saddho, sammāsambuddhasāvako.

62. “Etaṃ acchādayitvāna, mama dakkhiṇamādisa;
tathāhaṃ sukhitaṃ hessaṃ, sabbakāmasamiddhinaṃ” ti.-

Gāthādvayamāha (..0046). Tattha **hatthena hatthe te dinnaṃ, na mayhaṃ upakappati**, mārisa, tava hatthena mama hatthe tayā dinnaṃ na mayhaṃ upakappati na viniyujjati, upabhogayoggaṃ na hoti attho. **Esetthupāsako saddhoti** eso rata-nattayaṃ uddissa saraṇagamanena upāsako kammaphalasaddhāya ca samannā-gatattā saddho ettha etasmiṃ janasaṃmūhe atthi. **Etaṃ acchādayitvāna, mama dakkhiṇamādisati** etaṃ upāsakaṃ mama diyyamānaṃ sāṭakaṃ paridahāpetvā taṃ dakkhiṇaṃ mayhaṃ ādisa pattidānaṃ dehi. **Tathāhaṃ sukhitaṃ hessanti** tathā kate ahaṃ sukhitaṃ dibbavatthanivatthā sukhappattā bhavissāmi.

Taṃ sutvā vāṇijā taṃ upāsakaṃ nhāpetvā vilimpetvā vatthayugena acchā-desuṃ. Tamatthaṃ pakāsentā saṅgītikārā-

63. “Tañca te nhāpayitvāna, vilimpetvāna vāṇijā;
vattheacchādayitvāna, tassā dakkhiṇamādisuṃ.

64. “Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha;
bhojanacchādanapāniyaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

65. “Tato suddhā sucivasanā, kāsikuttamadhārinī;
hasanti vimānā nikkhami, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ” ti.-

Tisso gāthāyo avocuṃ.

63. Tattha **tanti** taṃ upāsakaṃ. Ca-saddo nipātamattaṃ. **Teti** te vāṇijāti yojanā. **Vilimpetvānāti** uttamena gandhena vilimpetvā. **Vattheacchādayitvānāti** vaṇṇaga-ndharasasampannaṃ sabyañjanaṃ bhojanaṃ bhojetvā nivāsanaṃ uttariyanti dvīhi vatthehi acchādesuṃ, dve vatthāni adamsūti attho. **Tassā dakkhiṇamādisanti** tassā petiyā taṃ dakkhiṇaṃ ādisiṃsu.

64. **Samanantarānuddiṭṭheti anū**-ti nipātamattaṃ, tassā dakkhiṇāya uddiṭṭhasa-manantarameva. **Vipāko udapajjathāti** tassā petiyā vipāko dakkhiṇāya (..0047) phalaṃ uppajji. Kīdisoti peti āha **bhojanacchādanapāniyanti**. Nānappakāraṃ dibbabhojanasadisāṃ bhojanañca nānāviraḡgavaṇṇasamujjalaṃ dibbavatthasadisāṃ vatthañca anekavidhaṃ pānakañca **dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ udapajjathāti** yojanā.

65. **Tatoti** yathāvuttabhōjanādipaṭilābhato pacchā. **Suddhāti** nhānena suddhasa-rirā. **Sucivasanāti** suvisuddhavatthanivatthā. **Kāsikuttamadhārinīti** kāsikavattha-

topi uttamavatthadhārinī. **Hasantī**ti “passatha tāva tumhākaṃ dakkhiṇāya idaṃ phalavisesan”ti pakāsanavasena hasamānā vimānato nikkhami.

Atha te vāṇijā evaṃ paccakkhato puññaphalaṃ disvā acchariyabbhutacittajātā tasmim upāsake sañjātagāravabahumānā katañjalī taṃ payirupāsimsu. Sopi te dhammakathāya bhīyosomattāya pasādetvā saraṇesu ca sīlesu ca patiṭṭhāpesi. Te tāya vimānapetiyaṃ katakammaṃ-

66. “Sucittarūpaṃ ruciraṃ, vimānaṃ te pabhāsati;
devate pucchitācikkha, kissa kammassidaṃ phalaṃ”ti.-

Imāya gāthāya pucchiṃsu. Tattha **sucittarūpanti** hatthi-assa-itthipurisādivasena ceva mālākammalatākammādivasena ca suṭṭhu vihitacittarūpaṃ. **Ruciranti** ramaṇīyaṃ dassanīyaṃ. **Kissa kammassidaṃ phalanti** kīdisassa kamma, kiṃ dāna-mayassa udāhu sīlamayassa idaṃ phalanti attho.

Sā tehi evaṃ puṭṭhā “mayā katassa parittakassa kusalakamma tāva idaṃ phalaṃ, akusalakamma pana āyatim niraye edisaṃ bhavissati”ti tadubhayaṃ ācikkhanti-

67. “Bhikkhuno caramānassa, doṇinimmajjanim ahaṃ;
adāsīm ujubhūtassa, vippasannena cetasā.

68. “Tassa kamma kusalassa, vipākaṃ dīghamantaraṃ;
anubhomi vimānasmim, tañca dāni parittakaṃ.

69. “Uddhaṃ (..0048) catūhi māsehi, kālaṃkiriyaṃ bhavissati;
ekantakaṭukaṃ ghoraṃ, nirayaṃ papatissahaṃ.

70. “Catukkaṇṇaṃ catudvāraṃ, vibhattaṃ bhāgaso mitaṃ;
ayopākārapariyantaṃ, ayasā paṭikujjitaṃ.

71. “Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā;
samantā yojanasataṃ, pharivā tiṭṭhati sabbadā.

72. “Tatthāhaṃ dīghamaddhānaṃ, dukkhaṃ vedissa vedanaṃ;
phalañca pāpakamma, tasmā socāmahaṃ bhusan”ti.- gāthāyo abhāsi;

67. Tattha **bhikkhuno caramānassāti** aññatarassa bhinnakilesassa bhikkhuno bhikkhāya carantassa. **Doṇinimmajjaninti** vissandamānatelaṃ piññākaṃ. **Ujubhūta-ssāti** cittajimhavañkakuṭilabhāvakarānaṃ kilesānaṃ abhāvena ujubhāvappa-ttassa. **Vippasannena cetasāti** kammaphalasaddhāya suṭṭhu pasannena cittena.

68-69. **Dīghamantaranti** ma-kāro padasandhikaro, dīgha-antaraṃ dīghakālanti attho. **Tañca dāni parittakanti** tañca puññaphalaṃ vipakkavipākattā kamma idāni parittakaṃ appāvasesaṃ, na cireneva ito cavissāmīti attho. Tenāha “**uddhaṃ catūhi māsehi, kālaṃkiriyaṃ bhavissati**”ti catūhi māsehi uddhaṃ catunnaṃ māsānaṃ upari pañcame māse mama kālaṃkiriyaṃ bhavissatīti dasseti. **Ekantakaṭu-kanti** ekanteneva aniṭṭhachaphassāyatānikabhāvato ekantadukkanti attho. **Ghoranti** dāruṇaṃ. **Nirayanti** natthi ettha ayo sukhanti katvā “nirayan”ti laddha-nāmaṃ naraṃ. **Papatissahanti** papahissāmi ahaṃ.

70. “Nirayan”ti cettha avīcimahānirayassa adhippetattā taṃ sarūpato dassetuṃ “**catukkaṇṇaṃ**”ti-ādīmāha. Tattha **catukkaṇṇanti** catukkaṇṇaṃ. **Catudvāranti** catūsū disāsu catūhi dvārehi yuttaṃ. **Vibhattanti** suṭṭhu vibhattaṃ.

Bhāgasoti (..0049) bhāgato. **Mitanti** tulitaṃ. **Ayopākārapariyantanti** ayomayena pākārena parikkhittaṃ. **Ayasā paṭikujjinti** ayopaḷaleneva upari pihitaṃ.

71-72. Tejasā yutāti samantato samuṭṭhitajālena mahatā agginā nirantaraṃ samāyutajālā. **Samantā yojanasatanti** evaṃ pana samantā bahi sabbadisāsu yojanasataṃ yojanānaṃ sataṃ. **Sabbadāti** sabbakālaṃ. **Pharivā tiṭṭhatīti** byāpetvā tiṭṭhati. **Tatthāti** tasmim mahāniraye. **Vedissanti** vedissāmi anubhavissāmi. **Phalañca pāpakammassāti** idaṃ idisaṃ dukkhānubhavanaṃ mahā evaṃ katassa pāpassa kammassa phalanti attho.

Evaṃ tāya attanā katakammaphale āyatim nerayikabhaye ca pakāsīte so upāsako karuṇāsañcoditamānaso “handassāhaṃ paṭiṭṭhā bhavēyyan”ti cintetvā āha-“devate, tvaṃ mayhaṃ ekassa dānavasena sabbakāmasamiddhā uṭṭhārasampattiyuttā jātā, idāni pana imesaṃ upāsakānaṃ dānaṃ datvā satthu ca guṇe anussarivā nirayūpapattito muccissasī”ti. Sā petī haṭṭhatuṭṭhā “sādhū”ti vatvā te dibbena annapānena santappetvā dibbāni vatthāni nānāvidhāni ratanāni ca adāsi, bhagavantañca uddissa dibbaṃ dussayugaṃ tesaṃ hatthe datvā “aññatarā, bhante, vimānapetī bhagavato pāde sirasā vandatīti sāvattim gantvā satthāraṃ mama vacanena vandathā”ti vandanañca pesesi, tañca nāvaṃ attano iddhānubhāvena tehi icchitapaṭṭanaṃ taṃ divasameva upanesi.

Atha te vāṇijā tato paṭṭanato anukkamena sāvattim patvā jetavanaṃ pavisitvā satthu taṃ dussayugaṃ datvā vandanañca nivedetvā ādito paṭṭhāya taṃ pavattim bhagavato ārocesuṃ. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattim katvā sampattaparīsāya vitthārena dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā jātā. Te pana upāsakā dutiyadivase buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā tassā dakkhiṇamādisiṃsu. Sā ca tato petalokato cavitvā vividharatanavijjotite tāvaṃtiṃsabhavane kanakavimāne accharāsahassaparivārā nibbattīti.

Khallāṭiyapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Nāgapetavatthuvaṇṇanā

Puratova (..0050) **setena paleti hatthināti** idaṃ satthari jetavane viharante dve brāhmaṇapete ārambha vuttaṃ. Āyasmā kira saṃkicco sattavassiko khuraggeyeva arahattaṃ patvā sāmaṇerabhūmiyaṃ ṭhito tiṃsamattehi bhikkhūhi saddhim araṇṇāyatane vasanto tesaṃ bhikkhūnaṃ pañcanaṃ corasatānaṃ hatthato āgataṃ maraṇampi bāhitvā te ca core dametvā pabbājetvā satthu santikaṃ agamāsi. Satthā tesaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desesi, desanāvasāne te bhikkhū arahattaṃ pāpuṇiṃsu. Athāyasmā saṃkicco paripuṇṇavasso laddhūpasampado tehi pañcahi bhikkhusatehi saddhim bārāṇasiṃ gantvā isipatane vihāsi. Manussā therassa santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā pasannamānasā vithipaṭipāṭiyā vaggavaggā hutvā āgantukadānaṃ adaṃsu. Tattha aññataro upāsako manusse niccabhatte samādapesi, te yathābalaṃ niccabhattaṃ paṭṭhapesuṃ.

Tena ca samayena bārāṇasiyaṃ aññatarassa micchādiṭṭhikassa brāhmaṇassa
dve puttā ekā ca dhītā ahesuṃ. Tesu jeṭṭhaputto tassa upāsakassa mitto ahosi.
So taṃ gahetvā āyasmato saṃkiccassa

santikaṃ agamāsi. Āyasmā saṃkicco tassa dhammaṃ desesi. So muducitto ahosi. Atha naṃ so upāsako āha- “tvam ekassa bhikkhuno niccabhattaṃ dehi”ti. “Anāciṇṇaṃ amhākaṃ brāhmaṇānaṃ samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ niccabhatta-dānaṃ, tasmā nāhaṃ dassāmi”ti. “Kiṃ mayhampi bhattaṃ na dassasi”ti? “Kathaṃ na dassāmi”ti āha. “Yadi evaṃ yaṃ mayhaṃ desi, taṃ ekassa bhikkhussa dehi”ti. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā dutiyadivase pātova vihāraṃ gantvā ekaṃ bhikkhuṃ ānetvā bhojesi.

Evaṃ gacchante kāle bhikkhūnaṃ paṭipattiṃ disvā dhammañca suṇitvā tassa kaniṭṭhabhātā ca bhagini ca sāsane abhippasannā puñṇakammaratā ca ahesuṃ. Evaṃ te tayo janā yathāvibhavaṃ dānāni dentā samaṇabrāhmaṇe sakkariṃsu garuṃ kariṃsu mānesuṃ pūjesuṃ. Mātāpitaro pana nesuṃ assaddhā (..0051) appasannā samaṇabrāhmaṇesu agāravā puñṇakiriyāya anādarā acchandikā ahesuṃ. Tesu dhītaraṃ dārikaṃ mātulaputtassatthāya ñātakā vāresuṃ. So ca āyasmato saṃkiccassa santike dhammaṃ sutvā saṃvegajāto pabbajitvā niccaṃ attano mātu-gehaṃ bhuñjituṃ gacchati. Taṃ mātā attano bhātu-dhītāya dārikāya palobheti. Tena so ukkaṇṭhito hutvā upajjhāyaṃ upasaṅgamitvā āha- “uppabbajissāmaṃ, bhante, anujānātha man”ti. Upajjhāyo tassa upanissayasampattiṃ disvā āha- “sāmaṇera, māsamattaṃ āgamehi”ti. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā māse atikkante tatheva ārocesi. Upajjhāyo puna “aḍḍhamāsaṃ āgamehi”ti āha. Aḍḍhamāse atikkante tatheva vutte puna “sattāhaṃ āgamehi”ti āha. So “sādhū”ti paṭissuṇi. Atha tasmim antosattāhe sāmaṇerassa mātulanīyā gehaṃ vinaṭṭhacchadanaṃ jiṇṇaṃ dubbalakuṭṭaṃ vātavassābhihataṃ paripati. Tattha brāhmaṇo brāhmaṇi dve puttā ghītā ca gehena ajjhotthaṭṭā kālamakaṃsu. Tesu brāhmaṇo brāhmaṇi ca petayoniyaṃ nibbattiṃsu, dve puttā dhītā ca bhummadevesu. Tesu jeṭṭhaputtassa hatthiyānaṃ nibbatti, kaniṭṭhassa assatarīratho, dhītāya suvaṇṇasi-vikā. Brāhmaṇo ca brāhmaṇi ca mahante mahante ayomuggare gahetvā añña-maññaṃ ākoṭenti, abhihataṭṭhānesu mahantā mahantā ghaṭappamaṇā gaṇḍā uṭṭhahitvā muhutteneva pacitvā paribhedappattā honti. Te aññaamaññaṃsa gaṇḍe phāletvā kodhābhibhūtā nikkaruṇā pharusavacanehi tajjentā pubbalohitaṃ pivanti, na ca tittiṃ paṭilabhanti.

Atha sāmaṇero ukkaṇṭhābhibhūto upajjhāyaṃ upasaṅkamitvā āha- “bhante, mayā paṭiññātadivasā vītivattā, gehaṃ gamissāmi, anujānātha man”ti. Atha naṃ upajjhāyo “atthaṅgate sūriye kālapakkhacātuddasiyā pavattamānāya ehi”ti vatvā isipatanavihārassa piṭṭhipassena thokaṃ gantvā aṭṭhāsi. Tena ca samayena te dve devaputtā saddhiṃ bhaginiyā teneva maggena yakkhasamāgamaṃ sambhāvetuṃ gacchanti, tesu pana mātāpitaro muggarahatthā pharusavācā kāḷarūpā ākulākulalūkhapatitakesabhārā aggidaḍḍhatālakkhandhasadisā (..0052) vīgāḷita-pubbalohitā valitagattā ativiya jegucchabībhacchadassanā te anubandhanti.

Athāyasmā saṃkicco yathā so sāmaṇero te sabbe gacchante passati, tathā-rūpaṃ iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkharitvā sāmaṇeraṃ āha- “passasi tvam, sāmaṇera, ime gacchante”ti? “Āma, bhante, passāmi”ti. “Tena hi imehi katakammaṃ paṭipucchā”ti. So hatthiyānādīhi gacchante anukkamena paṭipucchi. Te

āhaṃsu- “ye pacchato petā āgacchanti, te paṭipucchā”ti. Sāmaṇero te pete gāthāhi ajjhabhāsi-

73. “Puratova setena paleti hatthinā, majjhe pana assatarīrathena; pacchā ca kaññā sivikāya nīyati, obhāsayanti dasa sabbaso disā.

74. “Tumhe pana muggarahatthapāṇino, rudaṃmukhā chinnapabhinnagattā; manussabhūtā kimakattha pāpaṃ, yenaññamaññassa pivātha lohitaṃ”ti.

Tattha **puratoti** sabbapaṭhamam. **Setenāti** paṇḍarena. **Paletīti** gacchati. **Majjhe panāti** hatthiṃ āruḥassa sivikaṃ āruḥāya ca antare. **Assatarīrathenāti** assatarīyuttena rathena paletīti yojanā. **Nīyatīti** vahīyati. **Obhāsayanti dasa sabbaso disāti** sabbato samantato sabbā dasa disā attano sarīrappabhāhi vatthābharaṇādippabhāhi ca vijjotayamānā. **Muggarahatthapāṇinoti** muggarā hatthasaṅkhātesu pāṇīsu yesaṃ te muggarahatthapāṇino, bhūmisaṅhakarāṇiyādīsu pāṇivohārassa labbhamānattā hatthasaddena pāṇi eva visesito. **Chinnapabhinnagattāti** muggarappahārena tattha tattha chinnapabhinnasarīrā. **Pivāthāti** pivatha.

Evam sāmaṇerena puṭṭhā te petā sabbam taṃ

Pavattiṃ catūhi gāthāhi paccabhāsiṃsu-

75. “Puratova (..0053) yo gacchati kuñjarena, setena nāgena catukkamena; amhāka putto ahu jeṭṭhako so, dānāni datvāna sukhī pamodati.

76. “Yo yo majjhe assatarīrathena, catubbhi yuttena suvaggitena; amhāka putto ahu majjhimo so, amaccharī dānapatī virocati.

77. “Yā sā ca pacchā sivikāya nīyati, nārī sapaññā migamandalocanā; amhāka dhītā ahu sā kaniṭṭhikā, bhāgaḍḍhabhāgena sukhī pamodati.

78. “Ete ca dānāni adamsu pubbe, pasannacittā samaṇabrāhmaṇānaṃ; mayaṃ pana maccharīno ahumha, paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānaṃ; ete ca datvā paricārayanti, mayaṅca sussāma naḷova chinno”ti.

75. Tattha **puratova yo gacchatīti** imesaṃ gacchantānaṃ yo purato gacchati. “Yoso purato gacchatī”ti vā pāṭho, tassa yo eso purato gacchatīti attho. **Kuñjarenāti** kuṃ pathaviṃ jīrayati, kuñjesu vā ramati caratīti “kuñjaro”ti laddhanāmena hatthinā. **Nāgenāti**, nāssa agamanīyaṃ anabhibhavanīyaṃ atthīti nāgā, tena nāgena. **Catukkamenāti** catuppadena. **Jeṭṭhakoti** pubbajo.

76-77. **Catubbhīti** catūhi assatarīhi. **Suvaggitenāti** sundaragamanena cāturagamanena. **Migamandalocanāti** migī viya mandakkhikā. **Bhāgaḍḍhabhāgenāti** bhāgassa aḍḍhabhāgena, attanā laddhakoṭṭhāsato aḍḍhabhāgadānena hetubhūtena. **Sukhīti** sukhinī. Liṅgavipallāsena hetam vuttaṃ.

78. **Paribhāsakāti** (..0054) akkosakā. **Paricārayantīti** dibbesu kāmaguṇesu attano indriyāni ito cito ca yathāsukhaṃ cārenti, parijanehi vā attano puññānubhāvanissandena paricariyaṃ kārenti. **Mayaṅca sussāma naḷova chinnoti** mayaṃ pana chinno ātape khitto naḷo viya sussāma, khuppipāsāhi aññamaññaṃ daṇḍābhigātehi ca sukkhā visukkhā bhavāmāti.

Evam attano pāpaṃ sampavedetvā “mayaṃ tuyhaṃ mātulamātulāniyo”ti āci-

kkihmsu. Taṃ sutvā sāmaṇero sañjātasamvego “evarūpānaṃ kibbisakārīnaṃ kathaṃ nu kho bhojanāni sijjhanti”ti pucchanto-

79. “Kiṃ tumhākaṃ bhojanaṃ kiṃ sayānaṃ, kathañca yāpetha supāpadhammino;

pahūtabhogesu anappakesu, sukhaṃ virādhāya dukkhajja pattā”ti.-

Imaṃ gāthamāha. Tattha **kiṃ tumhākaṃ bhojananti** kīdisaṃ tumhākaṃ bhojanaṃ? **Kiṃ sayānanti** kīdisaṃ sayanaṃ? “Kiṃ sayānā”ti keci paṭhanti, kīdisā sayanā, kīdisa sayane sayathāti attho. **Kathañca yāpethāti** kena pakārena yāpetha, “kathaṃ vo yāpethā”tipi pāṭho, kathaṃ tumhe yāpethāti attho. **Supāpadhamminoti** suṭṭhu ativiya pāpadhammā. **Pahūtabhogesūti** ariyantesu uḷāresu bhogesu santesu. **Anappakesūti** na appakesu bahūsu. **Sukhaṃ virādhāyāti** sukha hetuno puññassa akaraṇena sukhaṃ virajjhivā virādhavā. “Sukhassa virādhena”ti keci paṭhanti. **Dukkhajja pattāti** ajja idāni idaṃ petayonipariyāpannaṃ dukkhaṃ anupattāti.

Evaṃ sāmaṇerena puṭṭhā petā tena pucchitamattaṃ vissajjentā-

80. “Aññamaññaṃ vadhitvāna, pivāma pubbalohitaṃ;

bahuṃ vitvā na dhātā homa, nacchādimhase mayaṃ.

81. “Icceva (..0055) maccā paridevayanti, adāyakā pecca yamassa ṭhāyino;
ye te vidicca adhigamma bhoge, na bhuñjare nāpi karonti puññaṃ.

82. “Te khuppiāsūpagatā parattha, pacchā ciraṃ jhāyare ḍayhamānā;
kammāni katvāna dukhudrāni, anubhonti dukkhaṃ kaṭukapphalāni.

83. “Ittarañhi dhanaṃ dhaññaṃ, ittaraṃ idha jīvitaṃ;
ittaraṃ ittarato ṇatvā, dīpaṃ kayirātha paṇḍito.

84. “Ye te evaṃ pajānanti, narā dhammassa kovidā;
te dāne nappamajjanti, sutvā arahataṃ vaco”ti.-

Pañca gāthā abhāsiṃsu.

80-81. Tattha **na dhātā homāti** dhātā suhitā tittā na homa. **Nacchādimhaseti** na ruccāma, na ruciṃ uppādemā, na taṃ mayaṃ attano ruciyā pivissāmāti attho. **Iccevāti** evameva. **Maccā paridevayanti**ti mayaṃ viya aññepi manussā katakibbisā paridevanti kandanti. **Adāyakāti** adānasilā maccharino. **Yamassa ṭhāyino**ti yamalo-kasaññite yamassa ṭhāne pettivisaye ṭhānasilā. **Ye te vidicca adhigammabhogeti** ye te sampati āyatiñca sukhavisesavidhāyake bhoge vinditvā paṭilabhivā. **Na bhuñjare nāpi karonti puññanti** amhe viya sayampi na bhuñjanti, paresaṃ dentā dānamayaṃ puññampi na karonti.

82. Te khuppiāsūpagatā paratthāti te sattā parattha paraloke pettivisaye jighacchāpipāsābhibhūtā hutvā. **Ciraṃ jhāyare ḍayhamānāti** khudādi hetukena dukkhagginā “akataṃ vata amhehi kusalaṃ, kataṃ pāpan”ti-ādinā vattamānena vippaṭṭi-sāragginā

pariḍayhamānā jhāyanti, anutthunantīti attho. **Dukhudrānīti** dukkhavipākāni. **Anubhonti dukkhaṃ kaṭukapphalānīti** aniṭṭhaphalāni pāpakammāni katvā cirakālaṃ dukkhaṃ āpāyikadukkhaṃ anubhavanti.

83-84. Ittaranti (..0056) na cirakālaṭṭhāyī, aniccaṃ vipariṇāmadhammaṃ. **Ittaram idha jīvanti** idha manussaloke sattānaṃ jīvitaṃpi ittaraṃ parittaṃ appakaṃ. Tenāha bhagavā- “yo ciraṃ jīvati, so vassasataṃ appaṃ vā bhiyyo”ti (dī. ni. 2.91; saṃ. ni. 1.145; a. ni. 7.74). **Ittaram ittarato ṇatvāti** dhanadhaññādi-upakaraṇaṃ manussānaṃ jivitañca ittaraṃ parittaṃ khaṇikaṃ na cirassanti paññāya upapari-kkhitvā. **Dīpaṃ kayirātha paṇḍitoti** sapañño puriso dīpaṃ attano patiṭṭhaṃ paraloke hitasukhādhiṭṭhānaṃ kareyya. **Ye te evaṃ pajānantīti** ye te manussā manussānaṃ bhogaṇaṃ jivitassa ca ittarabhāvaṃ yāthāvato jānanti, te dāne sabba-kālaṃ nappamajjanti. **Sutvā arahataṃ vacoti** arahataṃ buddhādīnaṃ ariyānaṃ vacanaṃ sutvā, sutattāti attho. Sesamaṃ pākaṭameva.

Evaṃ te petā sāmaṇerena puṭṭhā tamatthaṃ ācikkhitvā “mayaṃ tuyhaṃ mātulamātulāniyo”ti pavedesuṃ. Taṃ sutvā sāmaṇero sañjātasamaṃvego ukkaṇṭhaṃ paṭivinodetvā upajjhāyassa pādesu sirasā nipatitvā evamāha- “yaṃ, bhante, anukampakena karaṇīyaṃ anukampaṃ upādāya, taṃ me tumhehi kataṃ, mahatā vatamhi anatthapātato rakkhito, na dāni me gharāvāsena attho, abhiramissāmi brahmacariyavāse”ti. Athāyasmā samkicco tassa ajjhāsayanurūpaṃ kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. So kammaṭṭhānaṃ anuyuñjanto nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Āyasmā pana samkicco taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhupattiṃ katvā sampattaparisiāya vitthārena dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Nāgapetavatthuvaṇaṇanā niṭṭhitā.

12. Uragapetavatthuvaṇaṇā

Uragova tacamaṃ jīṇṇanti idamaṃ satthā jetavane viharanto aññataramaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira aññatarassa upāsakassa putto kālamakāsi. So puttamaṇaṇahetu paridevasokasamāpanno bahi nikkhamitvā kiñci kammaṃ kātuṃ asakkonto geheyeva aṭṭhāsi. Atha (..0057) satthā paccūsavēlāyaṃ mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya buddhacakkhunā lokaṃ volokento taṃ upāsakaṃ disvā pubbaṇhasamayamaṃ nivāsetvā pattacivaramādāya tassa gehamaṃ gantvā dvāre aṭṭhāsi. Upāsako ca satthu āgatabhāvaṃ sutvā sīghamaṃ uṭṭhāya gantvā paccugga-manamaṃ katvā hatthato pattaṃ gahetvā gehamaṃ pavesetvā āsanaṃ paññapetvā adāsi. Nisīdi bhagavā paññatte āsane. Upāsakopi bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ bhagavā “kiṃ, upāsaka, sokapareto viya dissatī”ti āha. “Āma, bhagavā, piyo me putto kālakato, tenāhaṃ socāmi”ti. Athassa bhagavā sokavino-danaṃ karonto uragajātakaṃ (jā. 1.5.19 ādayo) kathesi.

Atite kira kāsiraṭṭhe bārāṇasiyaṃ dhammapālaṃ nāma brāhmaṇakulaṃ ahoṣīti.

Tattha brāhmaṇo brāhmaṇī putto dhītā suṇisā dāsīti ime sabbepi maraṇānussati-
bhāvanābhīratā ahesuṃ. Tesu yo gehato nikkhamati, so sesajane ovaditvā nirape-
kkhova nikkhamati. Athekadivasam brāhmaṇo puttana saddhiṃ gharato nikkha-
mitvā khettaṃ gantvā kasati. Putto sukkhatīṇapaṇṇakattāni ālimpeti. Tattheko
kaṇhasappo dāhabhayena rukkhasusirato nikkhamitvā imaṃ brāhmaṇassa puttaṃ
ḍaṃsi. So visavegena mucchito tattheva paripatitvā kālakato, sakko devarājā
hutvā nibbatti. Brāhmaṇo puttaṃ mataṃ disvā kammantasamīpena gacchantaṃ
ekaṃ purisaṃ evamāha- “samma, mama gharaṃ gantvā brāhmaṇiṃ evaṃ
vadehi ‘nhāyitvā suddhavatthanivatthā ekassa bhattaṃ mālāgandhādīni ca
gahetvā turitaṃ āgacchatū’ti”. So tattha gantvā tathā ārocesi, gehajanopi tathā
akāsī. Brāhmaṇo nhatvā bhujjivā vilimpitvā parijanaparivuto puttassa sarīraṃ
citakaṃ āropetvā aggim datvā dārukkhandhaṃ ḍahanto viya nissoko nissantāpo
aniccasaññaṃ manasi karonto aṭṭhāsī.

Atha brāhmaṇassa putto sakko hutvā nibbatti, so ca amhākaṃ bodhisatto
ahosi. So attano purimajātiṃ katapuññañca paccavekkhitvā pitaraṃ ñātake ca
anukampamāno brāhmaṇavesena tattha āgantvā (..0058) ñātake asocante disvā
“ambho, migam jhāpetha, amhākaṃ maṃsaṃ detha, chātomhī”ti āha. “Na migo,
manusso brāhmaṇa”ti āha. “Kim tumhākaṃ paccatthiko eso”ti? “Na paccatthiko,
ure jāto oraso mahāguṇavanto taruṇaputto”ti āha. “Kimatthaṃ tumhe tathārūpe
guṇavati taruṇaputte mate na socathā”ti? Taṃ sutvā brāhmaṇo asocanakāraṇaṃ
kathento-

85. “Uragova tacam jīṇṇaṃ, hitvā gacchati saṃ tanuṃ;
evaṃ sarīre nibbhoge, pete kālakate sati.

86. “Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ;
tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti.-

Dve gāthā abhāsī.

85-86. Tattha **uragoti** urena gacchatīti urago. Sappassetam adhivacanaṃ. **Tacam jīṇṇanti** jajjarabhāvena jīṇṇaṃ purāṇaṃ attano tacam nimmokaṃ. **Hitvā gacchati saṃ tanunti** yathā urago attano jīṇṇatacam rukkhantare vā kaṭṭhantare vā mūla-
ntare vā pāsāṇantare vā kañcukaṃ omuñcanto viya sarīrato omuñcitvā pahāya
chaḍḍetvā yathākāmaṃ gacchati, evameva saṃsāre paribbhanto satto porā-
ṇassa kammaṃsa parikkhīṇattā jajjaribhūtaṃ saṃ tanuṃ attano sarīraṃ hitvā
gacchati, yathākammaṃ gacchati, punabbhavavasena upapajjatīti attho. **Evanti**
ḍayhamānaṃ puttassa sarīraṃ dassento āha. **Sarīre nibbhogeti** assa viya aññe-
sampi kāye evaṃ bhogavirahite niratthake jāte. **Peteti** āyu-usmāviññāṇato apa-
gate. **Kālakate satīti** mate jāte. **Tasmāti** yasmā ḍayhamāno kāyo apetaṃ viññāṇattā
ḍāhadukkhaṃ viya ñātīnaṃ ruditaṃ paridevitaṃ na jānāti, tasmā etaṃ mama
puttaṃ nimittaṃ katvā na rodāmi. **Gato so tassa yā gatīti** yadi matasattā na ucchi-
jjanti, matassa pana katokāsassa kammaṃsa vasena yā gati pāṭikañkhā, taṃ (..0059)
cuti-anantameva gato, so na purimaññātīnaṃ ruditaṃ paridevitaṃ vā paccāsīti,
nāpi yebhuyyena purimaññātīnaṃ ruditena kāci atthasiddhīti adhippāyo.

Evaṃ brāhmaṇena attano asocanakāraṇe kathite pariyāyamanasikāraṇasalle

pakāsīte brāhmaṇarūpo sakko brāhmaṇiṃ āha- “amma, tuyhaṃ so mato kiṃ hotī”-
ti? “Dasa māse kucchinā pariharitvā thaññaṃ pāyevā hatthapāde saṅṭhapetvā
saṃvaḍḍhito putto me, sāmī”ti. “Yadi evaṃ pitā tāva purisabhāvena mā rodatu,
mātu nāma hadayaṃ mudukaṃ, tvaṃ kasmā na rodasī”ti? Taṃ sutvā sā arodana-
kāraṇaṃ kathenti-

87. “Anabbhito tato āgā, nānuññāto ito gato;
yathāgato tathā gato, tattha kā paridevanā.

88. “Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ;
tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti.-

Gāthādvayamāha. Tattha **anabbhitoti** anavhāto, “ehi mayhaṃ puttabhāvaṃ upaga-
cchā”ti evaṃ apakkosito. **Tatoti** yattha pubbe ṭhito, tato paralokato. **Āgāti** āgañchi.
Nānuññātoti ananumato, “gaccha, tāta, paralokan”ti evaṃ amhehi avissaṭṭho.
Itoti idhalokato. **Gatoti** apagato. **Yathāgatoti** yenākārena āgato, amhehi anabbhito
eva āgatoti attho. **Tathā gatoti** tenevākārena gato. Yathā sakeneva kammunā
āgato, tathā sakeneva kammunā gatoti. Etena kammassakataṃ dasseti. **Tattha kā
paridevanāti** evaṃ avasavattike saṃsārapavatte maraṇaṃ paṭicca kā nāma pari-
devanā, ayuttā sā pañnavatā akaraṇiyāti dasseti.

Evaṃ brāhmaṇiyā vacanaṃ sutvā tassa bhaginiṃ pucchi- “amma, tuyhaṃ so
kiṃ hotī”ti? “Bhātā me, sāmī”ti. “Amma, bhaginiyo nāma bhātūsu sinehā, tvaṃ
kasmā na rodasī”ti? Sāpi arodanakāraṇaṃ kathenti-

89. “Sace (..0060) rode kissa assaṃ, tattha me kiṃ phalaṃ siyā;
ñātimittasuhajjānaṃ, bhiyyo no aratī siyā.

90. “Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ;
tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti.-

Gāthādvayamāha. Tattha **sace rode kisā assanti** yadi ahaṃ rodeyyaṃ, kisā parisu-
kkhasarīrā bhavēyyaṃ. **Tattha me kiṃ phalaṃ siyāti** tasmīṃ mayhaṃ bhātu mara-
ṇanimitte rodane kiṃ nāma phalaṃ, ko ānisaṃso bhavēyya? Na tena mayhaṃ
bhātiko āgacchēyya, nāpi so tena sugatiṃ gacchēyyāti adhippāyo. **Ñātimittasuhaj-
jānaṃ, bhiyyo no aratī siyāti** amhākaṃ ñātīnaṃ mittānaṃ suhadayānañca mama
socanena bhātumaraṇadukkhato bhiyyopi aratī dukkhameva siyāti.

Evaṃ bhaginiyā vacanaṃ sutvā tassa bhariyaṃ pucchi- “tuyhaṃ so kiṃ hotī”ti?
“Bhattā me, sāmī”ti. “Bhadde, itthiyo nāma bhattari sinehā honti, tasmīñca mate
vidhavā anāthā honti, kasmā tvaṃ na rodasī”ti? Sāpi attano arodanakāraṇaṃ
kathenti-

91. “Yathāpi dārako candaṃ, gacchantamanurodati;
evaṃsāmpadamevetā, yo petamanusocati.

92. “Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ;
tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti.- gāthādvayamāha;

Tattha **dārakoti** bāladārako. **Candanti** candamaṇḍalaṃ. **Gacchantanti** nabhaṃ
abhussukkamānaṃ. **Anurodatīti** “mayhaṃ rathacakkaṃ gahetvā dehi”ti anuro-
dati. **Evaṃsāmpadamevetanti** yo petaṃ mataṃ anusocati, tassetāṃ anusocanaṃ
evaṃsāmpadaṃ evarūpaṃ, ākāseṇa gacchantassa candassa gahetukāmatāsa-

disaṃ alabbhaneyyavatthusmiṃ icchābhāvatoti adhippāyo.

Evaṃ tassa bhariyāya vacanaṃ sutvā dāsiṃ pucchi- “amma, tuyhaṃ so kiṃ hotī”ti? “Ayyo me, sāmī”ti. “Yadi evaṃ tena tvaṃ pothetvā veyyāvaccamaṃ (..0061) kāritā bhavissasi, tasmā maññe ‘sumuttāhaṃ tenā’ti na rodasī”ti? “Sāmi, mā maṃ evaṃ avaca, na cetaṃ anucchavikaṃ, ativiya khantimettānuddayāsampanno yuttavādī mayhaṃ ayyaputto ure saṃvaḍḍhaputto viya ahoṣī”ti. Atha “kasmā na rodasī”ti? Sāpi attano arodanakāraṇaṃ kathenti-

93. “Yathāpi brahme udakumbho, bhinno appaṭisandhiyo;
evaṃsampaḍamevetamaṃ, yo petamanusocati.

94. “Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ;
tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gati”ti.

Gāthādvayamāha. Tattha **yathāpi brahme udakubbho, bhinno appaṭisandhiyoti** brāhmaṇa seyyathāpi udakaghaṭo muggarappahārādīnā bhinno appaṭisandhiyo puna pākatiko na hoti. Sesamettha vuttanayattā uttānatthameva.

Sakko tesam katham sutvā pasannamānaso “sammadeva tumhehi maraṇa-ssati bhāvitā, ito paṭṭhāya na tumhehi kasi-ādikaraṇakiccaṃ atthī”ti tesam gehaṃ sattaratanabharitaṃ katvā “appamattā dānaṃ detha, sīlaṃ rakkhatha, uposatha-kammaṃ karothā”ti ovaditvā attānañca tesam nivedetvā sakaṭṭhānameva gato. Tepi brāhmaṇādayo dānādīni puññāni karontā yāvatāyukaṃ ṭhatvā devaloke uppajjimsu.

Satthā imaṃ jātakaṃ āharitvā tassa upāsakassa sokasallaṃ samuddharitvā upari saccāni pakāsesi, saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahīti.

Uragapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti khuddaka-aṭṭhakathāya petavatthusmiṃ

Dvādasavatthupaṭimaṇḍitassa

Paṭhamassa uragavaggassa atthasaṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ubbarivaggo

1. Saṃsāramocakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā (..0062) **dubbaṇṇarūpāsīti** idaṃ sathari veḷuvane viharante magadharatṭhe iṭṭhakavatīnāmake gāme aññatarāṃ petiṃ ārabha vuttaṃ. Magadharatṭhe kira iṭṭhakavatī ca dīgharāji cāti dve gāmakā ahesuṃ, tattha bahū saṃsāramocakā micchādiṭṭhikā paṭivasanti. Atīte ca kāle pañcannaṃ vassasatānaṃ matthake aññatarā itthī tattheva iṭṭhakavatiyaṃ aññatarasmīṃ saṃsāramocakakule nibbatitvā micchādiṭṭhivasena bahū kīṭapaṭaṅge jīvitā voropetvā petesu nibbatti.

Sā pañca vassasatāni khuppipāsādidukkaṃ anubhavitvā amhākaṃ bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena rājagahaṃ upanissāya veḷuvane viharante punapi iṭṭhakavatiyaṃyeva aññatarasmīṃ saṃsāramocakakuleyeva nibbatitvā yadā sattaṭṭhavassuddesikakāle aññāhi dārikāhi saddhiṃ rathikāya kīḷanasamatthā ahosi, tadā āyasmā sārīputtatthero tameva gāmaṃ upanissāya aruṇavatīvihāre viharanto ekadivasaṃ dvādasahi bhikkhūhi saddhiṃ tassa gāmassa dvārasamīpena maggena atikkamati. Tasmīṃ khaṇe bahū gāmadārikā gāmato nikkhamitvā dvārasamīpe kīḷantiyo pasannamānasā mātāpitūnaṃ

paṭipattidassanena vegenāgantvā theram aññe ca bhikkhū pañcapatiṭṭhitena vandimsu. Sā panesā assaddhakulassa dhītā cirakālam aparicitakusalatāya sādhujanācāravirahitā anādarā alakkhikā viya aṭṭhāsi. Thero tassā pubbacaritam idāni ca saṃsāramocakakule nibbattanam āyatiñca niraye nibbattanārahataṃ disvā “sacāyam maṃ vandissati, niraye na uppajjissati, petesu nibbattitvāpi mamaṃyeva nissāya sampattim paṭilabhissati”ti ñatvā karuṇāsañcoditamānaso tā dārikāyo āha- “tumhe bhikkhū vandatha, ayam pana dārikā alakkhikā viya ṭhitā”ti. Atha naṃ tā dārikā hatthesu pariggahetvā ākaḍḍhitvā balakkārena therassa pāde vandāpesuṃ.

Sā (..0063) aparena samayena vayappattā dīgharājijyam saṃsāramocakakule aññatarassa kumārassa dinnā paripuṇṇagabbhā hutvā kālakatā petesu uppajjitvā naggā dubbaṇṇarūpā khuppipāsābhibhūtā ativiya bībhacchadassanā vicarantī rattiyam āyasmato sārīputtattherassa attānam dassetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Taṃ disvā thero-

95. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā;
upphāsulike kisike, kā nu tvam idha tiṭṭhasi”ti.-

Gāthāya pucchi. Tattha **dhamanisanthatā**ti nimmaṃsalohitatāya sirājālehi patthata-gattā. **Upphāsulike**ti uggataphāsulike. **Kisike**ti kisasarīre. Pubbepi “kisā”ti vatvā puna “kisike”ti vacanam aṭṭhicammanhārumattasarīratāya ativiya kisabhāvadassanatham vuttam. Taṃ sutvā petī attānam pavedentī-

96. “Ahaṃ bhadante petimhi, duggatā yamalokikā;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti.- gātham vatvā puna therena-

97. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭam kataṃ;
kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti.-

Katakammaṃ puṭṭhā “adānasilā maccharinī hutvā petayoniyam nibbattitvā evam mahādukkham anubhavāmi”ti dassentī tisso gāthā abhāsi-

98. “Anukampakā mayham nāhesuṃ bhante, pitā ca mātā athavāpi ñātakā;
ye maṃ niyojeyyumuṃ dadāhi dānam, pasannacittā samaṇabrāhmaṇānam.

99. “Ito ahaṃ vassasatāni pañca, yaṃ evarūpā vicarāmi naggā;
khudāya taṇhāya ca khajjamānā, pāpassa kammassa phalaṃ mamedam.

100. “Vandāmi (..0064) taṃ ayya pasannacittā, anukampa maṃ vīra mahānu-
bhāva;

datvā ca me ādisa yañhi kiñci, mocehi maṃ duggatīyā bhadante”ti.

98. Tattha **anukampakā**ti samparāyikena atthena anuggaṇhakā. **Bhanteti** theram ālapati. **Ye maṃ niyojeyyunti** mātā vā pitā vā atha vā ñātakā edisā pasannacittā hutvā “samaṇabrāhmaṇānam dadāhi dānan”ti ye maṃ niyojeyyumuṃ, tādisā anukampakā mayham nāhesunti yojanā.

99. **Ito ahaṃ vassasatāni pañca, yaṃ evarūpā vicarāmi naggā**ti idaṃ sā petī ito tatiyāya jātiyā attano petattabhāvaṃ anussarivā idānipi tathā pañcavassasatāni vicarāmīti adhippāyenāha. Tattha **yanti** yasmā, dānādīnam puññānam akatattā evarūpā naggā petī hutvā ito paṭṭhāya vassasatāni pañca vicarāmīti yojanā. **Taṇhāyā**ti pipāsāya. **Khajjamānā**ti khādiyamānā, bādhiyamānāti attho.

100. Vandāmi taṃ ayya pasannacittāti ayya, tamahaṃ pasannacittā hutvā vandāmi, ettakameva puññaṃ idāni mayā kātuṃ sakkāti dasseti. **Anukampamanti** anuggaṇha mamaṃ uddissa anuddayaṃ karohi. **Datvā ca me ādisa yañhi kiñcīti** kiñcideva deyyadhammaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ datvā taṃ dakkhiṇaṃ mayhaṃ ādisa, tena me ito petayonito makkho bhavissatīti adhippāyena vadati. Tenevāha “**mocehi maṃ duggatiyā bhadante**” ti.

Evam petiyā vutte yathā so thero paṭipajji, taṃ dassetuṃ saṅgītikārehi tisso gāthā vuttā-

101. “Sādhūti so paṭissutvā, sārīputtonukampako;
bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā, pāṇimattañca coḷakaṃ;
thālakassa ca pāṇiyaṃ, tassā dakkhiṇamādisi.

102. “Samanantarānuddiṭṭhe (..0065), vipāko udapajjatha;
bhojanacchādanapāṇiyaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

103. “Tato suddhā sucivasanā, kāsikuttamadhārīni;
vicittavattābharaṇā, sārīputtaṃ upasaṅkamī” ti.

101-103. Tattha **bhikkhūnanti** bhikkhuno, vacanavipallāsena hetam vuttaṃ. “Ālopaṃ bhikkhuno datvā” ti keci paṭhanti. **Ālopanti** kabaḷaṃ, ekālopamattaṃ bhojananti attho. **Pāṇimattañca coḷakanti** ekahatthappamāṇaṃ coḷakhaṇḍanti attho. **Thālakassa ca pāṇiyanti** ekathālakapūraṇamattaṃ udakaṃ. Sesam khallāṭi-yapetavattusmiṃ vuttanayameva.

Athāyasmā sārīputto taṃ petiṃ pīṇindriyaṃ parisuddhachavivaṇṇaṃ dibbavattābharaṇālaṅkāraṃ samantato attano pabhāya obhāsentim attano santikaṃ upagantvā ṭhitaṃ disvā paccakkhato kammaphalaṃ tāya vibhāvetukāmo hutvā tisso gāthā abhāsi-

104. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate;
obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.

105. “Kena tetādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati;
uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

106. “Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve, manussabhūtā kimakāsi puññaṃ;
kenāsi evaṃ jalitānubhāvā, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī” ti.

104. Tattha **abhikkantenāti** atimanāpena, abhirūpenāti attho. **Vaṇṇenāti** chavivaṇṇena. **Obhāsentī disā sabbāti** sabbāpi dasa disā jotenti ekālokaṃ karontī. Yathā kinti āha “**osadhī viya tārakā**” ti. Ussannā pabhā etāya dhīyati, osadhānaṃ vā (..0066 anubalappadāyikāti katvā “osadhī” ti laddhanāmā tārakā yathā samantato ālokaṃ kurumānā tiṭṭhati, evameva tvaṃ sabbadisā obhāsentīti attho.

105. **Kenāti** kiṃ-saddo pucchāyaṃ. Hetu-atthe cetam karaṇavacanaṃ, kena hetunāti attho. **Teti** tava. **Etādisoti** ediso, etarahi yathādissamānoti vuttaṃ hoti. **Kena te idha mijjhatīti** kena puññavisesena idha imasmiṃ ṭhāne idāni tayā labbhamaṇaṃ sucaritaphalaṃ ijhati nipphajjati. **Uppajjantīti** nibbattanti. **Bhogāti** paribhūñjitabbatṭhena “bhogā” ti laddhanāmā vattābharaṇādivittūpakaraṇavisesā. **Ye kecīti** bhoge anavasesato byāpetvā saṅgaṇhāti. Anavasesabyāpako hi ayaṃ niddeso yathā “ye keci saṅkhārā” ti. **Manaso piyāti** manasā piyāyitabbā, manāpi-

yāti attho.

106. Pucchāmīti puccham karomi, ñātum icchāmīti attho. **Tanti** tvam. **Devīti** dibbānabhāvasamaṅgitāya, devi. Tenāha “mahānubhāve”ti. **Manussabhūtāti** manussesu jātā manussabhāvam pattā. Idam yebhuyyena sattā manussatta-bhāve ʒhitā puññāni karontīti katvā vuttam. Ayametāyam gāthānam saṅkhepato attho, vitthārato pana

paramatthadīpaniyaṃ vimānavatthu-aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbo.

Evam puna therena puṭṭhā peti tassā sampattiyā laddhakāraṇaṃ pakāsentī sesagāthā abhāsi-

107. “Uppaṇḍukim̐ kisaṃ chātaṃ, naggam̐ sampatitacchaviṃ;
muni kārūṇiko loke, taṃ maṃ addakkhi duggataṃ.

108. “Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā, pāṇimattañca coḷakaṃ;
thālakassa ca pāṇiyaṃ, mama dakkhiṇamādisi.

109. “Ālopassa phalaṃ passa, bhattaṃ vassasataṃ dasa;
bhuñjāmi kāmakāmini, anekarasabyañjanaṃ.

110. “Pāṇimattassa (..0067) coḷassa, vipākaṃ passa yādisaṃ;
yāvatā nandarājassa, vijitasmiṃ paṭicchadā.

111. “Tato bahutarā bhante, vatthānacchādanāni me;
koseyyakambalīyāni, khomakappāsikāni ca.

112. “Vipulā ca mahagghā ca, tepākāsevalambare;
sāhaṃ taṃ paridahāmi, yaṃ yañhi manaso piyaṃ.

113. “Thālakassa ca pāṇiyaṃ, vipākaṃ passa yādisaṃ;
gambhīrā caturassā ca, pokkharañño sunimmitā.

114. “Setodakā suppatitthā, sītā appaṭigandhiyā;
padumuppalasañchannā, vārikiñjakkhapūritā.

115. “Sāhaṃ ramāmi kiḷāmi, modāmi akutobhayā;
muniṃ kārūṇikaṃ loke, bhante vanditumāgatā”ti.

107. Tattha **uppaṇḍukinti** uppaṇḍukajātaṃ. **Chātanti** bubhukkhitaṃ khudāya abhibhūtaṃ. **Sampatitacchavinti** chinnabhinnasarīracchaviṃ. **Loketi** idaṃ “kārūṇiko”ti ettha vuttakaruṇāya visayadassanaṃ. **Taṃ manti** tādisaṃ mamaṃ, vuttanayena ekantato karuṇaṭṭhāniyaṃ maṃ. **Duggatanti** duggatiṃ gataṃ.

108-109. **Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā**ti-ādi therena attano karuṇāya katākārada-ssanaṃ. Tattha **bhattanti** odanaṃ, dibbabhojananti attho. **Vassasataṃ dasāti** dasa vassasatāni, vassasahassanti vuttaṃ hoti. Accantasamyoge cetaṃ upayogavacanaṃ. **Bhuñjāmi kāmakāmini, anekarasabyañjananti** aññehipi kāmatabbakā-mehi samannāgatā anekarasabyañjanaṃ bhattaṃ bhuñjāmi yojanā.

110. **Coḷassāti** deyyadhammasīsenā tabbisayaṃ dānamayaṃ puññameva dasseti. **Vipākaṃ passa yādisanti** tassa coḷadānassa vipākasaṅkhātaṃ phalaṃ passa, bhante. Taṃ pana yādisaṃ yathārūpaṃ, kinti ceti āha “**yāvatā nandarājassā**”ti-ādi.

Tattha (..0068) koyaṃ **nandarājā** nāma? Atīte kira dasavassasahassāyukesu manussesu bārāṇasivāsī eko kuṭumbiko araññe jaṅghāvihāraṃ vicaranto arañña-ṭṭhāne aññataraṃ paccekabuddhaṃ addasa. So paccekabuddho tattha cīvara-kammaṃ karonto anuvāte appahonte saṃharitvāva ṭhapetaṃ āradhho. So kuṭumbiko taṃ disvā, “bhante, kiṃ karoṭhā”ti vatvā tena appicchatāya kiñci avuttepi “cīvaradussaṃ nappahoti”ti ñatvā attano uttarāsaṅgaṃ paccekabuddhassa pādāmūle ṭhapetvā agamāsi. Paccekabuddho taṃ gahetvā anuvātaṃ āropento cīvaraṃ katvā pārūpi. So kuṭumbikā jīvitapariyosāne kālaṃ katvā tāvatiṃsabhavane nibba-

ttitvā tattha yāvatāyukaṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā tato cavitvā bārāṇasito yojanamatte ṭhāne aññatarasmiṃ gāme amaccakule nibbatti.

Tassa vayappattakāle tasmim̐ gāme nakkhattaṃ saṅghuṭṭhaṃ ahosi. So mātaraṃ āha- “amma, sāṭakaṃ me dehi, nakkhattaṃ kilissāmi”ti. Sā sudhota- vatthaṃ nīharitvā adāsi. “Amma, thūlaṃ idan”ti. Aññaṃ nīharitvā adāsi, tampi paṭi- kkhipi. Atha naṃ mātā āha- “tāta, yādise gehe mayaṃ jātā, natthi no ito sukhuma- tarassa vatthassa paṭilābhāya puññaṃ”ti. “Labhanaṭṭhānaṃ gacchāmi, ammā”ti. “Gaccha, putta, ahaṃ ajjeva tuyhaṃ bārāṇasinagare rajjapaṭilābhaṃ icchāmi”ti. So “sādhu, ammā”ti mātaraṃ vanditvā pada-kkhiṇaṃ katvā āha- “gacchāmi, ammā”ti. “Gaccha, tātā”ti. Evaṃ kirassā cittaṃ ahosi- “kahaṃ gamissati, idha vā ettha vā gehe nisīdissati”ti. So pana puññaniyāmena codiyamāno gāmato nikkha- mitvā bārāṇasiṃ gantvā maṅgalasilāpaṭṭe sasīsaṃ pārupitvā nipajji. So ca bārāṇa- sirañño kālakatassa sattamo divaso hoti.

Amaccā ca purohito ca rañño sarīrakiccaṃ katvā rājaṅgaṇe nisīditvā manta- yiṃsu- “rañño ekā dhītā atthi, putto natthi, arājakaṃ rajjaṃ na tiṭṭhati, phussa- rathaṃ vissajjemā”ti. Te kumudavaṇṇe cattāro sindhave yojetvā setacchattappa- mukhaṃ pañcavidhaṃ rājakakudhabhaṇḍaṃ rathasmiṃyeva ṭhapetvā rathaṃ vissajjetvā pacchato tūriyāni paggaṇhāpesuṃ. Ratho pācīnadvārena nikkhamitvā uyyānābhimukkho ahosi. “Paricayena uyyānābhimukho gacchati (..0069), nivatte- mā”ti keci āhaṃsu. Purohito “mā nivattayitthā”ti āha. Ratho kumāraṃ pada- kkhiṇaṃ katvā ārohanasajjo hutvā aṭṭhāsi, purohito pārupanakaṇṇaṃ apanetvā pādatalāni olokento “tiṭṭhatu ayaṃ dīpo, dvisahassadīpaparivāresu catūsu mahā- dīpesu ekarajjaṃ kāretuṃ yutto”ti vatvā “tūriyāni paggaṇhatha, punapi paggaṇha- thā”ti tikkhattuṃ tūriyāni paggaṇhāpesi.

Atha kumāro mukhaṃ vivaritvā oloketvā “kena kamma āgatattha, tātā”ti āha. “Deva, tumhākaṃ rajjaṃ pāpuṇāti”ti. “Tumhākaṃ rājā kahan”ti? “Divāṅgato, sāmī”ti. “Kati divasā atikkantā”ti? “Ajja sattamo divaso”ti. “Putto vā dhītā vā natthi”- ti? “Dhītā atthi, deva, putto natthi”ti. “Tena hi karissāmi rajjan”ti. Te tāvadeva abhi- sekamaṇḍapaṃ katvā rājadhītaraṃ sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā uyyānaṃ ānetvā kumārassa abhisekaṃ akaṃsu.

Athassa katābhisekassa satahassagghanikaṃ vatthaṃ upanesuṃ. So “kimidaṃ, tātā”ti āha. “Nivāsanavatthaṃ, devā”ti. “Nanu, tātā, thūlan”ti? “Manu- ssānaṃ paribhogavatthesu ito sukhumataraṃ natthi, devā”ti. “Tumhākaṃ rājā eva- rūpaṃ nivāsesi”ti? “Āma, devā”ti. “Na maññe puññavā tumhākaṃ rājā (a. ni. aṭṭha. 1.1.191) suvaṇṇabhiṅkāraṃ āharatha, labhissāmi vatthan”ti. Suvaṇṇabhiṅkāraṃ āhariṃsu. So uṭṭhāya hatthe dhovitvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthena udakaṃ ādāya puratthimadisāyaṃ abbhukkiri. Tadā ghanapathaviṃ bhinditvā aṭṭha kappa- rukkhā uṭṭhahiṃsu. Puna udakaṃ gahetvā dakkhiṇāya pacchimāya uttarāyāti evaṃ catūsu disāsu abbhukkiri. Sabbadisāsu aṭṭha aṭṭha katvā dvattiṃsa kappa- rukkhā uṭṭhahiṃsu. Ekekāya disāya soḷasa soḷasa katvā catusaṭṭhi kammaru- kkhāti keci vadanti. So ekaṃ dibbadussaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā “nanda- rañño vijite suttakantikā itthiyo mā suttaṃ kantiṃsūti bheriṃ carāpethā”ti vatvā

chattam ussāpetvā alaṅkatapaṭiyatto hatthikkhandhavaragato nagaram pavisitvā pāsādam āruyha mahāsampattim anubhavi.

Evaṃ gacchante kāle ekadivasam devī rañño sampattim disvā “aho tapassī”ti kāruññākāram dassesi. “Kimidaṃ, devī”ti ca puṭṭhā “atimahatī (..0070) te, deva, sampatti. Atīte addhani kalyāṇam akattha, idāni anāgatassa atthāya kusalam na karothā”ti āha. “Kassa dema? Sīlavanto natthī”ti. “Asuñño, deva, jambudīpo arahantehi, tumhe dānameva sajjetha, ahaṃ arahante lacchāmī”ti āha. Punadivase rājā mahāraham dānam sajjāpesi. Devī “sace imissāya disāya arahanto atthi, idhāgantvā amhākam bhikkham gaṇhantū”ti adhiṭṭhahitvā uttaradisābhimukhā urena nipajji. Nipannamattāya eva deviyā himavante vasantānam padumavatiyā puttānam pañcasatānam paccekabuddhānam jeṭṭhako mahāpadumapaccekabuddho bhātike āmantesi- “mārisā nandarājā tumhe nimanteti, adhivāsetha tassā”-ti. Te adhivāsetvā tāvadeva ākāsenāgantvā uttaradvāre otariṃsu. Manussā “pañcasatā, deva, paccekabuddhā āgatā”ti rañño ārocesuṃ. Rājā saddhim deviyā āgantvā vanditvā pattaṃ gahetvā paccekabuddhe pāsādam āropetvā tattha tesam dānam datvā bhattakiccāvasāne rājā saṅghattherassa, devī saṅghanavakassa pādāmūle nipajjitvā “ayyā, paccayehi na kilamissanti, mayaṃ puññaena na hāyissāma, amhākam idha nivāsāya paṭiññaṃ dethā”ti paṭiññaṃ kāretvā uyyāne nivāsaṭṭhānāni kāretvā yāvajīvaṃ paccekabuddhe upaṭṭhahitvā tesu parinibbutesu sādhuḷītam kāretvā gandhadāru-ādīhi sarīrakiccaṃ kāretvā dhātuyo gahetvā cetiyam paṭiṭṭhāpetvā “evarūpānampi nāma mahānubhāvānam mahesīnam maraṇam bhavissati, kimaṅgam pana mādisānan”ti saṃvegajāto jeṭṭhaputtam rajje paṭiṭṭhāpetvā sayam tāpasapabbajjam pabbaji. Devīpi “raññe pabbajite ahaṃ kiṃ karissāmī”ti pabbaji. Dvepi uyyāne vasantā jhānāni nibbattetvā jhānasukhena vītināmetvā āyupariyosāne brahmaloke nibbattiṃsu. So kira nandarājā amhākam satthu mahāsāvako mahākassapatthero ahoṣī, tassa aggamahesī bhaddā kāpilāni nāma.

Ayam pana nandarājā dasa vassasahassāni sayam dibbavatthāni paridahanto sabbameva attano vijitam uttarakurusadisam karonto āgatāgatānam manussānam (..0071) dibbadussāni adāsi. Tayidaṃ dibbavatthasamiddhim sandhāya sā petī āha “yāvatā nandarājassa, vijitasmim paṭicchadā”ti. Tattha vijitasminti raṭṭhe. Paṭicchadāti vatthāni. Tāni hi paṭicchādenti etehīti “paṭicchadā”ti vuccanti.

111. Idāni sā petī “nandarājasamiddhitopi etarahi mayham samiddhi vipulatarā”-ti dassenti “tato bahutarā, bhante, vatthānacchādanāni me”ti-ādīmāha. Tattha tatoti nandarājassa pariggahabhūtavatthatopi bahutarāni mayham vatthacchādanānīti attho. Vatthānacchādanānīti nivāsanavatthāni ceva pārūpanavatthāni ca. Koseyyakambaliyānīti koseyyāni ceva kambalāni ca. Khomakappāsikānīti khomavatthāni ceva kappāsamayavatthāni ca.

112. Vipulāti āyāmato ca vitthārato ca vipulā. Mahagghāti mahagghavasena mahantā mahārahā. Ākāsevalambareti ākāseyeva olambamānā tiṭṭhanti. Yam yañhi manaso piyanti yaṃ yaṃ mayham manaso piyam, taṃ taṃ gahetvā paridahāmi pārūpāmi cāti yojanā.

113. **Thālakassa ca pāṇiyaṃ, vipākaṃ passa yādisanti** thālakapūraṇamattaṃ pāṇiyaṃ dinnam anumoditaṃ, tassa pana vipākaṃ yādisaṃ yāva mahantaṃ passāti dassenti “**gambhīrā caturassā cā**”ti-ādimāha. Tattha **gambhīrāti** agādhā. **Caturassāti** caturassasaṅṭhānā. **Pokkharaññoti** pokkharañño. **Sunimmitāti** kammānubhāveneva suṭṭhu nimmitā.

114. **Setodakāti** seta-udakā setavālukasampariṅṅā. **Suppatitthāti** sundara-titthā. **Sītāti** sītalodakā. **Appaṭigandhiyāti** paṭikūlagandharahitā surabhigandhā. **Vārikiñjakkhapūritāti** kamalakuvalayādīnaṃ kesarasañchannena vārinā pari-puṅṅā.

115. **Sāhanti** sā ahaṃ. **Ramāmīti** ratiṃ vindāmi. **Kīlāmīti** indriyāni paricāremi. **Modāmīti** bhogasampattiyā pamuditā homi. **Akutobhayāti** kutocipi asaṅṅātabhayā, serī sukhavihārinī homi (..0072). **Bhante, vanditumāgatāti**, bhante, imissā dibbasa-mpattiyā paṭilābhassa kāraṇabhūtaṃ tvaṃ vanditum āgatā upagatāti

attho. Yaṃ panettha atthato avibhattaṃ, taṃ tattha tattha vuttameva.

Evam tāya petiyā vutte āyasmā sārīputto iṭṭhakavatiyaṃ dīgharājīyanti gāmadva-
yavāsikesu attano santikaṃ upagatesu manussesu imamatthaṃ vitthārato
kathento saṃvejetvā saṃsāramocanapāpakammato mocetvā upāsakabhāve pati-
ṭṭhāpesi. Sā pavatti bhikkhūsu pākaṭā jātā. Taṃ bhikkhū bhagavato ārocesuṃ.
Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā
desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Saṃsāramocakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sārīputtattheramātupetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ satthari veḷuvane viharante āyasmato sārīputta-
ttherassa ito pañcamāya jātiyā mātubhūtaṃ petiṃ ārabha vuttaṃ. Ekadivasaṃ
āyasmā ca sārīputto āyasmā ca mahāmogallāno āyasmā ca anuruddho āyasmā
ca kappino rājagahassa avidūre aññatarasmiṃ araññāyatane viharanti. Tena ca
samayena bārāṇasiyaṃ aññataro brāhmaṇo aḍḍho mahaddhano mahābhogo
samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavanibbakayācakānaṃ opānabhūto annapānava-
tthasayanādīni deti. Dento ca āgatāgatānaṃ yathākālaṃ yathārahañca pādodaka-
pādabbhañjanādīdānānupubbakaṃ sabbābhideyyaṃ paṭipanno hoti, purebhattaṃ
bhikkhū annapānādīnā sakkaccaṃ parivisati. So desantaraṃ gacchanto bhariyaṃ
āha- “bhoti, yathāpaññattaṃ imaṃ dānavidhiṃ aparihāpentī sakkaccaṃ anupati-
ṭṭhāhī”ti. Sā “sādhū”ti paṭissuṇitvā tasmīṃ pakkante eva tāva bhikkhūnaṃ
paññattaṃ dānavidhiṃ pacchindi, addhikānaṃ pana nivāsattāya upagatānaṃ
gehapiṭṭhito chaḍḍitaṃ jarasālaṃ dassesi “ettha vasathā”ti. Annapānādīnaṃ
atthāya tattha addhikesu āgatesu “gūthaṃ khādatha, muttaṃ pivatha, lohitaṃ
pivatha (..0073), tumhākaṃ mātu matthaluṅgaṃ khādathā”ti yaṃ yaṃ asuci
jegucchaṃ, tassa tassa nāmaṃ gahetvā niṭṭhuraṃ vadati.

Sā aparena samayena kālaṃ katvā kammānubhāvukkhattā petayoniyāṃ nibba-
ttitvā attano vacīduccaritānurūpaṃ dukkhaṃ anubhavanti purimajātisambandhaṃ
anussarivā āyasmato sārīputtassa santikaṃ upasaṅkamtukāmā tassa vihāra-
dvāraṃ sampāpuṇi, tassa vihāradvāradevatāyo vihārappavesanaṃ nivāresuṃ.
Sā kira ito pañcamāya jātiyā therassa mātubhūtapubbā, tasmā evamāha- “ahaṃ
ayyassa sārīputtattherassa ito pañcamāya jātiyā mātā, detha me dvārappave-
sanaṃ therāṃ daṭṭhun”ti. Taṃ sutvā devatā tassā pavesanaṃ anujāniṃsu. Sā
pavisitvā caṅkamanakoṭiyaṃ ṭhatvā therassa attānaṃ dassesi. Thero taṃ disvā
karuṇāya sañcoditamānaso hutvā-

116. “Naggā dubbaṇṇarūpāsī, kisā dhamanisanthatā;
upphāsulike kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti.-

Gāthāya pucchi. Sā therena puṭṭhā paṭivacanaṃ denti-

117. “Ahaṃ te sakiyā mātā, pubbe aññāsu jātīsu;

upapannā pettivisayaṃ, khuppiṇāsasamappitā.

118. “Chaḍḍitaṃ khipitaṃ kheḷaṃ, siṅghāṇikaṃ silesumaṃ;
vasaṅca ḍayhamānānaṃ, vijātānaṅca lohitaṃ.

119. “Vaṇikānaṅca yaṃ ghāna-sīsacchinnāna lohitaṃ;
khudāparetā bhuñjāmi, icchipurisanissitaṃ.

120. “Pubbalohitaṃ bhakkhāmi, pasūnaṃ mānusāna ca;
aleṇā anagārā ca, nīlamaṅcaparāyaṇā.

121. “Dehi puttaka me dānaṃ, datvā anvādisāhi me;

appeva nāma mucceyyaṃ, pubbalohitabhojanā”ti.- pañcagāthā abhāsi;

117. Tattha (..0074) **ahaṃ te sakiyā mātā**ti ahaṃ tuyhaṃ janani bhāvato sakiyā

mātā. **Pubbe aññāsu jātisū**ti mātā honti na imissaṃ jātiyaṃ, atha kho pubbe
aññāsu jātisū, ito pañcamiyanti daṭṭhabbaṃ. **Upapannā pettivisayanti** paṭisandhi-
vasena petalokaṃ upagatā. **Khuppiṇāsasamappitā**ti khudāya ca piṇāsāya ca
abhibhūtā, nirantaraṃ jighacchāpipāsāhi abhibhuyyamaṇāti attho.

118-119. **Chaḍḍitanti** ucchiṭṭhakaṃ, vantaṃti attho. **Khipitanti** khipitena saddhiṃ
mukhato nikkhantamaṃ. **Kheḷanti** niṭṭhubbaṃ. **Siṅghāṇikanti** matthaluṅgato

vissanditvā nāsikāya nikkhantamaṃ. **Silesumanti** semhaṃ. **Vasaṅca ḍayhamānā-**
nanti citakasmim ḍayhamānānaṃ kaḷevārānaṃ vasātelaṅca. **Vijātānaṅca lohi-**

tanti pasūtānaṃ itthīnaṃ lohitaṃ, gabbhamalaṃ ca-saddena saṅgaṇhāti. **Vaṇikā-**
nanti sañjātavaṇānaṃ. **Yanti** yaṃ lohitaṃ sambandho. **Ghānasīsacchinnānanti**

ghānacchinnānaṃ sīsacchinnānaṅca yaṃ lohitaṃ, taṃ bhuñjāmi ti yojanā. Desanā-
sīsametaṃ “ghānasīsacchinnāna”ti, yasmā hatthapādādicchinnānampi lohitaṃ

bhuñjāmiyeva. Tathā “vaṇikāna”ti iminā tesampi lohitaṃ saṅgahitanti
daṭṭhabbaṃ. **Khudāparetā**ti jighacchābhibhūtā hutvā. **Itthipurisanissitanti** itthipuri-

sasarīranissitaṃ yathāvuttaṃ aññānaṅca cammamamsaṅhārupubbādikaṃ paribhu-
ñjāmi ti dasseti.

120-121. **Pasūnanti** ajagomahiṃsādīnaṃ. **Aleṇāti** asaraṇā. **Anagārāti** anāvāsā.
Nīlamaṅcaparāyaṇāti susāne chaḍḍitamalamaṅcasayanā. Atha vā **nīlāti** chārika-

ṅārabahulā susānabhūmi adhippetā, taṃyeva maṅcaṃ viya adhisayanāti attho.
Anvādisāhi meti yathā dinnaṃ dakkhiṇaṃ mayhaṃ upakappati, tathā uddisa patti-

dānaṃ dehi. **Appeva nāma mucceyyaṃ, pubbalohitabhojanāti** tava uddisanena
etasmā pubbalohitabhojanā petajīvikā api nāma mucceyyaṃ.

Taṃ sutvā āyasmā sārīputtatthero dutiyadivase mahāmogallānattherādike
tayo there āmantetvā tehi saddhiṃ rājagahe (..0075) piṇḍāya caranto raṅṅo

bimbisārassa nivesanaṃ agamāsi. Rājā there disvā vanditvā “kiṃ, bhante, āgata-
tthā”ti āgamanakāraṇaṃ pucchi. Āyasmā mahāmogallāno taṃ pavattiṃ raṅṅo

ārocesi. Rājā “aññātaṃ, bhante”ti vatvā there vissajjetvā sabbakammikaṃ
amaccaṃ pakkosāpetvā āṇāpesi “nagarassa avidūre vivitte chāyūdakasampanne

ṭhāne catasso kuṭiyo kārehi”ti. Antepure ca pahonakavisesavasena tidhā vibha-
jitvā catasso kuṭiyo paṭicchāpesi, sayaṅca tattha gantvā kātabbayuttakaṃ akāsi.

Niṭṭhitāsu kuṭikāsu sabbhaṃ balikāraṇaṃ sajjāpetvā annapānavatthādīni buddha-
ppamukhassa cātuddisassa bhikkhusaṅghassa anucchavike sabbaparikkhāre ca

upaṭṭhāpetvā āyasmato sāriputtattherassa taṃ sabbaṃ niyyādesi. Atha thero taṃ petiṃ uddissa taṃ sabbaṃ buddhappamukhassa cātuddisassa bhikkhusaṅghassa adāsi. Sā peti taṃ anumoditvā devaloke nibbattitvā sabbakāmasamiddhā ca hutvā aparadivase āyasmato mahāmoggallānattherassa santikaṃ upagantvā vanditvā aṭṭhāsi. Taṃ thero paṭipucchi, sā attano petūpapattiṃ puna devūpapattiṃca vitthārato kathesi. Tena vuttaṃ-

122. “Mātuyā vacanaṃ sutvā, upatissonukampako;
āmantayi moggallānaṃ, anuruddhañca kappinaṃ.

123. “Catasso kuṭiyo katvā, saṅghe cātuddise adā;
kuṭiyo annapānañca, mātu dakkhiṇamādisi.

124. “Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha;
bhojanaṃ pāṇiyaṃ vatthaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

125. “Tato suddhā sucivasanā, kāsikuttamadhārini;
vicittavatthābharaṇā, kolikaṃ upasaṅkamī”ti.

123. Tattha **saṅghe cātuddise adāti** cātuddisassa saṅghassa adāsi, niyyādesiṭi attho. Sesam vuttatthameva.

Athāyasmā (..0076) mahāmoggallāno taṃ petiṃ-

126. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate;
obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.

127. “Kena tetādiso vaṇṇo, tena te idha mijjhati;
uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

128. “Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve, manussabhūtā kimakāsi puññaṃ;
kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti.- pucchi;

129-133. Atha sā “**sāriputtassāhaṃ mātā**”ti-ādinā vissajjesi. Sesam vuttatthameva. Athāyasmā mahāmoggallāno taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisiyā dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣiṭi.

Sāriputtattheramātupetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Mattāpetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīṭi idaṃ satthari jetavane viharante mattaṃ nāma petiṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyaṃ kira aññataro kuṭumbiko saddho pasanno ahoṣi. Tassa bhariyā assaddhā appasannā kodhanā vañjhā ca ahoṣi nāmena mattā nāma. Atha so kuṭumbiko kulavaṃsūpacchedanabhayena sadisakulato tissaṃ nāma aññaṃ kaññaṃ ānesi. Sā ahoṣi saddhā pasannā sāmīno ca piyā manāpā, sā nacirasseva gabbhinī hutvā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi, “bhūto”tissa nāmaṃ ahoṣi. Sā gehassāminī hutvā cattāro bhikkhū sakkaccaṃ upaṭṭhahi, vañjhā pana taṃ usūyati.

Tā ubhopi ekasmim divase sīsam nhatvā allakesā aṭṭhaṃsu, kuṭumbiko guṇava-
sena tissāya ābaddhasineho manuññaena hadayena tāya (..0077) saddhiṃ bahum
sallapanto aṭṭhāsi. Taṃ asahamānā mattā issāpakatā gehe sammajjitvā ṭhapitaṃ
saṅkāraṃ tissāya matthake okiri. Sā aparena samayena kālaṃ katvā petayoniyam
nibbattivā attano kammabalena pañcavidham dukkham anubhavati. Taṃ pana
dukkham pāḷito eva viññāyati. Athekadivasam sā peti sañjhāya vītivattāya
gehassa piṭṭhipasse nhāyantiyā tissāya attānaṃ dassesi. Taṃ disvā tissā-

134. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā;

upphāsulike kisike, kā nu tvam idha tiṭṭhasi”ti.-

Gāthāya paṭipucchi. Itarā-

135. “Aham mattā tuvam tissā, sapattī te pure ahum;

pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti.-

Gāthāya paṭivacanaṃ adāsi. Tattha **ahaṃ mattā tuvaṃ tissā**ti ahaṃ mattā nāma, tuvaṃ tissā nāma. **Pureti** purimattabhāve. **Teti** tuyhaṃ sapattī ahuṃ, ahosinti attho. Puna tissā-

136. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti.-

Gāthāya katakammaṃ pucchi. Puna itarā-

137. “Caṇḍī ca pharusā cāsiṃ, issukī maccharī saṭhā;
tāhaṃ duruttaṃ vatvāna, petalokaṃ ito gatā”ti.-

Gāthāya attanā katakammaṃ ācikkhi. Tattha **caṇḍī**ti kodhanā. **Pharusā**ti pharusa-
vacanā. **Āsinti** ahosiṃ. **Tāhanti** taṃ ahaṃ. **Duruttanti** dubbhāsitaṃ niratthakava-
canaṃ. Ito parampi tāsāṃ vacanapaṭivacanavaseneva gāthā pavattā-

138. “Sabbaṃ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā ahu;
aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi paṃsukunthitā.

139. “Sīsaṃhātā (..0078) tuvaṃ āsi, sucivatthā alaṅkatā;
ahañca kho adhimattaṃ, samalaṅkatatarā tayā.

140. “Tassā me pekkhamānāya, sāmikena samantayi;
tato me issā vipulā, kodho me samajāyatha.

141. “Tato paṃsuṃ gahetvāna, paṃsunā tañhi okiriṃ;
tassakammavipākena, tenamhi paṃsukunthitā.

142. “Sabbaṃ ahampi jānāmi, paṃsunā maṃ tvamokiri;
aññañca kho taṃ pucchāmi, kena khajjasi kacchuyā.

143. “Bhesajjahārī ubhayo, vanantaṃ agamimhase;
tvañca bhesajjamāhari, ahañca kapikacchuno.

144. “Tassā tyājānamānāya, seyyaṃ tyāhaṃ samokiriṃ;
tassakammavipākena, tena khajjāmi kacchuyā.

145. “Sabbaṃ ahampi jānāmi, seyyaṃ me tvaṃ samokiri;
aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi naggiyā tuvaṃ.

146. “Sahāyānaṃ samayo āsi, ñātīnaṃ samitī ahu;
tvañca āmantitā āsi, sasāminī no ca khohaṃ.

147. “Tassā tyājānamānāya, dussaṃ tyāhaṃ apānudiṃ;
tassakammavipākena, tenamhi naggiyā ahaṃ.

148. “Sabbaṃ ahampi jānāmi, dussaṃ me tvaṃ apānudi;
aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi gūthagandhinī.

149. “Tava gandhañca mālañca, paccagghañca vilepanaṃ;
gūthakūpe atāresiṃ, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā;
tassakammavipākena, tenamhi gūthagandhinī.

150. “Sabbaṃ (..0079) ahampi jānāmi, taṃ pāpaṃ pakataṃ tayā;
aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi duggatā tuvaṃ.

151. “Ubhinnaṃ samakaṃ āsi, yaṃ gehe vijjate dhanāṃ;
santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimmattano;
tassakammavipākena, tenamhi duggatā ahaṃ.

152. “Tadeva maṃ tvaṃ avaca, pāpakammaṃ nisevasi;
na hi pāpehi kammehi, sulabhā hoti suggati.
153. “Vāmato maṃ tvaṃ pacesi, athopi maṃ usūyasi;
passa pāpānaṃ kammānaṃ, vipāko hoti yādiso.
154. “Te gharā tā ca dāsiyo, tānevābharaṇānime;
te aññe paricārenti, na bhogā honti sassatā.
155. “Idāni bhūtassa pitā, āpaṇā gehamehiti;
appeva te dade kiñci, mā su tāva ito agā.
156. “Naggā dubbaṇṇarūpāmhi, kisā dhamanisanthatā;
kopīnametaṃ itthīnaṃ, mā maṃ bhūtapitāddasa.
157. “Handa kiṃ vā tyāhaṃ dammi, kiṃ vā teca karomahaṃ;
yena tvaṃ sukhitā assa, sabbakāmasamiddhinī.
158. “Cattāro bhikkhū saṅghato, cattāro pana puggale;
aṭṭha bhikkhū bhojayitvā, mama dakkhiṇamādisa;
tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī.
159. “Sādhūti sā paṭissutvā, bhojayitvāṭṭha bhikkhavo;
vattheacchādayitvāna, tassā dakkhiṇamādisī.
160. “Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha;
bhojanacchādanapānīyaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.
161. “Tato (..0080) suddhā sucivasanā, kāsikuttamadhārini;
vicittavattābharaṇā, sapattiṃ upasaṅkami.
162. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate;
obhāsenti disā sabbā, osadhī viya tārakā.
163. “Kena tetādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati;
uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.
164. “Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve, manussabhūtā kimakāsī puññaṃ;
kenāsi evaṃ jalitānubhāvā, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati.
165. “Ahaṃ mattā tvaṃ tissā, sapatti te pure ahuṃ;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.
166. “Tava dinnena dānena, modāmi akutobhayā;
ciraṃ jīvāhi bhagini, saha sabbehi ñātibhi;
asokaṃ virajaṃ ṭhānaṃ, āvāsaṃ vasavattinaṃ.
167. “Idha dhammaṃ caritvāna, dānaṃ datvāna sobhane;
vineyya maccheramalaṃ samūlaṃ, aninditā saggamupehi ṭhānan”ti.
138. Tattha **sabbaṃ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā ahūti** “caṇḍī ca pharusā cāsin”ti yaṃ tayā vuttaṃ, taṃ sabbaṃ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā kodhanā pharusavacanā issukī maccharī saṭhā ca ahosi. **Aññañca kho taṃ pucchāmi**ti aññaṃ puna taṃ idāni pucchāmi. **Kenāsi paṃsukunthitā**ti kena kammena saṅkārapaṃsūti oḅuṇṭhitā sabbaso okiṇṇasarīrā ahūti attho.
- 139-40. **Sīsaṃnhātā**ti sasīsaṃ nhātā. **Adhimattanti** adhikataraṃ. **Samalaṅkatata-rā**ti sammā atisayena alaṅkatā. “Adhimattā”ti vā pāṭho, ativiya mattā mānamadamattā, mānanissitāti attho. **Tayā**ti bhotiyā (..0081). **Sāmikena samantayīti** sāmi-

kena saddhiṃ allopasallāpavasena kathesi.

142-144. Khajjasi kacchuyāti kacchurogena khādīyasi, bādhiyasīti attho. **Bhesajjahārīti** bhesajjahāriniyo osadhahārikāyo. **Ubhayoti** duve, tvañca ahañcāti attho. **Vanantanti** vanaṃ. **Tvañca bhesajjamāharīti** tvaṃ vejjehi vuttaṃ attano upakārāvahaṃ bhesajjaṃ āhari. **Ahañca kapikacchunoti** ahaṃ pana kapikacchuphalāni duphassaphalāni āharimṃ. **Kapikacchūti** vā sayambhūtā vuccati, tasmā sayambhūtāya pattaphalāni āharinti attho. **Seyyaṃ tyāhaṃ samokirinti** tava seyyaṃ ahaṃ kapikacchuphalapattehi samantato avakirimṃ.

146-147. Sahāyānanti mittānaṃ. **Samayoti** samāgamo. **Ñātinanti** bandhūnaṃ. **Samitīti** sannipāto. **Āmantitāti** maṅgalakiriyāvasena nimantitā. **Sasāminīti** sabhattikā, saha bhattunāti attho. **No ca khohanti** no ca kho ahaṃ āmantitā āsinti yojanā. **Dussaṃ tyāhanti** dussaṃ te ahaṃ. **Apānudinti** corikāya avaharimṃ aggahosiṃ.

149. Paccagghanti abhinavaṃ, mahagghaṃ vā. **Atāresinti** khipimṃ. **Gūthagandhinīti** gūthagandhagandhinī karīsavāyini.

151. Yaṃ gehe vijjate dhananti yaṃ gehe dhanaṃ upalabbhati, taṃ tuyhaṃ mayhañcāti amhākaṃ ubhinna samakaṃ tulyameva āsi. **Santesūti** vijjamānesu. **Dīpanti** patiṭṭhaṃ, puññakammaṃ sandhāya vadati.

152. Evaṃ sā petī tissāya pucchitamatthaṃ katthetvā

puna pubbe tassā vacanaṃ akatvā attanā kataṃ aparādhaṃ pakāsentī **“tadeva maṃ tvan”**ti-ādimāha. Tattha **tadevāti** tadā eva, mayhaṃ manussattabhāve ṭhita-kāleyeva. Tathevāti vā pāṭho, yathā etarahi jātaṃ, taṃ tathā evāti attho. **Manti** attānaṃ niddisati, **tvanti** tissaṃ. **Avacāti** abhaṇi. Yathā pana avaca, taṃ dassetuṃ **“pāpakammaṃ”**ti-ādi vuttaṃ. “Pāpakammānī”ti (..0082) pāḷi. “Tvam pāpakammāniyeva karosi, pāpehi pana kammehi sugati sulabhā na hoti, atha kho duggati eva sulabhā”ti yathā maṃ tvam pubbe avaca ovadi, taṃ tathevāti vadati.

153. Taṃ sutvā tissā **“vāmato maṃ tvam paccesi”**ti-ādinā tisso gāthā āha. Tattha **vāmato maṃ tvam paccesi**ti vilomato maṃ tvam adhigacchasi, tuyhaṃ hitesimpi vipaccanīkakārinim katvā maṃ gaṇhāsi. **Maṃ usūyasīti** mayhaṃ usūyasi, mayi issaṃ karosi. **Passa pāpānaṃ kammānaṃ, vipāko hoti yādisoti** pāpakānaṃ nāma kammānaṃ vipāko yādiso yathā ghorataro, taṃ paccakkhato passāti vadati.

154. Te aññe paricārentīti te ghare dāsiyo ābharaṇāni ca imāni tayā pubbe pariggahitāni idāni aññe paricārenti paribhuñjanti. “Ime”ti hi liṅgavipallāsenā vuttaṃ. **Na bhogā honti sassatāti** bhogā nāmete na sassatā anavaṭṭhitā tāvakālikā mahāyagamanīyā, tasmā tadatthaṃ issāmacchariyādīni na kattabbānīti adhippāyo.

155. Idāni bhūtassa pitāti idāneva bhūtassa mayhaṃ puttassa pitā kuṭumbiko. **Āpaṇāti** āpaṇato imaṃ **gehaṃ ehiti** āgamissati. **Appeva te dade kiñcīti** gehaṃ āgato kuṭumbiko tuyhaṃ dātabbayuttakaṃ kiñci deyyadhammaṃ api nāma dadeyya. **Mā su tāva ito agāti** ito gehassa pacchā vatthuto mā tāva agamāsīti taṃ anukampamānā āha.

156. Taṃ sutvā petī attano ajjhāsayaṃ pakāsentī **“naggā dubbaṇṇarūpāmhī”**ti gāthamāha. Tattha **kopīnametaṃ itthīnanti** etaṃ naggadubbaṇṇatādikaṃ paṭicchādetabbatāya itthīnaṃ kopīnaṃ rundhaniyaṃ. **Mā maṃ bhūtapitāddasāti** tasmā bhūtassa pitā kuṭumbiko maṃ mā addakkhīti lajjamānā vadati.

157. Taṃ (..0083) sutvā tissā sañjātanuddayā **“handā kiṃ vā tyāhaṃ dammī”**ti gāthamāha. Tattha **handāti** codanatthe nipāto. **Kiṃ vā tyāhaṃ dammīti** kiṃ te ahaṃ dammi, kiṃ vatthaṃ dassāmi, udāhu bhattanti. **Kiṃ vā tedha karomahanti** kiṃ vā aññaṃ te idha imasmiṃ kāle upakāraṃ karissāmi.

158. Taṃ sutvā petī **“cattāro bhikkhū saṅghato”**ti gāthamāha. Tattha **cattāro bhikkhū saṅghato, cattāro pana puggaleti** bhikkhusaṅghato saṅghavasena cattāro bhikkhū, puggalavasena cattāro bhikkhūti evaṃ aṭṭha bhikkhū yathāruciṃ bhojetvā taṃ dakkhiṇaṃ mama ādisa, mayhaṃ pattidānaṃ dehi. **Tadāhaṃ sukhitā hessanti** yadā tvam dakkhiṇaṃ mama uddisissasi, tadā ahaṃ sukhitā sukhaḥpattā sabbakāmasamiddhinī bhavissāmīti attho.

159-161. Taṃ sutvā tissā tamatthaṃ attano sāmikassa ārocetvā dutiyadivase aṭṭha bhikkhū bhojetvā tassā dakkhiṇamādisi, sā tāvadeva paṭiladdhadibbasampattikā puna tissāya santikaṃ upasaṅkami. Tamatthaṃ dassetuṃ saṅgītikārehi **“sādhūti sā paṭissutvā”**ti-ādikā tisso gāthā ṭhapitā.

162-167. Upasaṅkamitvā ṭhitaṃ pana naṃ tissā **“abhikkantena vaṇṇenā”**ti-ādīhi tīhi gāthāhi paṭipucchi. Itarā **“ahaṃ mattā”**ti gāthāya attānaṃ ācikkhitvā **“ciraṃ**

jīvāhī” ti gāthāya tassā anumodanaṃ datvā “**idha dhammaṃ caritvānā**” ti gāthāya ovādaṃ adāsi. Tattha **tava dinnenā** ti tayā dinnena. **Asokaṃ virajaṃ ṭhānanti** sokābhāvena asokaṃ, sedajallikānaṃ pana abhāvena virajaṃ dibbaṭṭhānaṃ, sabba-metaṃ devalokaṃ sandhāya vadati. **Āvāsanti** ṭhānaṃ. **Vasavattinanti** dibbena ādhipateyyena attano vasaṃ vattentānaṃ. **Samūlanti** salobhadosaṃ. Lobhadosā hi macchariyassa mūlaṃ nāma. **Aninditā** ti agarahitā pāsaṃsā, **saggamupehi ṭhānanti** rūpādīhi visayehi suṭṭhu aggatā “saggaṃ” ti laddhanāmaṃ dibbaṭṭhānaṃ upehi, sugatiparāyaṇā hohīti attho. Sesāṃ uttānameva.

Atha (..0084) tissā taṃ pavattiṃ kuṭumbikassa ārocesi, kuṭumbiko bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparīsāya dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano paṭiladdhasaṃvego vineyya maccherādimalaṃ dānasīlādirato sugatiparāyaṇo ahoṣīti.

Mattāpetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Nandāpetivatthuvaṇṇanā

Kāḷī dubbaṇṇarūpāsī ti idaṃ sathari jetavane viharante nandaṃ nāma petiṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmiṃ gāmake nandiseno nāma upāsako ahoṣi saddho pasanno. Bhariyā panassa nandā nāma assaddhā appasannā maccharinī caṇḍī pharusavacanā sāmike agāravā aggatissā sassuṃ corivādena akkosati paribhāsati. Sā aparena samayena kālaṃ katvā petayoniyāṃ nibbatitvā tasseva gāmassa avidūre vicarantī ekadivasaṃ nandisenassa upāsakassa gāmato nikkhamantassa avidūre attānaṃ dassesi. So taṃ disvā-

168. “Kāḷī dubbaṇṇarūpāsī, pharusā bhīrudassanā;

piṅgalāsī kaḷārāsī, na taṃ maññāmi mānusin” ti.-

Gāthāya ajjhabhāsi. Tattha **kāḷī** ti kāḷavaṇṇā, jhāmaṅgārasadiso hissā vaṇṇo ahoṣi. **Pharusā** ti kharagattā. **Bhīrudassanā** ti bhayānakadassanā sappatibhayākārā. “Bhīrudassanā” ti vā pāṭho, bhāriyadassanā, dubbaṇṇatādinā duddasikāti attho. **Piṅgalā** ti piṅgalalocanā. **Kaḷārā** ti kaḷārādantā. **Na taṃ maññāmi mānusinti** ahaṃ taṃ mānusinti na maññāmi, petimeva ca taṃ maññāmi adhippāyo. Taṃ sutvā peti attānaṃ pakāsentī-

169. “Ahaṃ nandā nandisena, bhariyā te pure ahuṃ;

pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā” ti.-

Gāthamāha (..0085). Tattha **ahaṃ nandā nandisenā** ti sāmi nandisena ahaṃ nandā nāma. **Bhariyā te pure ahunti** purimajātiyaṃ tuyhaṃ bhariyā ahoṣiṃ. Ito paraṃ-

170. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;

kissa kammavipākena, petalokaṃ ito gatā” ti.-

Tassa upāsakassa pucchā. Athassa sā-

171. “Caṇḍī ca pharusā cāsiṃ, tayi cāpi agāravā;

tāhaṃ duruttaṃ vatvāna, petalokaṃ ito gatā” ti.-

Vissajjesi. Puna so-

172. “Handuttariyaṃ dadāmi te, imaṃ dussaṃ nivāsaya;
imaṃ dussaṃ nivāsetvā, ehi nessāmi taṃ gharaṃ.

173. “Vatthañca annapānañca, lacchasi tvaṃ gharaṃ gatā;
putte ca te passissasi, suṇisāyo ca dakkhasi” ti.- athassa sā-

174. “Hatthena hatthe te dinnaṃ, na mayhaṃ upakappati;
bhikkhū ca sīlasampanne, vītarāge bahussute.

175. “Tappehi annapānena, mama dakkhiṇamādisa;
tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī” ti.-

Dve gāthā abhāsi. Tato-

176. “Sādhūti so paṭissutvā, dānaṃ vipulamākiri;
annaṃ pānaṃ khādaniyaṃ, vatthasenāsanāni ca;
chattaṃ gandhañca mālañca, vividhā ca upāhanā.

177. “Bhikkhū ca sīlasampanne, vītarāge bahussute;
tappetvā annapānena, tassā dakkhiṇamādisi.

178. “Samanantarānuddiṭṭhe (..0086), vipāko udapajjatha;
bhojanacchādanapāniyaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

179. “Tato suddhā sucivasanā, kāsikuttamadhārinī;
vicittavatthābharaṇā, sāmikaṃ upasaṅkami” ti.-

Catasso gāthā saṅgītikārehi vuttā. Tato paraṃ-

180. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate;
obhāsenti disā sabbā, osadhī viya tārakā.

181. “Kena tetādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati;
uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

182. “Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve, manussabhūtā kimakāsi puññaṃ;
kenāsi evaṃ jalitānubhāvā, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati” ti.

183. “Ahaṃ nandā nandisena, bhariyā te pure ahuṃ;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

184. “Tava dinnena dānena, modāmi akutobhayā;
ciraṃ jīva gahapati, saha sabbehi ñātibhi;

Asokaṃ virajaṃ khemaṃ, āvāsaṃ vasavattinaṃ.

185. “Idha dhammaṃ caritvāna, dānaṃ datvā gahapati;
vineyya maccheramalaṃ samūlaṃ, anindito saggamupehi ṭhānan” ti.-

Upāsakassa ca petiyā ca vacanapaṭivacanagāthā.

176. Tattha **dānaṃ vipulamākiri**ti

ukkiṇeyyakhette deyyadhammabijaṃ vippakiranto viya mahādānaṃ pavattesi. Sesamaṃ anantaravattthusadisameva.

Evaṃ sā attano dibbasampattiṃ tassā ca kāraṇaṃ nandisenassa vibhāvetvā attano vasanaṭṭhānameva gatā. Upāsako taṃ pavattiṃ bhikkhūnaṃ ārocesi (..0087), bhikkhū bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampatta-parisāya dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Nandāpetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Maṭṭhakuṇḍalīpetavatthuvaṇṇanā

Alaṅkato maṭṭhakuṇḍalīti idaṃ satthari jetavane viharante maṭṭhakuṇḍalideva-puttaṃ ārabba vuttaṃ. Tattha yaṃ vattabbaṃ, taṃ paramatthadīpaniyaṃ vimānavatthuvaṇṇanāyaṃ maṭṭhakuṇḍalīvimānavatthuvaṇṇanāya (vi. va. aṭṭha. 1206 maṭṭhakuṇḍalīvimānavatthuvaṇṇanā) vuttameva, tasmā tattha vuttanayeneva vedittabbaṃ.

Ettha ca maṭṭhakuṇḍalīdevaputtassa vimānadevatābhāvato tassa vatthu yadipi vimānavatthupāliyaṃ saṅghaṃ āropitaṃ, yasmā pana so devaputto adinnapubbakabrāhmaṇassa puttasokena susānaṃ gantvā ālāhanaṃ anupariyāyitvā rodantassa sokaharaṇatthaṃ attano devarūpaṃ paṭisaṃharitvā haricandanussado bāhā paggayha kandanto dukkhābhibhūtākārena peto viya attānaṃ dassesi. Manussatthabhāvato apettā petapariyāyopi labbhati evāti tassa vatthu petavatthupāliyaṃ saṅghaṃ āropitanti daṭṭhabbaṃ.

Maṭṭhakuṇḍalīpetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kaṇhapetavatthuvaṇṇanā

Uṭṭhehi kaṇha kiṃ sesīti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ mataputtaṃ upāsakaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira aññatarassa upāsakassa putto kālamakāsi. So tena sokasallasamappito na nhāyati, na bhuñjati, na kammante vicāreti, na buddhupaṭṭhānaṃ gacchati, kevalaṃ, “tāta piyaputtaka, maṃ ohāya kahaṃ paṭhamataraṃ gatosī”ti-ādīni vadanto vippalapati. Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokeno tassa (..0088) sotāpattiphalūpanissayaṃ disvā punadivase bhikkhusaṅghaparivuto sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā katabhattakicco bhikkhū uyyojtvā ānandattherena pacchāsamaṇena tassa gharadvāraṃ agamāsi. Satthu āgatabhāvaṃ upāsakassa ārocesuṃ. Athassa gehajano gehadvāre āsanaṃ paññāpetvā satthāraṃ nisīdāpetvā upāsakaṃ pariggahetvā satthu santikaṃ upanesi. Ekamantaṃ nisinnaṃ taṃ disvā “kiṃ, upāsaka, socasi”ti vatvā “āma, bhante”ti vutte, “upāsaka, porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā mataputtaṃ nānusociṃsū”-

ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte dvāravatīnagare dasa bhātikarājāno ahesuṃ- vāsudevo baladevo canda-
devā sūriyadevo aggidevo varuṇadevo ajjuno pajjuno ghaṭapaṇḍito aṅkuro cāti.
Tesu vāsudevamahārājassa piyaputto kālamakāsi. Tena rājā sokapareto sabbaki-
ccāni pahāya mañcassa aṭaniṃ pariggahetvā vipalapananto nipajji. Tasmim̄ kāle
ghaṭapaṇḍito cintesi- “ṭhapetvā maṃ añño koci mama bhātu sokaṃ pariharitum̄
samattho nāma natthi, upāyenassa sokaṃ harissāmi”ti. So ummattakavesaṃ
gahetvā “sasaṃ me detha, sasaṃ me dethā”ti ākāsaṃ olokeno sakalanagaraṃ
vicari. “Ghaṭapaṇḍito ummattako jāto”ti sakalanagaraṃ saṅkhubhi.

Tasmim̄ kāle rohiṇeyyo nāma amacco vāsudevarañño santikaṃ gantvā tena
saddhim̄ kathaṃ samuṭṭhāpento-

207. “Uṭṭhehi kaṇha kiṃ sesi, ko attho supanena te;

yo ca tuyhaṃ sako bhātā, hadayaṃ cakkhu ca dakkhiṇaṃ;

tassa vātā baliyanti, sasaṃ jappati kesavā”ti.- imaṃ gāthamāha;

207. Tattha **kaṇhāti** vāsudevaṃ gottenālapati. **Ko attho supanena teti** supanena
tuyhaṃ kā nāma vaḍḍhi. **Sako bhātāti** sodariyo bhātā. **Hadayaṃ cakkhu ca**
dakkhiṇanti hadayena ceva dakkhiṇacakkhunā ca sadisoti attho. **Tassa vātā baliya-**
ntīti tassa aparāparaṃ (..0089) uppajjamānā ummādavātā balavanto honti
vaḍḍhanti abhibhavanti. **Sasaṃ jappatīti** “sasaṃ me dethā”ti vipalapati. **Kesa-**
vāti so kira kesānaṃ sobhanānaṃ atthitāya “kesavo”ti vohariyati. Tena naṃ
nāmena ālapati.

Tassa vacanaṃ sutvā sayanato uṭṭhitabhāvaṃ dīpento sathā abhisambuddho
hutvā-

208. “Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, rohiṇeyyassa kesavo;

taramānarūpo vuṭṭhāsi, bhātu sokena aṭṭito”ti.- imaṃ gāthamāha;

Rājā uṭṭhāya sīghaṃ pāsādā otarivā ghaṭapaṇḍitassa santikaṃ gantvā ubhosu
hatthesu naṃ daḥhaṃ gahetvā tena saddhim̄ sallapanto-

209. “Kiṃ nu ummattarūpova, kevalaṃ dvārakaṃ imaṃ;

saso sasoti lapasi, kīdisaṃ sasamicchasi.

210. “Sovaṇṇamayaṃ maṇimayaṃ, lohamayaṃ atha rūpiyamayaṃ;

saṅkhasilāpavālamayaṃ, kārayissāmi te sasaṃ.

211. “Santi aññepi sasakā, araññavanagocarā;

tepi te ānayissāmi, kīdisaṃ sasamicchasi”ti.-

Tisso gāthāyo abhāsi.

209-211. Tattha **ummattarūpovāti** ummattako viya. **Kevalanti** sakalaṃ. **Dvāra-**
kanti dvāravatīnagaraṃ vicaranto. **Saso sasoti lapasīti** saso sasoti vilapasi. **Sova-**
ṇṇamayanti suvaṇṇamayaṃ. **Lohamayanti** tambalohamayaṃ. **Rūpiyamayanti** raja-
tamayaṃ. Yaṃ icchasi taṃ vadehi, atha kena socasi. Aññepi araññe vanagocarā
sasakā atthi, te te ānayissāmi, vada, bhadrāmukha, kīdisaṃ sasamicchasiṭi ghaṭa-
paṇḍitaṃ “sasena atthiko”ti adhippāyena sasena nimantesi. Taṃ sutvā ghaṭapa-
ṇḍito-

212. “Nāhamete (..0090) sase icche, ye sasā pathavissitā;

candato sasamicchāmi, taṃ me ohara kesavā” ti.-

Gāthamāha. Tattha **oharā**ti ohārehi. Taṃ sutvā rājā “nissamsayaṃ me bhātā ummattako jāto” ti domanassappatto-

213. “So nūna madhuraṃ ñāti, jīvitaṃ vijahissasi;

apatthiyaṃ patthayasi, candato sasamicchasi” ti.-

Gāthamāha. Tattha **ñāti**ti kaniṭṭhaṃ ālapati. Ayamettha attho- mayhaṃ piya**ñāti** yaṃ atimadhuraṃ attano **jīvitaṃ**, taṃ **vijahissasi** maññe, yo apatthayitabbaṃ patthesīti.

Ghaṭapaṇḍito rañño vacanaṃ sutvā niccalova ṭhatvā “bhātika, tvaṃ candato asaṃ patthentassa taṃ alabhivā jīvitakkhaya bhavissatīti jānanto kasmā mataṃ puttaṃ alabhivā anusocasi” ti imamattaṃ dīpento-

214. “Evaṃ ce kaṇha jānāsi, yathaññamanusāsasi;

kasmā pure mataṃ puttaṃ, ajjāpi manusocasi” ti.-

Gāthamāha. Tattha **evaṃ ce, kaṇha, jānāsī**ti, bhātika, kaṇhanāmaka mahārāja, “alabbhaneyyavatthu nāma na patthetabban” ti yadi evaṃ jānāsi. **Yathaññanti** evaṃ jānantova yathā aññaṃ anusāsasi, tathā akatvā. **Kasmā pure mataṃ puttanti** atha kasmā ito catumāsamatthake mataṃ puttaṃ ajjāpi anusocasi.

Evaṃ so antaravithiyaṃ ṭhitakova “ahaṃ tāva evaṃ paññāyamānaṃ patthemī, tvaṃ pana apaññāyamānassatthāya socasi” ti vatvā tassa dhammaṃ desento-

215. “Na yaṃ labbhā manussena, amanussena vā pana;

jāto me mā mari putto, kuto labbhā alabbhiyaṃ.

216. “Na (..0091) mantā mūlabhesajjā, osadhehi dhanena vā;

sakkā ānayituṃ kaṇha, yaṃ petamanusocasi” ti.- gāthādvayamāha;

215. Tattha **yanti**, bhātika, yaṃ “evaṃ **jāto me putto mā mari**” ti **manussena** vā devena **vā pana na labbhā** na sakkā laddhuṃ, taṃ tvaṃ patthesi, taṃ panetaṃ **kuto labbhā**, kena kāraṇena laddhuṃ sakkā. Yasmā **alabbhiyaṃ** alabbhaneyyavatthu nāmetanti attho.

216. **Mantā**ti mantappayogena. **Mūlabhesajjā**ti mūlabhesajjena. **Osadhehī**ti nānāvidhehi osadhehi. **Dhanena vā**ti koṭisatasankhena dhanena vāpi. Idaṃ vuttaṃ hoti- yaṃ petamanusocasi, taṃ etehi mantappayogādīhipi ānetuṃ na sakkāti.

Puna ghaṭapaṇḍito “bhātika, idaṃ maraṇaṃ nāma dhanena vā jātiyā vā vijjāya vā sīlena vā bhāvanāya vā na sakkā paṭibāhituṃ” ti dassento-

217. “Mahaddhanā mahābhogā, raṭṭhavantopi khattiyā;

pahūtadhanadhaññāse, tepi no ajarāmarā.

218. “Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkussā;

ete caññe ca jātiyā, tepi no ajarāmarā.

219. “Ye mantāṃ parivattenti, chaḷaṅgaṃ brahmacintitaṃ;

ete caññe ca vijjāya, tepi no ajarāmarā.

220. “Isayo vāpi ye santā, saññatattā tapassino;

sarīraṃ tepi kālena, vijahanti tapassino.

221. “Bhāvitattā arahanto, katakiccā anāsavā;

nikkhipanti imaṃ dehaṃ, puññapāparikkhayā” ti.-

Pañcahi gāthāhi rañño dhammaṃ desesi.

217. Tattha (..0092) **mahaddhanā**ti nidhānagatasseva mahato dhanassa atthitāya bahudhanā. **Mahābhogā**ti devabhogasadisāya mahatiyā bhogasampattiyā samannāgatā. **Raṭṭhavantoti** sakalaraṭṭhavanto. **Pahūtadhanadhaññāseti** tiṇṇaṃ catunnaṃ vā samvaccharānaṃ atthāya nidahitvā ṭhapetabbassa niccaparibbaya-bhūtassa dhanadhaññassa vasena apariyantadhanadhaññā. **Tepi no ajarāmarā**ti tepi evaṃ mahāvibhavā mandhātumahāsudassanādayo khattiyā ajarāmarā nāhesuṃ, aññadatthu maraṇamukhameva anupaviṭṭhāti attho.

218. **Eteti** yathāvuttakhattiyādayo. **Aññeti** aññatarā evaṃbhūtā ambaṭṭhādayo. **Jātiyā**ti attano jātinimittaṃ ajarāmarā nāhesunti attho.

219. **Mantanti** vedaṃ. **Parivattenti**ti sajjhāyanti vācenti ca. Atha vā **parivattenti**ti vedaṃ anuparivattentā homaṃ karontā japanti. **Chalaṅganti** sikkhākappanirutti-byākaraṇajotisatthachandovicitisañkhātehi chahi aṅgehi yuttaṃ. **Brahmacintitanti** brāhmaṇānamatthāya brahmanā cintitaṃ kathitaṃ. **Vijjāyā**ti brahmasadisavijjāya samannāgatā, tepi no ajarāmarāti attho.

220-221. **Isayoti** yamaniyamādīnaṃ paṭikūlasaññādīnañca esanaṭṭhena isayo. **Santā**ti kāyavācāhi santasabhāvā. **Saññatattā**ti rāgādīnaṃ saṃyamena saṃyata-cittā. Kāyatapanasañkhāto tapo etesaṃ atthīti **tapassino**. Puna **tapassinoti** saṃvarakā. Tena evaṃ tapanissitakā hutvā sarīrena ca vimokkhaṃ pattukāmāpi saṃvarakā sarīraṃ vijahanti evāti dasseti. Atha vā **isayoti** adhisīlasikkhādīnaṃ esanaṭṭhena isayo, tadatthaṃ tappaṭipakkhānaṃ pāpadhammānaṃ vūpasamena santā, ekārammaṇe cittassa saṃyamena saññatattā, sammappadhānayogato vīriyatāpena tapassino, sappayogā rāgādīnaṃ santapanena tapassinoti (..0093) yojettabbaṃ. **Bhāvitattā**ti catusaccakammaṭṭhānabhāvanāya bhāvitacittā.

Evaṃ ghaṭapaṇḍitena dhamme kathite taṃ sutvā rājā apagatasokasallo pasanna-mānaso ghaṭapaṇḍitaṃ pasamsanto-

222. “Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghaṭasittaṃva pāvakaṃ;
vārinā viya osiñcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daraṃ.

223. “Abbahī vata me sallaṃ, sokaṃ hadayanissitaṃ;
yo me sokaparetassa, puttasokaṃ apānudi.

224. “Svāhaṃ abbūḷhasallosmi, sītibhūtosmi nibbuto;
na socāmi na rodāmi, tava sutvāna bhātika.

225. “Evaṃ karonti sappaññā, ye honti anukampakā;
nivattayanti sokamhā, ghaṭo jeṭṭhaṃva bhātaraṃ.

226. “Yassa etādisā honti, amaccā paricārakā;
subhāsitena anventi, ghaṭo jeṭṭhaṃva bhātaraṃ”ti.- sesagāthā abhāsi;

225. Tattha **ghaṭo jeṭṭhaṃva bhātaraṃ**ti yathā ghaṭapaṇḍito attano jeṭṭhabhātaraṃ mataputtasokābhibhūtaṃ attano upāyakosallena ceva dhammakathāya ca tato puttasokato vinivattayi, evaṃ aññepi sappaññā ye honti anukampakā, te ñātīnaṃ upakāraṃ karontīti attho.

226. **Yassa etādisā hontīti** ayaṃ abhisambuddhagāthā. Tassattho- yathā yena kāraṇena puttasokaparetam rājānaṃ vāsudevaṃ ghaṭapaṇḍito sokaharaṇatthāya subhāsitena anvesi anu-esi, **yassa** aññassāpi **etādisā** paṇḍitā **amaccā** paṭiladdhā

assu, tassa kuto sokoti! Sesagāthā heṭṭhā vuttatthā evāti.

Satthā (..0094) imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ, upāsaka, porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ kathāṃ sutvā puttasokaṃ hariṃsū”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakāṃ samodhānesi. Saccapariyosāne upāsako sotāpatti-phale patitṭhahīti.

Kaṇhapetavathuvaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dhanapālasēṭṭhipetavathuvaṇṇanā

Naggo dubbaṇṇarūposīti idaṃ satthari jetavane viharante dhanapālapetaṃ ārabha vuttaṃ. Anuppanne kira buddhe paṇṇaraṭṭhe erakacchanagare dhanapā-lako nāma seṭṭhi ahosi assaddho appasanno kadariyo natthikadiṭṭhiko. Tassa kiriyā pāḷito eva viññāyati. So kālaṃ katvā marukantāre peto hutvā nibbatti. Tassa tālakkhandhappamāṇo kāyo ahosi, samuṭṭhitacchavi pharusō, virūpakeso, bhayā-nako, dubbaṇṇo ativiya virūpo bībhacchadassano. So pañcapaṇṇāsa vassāni bhattasitthaṃ vā udakabinduṃ vā alabhanto visukkhakaṇṭhoṭṭhajivho jighacchāpi-pāsābhībhūto ito cito ca paribbhamati.

Atha amhākaṃ bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukka-mena sāvattiyāṃ viharante sāvattivāsino vāṇijā pañcamattāni sakaṭasatāni bhaṇḍassa pūretvā uttarāpathaṃ gantvā bhaṇḍaṃ vikkiṇitvā paṭiladdhabhaṇḍaṃ sakaṭesu āropetvā paṭinivattamānā sāyanhasamaye aññataraṃ sukkhanadiṃ pāpuṇitvā tattha yānaṃ muñcitvā rattiyaṃ vāsaṃ kappesaṃ. Atha so peto pipāsā-bhībhūto pānīyassatthāya āgantvā tattha bindumattampi pānīyaṃ alabhitvā viga-tāso chinnaṃ viya tālo chinnaṃ pati. Taṃ disvā vāṇijā-

227. “Naggo dubbaṇṇarūposi, kiso dhamanisanthato;
upphāsuliko kisiko, ko nu tvamasi mārisā”ti.-

Imāya gāthāya pucchimsu. Tato peto-

228. “Ahaṃ (..0095) bhadante petomhi, duggato yamalokiko;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gato”ti.-

Attānaṃ āvikatvā puna tehi-

229. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, petalokaṃ ito gato”ti.-

Katakammaṃ pucchito pubbe nibbattaṭṭhānato paṭṭhāya atītaṃ paccuppannaṃ anāgatañca attano pavattiṃ dassento tesañca ovādaṃ dento-

230. “Nagaraṃ atthi paṇṇānaṃ, erakacchanti vissutaṃ;
tattha seṭṭhi pure āsiṃ, dhanapāloti maṃ vidū.

231. “Asīti sakaṭavāhānaṃ, hiraññassa ahosi me;
pahūtaṃ me jātarūpaṃ, muttā veḷuriyā bahū.

232. “Tāva mahaddhanassāpi, na me dātuṃ piyaṃ ahu;
pidahitvā dvāraṃ bhujjiṃ, mā maṃ yācanakāddasaṃ.

233. “Assaddho maccharī cāsiṃ, kadariyo paribhāsako;

dadantānaṃ karontānaṃ, vārayissaṃ bahū jane.

234. “Vipāko natthi dānassa, saṃyamassa kuto phalaṃ;
pokkharaññodapānāni, āramāni ca ropite;
papāyo ca vināsesiṃ, dugge saṅkamanāni ca.
235. “Svāhaṃ akatakalyāṇo, katapāpo tato cuto;
upapanno pettivisayaṃ, khuppipāsasamappito.
236. “Pañcapanṇāsa vassāni, yato kālaṅkato ahaṃ;
nābhijānāmi bhuttaṃ vā, pītaṃ vā pana pāniyaṃ.
237. “Yo saṃyamo so vināso, yo vināso so saṃyamo;
petā hi kira jānanti, yo saṃyamo so vināso.
238. “Ahaṃ (..0096) pure saṃyamissaṃ, nādāsiṃ bahuke dhane;
santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimattano;
svāhaṃ pacchānutappāmi, attakammaphalūpago.
239. “Uddhaṃ catūhi māsehi, kālakiriyā bhavissati;
ekantakaṭukaṃ ghoraṃ, nirayaṃ papatissahaṃ.
240. “Catukkaṇṇaṃ catudvāraṃ, vibhattaṃ bhāgaso mitaṃ;
ayopākārapariyantaṃ, ayasā paṭikujjitaṃ.
241. “Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā;
samantā yojanasataṃ, pharivā tiṭṭhati sabbadā.
242. “Tatthāhaṃ dīghamaddhānaṃ, dukkhaṃ vedissa vedanaṃ;
phalaṃ pāpassa kammaṃ, tasmā socāmaṃ bhusaṃ.
243. “Taṃ vā vadāmi bhaddaṃ vo, yāvattettha samāgatā;
mākattha pāpakaṃ kammaṃ, āvi vā yadi vā raho.
244. “Sace taṃ pāpakaṃ kammaṃ, karissatha karoṭha vā;
na vo dukkhā pamutyatthi, uppaccāpi palāyataṃ.
245. “Matteyyā hotha petteyyā, kule jeṭṭhāpacāyikā;
sāmaññā hotha brahmaññā, evaṃ saggamaṃ gamissathā” ti.-

Imā gāthā abhāsi.

230-231. Tattha **paṇṇānanti** paṇṇānāmaratṭhassa evaṃnāmakānaṃ rājūnaṃ. **Erakacchanti** tassa nagarassa nāmaṃ. **Tatthāti** tasmīṃ nagare. **Pureti** pubbe atīta-
ttabhāve. **Dhanapālotti maṃ vidūti** “dhanapālasetṭhi” ti maṃ jānanti. Tayidaṃ
nāmaṃ tadā mayhaṃ atthānugatamevāti dassento “**asīti**” ti gāthamāha. Tattha
asīti sakaṭavāhānanti

vīsatikhāriko vāho, yo sakaṭanti vuccati. Tesam sakaṭavāhānaṃ asīti hiraññassa tathā kahāpaṇassa ca me ahoṣīti yojanā. **Pahūtaṃ me jātarūpanti** suvaṇṇampi pahūtaṃ anekabhāraparimāṇaṃ ahoṣīti sambandho.

232-233. Na (..0097) **me dātuṃ piyaṃ ahūti** dānaṃ dātuṃ mayhaṃ piyaṃ nāhosi. **Mā maṃ yācanakāddasunti** “yācakā mā maṃ passiṃsū”ti pidahitvā gehadvāraṃ bhuñjāmi. **Kadariyoti** thaddhamaccharī. **Paribhāsakoti** dānaṃ dente disvā bhayena santajjako. **Dadantānaṃ karontānanti** upayogatthe sāmivacanaṃ, dānāni dadante puññāni karonte. **Bahū janeti** bahū satte. Dadantānaṃ vā karontānaṃ vā samudāyabhūtaṃ bahuṃ janaṃ puññakammato **vārayissaṃ** nivāresiṃ.

234-236. Vipāko natthi dānassāti-ādi dānādīnaṃ nivāraṇe kāraṇadassanaṃ. Tattha **vipāko natthi dānassāti** dānakammassa phalaṃ nāma natthi, kevalaṃ puññaṃ puññanti dhanavināso evāti dīpeti. **Samyamassāti** sīlasaṃyamassa. **Kuto phalanti** kuto nāma phalaṃ labbhati, niratthakameva sīlarakkhaṇanti adhippāyo. **Ārāmānīti** ārāmūpavanānīti attho. **Papāyoti** pānīyasālā. **Duggeti** udakacikkhallaṇaṃ vasena duggamaṭṭhānāni. **Saṅkamanānīti** setuyo. **Tato cutoti** tato manussalokato cuto. **Pañcapaṇṇāsāti** pañcapaññāsa. **Yato kālaṅkato ahanti** yadā kālakatā ahaṃ, tato paṭṭhāya. **Nābhijānāmīti** ettakaṃ kālaṃ bhuttaṃ vā pītaṃ vā kiñci na jānāmi.

237-38. Yo saṃyamo so vināsoti lobhādivasena yaṃ saṃyamanaṃ kassaci adānaṃ, so imesaṃ sattānaṃ vināso nāma petayoniyaṃ nibbattapetānaṃ mahābyasanassa hetubhāvato. “Yo vināso so saṃyamo”ti iminā yathāvuttassa atthassa ekantikabhāvaṃ vadati. **Petā hi kira jānantīti** ettha hi-saddo avadhāraṇe, kira-saddo arucisūcane. “Saṃyamo deyyadhammassa apariccāgo vināsahetū”ti imamatthaṃ petā eva kira jānanti paccakkhato anubhuyyamanāntā, na manussāti. Nayidaṃ yuttaṃ manussānampi petānaṃ viya khuppiṃsādīhi abhibhuyyamānānaṃ dissamānattā. Petā pana purimattabhāve katakammassa pākaṭabhāvato tamatthaṃ suṭṭhutaṃ jānanti. Tenāha- “**ahaṃ pure saṃyamissan**”ti-ādi. Tattha **saṃyamissantīti** sayampi dānādipuññakiriyato saṃyamanaṃ saṅkocaṃ akāsiṃ. **Bahuke dhaneti** mahante dhane vijjamāne.

243. Tanti (..0098) tasmā. **Voti** tumhe. **Bhaddaṃ voti** bhaddaṃ kalyāṇaṃ sundaraṃ tumhākaṃ hotūti vacanaseso. **Yāvantettha samāgatāti** yāvanto yāvata-kā ettha samāgatā, te sabbe mama vacanaṃ suṇāthāti adhippāyo. **Āvīti** pakāsanaṃ paresaṃ pākaṭavasena. **Rahoti** paṭicchannaṃ apākaṭavasena. **Āvi vā** pāṇātipātādīmusāvādādīkāyavacīpayogavasena, **yadi vā raho** abhijjhādivasena **pāpakaṃ** lāmaṃ akusalakammaṃ **mākattha** mā karittha.

244. Sace taṃ pāpakaṃ kammanti atha pana taṃ pāpakammaṃ āyatīṃ **kari-ssatha**, etarahi **vā karotha**, nirayādīsu catūsu apāyesu manussesu ca appāyukatādivasena tassa phalabhūtā dukkhato **pamutti** pamokkho nāma **natthi**. **Uppaccāpi palāyatanti** uppatitvā ākāseṇa gacchantānampi mokkho natthiyevāti attho. “**Upeccā**”tipi pāḷi, ito vā etto vā palāyante tumhe anubandhissatīti adhippāyena upecca sañcicca palāyantānampi tumhākaṃ tato mokkho natthi, gatikālādīpaccayantara-samavāye pana sati vipaccatiyevāti attho. Ayañca attho-

“Na antalikkhe na samuddamajjhe, na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa;
na vijjatī so jagatippadeso, yatthaṭṭhito mucceyya pāpakammā” ti. (dha. pa.
127; mi. pa. 4.2.4)-

Imāya gāthāya dīpetabbo.

245. Matteyyāti mātuhitā. Hothāti tesam upaṭṭhānādīni karotha. Tathā petteyyāti veditabbā. Kule jeṭṭhāpacāyikāti kule jeṭṭhakānaṃ apacāyanakarā. Sāmaññāti samaṇapūjakā. Tathā brahmaññāti bāhitapāpapūjakāti attho. Evaṃ saggam gamissathāti iminā mayā vuttanayena puññāni katvā devalokaṃ upapajjissathāti attho. Yaṃ panettha atthato na vibhattaṃ, taṃ heṭṭhā khallāṭṭiyapetavattu-ādīsu vuttanayeneva veditabbaṃ.

Te (..0099) vāṇijā tassa vacanaṃ sutvā saṃvegajātā taṃ anukampamānā bhājanehi pānīyaṃ gahetvā taṃ sayāpetvā mukhe āsiñciṃsu. Tato mahājanena bahuvelaṃ āsittaṃ udakaṃ tassa petassa pāpabalena adhogaḷaṃ na otiṇṇaṃ, kuto pipāsaṃ paṭivinessati. Te taṃ pucchiṃsu- “api te kāci assāsamattā laddhā” ti. So āha- “yadi me ettakehi janehi ettakaṃ velaṃ āsiñcamānaṃ udakaṃ ekabindumattampi paragaḷaṃ pavittāhaṃ, ito petayonito mokkho mā hotū” ti. Atha te vāṇijā taṃ sutvā ativiya saṃvegajātā “atthi pana koci upāyo pipāsāvūpasamāyā” ti āhaṃsu. So āha- “imasmim pāpakamme khīṇe tathāgatassa vā tathāgatasāvakānaṃ vā dāne dinne mama dānamuddisissati, ahaṃ ito petattato muccissāmī” ti. Taṃ sutvā vāṇijā sāvattim gantvā bhagavantaṃ upasaṅkamitvā taṃ pavattim ārocetvā saraṇāni silāni ca gahetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sattāhaṃ dānaṃ datvā tassa petassa dakkhiṇaṃ ādisiṃsu. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattim katvā catunnaṃ parisānaṃ dhammaṃ desesi. Mahājano ca lobhādi-maccheramaḷaṃ pahāya dānādipuññābhīrato ahoṣīti.

Dhanapālaseṭṭhipetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Cūlaseṭṭhipetavattuvaṇṇanā

Naggo kiso pabbajitosi, bhanteti idaṃ sathari veḷuvane viharante cūlaseṭṭhi-petam ārabba vuttaṃ. Bārāṇasiyaṃ kira eko gahapati assaddho appasanno maccharī kadariyo puññakiriyāya anādaro cūlaseṭṭhi nāma ahoṣīti. So kālaṃ katvā petesu nibbatti, tassa kāyo apagatamaṃsalohito aṭṭhinhārucammamatto muṇḍo apetavatto ahoṣīti. Dhītā panassa anulā andhakavinde sāmikassa gehe vasantī pitaraṃ uddissa brāhmaṇe bhojetukāmā taṇḍulādīni dānūpakaraṇāni sajjesi. Taṃ ṇatvā peto āsāya ākāsena tattha gacchanta rājagahaṃ sampāpuṇi. Tena ca samayena rājā ajātasattu devadattena (..0100) uyyojito pitaraṃ jīvitā voropetvā tena vippaṭṭisārena dussupinena ca niddaṃ anupagacchanta uparipāsādaragato caṅkamanto taṃ petam ākāsena gacchantaṃ disvā imāya gāthāya pucchi-

246. “Naggo kiso pabbajitosi bhante, rattiṃ kuhiṃ gacchasi kissahetu;
ācikkha me taṃ api sakkuṇemu, sabbena vittaṃ paṭipādaye tuvaṃ” ti.

Tattha **pabbajitoti** samaṇo. Rājā kira taṃ naggattā muṇḍattā ca “naggo samaṇo ayan”ti saññāya “naggo kiso pabbajitosi”ti-ādimāha. **Kissahetūti** kinnimittaṃ. **Sabbena vittaṃ paṭipādaye** tuvanti vittiyā upakaraṇabhūtaṃ vittaṃ sabbena bhogena tuyhaṃ ajjhāsayānurūpaṃ, sabbena vā ussāhena paṭipādeyyaṃ sampādeyyaṃ. Tathā kātuṃ mayaṃ appeva nāma sakkuṇeyyāma, tasmā **ācikkha me taṃ**, etaṃ tava āgamanakāraṇaṃ mayhaṃ kathehīti attho.

Evam raññā puṭṭho peto attano pavattiṃ kathento tisso gāthā abhāsi-

247. “Bārāṇasī nagaraṃ dūraghuṭṭhaṃ, tathāhaṃ gahapati aḍḍhako ahu dīno;
adātā gedhitamano āmisasmim, dussīlyena yamavisayamhi patto.

248. “So sūcīkāya kilamito tehi,
teneva ñātīsu yāmi āmisakiñcikkhahetu;
adānasīlā na ca saddahanti,
'dānaphalaṃ hoti paramhi loke'.

249. “Dhītā ca mayhaṃ lapate abhikkhaṇaṃ, dassāmi dānaṃ pitūnaṃ pitāmahānaṃ;
tamupakkhaṭaṃ parivisayanti brāhmaṇā, yāmi ahaṃ andhakavindaṃ bhuttu-
n”ti.

247. Tattha (..0101) **dūraghuṭṭhanti** dūrato eva guṇakittanavasena ghositaṃ, sabbattha vissutaṃ pākaṭanti attho. **Aḍḍhakoti** aḍḍho mahāvibhavo. **Dīnoti** nihīnacitto adānajjhāsayo. Tenāha “**adātā**”ti. **Gedhitamano āmisasminti** kāmāmise laggacitto gedhaṃ āpanno. **Dussīlyena yamavisayamhi** pattoti attanā katena dussīlakammunā yamavisayaṃ petalokaṃ patto amhi.

248. **So sūcīkāya kilamitoti** so ahaṃ vijjhanaṭṭhena sūcisadisatāya “sūcīkā”ti laddhanāmāya jighacchāya kilamito nirantaraṃ vijjhamāno. “Kilamatho”ti icceva vā pāṭho. **Tehīti** “dīno”ti-ādinā vuttehi pāpakammehi kāraṇabhūtehi. Tassa hi petassa tāni pāpakammāni anussarantassa ativiya domanassaṃ uppajji, tasmā evamāha. **Tenevāti** teneva jighacchādukkhena. **Ñātīsu yāmiti** ñātīnaṃ samīpaṃ yāmi gacchāmi. **Āmisakiñcikkhahetūti** āmisassa kiñcikkhanimittaṃ, kiñci āmisaṃ patthentoti attho. **Adānasīlā na ca saddahanti**, ‘dānaphalaṃ hoti paramhi loke’ti yathā ahaṃ, tathā evaṃ aññepi manussā adānasīlā “dānassa phalaṃ ekaṃsena paraloke hoti”ti na ca saddahanti. Yato ahaṃ viya tepi petā hutvā mahādukkhaṃ paccanubhavantīti adhippāyo.

249. **Lapateti** katheti. **Abhikkhaṇanti** abhiṇhaṃ bahuso. Kinti lapatīti āha “**dassāmi dānaṃ pitūnaṃ pitāmahānaṃ**”ti. Tattha **pitūnanti** mātāpitūnaṃ, cūḷapitūmahāpitūnaṃ vā. **Pitāmahānanti** ayyakapayyakānaṃ. **Upakkhaṭanti** sajjitaṃ. **Parivisayantīti** bhojayanti. **Andhakavindanti** evaṃnāmakaṃ nagaraṃ. **Bhuttunti** bhuñjituṃ. Tato parā saṅgītikārahehi vuttā-

250. “Tamavoca rājā ‘anubhaviyāna tampi,
eyyāsi khippaṃ ahamapi kassaṃ pūjaṃ;
ācikkha me taṃ yadi atthi hetu,
saddhāyitaṃ hetuvaco suṇoma’.

251. “Tathāti (..0102) vatvā agamāsi tattha, bhuñjiṃsu bhattaṃ na ca dakkhiṇā-

rahā;

paccāgami rājagahaṃ punāparaṃ, pāturahosi purato janādhipassa.

252. “Disvāna petaṃ punadeva āgataṃ, rājā avoca ‘ahamapi kiṃ dadāmi;
ācikkha me taṃ yadi atthi hetu, yena tuvaṃ cirataraṃ pīṇito siyā’.

253. “Buddhañca saṅghaṃ parivisiyāna rāja, annena pānena ca cīvarena;
taṃ dakkhiṇaṃ ādisa me hitāya, evaṃ ahaṃ cirataraṃ piṇito siyā.

254. “Tato ca rājā nipatitvā tāvade, dānaṃ sahatthā atulaṃ daditvā saṅghe;
ārocesi pakataṃ tathāgatassa, tassa ca petassa dakkhiṇaṃ ādisittha.

255. “So pūjito ativiya sobhamāno, pāturahosi purato janādhipassa;
yakkhohamasmi paramiddhipatto, na mayhamatthi samā sadisā mānusā.

256. “Passānubhāvaṃ aparimitaṃ mamayidaṃ, tayānudiṭṭhaṃ atulaṃ datvā
saṅghe;

santappito satataṃ sadā bahūhi, yāmi ahaṃ sukhito manussadevā”ti.

250. Tattha **tamavoca rājāti** taṃ petaṃ tathā vatvā ṭhitaṃ rājā ajātasattu avoca.

Anubhaviyāna tampīti taṃ tava dhītuyā upakkhaṭaṃ dānampi anubhavitvā. **Eyyā-**
sīti āgaccheyyāsi. **Kassanti** karissāmi. **Ācikkha** (..0103) **me taṃ yadi atthi hetūti**
sace kiñci kāraṇaṃ atthi, taṃ kāraṇaṃ mayhaṃ ācikkha kathehi. **Saddhāyitanti**
saddhāyitabbaṃ. **Hetuvacoti** hetuyuttavacanaṃ, “amukasmiṃ ṭhāne asukena
pakārena dāne kate mayhaṃ upakappati”ti sakāraṇaṃ vacanaṃ vadāti attho.

251. **Tathāti vatvāti** sādhiṭi vatvā. **Tatthāti** tasmim̐ andhakavinde parivesana-
ṭṭhāne. **Bhuñjimsu bhattaṃ na ca dakkhiṇārahāti** bhattaṃ bhuñjimsu dussīlabrā-
hmaṇā, na ca pana dakkhiṇārahā sīlavanto bhuñjimsūti attho. **Punāparanti** puna
aparaṃ vāraṃ rājagahaṃ paccāgami.

252. **Kim dadāmīti** “kīdisaṃ te dānaṃ dassāmī”ti rājā petaṃ pucchi. **Yena**
tuvanti yena kāraṇena tvam̐. **Cirataranti** cirakālaṃ. **Piṇitoti** titto siyā, taṃ kathehīti
attho.

253. **Parivisiyānāti** bhojetvā. **Rājāti** ajātasattum̐ ālapati. **Me hitāyāti** mayhaṃ
hitatthāya petattabhāvato parimuttiyā.

254. **Tatoti** tasmā tena vacanena, tato vā pāsādato. **Nipatitvāti** nikkhamitvā. **Tāva-**
deti tadā eva aruṇuggamanavelāya. Yamhi peto paccāgantvā rañño attānaṃ
dassesī, tasmim̐ purebhatte eva dānaṃ adāsi. **Sahatthāti** sahatthena. **Atulanti**
appamāṇaṃ uḷāraṃ paṇītaṃ. **Datvā saṅgheti** saṅghassa datvā. **Ārocesi pakataṃ**
tathāgatassāti “idaṃ, bhante, dānaṃ aññataraṃ petaṃ sandhāya pakatan”ti taṃ
pavattim̐ bhagavato ārocesi. Ārocetvā ca yathā taṃ dānaṃ tassa upakappati,
evaṃ tassa ca petassa dakkhiṇaṃ ādisittha ādisi.

255. **Soti** so peto. **Pūjitoti** dakkhiṇāya diyyamānāya pūjito. **Ativiya sobhamānoti**
dibbānubhāvena ativiya virocamāno. **Pāturahosīti** pātubhavi, rañño purato attānaṃ
dassesī. **Yakkhohamasmīti** petattabhāvato mutto yakkho ahaṃ jāto devabhāvaṃ
pattosmi. **Na mayhamatthi samā sadisā mānusāti** mayhaṃ ānubhāvasampattiyā
samā vā bhogasampattiyā sadisā vā manussā na santi.

256. **Passānubhāvaṃ** (..0104) **aparimitaṃ mamayidanti** “mama idaṃ aparī-
māṇaṃ dibbānubhāvaṃ passā”ti attano sampattim̐ paccakkhato rañño dassento
vadati. **Tayānudiṭṭhaṃ atulaṃ datvā saṅgheti** ariyasaṅghassa atulaṃ uḷāraṃ
dānaṃ datvā mayhaṃ anukampāya tayā anudiṭṭhaṃ. **Santappito satataṃ sadā**
bahūhīti annapānavatthādīhi bahūhi deyyadhammehi ariyasaṅghaṃ santappe-
ntena tayā sadā sabbakālaṃ yāvajīvaṃ tatthāpi satataṃ nirantaraṃ ahaṃ santa-

ppito pīṇito. **Yāmi ahaṃ sukhito manussadevā**ti “tasmā ahaṃ idāni sukhito manu-
ssadeva mahārāja yathicchitaṭṭhānaṃ yāmi”ti rājānaṃ āpucchi.

Evam pete āpucchitvā gate rājā ajātasattu tamatthaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi,
bhikkhū bhagavato santikaṃ upasaṅkamtivā ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ
aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi. Taṃ sutvā mahājano
maccheramalaṃ pahāya dānādipuññābhirato ahoṣīti.

Cūḷāseṭṭhipetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Aṅkurapetavatthuvaṇṇanā

Yassa atthāya gacchāmāti idaṃ satthā sāvattiyaṃ viharanto aṅkurapetaṃ
ārabbha kathesi. Kāmañcetta aṅkuro peto na hoti, tassa pana caritaṃ yasmā
petasambandhaṃ, tasmā taṃ “aṅkurapetavatthū”ti vuttaṃ.

Tatrāyaṃ saṅkhepakathā- ye te uttaramadhurādhipatino rañño mahāsāgarassa
puttaṃ upasāgamaṃ paṭicca uttarāpathe kaṃsabhoge asitañjananagare mahākaṃ-
sassa dhītuyā devagabbhāya kucchiyaṃ uppannā añjanadevī vāsudevo baladevo
candadevo sūriyadevo aggidevo varuṇadevo ajjuno pajjuno ghaṭapaṇḍito aṅkuro
cāti vāsudevādayo dasa bhātikāti ekādasa khattiyā ahesuṃ, tesu vāsudevādayo
bhātaro asitañjananagaraṃ ādiṃ katvā dvāravatīpariyosānesu sakalajambudīpe
tesaṭṭhiyā nagarasahassesu sabbe rājāno cakkena (..0105) jīvitakkhayaṃ
pāpetvā dvāravatiyaṃ vasamānā rajjaṃ dasa koṭṭhāse katvā vibhajiṃsu. Bhaginiṃ
pana añjanadeviṃ na sarīṃsu. Puna saritvā “ekādasa koṭṭhāse karomā”ti vutte
tesaṃ sabbakaniṭṭho aṅkuro “mama koṭṭhāsaṃ tassā detha, ahaṃ vohāraṃ katvā
jīvissāmi, tumhe attano attano janapadesu suṅkaṃ mayhaṃ vissajjethā”ti āha. Te
“sādhū”ti sampaṭicchitvā tassa koṭṭhāyaṃ bhaginiyā datvā nava rājāno dvārava-
tiyaṃ vasiṃsu.

Aṅkuro pana vaṇijjaṃ karonto niccakālaṃ mahādānaṃ deti. Tassa paneko
dāso bhaṇḍāgāriko atthakāmo ahoṣī. Aṅkuro pasannamānaso tassa ekaṃ kula-
dhītaraṃ gahetvā adāsi. So putte gabbhagateyeva kālamakāsi. Aṅkuro tasmīṃ
jāte tassa pituno dinnāṃ bhattavetaṃ tassa adāsi. Atha tasmīṃ dārake vaya-
ppatte “dāso na dāso”ti rājakule vinicchayo uppajji. Taṃ sutvā añjanadevī dhenū-
pamaṃ vatvā “mātu bhujissāya puttapi bhujisso evā”ti dāsabyato mocesi.

Dārako pana lajjāya tattha vasituṃ avisahanto roruvanagaraṃ gantvā tattha
aññatarassa tunnavāyassa dhītaraṃ gahetvā tunnavāyasippena jīvikaṃ kappesi.
Tena samayena roruvanagare asayhamahāseṭṭhi nāma ahoṣī. So samaṇabrāhma-
ṇakapaṇaddhikavanibbakayācakānaṃ mahādānaṃ deti. So tunnavāyo seṭṭhino
gharaṃ ajānantānaṃ pītisomanassajāto hutvā asayhaseṭṭhino nivesanaṃ dakkhi-
ṇabāhuṃ pasāretvā dassesi “ettha gantvā laddhabbaṃ labhantū”ti. Tassa
kammaṃ pāḷiyaṃyeva āgataṃ.

So aparena samayena kālaṃ katvā marubhūmiyaṃ aññatarasmīṃ nigrodha-

rukkhe bhummadevatā hutvā nibbatti, tassa dakkhiṇahattho sabbakāmadado ahoṣi. Tasmimyeva ca roruve aññataro puriso asayhaseṭṭhino dāne byāvaṭo assaddho appasanno micchādiṭṭhiko puññakiriyāya anādaro kālaṃ katvā tassa devaputtassa vasaṇaṭṭhānassa avidūre peto hutvā nibbatti. Tena ca katakammaṃ pāliyaṃyeva āgataṃ. Asayhamahāseṭṭhi pana kālaṃ katvā tāvatiṃsabhavane sakkassa devarañño saḥabyataṃ upagato.

Atha (..0106) aparena samayena añkuro pañcahi sakaṭasatehi, aññataro ca brāhmaṇo pañcahi sakaṭasatehīti dvepi janā sakaṭasahassena bhaṇḍaṃ ādāya marukantāramaggaṃ paṭipannā maggamūḷhā hutvā bahuṃ divasaṃ tattheva vicarantā parikkhīṇatiṇodakāhārā ahesuṃ. Añkuro assadūtehi catūsu disāsu pāniyaṃ maggāpesi. Atha so kāmadadahattho yakkho taṃ tesam byasanappattiṃ disvā añkurena pubbe attano kataṃ upakāraṃ cintetvā “handa dāni imassa mayā avassayena bhavitabban”ti attano vasaṇavaṭarukkhaṃ dassesi. So kira vaṭarukkho sākḥāviṭapasampanno ghanapalāso sandacchāyo anekasahassapāroho āyāmena vitthārena ubbedhena ca yojanaparimāṇo ahoṣi. Taṃ disvā añkuro haṭṭhatuṭṭho tassa heṭṭhā khandhāvāraṃ bandhāpesi. Yakkho attano dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā paṭhamaṃ tāva pāniyena sabbaṃ janaṃ santappesi. Tato yo yo yaṃ yaṃ icchati, tassa tassa taṃ taṃ adāsi.

Evaṃ tasmim mahājane nānāvidhena annapānādinā yathākāmaṃ santappite pacchā vūpasante maggaparissame so brāhmaṇavāṇijo ayoniso manasikaronto evaṃ cintesi- “dhanalābhāya ito kambojaṃ gantvā mayaṃ kiṃ karissāma, imameva pana yakkhaṃ yena kenaci upāyena gahetvā yānaṃ āropetvā amhākaṃ nagarameva gamissāmā”ti. Evaṃ cintetvā tamatthaṃ añkurassa kathento-

257. “Yassa atthāya gacchāma, kambojaṃ dhanahārakā;
ayaṃ kāmadado yakkho, imaṃ yakkhaṃ nayāmase.

258. “Imaṃ yakkhaṃ gahetvāna, sādhukena pasayha vā;
yānaṃ āropayitvāna, khippaṃ gacchāma dvārakan”ti.-

Gāthādvayamāha. Tattha **yassa atthāyāti** yassa kāraṇā. **Kambojanti** kambojaraṭṭhaṃ. **Dhanahārakāti** bhaṇḍavikkayena laddhadhanahārino. **Kāmadadoti** icchiticchitadāyako. **Yakkhoti** devaputto. **Nayāmaseti** nayissāma (..0107). **Sādhukenāti** yācanena. **Pasayhāti** abhibhavitvā balakkārena, **yānanti** sukhayānaṃ. **Dvārakanti** dvāravatīnagaraṃ. Ayaṃ hetthādhippāyo- yadatthaṃ mayaṃ ito kambojaṃ gantukāmā, tena gamanena sādhetabbo attho idheva sijjhati. Ayañhi yakkho kāmadado, tasmā imaṃ yakkhaṃ yācitvā tassa anumatiyā vā, sace saññattiṃ na gacchati, balakkārena vā yānaṃ āropetvā yāne pacchābāhaṃ bandhitvā taṃ gahetvā itoyeva khippaṃ dvāravatīnagaraṃ gacchāmāti.

Evaṃ pana brāhmaṇena vutto añkuro sappurisadhamme ṭhatvā tassa vacanaṃ paṭikkhipanto-

259. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā;
na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako”ti.-

Gāthamāha. Tattha **na bhañjeyyāti** na chindeyya. **Mittadubbhoti** mittesu dubbhanaṃ tesam anathuppādanaṃ. **Pāpakoti** abhaddako mittadubbho. Yo hi

sītacchāyo rukkho ghammābhitattassa purisassa parissamavinodako, tassāpi nāma pāpakaṃ na cintetabbaṃ, kimañkaṃ pana sattabhūtesu. Ayaṃ devaputto sappuriso pubbakārī amhākaṃ dukkhapanūdako bahūpakāro, na tassa kiñci anattaṃ cintetabbaṃ, aññadatthu so pūjetabbo evāti dasseti.

Taṃ sutvā brāhmaṇā “atthassa mūlaṃ nīkativinayo”ti nītimaggaṃ nissāya añkurassa paṭilomapakkhe ṭhatvā-

260. “Yassa rukkhasa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā;

khandhampi tassa chindeyya, attho ce tādiso siyā” ti.-

Gāthamāha. Tattha **attho ce tādiso siyā**ti tādiseṇa dabbasambhāreṇa sace attho bhavēyya, tassa rukkhassa khandhampi chindeyya, kimaṅgaṃ pana sākḥādayoti adhippāyo.

Evaṃ (..0108) brāhmaṇeṇa vutte aṅkuro sappurisadhammaṃyeva paggaṇhanto-

261. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā;
na tassa pattam bhindeyya, mittadubbho hi pāpako” ti.-

Imaṃ gāthamāha. Tattha **na tassa pattam bhindeyyā**ti tassa rukkhassa ekapaṇṇa-mattampi na pāteyya, pageva sākḥādiketī adhippāyo.
punapi brāhmaṇo attano vādam paggaṇhanto-

262. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā;
samūlampi tam abbuhe, attho ce tādiso siyā” ti.-

Gāthamāha. Tattha **samūlampi tam abbuheti** tam tattha samūlampi saha mūle-napi abbuheyya, uddhareyyāti attho.

Evaṃ brāhmaṇeṇa vutte puna aṅkuro tam nītiṃ niratthakaṃ kātukāmo-

263. “Yassekarattimpi ghare vaseyya, yatthannapānaṃ puriso labhetha;
na tassa pāpaṃ manasāpi cintaye, kataññutā sappurisehi vaṇṇitā.

264. “Yassekarattimpi ghare vaseyya, annena pānena upaṭṭhito siyā;
na tassa pāpaṃ manasāpi cintaye, adubbhapāṇi dahate mittadubbhiṃ.

265. “Yo pubbe katakalyāṇo, pacchā pāpena hiṃsati;
allapāṇihato poso, na so bhadrāni passati” ti.-

Imā tisso gāthā abhāsi.

263. Tattha **yassāti** yassa puggalassa. **Ekarattimpīti** ekarattimattampi kevalaṃ gehe vaseyya. **Yatthannapānaṃ puriso labhethā**ti yassa santike koci puriso annapānaṃ vā yaṃkiñci bhojanaṃ vā labheyya. **Na tassa pāpaṃ manasāpi cintayeti** tassa puggalassa abhaddakaṃ anattaṃ (..0109) manasāpi na cinteyya na piheyya, pageva kāyavācāhi. Kasmāti ce? **Kataññutā sappurisehi vaṇṇitā**ti kataññutā nāma buddhādīhi uttamapurisehi pasamsitā.

264. **Upaṭṭhitoti** payirupāsito “idaṃ gaṇha idaṃ bhuñjā”ti annapānādinā upaṭṭhito. **Adubbhapāṇīti** ahiṃsakahattho hatthasaṃyato. **Dahate mittadubbhinti** tam mittadubbhiṃ puggalaṃ dahati vināseti, appaduṭṭhe hitajjhāsayasampanne puggale parena kato aparādho avisesena tasseva anathāvaho, appaduṭṭho puggalo atthato tam dahati nāma. Tenāha bhagavā-

“Yo appaduṭṭhassa narassa dussati, suddhassa posassa anaṅgaṇassa;
tameva bālaṃ pacceti pāpaṃ, sukhumo rajo paṭivātaṃva khitto” ti. (dha. pa. 125; jā. 1.5.94; saṃ. ni. 1.22);

265. **Yo pubbe katakalyāṇoti** yo puggalo kenaci sādhunā katabhaddako katūpakāro. **Pacchā pāpena hiṃsatīti** tam pubbakāriṇaṃ aparabhāge pāpena abhaddakena anathakena bādhati. **Allapāṇihato posoti** allapāṇinā upakārakiriyāya allapāṇinā dhotahatthena pubbakāriṇā heṭṭhā vuttanayena hatto bādhitto, tassa vā pubbakāriṇo bādhanena hatto allapāṇihato nāma, akataññupuggalo. **Na so bhadrāni**

passatīti so yathāvuttapuggalo idhaloke ca paraloke ca iṭṭhāni na passati, na vindati, na labhatīti attho.

Evam sappurisadhammaṃ paggaṇhantena aṅkurena abhibhavitvā vutto so brāhmaṇo niruttaro tuṅhī ahosi. Yakkho pana tesam dvinnam vacanapaṭivacanāni sutvā brāhmaṇassa kujjhivāpi “hotu imassa duṭṭhabrāhmaṇassa kattabbaṃ pacchā jānissāmī”ti attano kenaci anabhibhavanīyatameva tāva dassento-

266. “Nāham (..0110) devena vā manussena vā, issariyena vā ham suppasayho;

yakkhohamasmi paramiddhipatto, dūraṅgamo vaṇṇabalūpapanno”ti.-

Gāthamāha. Tattha **devena vāti** yena kenaci devena vā. **Manussena vāti** etthāpi eseva nayo. **Issariyena vāti** devissariyena vā manussissariyena vā. Tattha devissariyaṃ nāma catumahārājikasakkasuyāmādīnaṃ deviddhi, manussissariyaṃ nāma cakkavatti-ādīnaṃ puññiddhi. Tasmā issariyaggahaṇena mahānubhāve devamanusse saṅgaṇhāti. Mahānubhāvāpi hi devā attano puññaphalūpatthambhite manussepi asati payogavipattiyaṃ abhibhavituṃ na sakkonti, pageva itare. **Hanti** asahane nipāto. **Na suppasayhoti** appadhamsiyo. **Yakkhohamasmi paramiddhipattoti** attano puññaphalena aham yakkhattaṃ upagato asmi, yakkhova samāno na yo vā so vā, atha kho paramiddhipatto paramāya uttamāya yakkhidhiyā samannāgato. **Dūraṅgamoti** khaṇeneva dūrampi ṭhānaṃ gantuṃ samattho. **Vaṇṇabalūpapannoti** rūpasampattiyā sarīrabalena ca upapanno samannāgatoti tīhipi padehi mantappayogādīhi attano anabhibhavanīyataṃyeva dasseti. Rūpasampanno hi paresaṃ bahumānito hoti, rūpasampadaṃ nissāya visabhāgavatthunāpi anākaḍḍhanīyovāti vaṇṇasampadā anabhibhavanīyakāraṇanti vuttā.

Ito paraṃ aṅkurassa ca devaputtassa ca vacanapaṭivacanakathā hoti-

267. “Pāṇi te sabbasovaṇṇo, pañcadhāro madhussavo;

nānārasā paggharanti, maññehaṃ taṃ purindadaṃ.

268. “Nāmhi devo na gandhabbo, nāpi sakko purindado;

petam maṃ aṅkura jānāhi, roruvamhā idhāgataṃ.

269. “Kiṃsīlo kiṃsamācāro, roruvasmim pure tuvaṃ;

kena te brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.

270. “Tunnavāyo (..0111) pure āsiṃ, roruvasmim tadā aham;

sukicchavutti kapaṇo, na me vijjati dātave.

271. “Nivesanañca me āsi, asayhassa upantike;

saddhassa dānapatino, katapuññaṃ lajjino.

272. “Tattha yācanakāyanti, nānāgottā vanibbakā;

te ca maṃ tattha pucchanti, asayhassa nivesanaṃ.

273. “Kattha gacchāma bhaddaṃ vo, kattha dānaṃ padīyati;

tesāhaṃ puṭṭho akkhāmi, asayhassa nivesanaṃ.

274. “Paggayha dakkhiṇaṃ bāhuṃ, ettha gacchatha bhaddaṃ vo;

ettha dānaṃ padīyati, asayhassa nivesane.

275. “Tena pāṇi kāmadaḍḍo, tena pāṇi madhussavo;

tena me brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.

276. “Na kira tvaṃ adā dānaṃ, sakapāṇīhi kassaci;
parassa dānaṃ anumodamāno, pāṇiṃ paggayha pāvadi.

277. “Tena pāṇi kāmadaḍḍo, tena pāṇi madhussavo;
tena te brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.

278. “Yo so dānamadā bhante, pasanno sakapāṇibhi;
so hitvā mānusaṃ dehaṃ, kiṃ nu so disataṃ gato.

279. “Nāhaṃ pajānāmi asayhasāhino, aṅgīrasassa gatiṃ āgatiṃ vā;
sutañca me vessavaṇassa santike, sakkassa sahabyataṃ gato asayho.

280. “Alameva kātuṃ kalyāṇaṃ, dānaṃ dātuṃ yathārahaṃ;
pāṇiṃ kāmadaḍḍaṃ disvā, ko puññaṃ na karissati.

281. “So (..0112) hi nūna ito gantvā, anuppatvāna dvārakaṃ;
dānaṃ paṭṭhapayissāmi, yaṃ mamassa sukhāvahaṃ.

282. “Dassāmanñaṃca pānañca, vatthasenāsanāni ca;
papañca udapānañca, dugge saṅkamanāni cā”ti.-

Pannarasa vacanapaṭivacanagāthā honti.

267. Tattha **pāṇi teti** tava dakkhiṇahattho. **Sabbasovaṇṇoti** sabbaso suvaṇṇa-vaṇṇo. **Pañcadhāroti** pañcahi aṅgulīhi parehi kāmītavatthūnaṃ dhārā etassa santīti pañcadhāro. **Madhussavoti** madhurarasavissandako. Tenāha “**nānārasā paggharantī**”ti, madhurakaṭukakasāvādibhedā nānāvidhā rasā vissandantīti attho. Yakkhassa hi kāmādade madhurādirasasampannāni vividhāni khādaniyabhojanīyāni hatthe vissajjante madhurādirasā paggharantīti vuttaṃ. **Maññehaṃ taṃ purindadanti** maññe ahaṃ taṃ purindadaṃ sakkaṃ, “evaṃmahānubhāvo sakko devarājā”ti taṃ ahaṃ maññāmīti attho.

268. **Nāmi devoti** vessavaṇādiko pākaṭadevo na homi. **Na gandhabboti** gandhabbakāyikadevopi na homi. **Nāpi sakko purindadoti** purimattabhāve pure dānassa paṭṭhapitattā “purindado”ti laddhanāmo sakko devarājāpi na homi. Kataro pana

ahosīti āha “**petam maṃ aṅkura jānāhi**” ti-ādi. Aṅkurapetūpapattikaṃ maṃ jānāhi, “aṅṅataro petamahiddhiko” ti maṃ upadhārehi. **Roruvamhā idhāgatanti** roruvana-garato cavitvā marukantāre idha imasmim nirodharukkhe upapajjanavasena āgataṃ, ettha nibbattanti attho.

269. Kiṃsīlo kiṃsamācāro, roruvasmim pure tuvanti pubbe purimattabhāve roruvana-gare vasanto tvaṃ kiṃsīlo kiṃsamācāro ahosi, pāpato nivattanalakkhaṇaṃ kīdisaṃ sīlaṃ samādāya saṃvattitapuñṇakiriyālakkhāṇena samācārena kiṃsamācāro, dānādīsu kusalasamācāresu kīdiso samācāro ahosīti attho. **Kena te brahmācariyena** (..0113), **puññaṃ pāṇimhi ijhatīti** kīdisena seṭṭhacariyena idaṃ evarūpaṃ tava hatthesu puñṇaphalaṃ idāni samijjhati nipphajjati, taṃ kathehīti attho. Puñṇaphalañhi idha uttarapadalopena “puñṇan” ti adhippetam. Tatthā hi taṃ “kusalānaṃ, bhikkhave, dhamānaṃ samādānāhetu evamidaṃ puññaṃ pavaḍḍhati” ti-ādīsu (dī. ni. 3.80) puñṇanti vuttaṃ.

270. Tunnāvāyoti tunnakāro. Sukicchavuttīti suṭṭhu kicchaputtiko ativiya dukkhā-jīviko. **Kapaṇoti varāko, dīnoti** attho. **Na me vijjati dātaveti** addhikānaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ dātuṃ kiñci dātabbayuttakaṃ mayhaṃ natthi, cittaṃ pana me dānaṃ dinnanti adhippāyo.

271. Nivesananti gharaṃ, kammakaraṇasālā vā. **Asayhassa upantiketi** asayhassa mahāseṭṭhino gehassa samīpe. **Saddhassāti** kammaphalasaddhāya samānāgatassa. **Dānapatinoti** dāne nirantarappavattāya pariccāgasampattiyā lobhassa ca abhibhavana patibhūtassa. **Katapuñṇassāti** pubbe katasucaritakammassa. **Lajjinoti** pāpajigucchanasabhāvassa.

272. Tatthāti tasmim mama nivesane. **Yācanakāyantīti** yācanakā janā asayhaseṭṭhim kiñci yācitukāmā āgacchanti. **Nānāgottāti** nānāvidhagottāpadesā. **Vanibbā-kāti** vaṇṇadīpakā, ye dāyakassa puñṇaphalādiñca guṇakittanādimukhena attano atthikabhāvaṃ pavedentā vicaranti. **Te ca maṃ tattha pucchantīti** tatthāti nipātamattaṃ, te yācakādayo maṃ asayhaseṭṭhino nivesanaṃ pucchanti. Akkharacintakā hi īdisesu ṭhānesu kammadvayaṃ icchanti.

273. Kattha gacchāma bhaddaṃ vo, kattha dānaṃ padīyatīti tesaṃ pucchanākāradassanaṃ. Ayaṃ pettha attho- bhaddaṃ tumhākaṃ hotu, mayaṃ “asayhamahāseṭṭhinā dānaṃ padīyati” ti sutvā āgatā, kattha dānaṃ padīyati, kattha vā mayaṃ gacchāma, kattha gatena dānaṃ sakkā laddhanti. **Tesāhaṃ puṭṭho akkhāmitī** evaṃ tehi addhikajanehi labhanaṭṭhānaṃ puṭṭho (..0114) “ahaṃ pubbe akatapuñṇatāya idāni īdisānaṃ kiñci dātuṃ asamatto jāto, dānaggaṃ pana imesaṃ dassento lābhassa upāyācikkhāṇena pītiṃ uppādetto ettakenapi bahūṃ puññaṃ pasavāmi” ti gāraṃ uppādetvā dakkhiṇaṃ bāhūṃ pasāretvā tesaṃ asayhaseṭṭhissa nivesanaṃ akkhāmi. Tenāha “**paggayha dakkhiṇaṃ bāhun**” ti-ādi.

274. Tena pāṇi kāmādadoti tena paradānapakāsanena parena katassa dānassa sakkaccaṃ anumodanamattena hetunā idāni mayhaṃ hattho kapparukkho viya santānakalatā viya ca kāmāduho icchiticchitadāyī kāmādadoto hoti. Kāmādadoto ca honto **tena pāṇi madhussavo** iṭṭhavatthuvissajjanako jāto.

276. Na kira tvaṃ adā dānanti kirāti anussavanatthe nipāto, tvaṃ kira attano

santakaṃ na pariccaji, **sakapāṇīhi** sahatthehi yassa kassaci samaṇassa vā brāhmaṇassa vā kiñci dānaṃ na adāsi. **Parassa dānaṃ anumodamānoti** kevalaṃ pana parena kataṃ parassa dānaṃ “aho dānaṃ pavattesi”ti anumodamānoyeva vihāsi.

277. Tena pāṇi kāmadaḍḍoti tena tuyhaṃ pāṇi evaṃ kāmadaḍḍo, aho acchariyā vata puññaṃ gatīti adhippāyo.

278. Yo so dānamadā, bhante, pasanno sakapāṇibhīti devaputtaṃ gāravena ālapati. Bhante, parena katassa dānānumodakassa tāva tuyhaṃ īdisaṃ phalaṃ evarūpo ānubhāvo, yo pana so asayhamahāseṭṭhi mahādānaṃ adāsi, pasanna-citto hutvā sahatthehi tadā mahādānaṃ pavattesi. **So hitvā mānusaṃ dehanti** so idha manussattabhāvaṃ pahāya. **Kinti** kataraṃ. **Nu soti nūti** nipātamattaṃ. **Disataṃ gatoti** disaṃ ṭhānaṃ gato, kīdisī tassa gato nipphattīti asayhaseṭṭhino abhisamparāyaṃ pucchi.

279. Asayhasāhinoti aññehi maccharīhi lobhābhibhūtehi sahituṃ vahituṃ asakkuṇeyyassa pariccāgādivibhāgassa sappurisadhurassa sahanato (..0115) asayhasāhino. **Aṅgīrasassāti** aṅgato nikkhamanakajutissa. Rasoti hi jutiyā adhivacanaṃ. Tassa kira yācake āgacchante disvā uḷāraṃ pītisomanassaṃ uppajjati, mukhavaṇṇo vipasīdati, taṃ attano paccakkaṃ katvā evamāha. **Gatiṃ āgatiṃ vāti** tassa “asukāṃ nāma gatiṃ, ito gato”ti gatiṃ vā “tato vā pana asukasmīṃ kāle idhāgamissati”ti āgatiṃ vā nāhaṃ jānāmi, avisayo esa mayhaṃ. **Sutañca me vessavaṇassa santiketī** apica kho upaṭṭhānaṃ gatena vessavaṇassa mahārājassa santike sutametaṃ mayā. **Sakkassa sahabyataṃ gato asayhoti** asayhaseṭṭhi sakkassa devānamindassa sahabyataṃ gato ahosi, tāvatīmsabhavane nibbattoti attho.

280. Alameva kātuṃ kalyāṇanti yaṃkiñci kalyāṇaṃ kusalaṃ puññaṃ kātuṃ yuttameva patirūpameva. Tattha pana yaṃ sabbasādhāraṇaṃ sukatataraṃ, taṃ dassetuṃ “**dānaṃ dātuṃ yathārahan**”ti vuttaṃ, attano vibhavabalānurūpaṃ dānaṃ dātuṃ alameva. Tattha kāraṇamāha “**pāṇiṃ kāmadaḍḍaṃ disvā**”ti. Yatra hi nāma parakatapuññaṃ anumodanapubbakena dānapatinivesanamaggācikkhaṇa-mattena ayaṃ hattho kāmadaḍḍo diṭṭho, imaṃ disvā. **Ko puññaṃ na karissatīti** mādiso ko nāma attano paṭiṭṭhānabhūtaṃ puññaṃ na karissatīti.

281. Evaṃ aniyamavasena puññakiriyāya ādaraṃ dassetvā idāni attani taṃ niyametvā dassento “**so hi nūnā**”ti-ādigāthādvayamāha. Tattha **soti** so ahaṃ. **Hīti** avadhāraṇe nipāto, **nūnāti** parivitaḅke. **Ito gantvāti** ito marubhūmito apagantvā. **Anuppatvāna dvārakanti** dvāravatīnagaraṃ anupāpuṇitvā. **Paṭṭhapayissāmīti** pavattayissāmi.

Evaṃ aṅkurena “dānaṃ dassāmi”ti paṭiññāya katāya yakkho tuṭṭhamānaso “mārisa, tvaṃ vissattho dānaṃ dehi, ahaṃ pana te saḅāyakkiccaṃ karissāmi, yena te deyyadhammo na parikkhayaṃ gamissati, tena pakārena karissāmi”ti taṃ dānakiriyāya samuttejetvā “brāhmaṇa vāṇija, tvaṃ kira mādiso balakkārena netukāmo attano pamāṇaṃ na jānāsī”ti tassa (..0116) bhaṇḍamaṅtaradhāpetvā taṃ yakkhāvibhiṃsakāya bhīṃsāpento santajjesi. Atha naṃ aṅkuro nānappakāraṃ yācitvā

brāhmaṇena khamāpento pasādetvā sabbabhaṇḍaṃ pākatiṃ kārāpetvā rattiya upagatāya yakkaṃ vissajjtvā gacchanto tassa avidūre aññataraṃ ativiya bīhacchadassanaṃ petaṃ disvā tena katakammaṃ pucchanto-

283. “Kena te aṅgulī kuṇā, mukhañca kuṇalīkataṃ;
akkhīni ca paggharanti, kiṃ pāpaṃ pakataṃ tayā” ti.-

Gāthamāha. Tattha **kuṇāti** kuṇikā paṭikuṇikā anujubhūtā. **Kuṇalīkatanti** mukhavikārena vikuṇitaṃ saṃkuṇitaṃ. **Paggharantīti** asuciṃ vissandanti.

Athassa peto-

284. “Aṅgīrasassa gahapatino, saddhassa ghamesino;
tassāhaṃ dānavissagge, dāne adhikato ahuṃ.

285. “Tattha yācanake disvā, āgate bhojanatthike;
ekamantaṃ apakkamma, akāsiṃ kuṇaliṃ mukhaṃ.

286. “Tena me aṅgulī kuṇā, mukhañca kuṇalīkataṃ;
akkhīni me paggharanti, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā” ti.-

Tisso gāthā abhāsi.

284. Tattha “**aṅgīrasassā**” ti-ādinā asayhaseṭṭhiṃ kitteti. **Ghamesinoti** gharamāvasantassa gahaṭṭhassa. **Dānavissaggeti** dānagge pariccāgaṭṭhāne. **Dāne adhikato ahunti** deyyadhammassa pariccajane dānādhikāre adhikato ṭhapito ahoṣiṃ.

285. **Ekamantaṃ apakkammāti** yācanake bhojanatthike āgate disvā dānabyāvaṭṭena dānaggato anapakkamma yathāṭṭhāneyeva ṭhatvā sañjātapītisomanassena (..01 vippasannamukhavaṇṇena sahatthena dānaṃ dātabbaṃ, parehi vā patirūpehi dāpetabbaṃ, ahaṃ pana tathā akatvā yācanake āgacchante dūratova disvā attānaṃ adassento ekamantaṃ apakkamma apakkamitvā. **Akāsiṃ kuṇaliṃ mukhanti** vikuṇitaṃ saṅkucitaṃ mukhaṃ akāsiṃ.

286. **Tenāti** yasmā tadāhaṃ sāminā dānādhikāre niyutto samāno dānakāle upaṭṭhite macchariyāpakato dānaggato apakkamanto pādehi saṅkocaṃ āpajjiṃ, sahatthehi dātabbe tathā akatvā hatthasaṅkocaṃ āpajjiṃ, pasannamukhena bhavitabbe mukhasaṅkocaṃ āpajjiṃ, piyacakkhūhi oloketabbe cakkhukālusiyaṃ uppādesiṃ, tasmā hatthaṅguliyo ca pādaṅguliyo ca kuṇitā jātā, mukhañca kuṇalīkataṃ virūparūpaṃ saṅkucitaṃ, akkhīni asucīduggandhajegucchāni assūni paggharantīti attho. Tena vuttaṃ-

“Tena me aṅgulī kuṇā, mukhañca kuṇalīkataṃ;
akkhīni me paggharanti, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā” ti.

Taṃ sutvā aṅkuro petaṃ garahanto-

287. “Dhammena te kāpurisa, mukhañca kuṇalīkataṃ;
akkhīni ca paggharanti, yaṃ taṃ parassa dānassa;
akāsi kuṇaliṃ mukhaṃ” ti.-

Gāthamāha. Tattha **dhammenāti** yutteneva kāraṇena. **Teti tava. Kāpurisāti** lāmakapurisa. **Yanti yasmā. Parassa dānassāti** parassa dānasmim. Ayameva vā pāṭho.

Puna aṅkuro taṃ dānapatiṃ seṭṭhiṃ garahanto-

288. “Kathañhi dānaṃ dadamāno, kareyya parapattiyaṃ;
annapānaṃ khādaniyaṃ, vatthasenāsanāni cā” ti.-

Gāthamāha. Tassattho- **dānaṃ** dadanto puriso **kathañhi** nāma taṃ **parapattiyaṃ** parena pāpetabbaṃ sādhetabbaṃ **kareyya**, attapaccakkhameva katvā sahatthe-
neva (..0118) dadeyya, sayamaṃ vā tatha byāvaṭo bhaveyya, aññathā attano deyya-
dhammo aṭṭhāne viddhaṃsiyetha, dakkhiṇeyyā ca dānena parihāyeyyunti.

Evaṃ taṃ garahitvā idāni attanā paṭipajjitabbavidhiṃ dassento-

289. “So hi nūna ito gantvā, anuppatvāna dvārakam;
dānam paṭṭhapayissāmi, yaṃ mamassa sukhāvahaṃ.

290. “Dassāmanāñca pānañca, vatthasenāsanāni ca;
papañca udapānañca, dugge saṅkamanāni cā” ti.-

Gāthādvayamāha, taṃ vuttatthameva.

291. “Tato hi so nivattitvā, anuppatvāna dvārakam;
dānam paṭṭhapayi aṅkuro, yaṃtumassa sukhāvahaṃ.

292. “Adā annañca pānañca, vatthasenāsanāni ca;
papañca udapānañca, vippasannena cetasā.

293. “Ko chāto ko ca tasito, ko vatthaṃ paridahissati;
kassa santāni yoggāni, ito yojentu vāhanaṃ.

294. “Ko chatticchatī gandhañca, ko mālaṃ ko upāhanaṃ;
itissu tattha ghosenti, kappakā sūdāmagadhā;
sadā sāyañca pāto ca, aṅgurassa nivesane” ti.-

Catasso gāthā aṅgurassa paṭipattiṃ dassetuṃ saṅgītikārehi ṭhapitā.

291. Tattha **tatoti** marukantārato. **Nivattitvāti** paṭinivattitvā. **Anuppatvāna dvārakanti** dvāravatīnagaram anupāpuṇitvā. **Dānam paṭṭhapayi aṅguroti** yakkhena paripūritasakalakoṭṭhāgāro sabbapātheyyakam mahādānam so aṅguro paṭṭhapesi. **Yaṃtumassa sukhāvahanti** yaṃ attano sampati āyatiñca sukhanibbattakam.

293. **Ko** (..0119) **chātoti** ko jighacchito, so āgantvā yathāruci bhuñjatūti adhippāyo. Eseva nayo sesesupi. **Tasitoti** pipāsito. **Paridahissatīti** nivāsessati pārupissati cāti attho. **Santānīti** parissamappattāni. **Yoggānīti** rathavāhanāni. **Ito yojentu vāhananti** ito yoggasamūhato yathārucitaṃ gahetvā vāhanaṃ yojentu.

294. **Ko chatticchatīti** ko kilañjachattādibhedam chatam icchati, so gaṇhātūti adhippāyo. Sesesupi eseva nayo. **Gandhanti** catujjātiyagandhādikam gandham. **Mālanti** ganthitāganthitabhedaṃ puppham. **Upāhananti** khallabaddhādibhedam upāhanaṃ. **Itissūti** ettha **sūti** nipātamattaṃ, iti evaṃ “ko chāto, ko tasito” ti-ādināti attho. **Kappakāti** nhāpitakā. **Sūdāti** bhattakārakā. **Māgadhāti** gandhino. **Sadāti** sabbakālam divase divase sāyañca pāto ca tattha aṅgurassa nivesane ghosenti ugghosentīti yojanā.

Evaṃ mahādānam pavattentassa gacchante kāle tittibhāvato atthikajanehi pavivittaṃ viralaṃ dānaggaṃ ahosi. Taṃ disvā aṅkuro dāne uḷārajjhāsayatāya atuṭṭhamānaso hutvā attano dāne niyuttaṃ sindhakam nāma māṇavaṃ āmantetvā-

295. “Sukham supati aṅkuro, iti jānāti maṃ jano;
dukkham supāmi sindhaka, yaṃ na passāmi yācake.

296. “Sukham supati aṅkuro, iti jānāti maṃ jano;
dukkham supāmi sindhaka, appake su vanibbake” ti.-

Gāthādvayamāha. Tattha **sukham supati aṅkuro, iti jānāti maṃ janoti** “aṅkuro rājā yasabhogasamappito dānapati attano bhogasampattiyā dānasampattiyā ca sukham supati, sukheneva niddaṃ upagacchati, sukham paṭibujjhati” ti evaṃ maṃ jano sambhāveti. **Dukkham supāmi sindhakāti** aham pana sindhaka dukkhameva

supāmi. Kasmā? **Yaṃ na passāmi yācaketī**, yasmā mama ajjhāsayānurūpaṃ (..0120) deyyadhammapaṭiggāhake bahū yācake na passāmi, tasmāti attho. **Appake su vanibbaketī** vanibbakajane appake katipaye jāte dukkhaṃ supāmīti yojanā. **Sūti** ca nipātamattaṃ, appake vanibbakajane satīti attho.

Taṃ sutvā sindhako tassa uḷāraṃ dānādhimuttiṃ pākaṭataraṃ kātukāmo-

297. “Sakko ce te varaṃ dajjā, tāvatimsānamissaro;

kissa sabbassa lokassa, varamāno varaṃ vare”ti.-

Gāthamāha. Tassattho- **tāvatimsānaṃ** devānaṃ **sabbassa** ca **lokassa** **issaro sakko** “varaṃ varassu, aṅkura, yaṃkiñci manasicchitan”ti tuyhaṃ varaṃ **dajjā** dadeyya **ce, varamāno** patthayamāno **kissa** kīdisaṃ **varaṃ** vareyyāsīti attho.

Atha aṅkuro attano ajjhāsayam yāthāvato pavedento-

298. “Sakko ce me varaṃ dajjā, tāvatimsānamissaro;

kāluṭṭhitassa me sato, sūriyuggamanaṃ pati;

dibbā bhakkhā pātubhaveyyuṃ, sīlavanto ca yācakā.

299. “Dadato me na khīyetha, datvā nānutapeyyahaṃ;

dadaṃ cittaṃ pasādeyyaṃ, etaṃ sakkaṃ varaṃ vare”ti.- dve gāthā abhāsi;

298. Tattha **kāluṭṭhitassa me satoti** kāle pāto vuṭṭhitassa atthikānaṃ dakkhiṇeyyānaṃ apacāyanapāricariyādivasena uṭṭhānavīriyasampannassa me samānassa. **Sūriyuggamanaṃ patīti** sūriyuggamanavelāyaṃ. **Dibbā bhakkhā pātubhaveyyunti** devalokapariyāpannā āhārā uppajjeyyuṃ. **Sīlavanto ca yācakā**ti yācakā ca sīlavanto kalyāṇadhammā bhaveyyuṃ.

299. **Dadato** (..0121) **me na khīyethā**ti āgatāgatānaṃ dānaṃ dadato ca me deyyadhammo na khīyetha, na parikkhayaṃ gaccheyya. **Datvā nānutapeyyahanti** tañca dānaṃ datvā kiñciveva appasādakaṃ disvā tena ahaṃ pacchā nānutapeyyaṃ. **Dadaṃ cittaṃ pasādeyyanti** dadamāno cittaṃ pasādeyyaṃ, pasannacittoyeva hutvā dadeyyaṃ. **Etaṃ sakkaṃ varaṃ vareti** sakkaṃ devānamindaṃ ārogyasampadā, deyyadhammasampadā, dakkhiṇeyyasampadā, deyyadhammassa aparimitasampadā, dāyakasampadāti etaṃ pañcavidhaṃ varaṃ vareyyaṃ. Ettha ca “kāluṭṭhitassa me sato”ti etena ārogyasampadā, “dibbā bhakkhā pātubhaveyyun”ti etena deyyadhammasampadā, “sīlavanto ca yācakā”ti etena dakkhiṇeyyasampadā, “dadato me na khīyethā”ti etena deyyadhammassa aparimitasampadā, “datvā nānutapeyyahaṃ, dadaṃ cittaṃ pasādeyyan”ti etehi dāyakasampadāti ime pañca atthā varabhāvena icchitā. Te ca kho dānamayapuññassa yāvadeva uḷārabhāvāyāti veditabbā.

Evaṃ aṅkurena attano ajjhāsaye pavedite tattha nisinno nītisatthe kataparicayo sonako nāma eko puriso taṃ atidānato vicchinditukāmo-

300. “Na sabbavittāni pare pavecche, dadeyya dānañca dhanañca rakkhe;

tasmā hi dānā dhanameva seyyo, atippadānena kulā na honti.

301. “Adānamatidānañca nappasaṃsanti paṇḍitā,

tasmā hi dānā dhanameva seyyo,

samena vattheyya sa dhīradhammo”ti.-

Dve gāthā abhāsi. Sindhako evaṃ punapi vīmaṃsitukāmo “**na sabbavittāni**”ti-ādi-

māhāti apare.

300. Tattha **sabbavittānī**ti saviññāṇaka-aviññāṇakappabhedāni sabbāni vittūpa-karaṇāni, dhanānīti attho. **Pareti** paramhi, parassāti attho (..0122). **Na paveccheti** na dadeyya, “dakkhiṇeyyā laddhā”ti katvā kiñci asesetvā sabbasāpateyyapari-ccāgo na kātabboti attho. **Dadeyya dānañcā**ti sabbena sabbaṃ dānadhammo na kātabbo, atha kho attano āyañca vayañca jānitvā vibhavānurūpaṃ dānañca dadeyya. **Dhanañca rakkheti** aladdhalābhaladdhaparirakkhaṇarakkhitasamba-ndhavasena dhanam paripāleyya.

“Ekena bhoge bhuñjeyya, dvīhi kammaṃ payojaye;

catutthañca nidhāpeyya, āpadāsu bhavissatī”ti. (dī. ni. 3.265)-

Vuttavidhinā vā dhanam rakkheyya tammūlakattā dānassa. Tayopi maggā añña-maññavisodhanena paṭisevitabbāti hi nīticintakā. **Tasmā hīti** yasmā dhanañca rakkhanto dānañca karonto ubhayalokahitāya paṭipanno hoti dhanamūlakañca dānam, tasmā dānato dhanameva seyyo sundarataroti atidānam na kātabbanti adhippāyo. Tenāha “**atippadānena kulā na hontī**”ti, dhanassa pamāṇam ajānitvā dānassa taṃ nissāya atippadānapasaṅgena kulāni na honti nappavattanti, ucchi-jjantīti attho.

301. Idāni viññūnam pasamsitamevattham patitṭhapento “**adānamatidāna-ñcā**”ti gāthamāha. Tattha **adānamatidānañcā**ti sabbena sabbaṃ kaṭacchubhikkhā-yapi taṇḍulamuttṭhiyāpi adānam, pamāṇam atikkamitvā pariccāgasaṅkhātam atidā-nañca **paṇḍitā** buddhimanto sapaññajātikā **nappasamsanti** na vaṇṇayanti. Sabbena sabbaṃ adānena hi samparāyikato atthato paribāhiro hoti. Atidānena ditṭhadhammikapaveṇī na pavattati. **Samena vatteyyāti** avisamena lokiyasarikkha-kena samāhitena majjhimena ñāyena pavatteyya. **Sa dhīradhammoti** yā yathā-vuttā dānādānappavatti, so dhīrānam dhisampannānam nītinayakusalānam dhammo, tehi gatamaggoti dīpeti.

Taṃ (..0123) sutvā aṅkuro tassa adhippāyam parivattento-

302. “Aho vata re ahameva dajjam, santo ca maṃ sappurisā bhajeyyum;
meghova ninnāni paripūrayanto, santappaye sabbavanibbakānam.

303. “Yassa yācanake disvā, mukhavaṇṇo pasīdati;
datvā attamano hoti, taṃ gharam vasato sukham.

304. “Yassa yācanake disvā, mukhavaṇṇo pasīdati;
datvā attamano hoti, esā yaññassa sampadā.

305. “Pubbeva dānā sumano, dadaṃ cittaṃ pasādaye;
datvā attamano hoti, esā yaññassa sampadā”ti.-

Catūhi gāthāhi attanā paṭipajjitabbavidhiṃ pakāsesi.

302. Tattha **aho vatāti** sādhu vata. **Reti ālapanam.** **Ahameva dajjanti** ahaṃ dajjameva. Ayañhettha saṅkhepattho- māṇava, “dānā dhanameva seyyo”ti yadi ayaṃ nītikusalānaṃ vādo tava hotu, kāmaṃ ahaṃ dajjameva. **Santo ca maṃ sappurisā bhajeyyunti** tasmiṅca dāne santo upasantakāyavacīmanosamācārā sappurisā sādhuvo maṃ bhajeyyumaṃ upagaccheyyumaṃ. **Meghova ninnāni paripūrayantoti** ahaṃ abhippavassanto mahāmegho viya ninnāni ninnatthānāni sabbesaṃ vanibbakānaṃ adhippāye paripūrayanto aho vata te santappeyyanti.

303. **Yassa yācanake disvāti** yassa puggalassa ghamesino yācanake disvā “paṭhamaṃ tāva upaṭṭhitam vata me puññakkhetan”ti saddhājātassa **mukhavaṇṇo pasīdati**, yathāvibhavaṃ pana tesaṃ dānaṃ datvā **attamano** pītisomanassehi gahitacitto hoti. **Tanti** yadettha yācakānaṃ dassanaṃ (..0124), tena ca disvā cittassa pasādanaṃ, yathārahaṃ dānaṃ datvā ca attamanatā.

304. **Esā yaññassa sampadāti** esā yaññassa sampatti pāripūri, nipphattīti attho.

305. **Pubbeva dānā sumanoti** “sampattīnaṃ nidānaṃ anugāmikaṃ nidhānaṃ nidhessāmī”ti muñcanacetanāya pubbe eva dānūpakaraṇassa sampādanato paṭṭhāya sumano somanassajāto bhavēyya. **Dadaṃ cittaṃ pasādayeti** dadanto deyyadhammaṃ dakkhiṇeyyahatthe paṭiṭṭhāpentō “asārato dhanato sārādānaṃ karomī”ti attano cittaṃ pasādeyya. **Datvā attamano hotīti** dakkhiṇeyyānaṃ deyyadhammaṃ pariccajitvā “paṇḍitapaññattaṃ nāma mayā anuṭṭhitam, aho sādhu suṭṭhū”ti attamano pamuditamano pītisomanassajāto hoti. **Esā yaññassa sampadāti** yā ayaṃ pubbacetanā muñjacetanā aparacetanāti imesaṃ kammaphalasa-ddhānugātānaṃ somanassapariggahitānaṃ tissannaṃ cetanānaṃ pāripūri, esā yaññassa sampadā dānassa sampatti, na ito aññathāti adhippāyo.

Evaṃ aṅkuro attano paṭipajjanavidhiṃ pakāsetvā bhīyosomattāya abhivaḍḍhamānadānājjhāsāyo divase divase mahādānaṃ pavattesi. Tena tadā sabbarajjāni unnaṅgalāni katvā mahādāne diyyamāne paṭiladdhasabbūpakaraṇā manussā attano attano kammante pahāya yathāsukhaṃ vicariṃsu, tena rājūnaṃ koṭṭhāgārāni parikkhayaṃ agamaṃsu. Tato rājāno aṅkurassa dūtaṃ pāhesuṃ- “bhoto dānaṃ nissāya amhākaṃ āyassa vināso ahosi, koṭṭhāgārāni parikkhayaṃ gatāni, tattha yuttamattaṃ ñātabban”ti.

Taṃ sutvā aṅkuro dakkhiṇāpathaṃ gantvā damiḷavisaye samuddassa avidūra-ṭṭhāne mahatiyo anekadānasālāyo kārāpetvā mahādānāni pavattento yāvātāyukaṃ ṭhatvā kāyassa bhedaṃ paraṃ (..0125) maraṇā tāvatīṃsabhavane nibbatti. Tassa dānavibhūtiṅca saggūpapattiṅca dassento saṅgītikārā-

306. “Saṭṭhi vāhasahassāni, aṅkurassa nivesane;

bhojanaṃ diyate niccaṃ, puññapekkhassa jantuno.

307. “Tisahassāni sūdā hi, āmuttamaṅkuṇḍalā;

aṅkuraṃ upajīvanti, dāne yaññassa vāvaṭā.

308. “Saṭṭhi purisasahassāni, āmuttamaṇikuṇḍalā;
aṅkurassa mahādāne, kaṭṭhaṃ phārenti māṇavā.

309. “Soḷasitthisahassāni, sabbālaṅkārahūsitā;
aṅkurassa mahādāne, vidhā piṇḍenti nāriyo.

310. “Soḷasitthisahassāni, sabbālaṅkārahūsitā;
aṅkurassa mahādāne, dabbigāhā upaṭṭhitā.

311. “Bahū bahūnaṃ pādāsi, ciraṃ pādāsi khattiyo;
sakkaccañca sahatthā ca, cittikatvā punappunaṃ.

312. “Bahū māse ca pakkhe ca, utusaṃvaccharāni ca;
mahādānaṃ pavattesi, aṅkuro dīghamantaraṃ.

313. “Evaṃ datvā yajitvā ca, aṅkuro dīghamantaraṃ;
so hitvā mānusaṃ dehaṃ, tāvatimsūpago ahū”ti.- gāthā āhaṃsu;

306. Tatha **saṭṭhi vāhasahassānī**ti vāhānaṃ saṭṭhisahassāni gandhasālitaṇḍulā-
dipūritavāhānaṃ saṭṭhisahassāni. **Puññapekkhassa** dānājjhāsayassa dānādhimu-
ttassa **aṅkurassa nivesane niccaṃ** divase divase **jantuno** sattakāyassa **bhojanaṃ**
dīyateti yojanā.

307-8. **Tisahassāni sūdā hīti** tisahassamattā sūdā bhattakārakā. Te ca kho
pana padhānabhūtā adhippetā, tesu ekamekassa pana (..0126) vacanakarā ane-
kāti veditabbā. “Tisahassāni sūdānaṃ”ti ca paṭhanti. **Āmuttamaṇikuṇḍalā**ti nānā-
maṇivicittakuṇḍaladharā. Nidassanamattañcetamaṃ, āmuttakaṭakakaṭisuttādi-ābha-
raṇāpi te ahesuṃ. **Aṅkuraṃ upajīvanti**ti taṃ upanissāya jīvanti, tappaṭibaddhaji-
vikā hontīti attho. **Dāne yaññassa vāvaṭā**ti mahāyāgasaññitassa yaññassa dāne
yajane vāvaṭā ussukkaṃ āpannā. **Kaṭṭhaṃ phārenti māṇavā**ti nānappakārānaṃ
khajjabhojjādi-āhāravisesānaṃ pacanāya alaṅkatapaṭiyattā taruṇamanussā
kaṭṭhāni phārenti vidārenti.

309. **Vidhāti** vidhātābāni bhojanayoggāni kaṭukabhaṇḍāni. **Piṇḍenti**ti pisanava-
sena payojenti.

310. **Dabbigāhāti** kaṭacchugāhikā. **Upaṭṭhitāti** parivesanaṭṭhānaṃ upagantvā
ṭhitā hontī.

311. **Bahunti** mahantaṃ pahūtikaṃ. **Bahūnanti** anekesaṃ. **Pādāsīti** pakārehi
adāsi. **Cīranti** cirakālaṃ. **Vīsativassasahassāyukesu** hi manussesu so uppanno.
Bahū bahūnaṃ cirakālañca dento yathā adāsi, taṃ dassetuṃ “**sakkaccañcā-**
”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **sakkaccanti** sādaraṃ, anapaviddhaṃ anavaññātaṃ katvā.
Sahatthāti sahatthena, na āṇāpanamattena. **Cittikatvāti** gāravabahumānayaogena
cittena karitvā pūjetvā. **Punappunanti** bahuso na ekavāraṃ, katipayavāre vā
akatvā anekavāraṃ pādāsīti yojanā.

312. Idāni tameva punappunaṃ karaṇaṃ vibhāvetuṃ “**bahū māse cā**”ti gātha-
māhaṃsu. Tattha **bahū māseti** cittamāsādike bahū aneke māse. **Pakkheti** kaṇha-
sukkabhede bahū pakkhe. **Utusaṃvaccharāni cāti** vasantagimhādike bahū utū ca
saṃvaccharāni ca, sabbattha accantasāmyoge upayogavacanaṃ. **Dīghamanta-**
ranti dīghakālamantaraṃ. Ettha ca “ciraṃ pādāsi”ti cirakālaṃ dānassa pavattita-

bhāvaṃ vatvā puna tassa nirantameva pavattitabhāvaṃ dassetuṃ “bahū māse”-
ti-ādi vuttanti daṭṭhabbaṃ.

313. Evanti (..0127) vuttappakārena. **Datvā yajitvā cāti** atthato ekameva, kesañci dakkhiṇeyyānaṃ ekaccassa deyyadhammassa pariccajanavasena datvā, puna “bahuṃ bahūnaṃ pādāsī”ti vuttanayena atthikānaṃ sabbesaṃ yathākāmaṃ dento mahāyāgavasena yajitvā. **So hitvā mānusaṃ dehaṃ, tāvatimsūpago ahūti** so añkuro āyupariyosāne manussatthabhāvaṃ pahāya paṭisandhiggahaṇavasena tāvatimsadevanikāyūpago ahosi.

Evam tasmim tāvatimsesu nibbattitvā dibbasampattiṃ anubhavante amhākaṃ bhagavato kāle indako nāma māṇavo āyasmato anuruddhattherassa piṇḍāya carantassa pasannamānaso kaṭacchubbhikkhaṃ dāpesi. So aparena samayena kālaṃ katvā khettagatassa puññassa ānubhāvena tāvatimsesu mahiddhiko mahānubhāvo devaputto hutvā nibbatta dibbehi rūpādīhi dasahi ṭhānehi añkuraṃ devaputtaṃ abhibhavitvā virocāti. Tena vuttaṃ-

314. “Kaṭacchubbhikkhaṃ datvāna, anuruddhassa indako;
so hitvā mānusaṃ dehaṃ, tāvatimsūpago ahu.

315. “Dasahi ṭhānehi añkuraṃ, indako atirocati;
rūpe sadde rase gandhe, phoṭṭhabbe ca manorame.

316. “Āyunā yasasā ceva, vaṇṇena ca sukkena ca;
ādhipaccena añkuraṃ, indako atirocatī”ti.

314-5. Tattha **rūpeti** rūpahetu, attano rūpasampattinimittanti attho. **Saddeti-ādī-**supi eseva nayo. **Āyunāti** jīvitena. Nanu ca devānaṃ jīvitaṃ paricchinnappamāṇaṃ vuttaṃ. Saccam vuttaṃ, taṃ pana yebhuyyavasena. Tathā hi ekaccānaṃ devānaṃ yogavipatti-ādinā antarāmaraṇaṃ hotiyeva. Indako pana tisso vassakoṭṭiyo saṭṭhi ca vassasahassāni paripūretiyeva. Tena vuttaṃ “āyunā atirocatī”ti. **Yasa-**sāti mahatiyā parivārasampattiyā. **Vaṇṇenāti** saṅghānasampattiyā. Vaṇṇadhātusampadā pana “rūpe”ti iminā vuttāyeva. **Ādhipaccenāti** issariyena.

Evam añkure ca indake ca tāvatimsesu nibbattitvā dibbasampattiṃ anubhavantesu amhākaṃ bhagavā abhisambodhito sattame saṃvacchare āsāḥhipuṇṇamāyaṃ (..0128) sāvattinagaradvāre kaṇḍambarakkhamūle yamakapāṭihāriyaṃ katvā anukkamena tipadavikkamena tāvatimsabhavanaṃ gantvā pāricchattakamūle paṇḍukambalasilāyaṃ yugandharapabbate bālasūriyo viya virocāmāno dasahi lokadhātūhi sannipatitāya devabrahmaparisāya jutiṃ attano sarīrappa bhāya abhibhavanto abhidhammaṃ desetum nisinnō avidūre nisinnaṃ indakaṃ, dvādasayojanantare nisinnaṃ añkurañca disvā dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthaṃ-

“Mahādānaṃ tayā dinnaṃ, añkura dīghamantaram;
atidūre nisinnosi, āgaccha mama santike”ti.-

Gāthamāha. Taṃ sutvā añkuro “bhagavā mayā cirakālaṃ bahuṃ deyyadhammaṃ pariccajitvā pavattitampi mahādānaṃ dakkhiṇeyyasampattivirahena akhette vuttabījaṃ viya na uḷāraphalaṃ ahosi, indakassa pana kaṭacchubbhikkhādānampi dakkhiṇeyyasampattiyā sukhette vuttabījaṃ viya ativiya uḷāraphalaṃ jātan”ti āha.

Tamatthaṃ dassente saṅgītikārā-

317. “Tāvatiṃse yadā buddho, silāyaṃ paṇḍukambale;

pāricchattayamūlamhi, vihāsi purisuttamo.

318. “Dasasu lokadhātūsu, sannipatitvāna devatā;
payirupāsanti sambuddhaṃ, vasantaṃ nagamuddhani.

319. “Na koci devo vaṇṇena, sambuddhaṃ atirocati;
sabbe deve atikkamma, sambuddhova virocati.

320. “Yojanāni dasa dve ca, añkuroyaṃ tadā ahu;
avidūreva buddhassa, indako atirocati.

321. “Oloketvāna sambuddho, añkurañcāpi indakaṃ;
dakkhiṇeyyaṃ sambhāvento, idaṃ vacanamabravi.

322. “Mahādānaṃ tayā dinnaṃ, añkuraṃ dīghamantaraṃ;
atidūre nisinnosi, āgaccha mama santike.

323. “Codito (..0129) bhāvitattena, añkuro idamabravi;
kiṃ mayhaṃ tena dānena, dakkhiṇeyyena suññataṃ.

324. “Ayaṃ so indako yakkho, dajjā dānaṃ parittakaṃ;
atirocati amhehi, cando tāragaṇe yathā.

325. “Ujjaṅgale yathā khetto, bijaṃ bahumpi ropitaṃ;
na vipulaṃ phalaṃ hoti, napi toseti kassakaṃ.

326. “Tatheva dānaṃ bahukaṃ, dussīlesu patitṭhitaṃ;
na vipulaṃ phalaṃ hoti, napi toseti dāyakaṃ.

327. “Yathāpi bhaddake khetto, bijaṃ appampi ropitaṃ;
sammā dhāraṃ paveccante, phalaṃ tosesi kassakaṃ.

328. “Tatheva silavantesu, guṇavantesu tādisu;
appakampi kataṃ kāraṃ, puññaṃ hoti mahapphalan” ti.- gāthāyo avocaṃ;

317. Tattha **tāvatiṃseti** tāvatiṃsabhavane. **Silāyaṃ paṇḍukambaleti** paṇḍuka-
mbalanāmake silāsane purisuttamo buddho yadā vihāsīti yojanā.

318. Dasasu lokadhātūsu, sannipatitvāna devatāti jātikhattasaññitesu dasasu
cakkavālasahassesu kāmāvacaradevatā brahmadevatā ca buddhassa bhagavato
payirupāsanaṃ dhammassavanatthañca ekato sannipatitvā. Tenāha “**payirupā-
santi sambuddhaṃ, vasantaṃ nagamuddhani**” ti, sinerumuddhanīti attho.

320. Yojanāni dasa dve ca, añkuroyaṃ tadā ahūti ayaṃ yathāvuttacarito añkuro
tadā satthu sammukhakāle dasa dve yojanāni antaraṃ katvā ahu. Satthu nisinna-
ṭṭhānato dvādasayojanantare ṭṭhāne nisinnā ahoṣīti attho.

323. Codito (..0130) bhāvitattenāti pāramiparibhāvitāya ariyamaggabhāvanāya
bhāvitattena sammāsambuddhena codito. **Kiṃ mayhaṃ tenāti**-ādikā satthu paṭiva-
cānavasena añkurena vuttagāthā. **Dakkhiṇeyyena suññatanti** yaṃ dakkhiṇeyyena
suññataṃ rittakaṃ virahitaṃ tadā mama dānaṃ, tasmā “kiṃ mayhaṃ tenā” ti
attano dānapuññaṃ hīlento vadati.

324. Yakkhoti devaputto. **Dajjāti** datvā. **Atirocati amhehīti** attanā mādisēhi ati-
viya virocati. **Hīti** vā nipātamattaṃ, amhe atikkamitvā abhibhavitvā virocatīti attho.
Yathā kinti āha “**cando tāragaṇe yathā**” ti.

325-6. Ujjaṅgaleti ativiya thaddhabhūmibhāge. “Ūsare” ti keci vadanti. **Ropitanti**
vuttaṃ, vapitvā vā uddharitvā vā puna ropitaṃ. **Napi tosetīti** na nandayati, appa-

phalatāya vā tuṭṭhiṃ na janeti. **Tathevā**ti yathā ujjāṅgale khette bahumpi bijaṃ ropitaṃ vipulaphalaṃ uḷāraphalaṃ na hoti, tato eva kassakaṃ na toseti, tathā dussīlesu sīlavirahitesu bahukampi dānaṃ patiṭṭhāpitaṃ vipulaphalaṃ mahapphalaṃ na hoti, tato eva dāyakaṃ na tosetīti attho.

327-8. Yathāpi bhaddaketi gāthādvayassa vattavipariyāyena atthayojanā vedītabbā. Tattha **sammā dhāraṃ paveccanteti** vuṭṭhidhāraṃ sammadeva pavattente, anvaḍḍhamāsaṃ anudasāhaṃ anupañcāhaṃ deve vassanteti attho. **Guṇavantesūti** jhānādiguṇayuttesu. **Tādisūti** iṭṭhādīsu tādīlakkaṇappattesu. **Kāranti** liṅgavipallāsenā vuttaṃ, upakāroti attho. Kīdiso upakāroti āha “**puñña**”ti.

329. “Viceyya dānaṃ dātappaṃ, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ;
viceyya dānaṃ datvāna, saggaṃ gacchanti dāyakā.

330. “Viceyya dānaṃ sugatappasatṭhaṃ, ye dakkhiṇeyyā idha jīvaloke;
etesu dinnāni mahapphalāni, bījāni vuttāni yathā sukhette”ti.-

Ayaṃ saṅgītikārehi ṭhapitā gāthā.

329. Tattha (..0131) **viceyyā**ti vicinitvā, puññaakkhettaṃ paññāya upaparikkhitvā. Sesā sabbattha uttānamevāti.

Tayidaṃ aṅkurapetavattu sathārā tāvatīmsabhavane dasasahassacakkavāḷadevatānaṃ purato dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthaṃ “mahādānaṃ tayā dinnā”ti-ādinā attanā samuṭṭhāpitaṃ, tattha tayo māse abhidhammaṃ desetvā mahāpavāraṇāya devagaṇaparivuto devadevo devalokato saṅkassanagaraṃ otarivā anukkamena sāvattiṃ patvā jetavane viharanto catuparisamajje dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthameva “yassa atthāya gacchāmā”ti-ādinā vitthārato desetvā catusaccakathāya desanāya kūṭaṃ gaṇhi. Desanāvasāne tesāṃ anekakoṭipāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Aṅkurapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Uttaramātupetivatthuvaṇṇanā

Divāvihāragataṃ bhikkhūnti idaṃ uttaramātupetivatthu. Tatrāyaṃ atthavibhāvanā- sathari parinibbute paṭhamamahāsaṅgītiyā pavattitāya āyasmā mahākaccāyano dvādasahi bhikkhūhi saddhiṃ kosambiyā avidūre aññatarasmiṃ araññāyatane vihāsi. Tena ca samayena rañño udenassa aññataro amacco kālamakāsi, tena ca pubbe nagare kammantā adhiṭṭhitā ahesuṃ. Atha rājā tassa puttaṃ uttaraṃ nāma māṇavaṃ pakkosāpetvā “tvañca pitarā adhiṭṭhite kammante samanūsāsā”ti tena ṭhitaṭṭhāne ṭhapesi.

So ca sādhuṭi sampaṭicchitvā ekadivasāṃ nagarapaṭisaṅkharāṇiyānaṃ dārūnaṃ atthāya vaḍḍhakiyo gahetvā araññaṃ gato. Tattha āyasmato mahākaccāyanattherassa vasanaṭṭhānaṃ upagantvā therāṃ tattha paṃsukūlacīvara-dharaṃ vivittaṃ nisinnaṃ disvā iriyāpattheyeva pasīditvā katapaṭisanthāro vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Thero tassa dhammaṃ kathesi. So dhammaṃ (..0132)

sutvā ratanattaye sañjātappasādo saraṇesu paṭiṭṭhāya theram nimantesi- “adhivāsetha me, bhante, svātanāya bhattam saddhim bhikkhūhi anukampaṃ upādāyā”ti. Adhivāsesi thero tuṅhībhāvena. So tato nikkhamitvā nagaram gantvā aññesaṃ upāsakānaṃ ācikkhi- “thero mayā svātanāya nimantito, tumhehi mama dānaggaṃ āgantabban”ti.

So dutiyadivase kālasseva paṇitam khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā kālam ārocāpetvā saddhim bhikkhūhi āgacchantassa therassa paccuggamaṃ katvā vanditvā purakkhatvā gehaṃ pavesesi. Atha mahārahakappiyapaccattharaṇa-atthatesu āsanesu there ca bhikkhūsu ca nisinesu gandhapupphadhūpehi pūjaṃ katvā paṇitena annapānena te santappetvā sañjātappasādo katañjali anumodanaṃ suṇitvā katabhattānumodane there gacchante pattaṃ gahetvā anugacchanto nagarato nikkhamitvā paṇivattanto “bhante, tumhehi niccaṃ mama gehaṃ pavisitabban”ti yācitvā therassa adhivāsaṃ ṇatvā nivatti. Evaṃ so theram upaṭṭhahanto tassa ovāde paṭiṭṭhāya sotāpattiphalaṃ pāpuṇi, vihāraṅca kāresi, sabbe ca attano ṇātake sāsane abhippasanne akāsi.

Mātā panassa maccheramalapariyuṭṭhitacittā hutvā evaṃ paribhāsi- “yaṃ tvaṃ mama anicchantiyā eva samaṇaṃ annapānaṃ desi, taṃ te paraloke lohitaṃ sampajjatū”ti. Ekaṃ pana morapiñchakalāpaṃ vihāramahadivase diyyamānaṃ anujāni. Sā kālam katvā petayoniyam uppajji, morapiñchakalāpadānānumodana panassā kesā nilā siniddhā vellitaggā sukhumā dīghā ca ahesuṃ. Sā yadā gaṅgānadiṃ “pānīyaṃ pivissāmi”ti otarati, tadā nadī lohitaṃ pūrā hoti. Sā pañcapaṇṇāsa vassāni khuppipāsābhibhūtā vicarivā ekadivasaṃ kaṅkhārevatatheraṃ gaṅgāya tīre divāvihāraṃ nisinnaṃ disvā attānaṃ attano kesehi paṭicchadetvā upasaṅkamitvā pānīyaṃ yāci. Taṃ sandhāya vuttaṃ-

331. “Divāvihāragataṃ bhikkhuṃ, gaṅgātīre nisinnakaṃ;
taṃ peti upasaṅkamma, dubbaṇṇā bhīrudassanā.

332. “Kesā (..0133) cassā atidīghā, yāvabhūmāvalambare;
kesehi sā paṭicchannā, samaṇaṃ etadabravī”ti.-

Imā dve gāthā saṅgītikārakehi idha ādito ṭhapitā.

Tattha **bhīrudassanā**ti bhayānakadassanā. “Ruddadassanā”ti vā pāṭho, bībhacchabhāriyadassanāti attho. **Yāvabhūmāvalambare**ti yāva bhūmi, tāva olambanti. Pubbe “bhikkhun”ti ca pacchā “samaṇaṃ”ti ca kaṅkhārevatatherameva sandhāya vuttaṃ.

Sā pana peti theram upasaṅkamitvā pānīyaṃ yācantī-

333. “Pañcapaṇṇāsa vassāni, yato kālakatā ahaṃ;
nābhijānāmi bhuttaṃ vā, pītaṃ vā pana pānīyaṃ;

dehi tvaṃ pānīyaṃ bhante, tasitā pānīyāya me”ti.- imaṃ gāthamāha;

333. Tattha **nābhijānāmi bhuttaṃ vā**ti evaṃ dīghamantare kāle bhojanaṃ bhuttaṃ vā pānīyaṃ pītaṃ vā nābhijānāmi, na bhuttaṃ na pītanti attho. **Tasitā**ti pipāsītā. **Pānīyāyā**ti pānīyatthāya āhiṇḍantiyā me pānīyaṃ dehi, bhanteti yojanā.

334. “Ayaṃ sītodikā gaṅgā, himavantato sandati;
Ito paraṃ-

334. “Ayaṃ sītodikā gaṅgā, himavantato sandati;
piva etto gahetvāna, kiṃ maṃ yācasi pāṇiyaṃ.

335. “Sacāhaṃ bhante gaṅgāya, sayaṃ gaṇhāmi pāṇiyaṃ;
lohitaṃ me parivattati, tasmā yācāmi pāṇiyaṃ.

336. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, gaṅgā te hoti lohitaṃ.

337. “Putto me uttaro nāma, saddho āsi upāsako;
so ca mayhaṃ akāmāya, samaṇānaṃ pavecchati.

338. “Cīvaraṃ (..0134) piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsaṇaṃ;
tamahaṃ paribhāsāmi, maccherena upaddutā.

339. “Yaṃ tvaṃ mayhaṃ akāmāya, samaṇānaṃ pavecchasi;
cīvaraṃ piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsaṇaṃ.

340. “Etaṃ te paralokasmiṃ, lohitaṃ hotu uttara;
tassakammavipākena, gaṅgā me hoti lohitaṃ”ti.-

Imā therassa ca petiyā ca vacanapaṭivacanagāthā.

334. Tattha **himavantatoti** mahato himassa atthitāya “himavā”ti laddhanāmato pabbatarājato. **Sandatīti** pavattati. **Ettoti** ito mahāgaṅgāto. **Kinti** kasmā maṃ yācasi pāṇiyaṃ, gaṅgānaṃ otarivā yathārucci pivāti dasseti.

335. **Lohitaṃ me parivattatīti** udakaṃ sandamānaṃ mayhaṃ pāpakammaphalena lohitaṃ hutvā parivattati pariṇamati, tāya gahitamattaṃ udakaṃ lohitaṃ jāyati.

337-40. **Mayhaṃ akāmāyāti** mama anicchantiyā. **Pavecchatīti** deti. **Paccayanti** gilānapaccayaṃ. **Etanti** yaṃ etaṃ cīvarādikaṃ paccayaajātaṃ samaṇānaṃ pavecchasi desi, etaṃ te paralokasmiṃ lohitaṃ hotu uttarāti abhisapanavasena kataṃ pāpakammaṃ, tassa vipākenāti yojanā.

Athāyasmā revato taṃ petiṃ uddissa bhikkhusaṅghassa pāṇiyaṃ adāsi, piṇḍāya caritvā bhattaṃ gahetvā bhikkhūnamadāsi, saṅkārakūṭādito paṃsukūlaṃ gahetvā dhovitvā bhisiṅca cimilikañca katvā bhikkhūnaṃ adāsi, tena cassā petiyā dibbasampattiyo ahesuṃ. Sā therassa santikaṃ gantvā attanā laddhadibbasampattiṃ therassa dassesi. Thero taṃ pavattiṃ attano santikaṃ upagatānaṃ catunnaṃ parisānaṃ pakāsetvā dhammakathaṃ (..0135) kathesi. Tena mahājano saṅgāsaṃvego vigatamalamacchero hutvā dānasīlādikusaladhammābhirato aho-sīti. Idaṃ pana petavatthu dutiyasaṅgītiyaṃ saṅgahaṃ āruḥhanti daṭṭhabbaṃ.

Uttaramātupetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Suttapetavatthuvaṇṇanā

Ahaṃ pure pabbajitassa bhikkhunoti idaṃ suttapetavattu. Tassa kā uppatti? Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmiṃ gāmake amhākaṃ satthari anuppanneyeva sattannaṃ vassasatānaṃ upari aññataro dārako ekaṃ paccekabuddhaṃ upaṭṭhahi. Tassa mātā tasmiṃ vayappatte tassatthāya samānakulato aññataraṃ kuladhītaraṃ ānesi. Vivāhadivaseyeva ca so kumāro sahāyehi saddhiṃ nhāyituṃ gato ahinā daṭṭho kālamakāsi, “yakkhagāhenā”tipi vadanti. So paccekabuddhassa upaṭṭhānena bahuṃ kusalakammaṃ katvā ṭhitopi tassā dārikāya paṭibaddhacittatāya vimānapeto hutvā nibbatti, mahiddhiko pana ahosi mahānubhāvo.

Atha so taṃ dārikaṃ attano vimānaṃ netukāmo “kena nu kho upāyena esā diṭṭhadhammavedaniyakammaṃ katvā mayā saddhiṃ idha abhirameyyā”ti tassā dibbabhogasampattiyā anubhavanahetuṃ vīmaṃsanto paccekabuddhaṃ cīvarakammaṃ karontaṃ disvā manussarūpena gantvā vanditvā “kiṃ, bhante, sutta-kena attho atthī”ti āha. “Cīvarakammaṃ karomi, upāsakā”ti. “Tena hi, bhante, asukasmīṃ ṭhāne suttabhikkhaṃ carathā”ti tassā dārikāya gehaṃ dassesi. Paccekabuddho tattha gantvā gharadvāre aṭṭhāsi. Atha sā paccekabuddhaṃ tattha ṭhitaṃ disvā pasannamānasā “suttakena me ayyo atthiko”ti ñatvā ekaṃ suttaguḷaṃ adāsi. Atha so amanusso manussarūpena tassa dārikāya gharaṃ gantvā tassā mātaraṃ yācitvā tāya saddhiṃ katipāhaṃ vasitvā tassā mātuyā anuggahatthaṃ tasmiṃ gehe sabbabhājanāni hiraññasuvaṇṇassa pūretvā sabbattha upari nāmaṃ likhi “idaṃ devadattiyaṃ dhanaṃ na kenaci gahetabban”ti, tañca dārikaṃ gahetvā attano (..0136) vimānaṃ agamāsi. Tassā mātā pahūtaṃ dhanaṃ labhitvā attano ñātakānaṃ kapaṇaddhikādinañca datvā attanā ca paribhuñjitvā kālaṃ karonti “mama dhītā āgacchati ce, idaṃ dhanaṃ dassethā”ti ñātakānaṃ kathetvā kālamakāsi.

Tato sattannaṃ vassasatānaṃ accayena amhākaṃ bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena sāvattiyā viharante tassā itthiyā tena amanussena saddhiṃ vasantiyā ukkaṇṭhā uppajji. Sā taṃ “sādhu, ayyaputta, maṃ sakaññeva gehaṃ paṭinehi”ti vadanti-

341. “Ahaṃ pure pabbajitassa bhikkhuno,
suttaṃ adāsiṃ upasaṅkamma yācitā;
tassa vipāko vipulaphalūpalabbhati,
bahukā ca me uppajjare vatthakoṭiyo.

342. “Pupphābhikiṇṇaṃ ramitaṃ vimānaṃ, anekacittaṃ naranārisevitaṃ;
sāhaṃ bhuñjāmi ca pārupāmi ca, pahūtavittā na ca tāva khīyati.

343. “Tasseva kammaṃ vipākamanvayā, sukhañca sātāñca idhūpalabbhati;
sāhaṃ gantvā punadeva mānusaṃ, kāhāmi puññāni nayayyaputta man”ti.-

Imā gāthā abhāsi.

341. Tattha “**pabbajitassa bhikkhuno**”ti idaṃ paccekabuddhaṃ saddhāya vuttaṃ. So hi kāmādimalānaṃ attano santānato anavasesato pabbājittā pahīnattā paramatthato “pabbajito”ti, bhinnakilesattā “bhikkhū”ti ca vattabbataṃ arāhati. **Suttanti** kappāsiyasuttaṃ. **Upasaṅkammā**ti mayhaṃ gehaṃ upasaṅkamitvā. **Yācitā**ti “uddissa ariyā tiṭṭhanti, esā ariyāna yācanā”ti (jā. 1.7.59) evaṃ vuttāya

kāyaviññattipayogasaṅkhātāya bhikkhācariyāya (..0137) yācitā. **Tassāti** tassa suddadānassa. **Vipāko vipulaphalūpalabbhatī** vipulaphalo uḷāra-udayo mahā-udayo vipāko etarahi upalabbhati paccanubhaviyati. **Bahukāti** anekā. **Vatthakoṭiyoti** vatthānaṃ koṭiyo, anekasatasahassapabhedāni vatthānīti attho.

342. Anekacittanti nānāvidhacittakammaṃ, anekehi vā muttāmaṇi-ādīhi rata-nehī vicittarūpaṃ. **Naranārisevanti** paricārakabhūtehi narehi nārīhi ca upasevitaṃ. **Sāhaṃ bhuñjāmīti** sā ahaṃ taṃ vimānaṃ paribhuñjāmi. **Pārupāmīti** anekāsu vatthakoṭīsu icchiticchitaṃ nivāsemi ceva paridahāmi ca. **Pahūtavittāti** pahūtavittū-pakaraṇā mahaddhanā mahābhogā. **Na ca tāva khīyatīti** tañca vittaṃ na khīyati, na parikkhayaṃ pariyādānaṃ gacchati.

343. Tasseva kamma vipākamanvayāti tasseva suddadānamayapuññakammaṃ anvayā paccayā hetubhāvena vipākabhūtaṃ **sukhaṃ**, iṭṭhamadhurasāṅkhātaṃ **sātañca idha** imasmiṃ vimāne **upalabbhati**. **Gantvā punadeva mānusaṃ** puna eva manussalokaṃ upagantvā. **Kāhāmi puññānīti** mayhaṃ sukhavisesanipphādakāni puññāni karissāmi, yesaṃ vā mayā ayaṃ sampatti laddhāti adhippāyo. **Nayayyaputta manti**, ayyaputta, maṃ manussalokaṃ naya, nehīti attho.

Taṃ sutvā so amanusso tassā paṭibaddhacittatāya anukampāya gamanaṃ aniccanto-

344. “Satta tuvaṃ vassasatā idhāgatā,
jiṇṇā ca vuḍḍhā ca tahiṃ bhavissasi;
sabbeva te kālakatā ca ñātakā,
kiṃ tattha gantvāna ito karissasī” ti.-

Gāthamāha. Tattha **sattāti** vibhattilopena niddeso, nissakke vā etaṃ paccattavacanaṃ. **Vassasatāti** vassasatato, sattahi vassasatehi uddhaṃ tuvaṃ idhāgatā imaṃ vimānaṃ āgatā, idhāgatāya tuyhaṃ satta vassasatāni (..0138) hontīti attho. **Jiṇṇā ca vuḍḍhā ca tahiṃ bhavissasīti** idha dibbehi utu-āhārehi upathambhitattabhāvā kammānubhāvena ettakaṃ kālaṃ daharākāreneva ṭhitā. Ito pana gatā kammaṃ ca parikkhīṇattā manussānañca utu-āhāravasena jarājiṇṇā vayo-vuḍḍhā ca tahiṃ manussaloke bhavissasi. Kinti? **Sabbeva te kālakatā ca ñātakāti** dīghassa addhuno gatattā tava ñātayopi sabbe eva matā, tasmā ito devalokato tattha manussalokaṃ gantvā kiṃ karissasi, avasesampi āyuñca idheva khepehi, idha vasāhīti adhippāyo.

Evamaṃ tena vuttā sā tassa vacanaṃ asaddahantī punadeva-

345. “Satteva vassāni idhāgatāya me, dibbañca sukhañca samappitāya;
sāhaṃ gantvā punadeva mānusaṃ, kāhāmi puññāni nayayyaputta man” ti.-

Gāthamāha. Tattha **satteva vassāni idhāgatāya meti**, ayyaputta, mayhaṃ idhāgatāya satteva vassāni maññe vitivattāni. Satta vassasatāni dibbasukhasamappitāya bahumpi kālaṃ gataṃ asallakkhentī evamāha.

Evamaṃ pana tāya vutto so vimānapeto nānappakāraṃ taṃ anusāsivā “tuvaṃ idāni sattāhato uttari tattha na jīvissasi, mātuyā te nikkhittaṃ mayā dinnāṃ dhanāṃ atthi, taṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ datvā idheva uppattiṃ patthehī” ti vatvā taṃ bāhāyaṃ gahetvā gāmamajjhe ṭhapetvā “idhāgate aññepi jane ‘yathābalaṃ

puññāni karothā'ti ovadeyyāsī"ti vatvā gato. Tena vuttaṃ-

346. “So taṃ gahetvāna pasayha bāhāyaṃ, paccānāyitvāna theriṃ sudubbalaṃ.
vajjesi 'aññampi janaṃ idhāgataṃ, karotha puññāni

sukhūpalabbhati” ti.

Tattha **soti** so vimānapeto. **Tanti** taṃ itthiṃ. **Gahetvāna pasayha bāhāyanti** pasayha netā viya bāhāyaṃ taṃ gahetvā. **Paccānayitvānāti** (..0139) tassā jātasaṃ-
vuḍḍhagāmaṃ punadeva ānayitvā. **Therinti** thāvariṃ, jiṇṇaṃ vuḍḍhanti attho. **Sudu-
bbalanti** jarājiṇṇatāya eva suṭṭhu dubbalaṃ. Sā kira tato vimānato apagamanasa-
manantameva jiṇṇā vuḍḍhā mahallikā addhagatā vayo-anuppattā ahosi. **Vajje-
sīti** vadeyyāsi. Vattabbavacanākārañca dassetuṃ “**aññampi janan**” ti-ādi vuttaṃ.
Tassattho- bhadde, tvampi puññaṃ kareyyāsi, aññampi janaṃ idha tava dassana-
tthāya āgataṃ “bhadramukhā, ādittaṃ sīsaṃ vā celaṃ vā ajjupekkhitvāpi dānasī-
lādīni puññāni karothāti, kate ca puññe ekaṃseneva tassa phalabhūtaṃ sukhaṃ
upalabbhati, na ettha saṃsayo kātabbo” ti vadeyyāsi ovadeyyāsīti.

Evañca vatvā tasmīṃ gate sā itthī attano ñātakānaṃ vasanaṭṭhānaṃ gantvā
tesaṃ attānaṃ jānāpetvā tehi niyyāditadhanaṃ gahetvā samaṇabrāhmaṇānaṃ
dānaṃ dentī attano santikaṃ āgatāgātānaṃ-

347. “Diṭṭhā mayā akatena sādhunā, petā vihaññanti tatheva manussā;
kammañca katvā sukhavedaniyaṃ, devā manussā ca sukhe ṭhitā pajā” ti.-
Gāthāya ovādamadāsi.

Tattha **akatenāti** anibbattitena attanā anupacitena. **Sādhunāti** kusalakammaena,
itthambhūtalakkhaṇe karaṇavacanaṃ. **Vihaññantīti** vighātaṃ āpajjanti. **Sukhaveda-
nīyanti** sukhavipākaṃ puññakammaṃ. **Sukhe ṭhitāti** sukhe patiṭṭhitā. “Sukhedhitā”-
ti vā pāṭho, sukkena abhivuḍḍhā phitāti attho. Ayañhettha adhippāyo- yathā petā
tatheva manussā akatena kusalena, katena ca akusalena vihaññamānā khuppi-
pāsādinā vighātaṃ āpajjantā mahādukkhaṃ anubhavantā diṭṭhā mayā. Sukhaveda-
niyaṃ pana kammaṃ katvā tena katena kusalakammaena, akatena ca akusala-
kammaena devamanussapariyāpannā pajā sukhe ṭhitā diṭṭhā mayā, attapaccakkha-
metaṃ, tasmā pāpaṃ dūratova parivajjentā puññakiriyāya yuttapayuttā hothāti.

Evaṃ pana ovādaṃ dentī samaṇabrāhmaṇādīnaṃ sattāhaṃ mahādānaṃ pava-
ttetvā sattame divase kālaṃ katvā tāvatīṃsesu nibbatti. Bhikkhū taṃ pavattiṃ
bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya (..0
dhammaṃ desesi, visesato ca paccekabuddhesu pavattitadānassa mahappa-
lataṃ mahānisamsatañca pakāsesi. Taṃ sutvā mahājano vigatamalamacchero
dānādipuññābhirato ahosīti.

Suttapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Kaṇṇamuṇḍapetivatthuvaṇṇanā

Soṇṇasopānaphalakāti idaṃ satthari sāvattiyaṃ viharante kaṇṇamuṇḍapetiṃ
ārabbha vuttaṃ. Atīte kira kassapabuddhakāle kimilanagare aññataro upāsako
sotāpanno pañcahi upāsakasatehi saddhiṃ samānacchando hutvā ārāmaropana-
setubandhanacañkamanakaraṇādīsu puññakammesu pasuto hutvā viharanto

saṅghassa vihāraṃ kāretvā tehi saddhiṃ kālena kālaṃ vihāraṃ gacchati. Tesam bhariyāyopi upāsikā hutvā aññamaññaṃ samaggā mālāgandhavilepanādihatthā kālena kālaṃ vihāraṃ gacchantiyo antarāmagge ārāmasabhādīsu vissamitvā gacchanti.

Athekadivasam katipayā dhuttā ekissā sabhāya sannisinnā tāsu tattha vissamitvā gatāsu tāsam rūpasampattiṃ disvā paṭibaddhacittā hutvā tāsam silācāraguṇasampannataṃ ñatvā kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “ko etāsu ekissāpi silābhedaṃ kātuṃ samattho”ti. Tattha aññataro “ahaṃ samattho”ti āha. Te tena “sahassena abbhutaṃ karomā”ti abbhutaṃ akaṃsu. So anekehi upāyehi vāyamamāno tāsu sabhaṃ āgatāsu sumuñcitaṃ sattatantiṃ madhurassaraṃ vīṇaṃ vādento madhureneva sarena kāmapaṭisaṃyuttaḡitāni gāyanto gītasaddena tāsu aññataraṃ itthiṃ silābhedaṃ pāpento aticāriṇiṃ katvā te dhutte sahassaṃ parājesi. Te sahasaparājītā tassā sāmikassa ārocesuṃ. Sāmiko taṃ pucchi- “kiṃ tvaṃ evarūpā, yathā te (..0141) purisā avocun”ti. Sā “nāhaṃ īdisaṃ jānāmī”ti paṭikkhipitvā tasmim asaddahante samīpe ṭhitaṃ sunakhaṃ dassetvā sapaṭhaṃ akāsi “sace mayā tādisaṃ pāpakammaṃ kataṃ, ayaṃ chinnakaṇṇo kāḷasunakho tattha tattha bhava jātaṃ maṃ khādatū”ti. Itarāpi pañcasatā itthiyo taṃ itthiṃ aticāriṇiṃ jānantī kiṃ ayaṃ tathārūpaṃ pāpaṃ akāsi, udāhu nākāsi”ti coditā “na mayaṃ evarūpaṃ jānāmā”ti musā vatvā “sace mayaṃ jānāma, bhava bhava etissāyeva dāsiyo bhaveyyāmā”ti sapaṭhaṃ akaṃsu.

Atha sā aticāriṇī itthī teneva vipaṭisārena ḡayhamānahadayā sussitvā na cireneva kālaṃ katvā himavati pabbatarāje sattannaṃ mahāsarānaṃ aññatarassa kaṇṇamuṇḡadahaṃsa tīre vimānapetī hutvā nibbatti. Vimānasāmantaṃ cassā kammavipākānubhavanayoggā ekā pokkharāṇī nibbatti. Sesā ca pañcasatā itthiyo kālaṃ katvā sapaṭhakammavasena tassāyeva dāsiyo hutvā nibbattiṃsu. Sā tattha pubbe katassa puññakammassa phalena divasabhāgaṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā aḡḡharatte pāpakammabalasañcoditā sayanato uṭṭhahitvā pokkharāṇitīraṃ gacchati. Tattha gataṃ gajapotakappamāṇo eko kāḷasunakho bheravarūpo chinnakaṇṇo tikhiṇāyatakathinadāṭho suvipphulitakhadiraṅgārapuñjasadisanaṃyano niraṇtarappavattavijjulatāsaṅghātasadisajivho kathinatikhiṇanakho kharāyatadubbaṇṇalomo tato āgantvā taṃ bhūmiyaṃ nipātetvā atisayajighacchābhībḡūto viya pasayha khādanto aṭṭhisāṅkhalikamattaṃ katvā dantehi gahetvā pokkharāṇiyaṃ khipitvā antaradhāyati. Sā ca tattha pakkhittasamanantameva pakatirūpadhāriṇī hutvā vimānaṃ abhiruyha sayane nipajjati. Itarā pana tassā dāsabyameva dukkhaṃ anubhavanti. Evaṃ tāsam tattha vasantīnaṃ paññāsādhikāni pañca vassasatāni vītivattāni.

Atha tāsam purisehi vinā dibbasampattiṃ anubhavantiṃ ukkaṇṭhā ahesuṃ. Tattha ca kaṇṇamuṇḡadahato niggatā pabbatavivarena āgantvā gaṅgaṃ nadīṃ anupaviṭṭhā ekā nadī atthi. Tāsañca vasanaṭṭhānasamīpe eko dibbaphalehi ambarrukkhehi panasalabujādīhi ca upasobhito ārāmasadiso araññappadeso atthi. Tā evaṃ samacintesuṃ- “handa, mayaṃ imāni ambaphalāni imissā nadiyā pakkipiṃssāma, appeva nāma imaṃ phalaṃ disvā phalalobhena (..0142) kocideva puriso

idhāgaccheyya, tena saddhiṃ ramissāmāti. Tā tathā akaṃsu. Tāhi pana pakkhi-
ttāni ambaphalāni kānici tāpasā gaṇhiṃsu, kānici vanacarakā, kānici kākā vilu-
jjiṃsu, kānici tīre laggīṃsu. Ekaṃ pana gaṅgāya sotam patvā anukkamena bārā-
ṇasiṃ sampāpuṇi.

Tena ca samayena bārāṇasirājā lohajālaparikkhitte gaṅgājale nhāyati. Atha taṃ
phalaṃ nadisotena vuyhamānaṃ anukkamena āgantvā lohajāle laggi. Taṃ vaṇṇa-
gandharasasampannaṃ mahantaṃ dibbaṃ ambaphalaṃ disvā rājapurisā rañño
upanesuṃ. Rājā tassa ekadesaṃ gahetvā vīmaṃsanatthāya ekassa bandhanā-
gāre ṭhapitassa vajjhacorassa khādituṃ adāsi. So taṃ khāditvā “deva, mayā eva-
rūpaṃ na khāditapubbaṃ, dibbamidaṃ maññe ambaphalaṃ”ti āha. Rājā punapi
tassa ekaṃ khaṇḍaṃ adāsi. So taṃ khāditvā vigatavalitapalito ativiya manohara-
rūpo yobbane ṭhito viya ahosi. Taṃ disvā rājā acchariyabbhutajāto taṃ amba-
phalaṃ paribhuñjitvā sarīre visesaṃ labhitvā manusse pucchi- “kattha evarūpāni
dibba-ambaphalāni saṃvijjanti”ti? Manussā evamaṃsaṃsu- “himavante kira, deva,
pabbatarāje”ti. “Sakkā pana tāni ānetun”ti? “Vanacarakā, deva, jānanti”ti.

Rājā vanacarake pakkosāpetvā tesam tamatthaṃ ācikkhitvā tehi sammantetvā
dinnassa ekassa vanacarakassa sahasaṃ datvā taṃ vissajjesi- “gaccha, sīghaṃ
taṃ me ambaphalaṃ ānehi”ti. So taṃ kahāpaṇasahassaṃ puttadārassa datvā
pātheyyaṃ gahetvā paṭigaṅgaṃ kaṇṇamuṇḍadahaḥbhimukho gantvā manussa-
pathaṃ atikkamitvā kaṇṇamuṇḍadahaḥto oraṃ saṭṭhiyojanappamāṇe padese ekaṃ
tāpasam disvā tena ācikkhitamaggena gacchanto puna tiṃsayojanappamāṇe
padese ekaṃ tāpasam disvā, tena ācikkhitamaggena gacchanto puna pannarasa-
yojanappamāṇe ṭhāne aññaṃ tāpasam disvā, tassa attano āgamanakāraṇaṃ
kathesi. Tāpaso taṃ anusāsi- “ito paṭṭhāya imaṃ mahāgaṅgaṃ pahāya imaṃ
khuddakanadiṃ nissāya paṭisotaṃ gacchanto yadā pabbatavivaraṃ passasi, tadā
rattiyaṃ ukkaṃ gahetvā paviseyyāsi. Ayañca nadī rattiyaṃ nappavattati, tena (..0143
te gamanayoggā hoti, katipayayojanātikkamena te ambe passissasi”ti. So tathā
katvā udayante sūriye vividharatanaraṃsijālapajjotitabhūmibhāgaṃ phalabhārāva-
natasākhāvitānatarugaṇopasobhitaṃ nānāvidhavihaṅgagaṇūpakūjitaṃ ativiya
manoharaṃ ambavanaṃ sampāpuṇi.

Atha naṃ tā amanussitthiyo dūratova āgacchantaṃ disvā “esa mama pari-
ggaho, esa mama pariggaho”ti upadhāviṃsu. So pana tāhi saddhiṃ tattha dibba-
sampattiṃ anubhavituṃ yoggassa puññakammassa akatattā tā disvāva bhīto vira-
vanto palāyitvā anukkamena bārāṇasiṃ patvā taṃ pavattiṃ rañño ārocesi. Rājā
taṃ sutvā tā itthiyo daṭṭhuṃ ambaphalāni ca paribhuñjituṃ sañjātābhilāso rajja-
bhāraṃ amaccesu āropetvā migavāpadesena sannaddhadhanukalāpo khaggaṃ
bandhitvā katipayamanussaparivāro teneva vanacarakena dassitamaggena
gantvā katipayayojanantare ṭhāne manussepi ṭhapetvā vanacarakameva gahetvā
anukkamena gantvā tampi tato nivattāpetvā udayante divākare ambavanaṃ
pāvisi. Atha naṃ tā itthiyo abhinava-uppannamiva devaputtaṃ disvā paccu-
ggantvā “rājā”ti ṇatvā sañjātasinehabahumānā sakkaccaṃ nhāpetvā dibbehi
vatthālaṅkāramālāgandhavilepanehi sumaṇḍitapasādhitaṃ katvā vimānaṃ āro-

petvā nānaggarasaṃ dibbabhojanaṃ bhojetvā tassa icchānurūpaṃ payirupā-
simsu.

Atha diyaḍḍhavassasate atikkante rājā aḍḍharattisamaye uṭṭhahitvā nisinno taṃ
aticāriṇiṃ petiṃ pokkharaṇitiraṃ gacchantiṃ disvā “kiṃ nu kho esā imāya velāya
gacchatī”ti vīmaṃsitukāmo anubandhi. Atha naṃ tattha gataṃ sunakhena khajja-
mānaṃ disvā “kiṃ nu kho idan”ti ajānanto tayo ca divase vīmaṃsitvā “eso etissā
paccāmitto bhavissatī”ti nisitena usunā vijjhivā jīvitā voropetvā tañca itthiṃ
pothetvā pokkharaṇiṃ otāretvā paṭiladdhapurimarūpaṃ disvā-

348. “Soṇṇasopānaphalakā (..0144), soṇṇavālukasanthatā;
tattha sogandhiyā vaggū, sucigandhā manoramā.

349. “Nānārukkhehi sañchannā, nānāgandhasameritā;
nānāpadumasañchannā, puṇḍarīkasamotatā.

350. “Surabhiṃ sampavāyanti, manuññā māluteritā;
haṃsakoñcābhirudā ca, cakkavakkābhikūjitā.

351. “Nānādi jagaṇākiṇṇā, nānāsaragaṇāyutā;
nānāphaladharā rukkhā, nānāpupphadharā vanā.

352. “Na manussesu īdisaṃ, nagaraṃ yādisaṃ idaṃ;
pāsādā bahukā tuyhaṃ, sovaṇṇarūpiyāmayā;
daddallamānā ābhenti, samantā caturo disā.

353. “Pañca dāsisatā tuyhaṃ, yā temā paricārikā;
tā kambukāyūradharā, kañcanāveḷabhūsitā.

354. “Pallaṅkā bahukā tuyhaṃ, sovaṇṇarūpiyāmayā;

kadalimigasañchannā, sajjā gonakasanthatā.

355. “Yattha tuvaṃ vāsūpagatā, sabbakāmasamiddhinī;
sampattāyaḍḍharattāya, tato uṭṭhāya gacchasi.

356. “Uyyānabhūmiṃ gantvāna, pokkharaññā samantato;
tassā tīre tuvaṃ ṭhāsi, harite saddale subhe.

357. “Tato te kaṇṇamuṇḍo sunakho, aṅgamaṅgāni khādati;
yadā ca khāyitā āsi, aṭṭhisañkhalikā katā;
ogāhasi pokkharaṇiṃ, hoti kāyo yathā pure.

358. “Tato tvaṃ aṅgapaccaṅgī, sucāru piyadassanā;
vatthena pārupitvāna, āyāsi mama santikaṃ.

359. “Kiṃ (..0145) nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, kaṇṇamuṇḍo sunakho tava;
aṅgamaṅgāni khādati” ti.-

Dvādasahi gāthāhi taṃ tassa pavattiṃ paṭipucchi.

348. Tattha **soṇṇasopānaphalakā**ti suvaṇṇamayasaṃsopānaphalakā. **Soṇṇavāluka-**
santhatāti samantato suvaṇṇamayāhi vālukāhi santhatā. **Tatthā**ti pokkharaṇiyaṃ.
Sogandhiyāti sogandhikā. **Vaggū**ti sundarā rucirā. **Sucigandhā**ti manuññagandhā.

349. **Nānāgandhasameritā**ti nānāvidhasurabhigandhavasena gandhavāyunā
samantato eritā. **Nānāpadumasañchannā**ti nānāvidharattapadumasañchāditasali-
latalā. **Puṇḍarīkasamotatā**ti setapadumehi ca samokiṇṇā.

350. **Surabhiṃ sampavāyantī**ti sammadeva sugandhaṃ vāyati pokkharaṇīti
adhippāyo. **Haṃsakoñcābhirudā**ti haṃsehi ca koñcehi ca abhinādītā.

351. **Nānādijagaṇākiṇṇā**ti nānādijagaṇākiṇṇā. **Nānāsaragaṇāyutā**ti nānāvidha-
vihaṅgamābhirudasamūhayuttā. **Nānāphaladharā**ti nānāvidhaphaladhārino sabba-
kālaṃ vividhaphalabhāranamitasākhattā. **Nānāpupphadharā vanā**ti nānāvidhasu-
rabhikusumadāyikāni vanānīti attho. Liṅgavipallāsena hi “vanā”ti vuttaṃ.

352. **Na manussesu īdisaṃ nagaranti** yādisaṃ tava idaṃ nagaraṃ, īdisaṃ
manussesu natthi, manussaloke na upalabbhatīti attho. **Rūpiyamayā**ti rajatamayā.
Daddallamānāti ativiya virocāmānā. **Ābhentī**ti sobhayanti. **Samantā caturo disā**ti
samantato catassopi disāyo.

353. **Yā temā**ti yā te imā. **Paricārikā**ti veyyāvaccakāriniyo. **Tā**ti tā paricārikāyo.
Kambukāyūrādhārāti saṅkhavalayakāyūrāvibhūsitā. **Kañcanāveḷabhūsitā**ti suva-
ṇṇavaṭaṃsakasamalaṅkatakasahatthā.

354. **Kadalimigasañchannā**ti (..0146) kadalimigacammaṃpacattharaṇatthā.
Sajjāti sajjitā sayituṃ yuttarūpā. **Gonakasanthatā**ti dīghalomakena kojavena
santhatā.

355. **Yatthā**ti yasmīṃ pallaṅke. **Vāsūpagatā**ti vāsaṃ upagatā, sayitāti attho.
Sampattāyaḍḍharattāyāti aḍḍharattiyā upagatāya. **Tatoti** pallaṅkato.

356. **Pokkharaññā**ti pokkharaṇiyā. **Hariteti** nīle. **Saddaleti** taruṇaṭṭhasañchanne.
Subheti suddhe. Subheti vā tassā ālapanāṃ. Bhadde, samantato harite saddale
tassā pokkharaṇiyā tīre tvaṃ gantvāna ṭhāsi tiṭṭhasīti yojanā.

357. **Kaṇṇamuṇḍoti** khaṇḍitakaṇṇo chinnakaṇṇo. **Khāyitā āsīti** khāditā ahosi.

Aṭṭhisankhalikā katāti aṭṭhisankhalikamattā katā. **Yathā** pureti sunakhena khādanato pubbe viya.

358. Tatoti pokkharaniṃ ogāhanato pacchā. **Aṅgapaccaṅgī**ti paripuṇṇasabbaṅgapaccaṅgavati. **Sucārū**ti suṭṭhu manoramā. **Piyadassanā**ti dassaniyā. **Āyāsī**ti āgacchasi.

Evam tena raññā pucchitā sā peti ādito paṭṭhāya attano pavattiṃ tassa kathenti-

360. “Kimilāyaṃ gahapati, saddho āsi upāsako;
tassāhaṃ bhariyā āsiṃ, dussilā aticārinī.

361. “So maṃ aticaramānāya, sāmiko etadabravi;
‘netam taṃ channaṃ patirūpaṃ, yaṃ tvaṃ aticarāsi maṃ’.

362. “Sāhaṃ ghorañca sapaṭhaṃ, musāvādañca bhāsisam;
‘nāhaṃ taṃ aticarāmi, kāyena uda cetasā.

363. “Sacāhaṃ (..0147) taṃ aticarāmi, kāyena uda cetasā;
kaṇṇamuṇḍoyaṃ sunakho, aṅgamaṅgāni khādatu’.

364. “Tassa kammaṃ vipākaṃ, musāvādassa cūbhayaṃ;
satteva vassasatāni, anubhūtaṃ yato hi me;

kaṇṇamuṇḍo ca sunakho, aṅgamaṅgāni khādati”ti.- pañca gāthā āha;

360-1. Tattha **kimilāyanti** evaṃnāmake nagare. **Aticārinī**ti bhariyā hi patiṃ atikkamma caraṇato “aticārinī”ti vuccati. Aticaramānāya mayi so sāmiko maṃ etadabravīti yojanā. **Netam channanti**-ādi vuttākāradassanaṃ. Tattha **netam channanti** na etaṃ yuttaṃ. **Na patirūpanti** tasseva vevacanaṃ. **Yanti** kiriyāparāmasanaṃ. **Aticarāsī**ti aticarasi, ayameva vā pāṭho. Yaṃ maṃ tvaṃ aticarasi, tattha yaṃ aticaraṇaṃ, netam channaṃ netam patirūpanti attho.

362-4. **Ghoranti** dāruṇaṃ. **Sapaṭhanti** sapaṇaṃ. **Bhāsisanti** abhāsiṃ. **Sacāhanti** sace ahaṃ. **Tanti** tvaṃ. **Tassa kammaṃ**ti tassa pāpakammaṃ dussilyakammaṃ. **Musāvādassa cāti** “nāhaṃ taṃ aticarāmi”ti vuttamusāvādassa ca. **Ubhayanti** ubhayassa vipākaṃ. **Anubhūṭanti** anubhūyamānaṃ mayāti attho. **Yatoti** yato pāpakammato.

Evañca pana vatvā tena attano kataṃ upakāraṃ kittenti-

365. “Tvañca deva bahukāro, atthāya me idhāgato;
sumuttāhaṃ kaṇṇamuṇḍassa, asokā akutobhayā.

366. “Tāhaṃ deva namassāmi, yācāmi pañjalikatā;
bhuñja amānuse kāme, rama deva mayā sahā”ti.-

Dve gāthā āha. Tattha **devāti** rājānaṃ ālapati. **Kaṇṇamuṇḍassāti** kaṇṇamuṇḍato. Nissakke hi idaṃ sāmivacanaṃ. Atha rājā tattha vāsena nibbinnamānaso gamana-jjhāsayaṃ pakāsesi. Taṃ sutvā peti rañño paṭibaddhacittā tatthevassa vāsaṃ yācanti “**tāhaṃ, deva, namassāmi**”ti gāthamāha.

Puna (..0148) rājā ekaṃsena nagaraṃ gantukāmo hutvā attano ajjhāsayaṃ pavedento-

367. “Bhuttā amānusa kāma, ramitoṃhi tayā saha;
tāhaṃ subhage yācāmi, khippaṃ paṭinayāhi man”ti.-

Osānagāthamāha. Tattha **tāhanti** taṃ ahaṃ. **Subhage**ti subhagayutte. **Paṭinayāhi**

manti mayhaṃ nagarameva maṃ paṭinehi. Sesam sabbattha pākaṭameva.

Atha sā vimānapetī rañño vacanaṃ sutvā viyogaṃ asahamānā sokāturatāya byākulahadayā vedhamānasarīrā nānāvidhehi upāyehi āyācitvāpi taṃ tattha vāsetuṃ asakkontī bahūhi mahārahehi ratanehi saddhiṃ rājānaṃ nagaraṃ netvā pāsādaṃ āropetvā kanditvā paridevitvā attano vasanaṭṭhānameva gatā. Rājā pana taṃ disvā sañjātasamvego dānādīni puññakammāni katvā saggaparāyaṇo ahoṣi. Atha amhākaṃ bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena sāvattiyaṃ viharante ekadivasaṃ āyasmā mahāmoggallāno pabbata-cārikaṃ caramāno taṃ itthiṃ saparivāraṃ disvā tāya katakammaṃ pucchi. Sā ādito paṭṭhāya sabbam therassa kathesi. Thero tāsam dhammaṃ desesi. Taṃ pavattiṃ thero bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi. Mahājano paṭiladdhasamvego pāpato oramitvā dānādīni puññakammāni katvā saggaparāyaṇo ahoṣīti.

Kaṇṇamuṇḍapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Dhubbaripetavatthuvaṇṇanā

Ahu rājā brahmadattoti idaṃ ubbaripetavatthum satthā jetavane viharanto aññatarāṃ upāsikaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira aññatarāya upāsikāya sāmiko kālamakāsi. Sā pativiyogadukkhāturā socanti ālāhanaṃ gantvā rodati. Bhagavā tassā sotāpattiphalassa upanissayasampattiṃ disvā karuṇāya sañcoditamānaso hutvā (..0149) tassā gehaṃ gantvā paññatte āsane nisīdi. Upāsikā satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ satthā “kiṃ, upāsike, socasi”ti vatvā “āma, bhagavā, piyavippayogena socāmi”ti vutte tassā sokaṃ apanetu-kāmo atītaṃ āhari.

Atīte pañcālaratṭhe kapilanaḡare cūlanībrahmadatto nāma rājā ahoṣi. So agatigamaṃ pahāya attano vijite pajāya hitakaraṇanirato dasa rājadhamme akopetvā rajjaṃ anusāsamāno kadāci “attano rajje kiṃ vadanti”ti sotukāmo tunnavāyavesaṃ gahetvā eko adutiyo nagarato nikkhamitvā gāmato gāmaṃ janapadato janapadaṃ vicarivā sabbarajjaṃ akaṇṭakaṃ anupapīlaṃ manusse sammodamāne apārutaghare maññe viharante disvā somanassajāto nivattitvā nagarābhimukho āgacchanto aññatarasmim gāme ekissā vidhavāya duggatitthiyā gehaṃ pāvisi. Sā taṃ disvā āha- “ko nu tvaṃ, ayyo, kuto vā āgatosi”ti? “Ahaṃ tunnavāyo, bhadde, bhatiyā tunnavāyakammaṃ karonto vicarāmi. Yadi tumhākaṃ tunnavāyakammaṃ

atthi, bhattañca vetanañca detha, tumhākampi kammaṃ karomī”ti. “Natthamhākaṃ kammaṃ bhattavetanaṃ vā, aññesaṃ karohi, ayyā”ti. So tattha katipāhaṃ vasanto dhaññapuññalakkhaṇasampannaṃ tassā dhītaraṃ disvā mātaraṃ āha- “ayaṃ dārikā kiṃ kenaci katapariggahā, udāhu akatapariggahā. Sace pana kenaci akatapariggahā, imaṃ mayhaṃ detha, ahaṃ tumhākaṃ sukkena jīvanūpāyaṃ kātumaṃ samattho”ti. “Sādhu, ayyā”ti sā tassa taṃ adāsi.

So tāya saddhiṃ katipāhaṃ vasitvā tassā kahāpaṇasahassaṃ datvā “ahaṃ katipāheneva nivattissāmi. Bhadde, tvaṃ mā ukkaṇṭhasi”ti vatvā attano nagaraṃ gantvā, nagarassa ca tassa gāmassa ca antare maggaṃ samaṃ kārāpetvā alaṅkārapetvā mahatā rājānubhāvena tattha gantvā taṃ dārikaṃ kahāpaṇarāsīmhi ṭhapetvā suvaṇṇarajatalasehi nhāpetvā “ubbarī”ti nāmaṃ kārāpetvā aggamahe-siṭṭhāne ṭhapetvā tañca gāmaṃ tassā ñātīnaṃ datvā mahatā rājānubhāvena taṃ nagaraṃ ānetvā tāya saddhiṃ abhiraṃamāno yāvajīvaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā āyupariyosāne (..0150) kālamakāsi. Kālakate ca tasmīṃ, kate ca sarīrakicce ubbarī pativiyogena sokasallasamappitahadayā āḷāhanaṃ gantvā bahū divase gandhapupphādīhi pūjetvā rañño guṇe kittetvā ummādappattā viya kandantī paridevantī āḷāhanaṃ padakkhiṇaṃ karoti.

Tena ca samayena amhākaṃ bhagavā bodhisattabhūto isipabbajjaṃ pabbajitvā adhigatajjhānābhiñño himavantassa sāmanta aññatarasmīṃ araññāyatane viharanto sokasallasamappitaṃ ubbariṃ dibbena cakkhunā disvā ākāseṇa āgantvā dissamānarūpo ākāse ṭhatvā tattha ṭhite manusse pucchi- “kassidaṃ āḷāhanaṃ, kassatthāya cāyaṃ itthī ‘brahmadatta, brahmadattā’ti kandantī paridevatī”ti. Taṃ sutvā manussā “brahmadatto nāma pañcālānaṃ rājā, so āyupariyosāne kālamakāsi, tassidaṃ āḷāhanaṃ, tassa ayaṃ aggamahe-si ubbarī nāma ‘brahmadatta, brahmadattā’ti tassa nāmaṃ gahetvā kandantī paridevatī”ti āhaṃsu. Tamatthaṃ dipentā saṅgītikārā-

368. “Ahu rājā brahmadatto, pañcālānaṃ rathesabho;
ahorattānamaccayā, rājā kālamakrubbatha.

369. “Tassa āḷāhanaṃ gantvā, bhariyā kandati ubbari;
brahmadattaṃ apassantī, brahmadattāti kandati.

370. “Isi ca tattha āgacchi, sampannacaraṇo muni;
so ca tattha apucchittha, ye tattha su samāgatā.

371. “Kassa idaṃ āḷāhanaṃ, nānāgandhasameritaṃ;
kassāyaṃ kandati bhariyā, ito dūragataṃ patim;
brahmadattaṃ apassantī, brahmadattāti kandati’.

372. “Te ca tattha viyākaṃsu, ye tattha su samāgatā;
brahmadattassa bhaddante, brahmadattassa mārisa.

373. “Tassa (..0151) idaṃ āḷāhanaṃ, nānāgandhasameritaṃ;
tassāyaṃ kandati bhariyā, ito dūragataṃ patim;
brahmadattaṃ apassantī, brahmadattāti kandati”ti.- cha gāthā ṭhapesuṃ;

368-9. Tattha ahūti ahosi. **Pañcālānanti** pañcālaratṭhavāsīnaṃ, pañcālaratṭhasseva vā. Ekopi hi janapado janapadikānaṃ rājakumārānaṃ vasena ruḷhiyā

“pañcālānaṃ”ti bahuvacanena niddisiyati. **Rathesabhoti** rathesu usabhasadiso, mahārathoti attho. **Tassa ālāhananti** tassa rañño sarīrassa daḍḍhaṭṭhānaṃ.

370. **Isīti** jhānādīnaṃ guṇānaṃ esanaṭṭhena isi. **Tatthāti** tasmim ubbariyā ṭhitaṭṭhāne, susāneti attho. **Āgacchīti** agamāsi. **Sampannacaraṇoti** silasampadā, indriyesu guttadvāratā, bhojane mattaññutā, jāgariyānuyogo, saddhādayo satta saddhammā, cattāri rūpāvacarajhānānīti imehi pannarasahi caraṇasaṅkhātehi guṇehi sampanno samannāgato, caraṇasampannoti attho. **Munīti** attahitañca parahitañca munāti jānātīti muni. **So ca tattha apucchitthāti** so tasmim ṭhāne ṭhite jane paṭipucchi. **Ye tattha su samāgatāti** ye manussā tattha susāne samāgatā. **Sūti** nipātamattaṃ. “Ye tatthāsuṃ samāgatā”ti vā pāṭho. **Āsuntī** ahesuntī attho.

371. **Nānāgandhasameritanti** nānāvidhehi gandhehi samantato eritaṃ upavāsitaṃ. **Itoti** manussalokato. **Dūragatanti** paralokaṃ gatattā vadati. **Brahmadattāti kandatīti** brahmadattāti evaṃ nāmasaṃkittanaṃ katvā paridevanavasena avhāyati.

372-3. **Brahmadattassa bhaddante, brahmadattassa mārisāti** mārisa, nirāmaya-kāyacitta mahāmuni brahmadattassa rañño idaṃ ālāhanaṃ, tasseva brahmadattassa rañño ayaṃ bhariyā, bhaddaṃ te tassa ca brahmadattassa bhaddaṃ hotu, tādīsānaṃ mahesīnaṃ hitānucintanena paraloke ṭhitānampi hitasukhaṃ hotiye vāti adhippāyo.

Atha (..0152) so tāpaso tesam vacanaṃ sutvā anukampaṃ upādāya ubbariyā santikaṃ gantvā tassā sokavinodanattaṃ-

374. “Chalāsītisahassāni, brahmadattassanāmakā;
imasmim ālāhane daḍḍhā, tesam kamanusocasi”ti.-

Gāthamāha. Tattha **chalāsītisahassānīti** chasahassādhika-asītisahassasaṅkhā. **Brahmadattassanāmakāti** brahmadattoti evaṃnāmakā. **Tesam kamanusocasi** tesam chalāsītisahassasaṅkhātānaṃ brahmadattānaṃ katamaṃ brahmadattaṃ tvam anusocasi, katamaṃ paṭicca te soko uppannoti pucchi.

Evaṃ pana tena isinā pucchitā ubbarī attanā adhippetam brahmadattaṃ ācikkhanti-

375. “Yo rājā cūlanīputto, pañcālānaṃ rathesabho;
taṃ bhante anusocāmi, bhattāraṃ sabbakāmadan”ti.-

Gāthamāha. Tattha **cūlanīputtoti** evaṃnāmassa rañño putto. **Sabbakāmadanti** mayhaṃ sabbassa icchicchitassa dātāraṃ, sabbesaṃ vā sattānaṃ icchitadāyakaṃ.

Evaṃ ubbariyā vutte puna tāpaso-

376. “Sabbevāhesuṃ rājāno, brahmadattassanāmakā;
sabbeva cūlanīputtā, pañcālānaṃ rathesabhā.

377. “Sabbesaṃ anupubbena, mahesittamakārayi;
kasmā purimake hitvā, pacchimaṃ anusocasi”ti.- gāthādvayamāha;

376. Tattha **sabbevāhesuntī** sabbeva te chalāsītisahassasaṅkhā rājāno brahmadattassa nāmakā cūlanīputtā pañcālānaṃ rathesabhāva ahesuṃ. Ime rājabhāvādayo visesā tesu ekassāpi nāhesuṃ.

377. Mahesittamakārayīti tvañca tesam sabbesampi anupubbena aggamahesi-
bhāvaṃ akāsi, anuppattāti attho. **Kasmāti** guṇato ca sāmikabhāvato (..0153) ca
avisitṭhesu ettakesu janesu purimake rājāno pahāya pacchimaṃ ekaṃmeva
kasmā kena kāraṇena anusocasīti pucchi.

Taṃ sutvā ubbarī saṃvegajātā puna tāpasam-

378. “Ātume itthibhūtāya, dīgharattāya mārisa;
yassā me itthibhūtāya, saṃsāre bahubhāsasī”ti.-

Gāthamāha. Tattha **ātumeti** attani. **Itthibhūtāyāti** itthibhāvaṃ upagatāya. **Dīgharattā-**
yāti dīgharattam. Ayañhettha adhippāyo- itthibhūtāya attani sabbakālam itthiyeva
hoti, udāhu purisabhāvampi upagacchatīti. **Yassā me itthibhūtāyāti** yassā mayhaṃ
itthibhūtāya evaṃ tāva bahusaṃsāre mahesibhāvaṃ mahāmuni tvaṃ bhāsasi
kathesīti attho. “Āhu me itthibhūtāyā”ti vā pāṭho. Tattha **āti** anussaraṇatthe nipāto.
Āhu meti sayaṃ anussaritam aññātamidaṃ mayā, itthibhūtāya itthibhāvaṃ upaga-
tāya evaṃ mayhaṃ ettakaṃ kālam aparāparuppatti ahosi. Kasmā? Yasmā yassā
me itthibhūtāya sabbesaṃ anupubbena mahesittamakārayi, kiṃ tvaṃ, mahāmuni,
saṃsāre bahuṃ bhāsasīti yojanā.

Taṃ sutvā tāpaso ayaṃ niyamo saṃsāre natthi “itthī itthiyeva hoti, puriso puriso
evā”ti dassento-

379. “Ahu itthī ahu puriso, pasuyonimpi āgamā;
evametaṃ atītānaṃ, pariyanto na dissatī”ti.-

Gāthamāha. Tattha **ahu itthī ahu purisoti** tvaṃ kadāci itthīpi ahosi, kadāci purisopi
ahosi. Na kevalaṃ itthipurisabhāvameva, atha kho pasu yonimpi āgamāsi, kadāci
pasubhāvampi āgamāsi, tiracchānayanonimpi upagatā ahosi. **Evametaṃ atītānaṃ,**
pariyanto na dissatīti evaṃ yathāvuttaṃ etaṃ itthibhāvaṃ purisabhāvaṃ tiracchā-
nātibhāvañca upagatānaṃ atītānaṃ attabhāvānaṃ pariyanto ñāṇacakkhunā
mahatā ussāhena passantānampi na dissati. Na kevalaṃ taveva, atha kho sabbe-
sampi (..0154) saṃsāre paribbhamantānaṃ sattānaṃ attabhāvassa pariyanto na
dissateva na paññāyateva. Tenāha bhagavā-

“Anamataggoyaṃ, bhikkhave, saṃsāro, pubbā koṭi na paññāyati avijjānīvara-
ṇānaṃ sattānaṃ taṇhāsamaṃyojanānaṃ sandhāvataṃ saṃsaratānaṃ”ti (saṃ. ni. 2.
124).

Evaṃ tena tāpasena saṃsārassa apariyantataṃ kammassakatañca vibhāve-
ntena desitaṃ dhammaṃ sutvā saṃsāre saṃviggahadayā dhamme ca pasanna-
mānasā vigatasokasallā hutvā attano pasādaṃ sokavigamanañca pakāsentī-

380. “Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghatasittaṃva pāvakaṃ;
vārinā viya osiñcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daraṃ.

381. “Abbahī vata me sallaṃ, sokaṃ hadayanissitaṃ;
yo me sokaparetāya, patisokaṃ apānudi.

382. “Sāhaṃ abbūḷhasallāsmi, sītibhūtāsmi nibbutā;
na socāmi na rodāmi, tava sutvā mahāmuni”ti.-

Tisso gāthā abhāsi. Tāsaṃ attho heṭṭhā vuttoyeva.

Idāni saṃviggahadayāya ubbariyā paṭipattiṃ dassento satthā-

383. “Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, samaṇassa subhāsitaṃ;
pattacīvaramādāya, pabbaji anagāriyaṃ.

384. “Sā ca pabbajitā santā, agārasmā anagāriyaṃ;
mettacittaṃ ābhāvesi, brahmalokūpapattiyā.

385. “Gāmā gāmaṃ vicarantī, nigame rājadhāniyo;
uruveḷā nāma so gāmo, yattha kālamakrubbatha.

386. “Mettacittaṃ ābhāvetvā, brahmalokūpapattiyā;
itthiccittaṃ virājetvā, brahmalokūpagā ahū”ti.- catasso gāthā abhāsi;

383-4. Tattha (..0155) **tassāti** tassa tāpasassa. **Subhāsitaṃ** suṭṭhu bhāsitaṃ, dhammanti attho. **Pabbajitā santāti** pabbajjaṃ upagatā samānā, pabbajitvā vā hutvā santakāyavācā. **Mettacittaṃ** mettāsahagataṃ cittaṃ. Cittasīsenā metta-jjhānaṃ vadati. **Brahmalokūpapattiyāti** tañca sā mettacittaṃ bhāventī brahmalokūpapattiyā abhāvesi, na vipassanāpādakādi-atthaṃ. Anuppanne hi buddhe brahmanivihārādike bhāventā tāpasaparibbājakā yāvadeva bhavasampatti-atthameva bhāvesuṃ.

385-6. **Gāmā gāmanti** gāmato aññaṃ gāmaṃ. **Ābhāvetvāti** vaḍḍhetvā brūhetvā. “Abhāvetvā”ti keci paṭhanti, tesaṃ a-kāro nipātamattaṃ. **Itthiccittaṃ virājetvāti** itthibhāve cittaṃ ajjhāsayaṃ abhiruciṃ virājetvā itthibhāve virattacittā hutvā. **Brahmalokūpagāti** paṭisandhiggahaṇavasena brahmalokaṃ upagamanakā ahosi. Sesaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānameva.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā tassā upāsikāya sokaṃ vinodetvā upari catusaccadesanaṃ akāsi. Saccapariyosāne sā upāsikā sotāpattiphale patiṭṭhahi. Sampattaparīsāya ca desanā sātthikā ahosīti.

Ubbaripetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti khuddaka-aṭṭhakathāya petavattuṣmiṃ

Terasavatthupaṭimaṇḍitassa

Dutiyaṃ ubbarivaggassa atthasaṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Cūlavaggo

1. Abhijjamānapetavattuvaṇṇanā

Abhijjamāne (..0156) **vārimhīti** idaṃ satthari veḷuvane viharante aññataraṃ

luddapetaṃ ārabba vuttaṃ. Bārāṇasiyaṃ kira aparadisābhāge pāragaṅgāya vāsabhagāmaṃ atikkamitvā cundaṭṭhilaṇāmake gāme eko luddako ahosi. So araṅṅe mige vadhitvā varamaṃsaṃ aṅgāre pacitvā khāditvā avasesaṃ paṇṇapuṭe bandhitvā kājena gahetvā gāmaṃ āgacchati. Taṃ bāladārakā gāmadvāre disvā “maṃsaṃ me dehi, maṃsaṃ me dehi”ti hatthe pasāretvā upadhāvanti. So tesāṃ thokaṃ thokaṃ maṃsaṃ deti. Athekadivasāṃ maṃsaṃ alabhitvā uddālakapupphaṃ piḷandhitvā bahuñca hatthena gahetvā gāmaṃ gacchantaṃ taṃ dārakā gāmadvāre disvā “maṃsaṃ me dehi, maṃsaṃ me dehi”ti hatthe pasāretvā upadhāviṃsu. So tesāṃ ekekaṃ pupphamañjariṃ adāsi.

Atha aparena samayena kālaṃ katvā petesu nibbatta naggo virūparūpo bhayānakadassano supinepi annapānaṃ ajānanto sīse ābandhita-uddālakakusumamālākālāpo “cundaṭṭhilāyaṃ ñātakānaṃ santike kiñci labhissāmi”ti gaṅgāya uduke abhijjamāne paṭisotaṃ padasā gacchati. Tena ca samayena koliyo nāma raṅṅo bimbisārassa mahāmatto kupitaṃ paccantaṃ vūpasametvā paṭinivattento hatthi-assaḍiparivārabalaṃ thalapathena pesetvā sayāṃ gaṅgāya nadiyā anusotaṃ nāvāya āgacchantaṃ taṃ petaṃ tathā gacchantaṃ disvā pucchanta-

387. “Abhijjamāne vārimhi, gaṅgāya idha gacchasi;
naggo pubbaddhapetova, māladhārī alaṅkato;
kuhiṃ gamissasi peta, kattha vāso bhavissati”ti.-

Gāthamāha. Tattha **abhijjamāneti** padanikkhepena abhijjamāne saṅghāte, **vārimhi gaṅgāyāti** gaṅgāya nadiyā uduke. **Idhāti** imasmiṃ ṭhāne. **Pubbaddhapetovāti** kāyassa purimaddhena apeto viya apetayoniko devaputto (..0157) viya. Kathaṃ? **Māladhārī alaṅkatoti**, mālāhi piḷandhitvā alaṅkatasīsaggoti attho. **Kattha vāso bhavissatīti** katarasmiṃ gāme dese vā tuyhaṃ nivāso bhavissati, taṃ kathehīti attho.

Idāni yaṃ tadā tena petena koliyena ca vuttaṃ, taṃ dassetaṃ saṅgītikārā-

388. “Cundaṭṭhilaṃ gamissāmi, peto so iti bhāsati;
antare vāsabhagāmaṃ, bārāṇasiñca santike.

389. “Tañca disvā mahāmatto, koliyo iti vissuto;
sattaṃ bhattañca petassa, pītakañca yugaṃ adā.

390. “Nāvāya tiṭṭhamānāya, kappakassa adāpayi;
kappakassa padinnamhi, ṭhāne petassa dissatha.

391. “Tato suvatthavasano, māladhārī alaṅkato;
ṭhāne ṭhitassa petassa, dakkhiṇā upakappatha;
tasmā dajjetha petānaṃ, anukampāya punappunan”ti.- gāthāyo avocaṃ;

388. Tattha **cundaṭṭhilanti** evaṃnāmaṃ gāmaṃ. **Antare vāsabhagāmaṃ, bārāṇasiñca santiketī** vāsabhagāmassa ca bārāṇasiyā ca vemajjhe. Antarā-saddayogena hetāṃ sāmīyante upayogavacanaṃ. Bārāṇasiyā santike hi so gāmoti. Ayañhettha attho- antare vāsabhagāmassa ca bārāṇasiyā ca yo cundaṭṭhilaṇāmake gāmo bārāṇasiyā avidūre, taṃ gāmaṃ gamissāmiti.

389. **Koliyo iti vissutoti** koliyoti evaṃpakāsitanāmo. **Sattaṃ bhattañcāti** sattañceva bhattañca. **Pītakañca yugaṃ adāti** pītakaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ ekaṃ vatthayu-

gañca adāsi.

390. Kadā adāsīti ce āha nāvāya tiṭṭhamānāya. Kappakassa adāpayīti gacchantiṃ nāvaṃ ṭhapetvā tattha ekassa nhāpitassa upāsakassa dāpesi (..0158), dinnamhi vatthayugeti yojanā. **Ṭhāneti** ṭhānaso taṅkhaṇaññeva. **Petassa dissa-
thāti** petassa sarīre paññāyittha, tassa nivāsanapārupanavattaṃ sampajji. Tenāha “**tato suvatthavasano, māladhārī alaṅkato**” ti, suvatthavasano mālābhara-
ṇehi sumaṇḍitapasādhito. **Ṭhāne ṭhitassa petassa, dakkhiṇā upakappathāti**
dakkhiṇeyyaṭṭhāne ṭhitā panesā dakkhiṇā tassa petassa yasmā upakappati, vini-
yogaṃ agamāsi. **Tasmā dajjetha petānaṃ, anukampāya punappunanti** petānaṃ
anukampāya pete uddissa punappunaṃ dakkhiṇaṃ dadeyyāti attho.

Atha so koliyamahāmatto taṃ petaṃ anukampamāno dānavidhiṃ sampādetvā
anusotaṃ āgantvā sūriye uggacchante bārāṇasiṃ sampāpuṇi. Bhagavā ca tesaṃ
anuggahattaṃ ākāsenā āgantvā gaṅgātīre aṭṭhāsi. Koliyamahāmattopi nāvāto
otaritvā haṭṭhapahaṭṭho bhagavantaṃ nimantesi- “adhivāsetha me, bhante,
bhagavā ajjatanāya bhattaṃ anukampaṃ upādāyā” ti. Adhivāsesi bhagavā tuṅhī-
bhāvena. So bhagavato adhivāsaṃ viditvā tāvadeva ramaṇīye bhūmibhāge
mahantaṃ sākhaṃaṇḍapaṃ upari catūsu ca passesu nānāvīrāgavaṇṇavicittavivi-
dhavasanasamalaṅkataṃ kāretvā tattha bhagavato āsaṃ paññāpetvā adāsi.
Nisīdi bhagavā paññatte āsane.

Atha so mahāmatto bhagavantaṃ upasaṅkamitvā gandhapupphādīhi pūjetvā
vanditvā ekamantaṃ nisīno heṭṭhā attano vuttavacanaṃ petassa ca paṭivacanaṃ
bhagavato ārocesi. Bhagavā “bhikkhusaṅgho āgacchatū” ti cintesi. Cintitasama-
ntarameva buddhānubhāvasaṅcodito suvaṇṇahaṃsagaṇo viya dhataratṭhahaṃsa-
rājaṃ bhikkhusaṅgho dhammarājaṃ samparivāresi. Tāvadeva mahājano sannipati
“uḷārā dhammadesanā bhavissati” ti. Taṃ disvā pasannaṃ mānaso mahāmatto
buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ paṇitena khādaniyena bhojanīyena santa-
ppesi. Bhagavā katabhattakicco mahājanassa anukampāya “bārāṇasisamīpagā-
mavāsino sannipatantū” ti adhiṭṭhāsi. Sabbe ca te iddhibalena mahājanā sannipa-
tiṃsu, uḷāre cassa pete pākaṭe akāsi. Tesu keci chinnabhinnapilotikakhaṇḍadharā,
keci attano keseheva (..0159) paṭicchāditakopinā, keci naggā yathājātarūpā
khuppiṇāsābhībhūtā tacapariyonaddhā aṭṭhimattasarīrā ito cito ca paribbhamantā
mahājanassa paccakkhato paññāyīṃsu.

Atha bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkhāsi, yathā te ekajjhaṃ
sannipatitvā attanā kataṃ pāpakammaṃ mahājanassa pavedesuṃ. Tamatthaṃ
dīpentā saṅgītikārā-

392. “Sātunnavasanā eke, aññe kesānivāsanā;
petā bhattāya gacchanti, pakkamanti disodisaṃ.

393. “Dūre eke padhāvitvā, aladdhāva nivattare;
chātā pamucchitā bhantā, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.

394. “Keci tattha papatitvā, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā;
pubbe akatakalyāṇā, aggidaḍḍhāva ātape.

395. “Mayaṃ pubbe pāpadhammā, gharaṇi kulamātaro;

santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.

396. “Pahūtaṃ annapānampi, apissu avakirīyati;
sammaggate pabbajite, na ca kiñci adamhase.

397. “Akammakāmā alasā, sādukāmā mahagghasā;
ālopapiṇḍadātāro, paṭiggahe paribhāsimhase.

398. “Te gharā tā ca dāsiyo, tānevābharaṇāni no;
te aññe paricārenti, mayaṃ dukkhassa bhāgino.

399. “Veṇī vā avaññā honti, rathakārī ca dubbhikā;
caṇḍālī kapaṇā honti, kappakā ca punappunaṃ.

400. “Yāni yāni nihīnāni, kulāni kapaṇāni ca;
tesu tesveva jāyanti, esā maccharino gati.

401. “Pubbe (..0160) ca katakalyāṇā, dāyakā vītamaccharā;
saggaṃ te paripūrenti, obhāsentī ca nandanam.

402. “Vejayante ca pāsāde, ramitvā kāmakāmino;
uccākulesu jāyanti, sabhogesu tato cutā.

403. “Kūṭāgāre ca pāsāde, pallaṅke ponakatthate;
bijitaṅgā morahatthehi, kule jātā yasassino.

404. “Aṅkato aṅkaṃ gacchanti, māladhārī alaṅkatā;
dhātiyo upatiṭṭhanti, sāyaṃ pātaṃ sukhesino.

405. “Nayidaṃ akatapuññānaṃ, katapuññānamevidaṃ;
asokaṃ nandanam rammaṃ, tidasānaṃ mahāvanaṃ.

406. “Sukhaṃ akatapuññānaṃ, idha natthi parattha ca;
sukhañca katapuññānaṃ, idha ceva parattha ca.

407. “Tesaṃ sahyakāmānaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ bahum;
katapuññā hi modanti, sagge bhogasamaṅgino”ti.– gāthāyo avocum;

392. Tattha **sātunnavasanā**ti chinnabhinnapilotikakhaṇḍanivāsana. **Eketi** ekacce. **Kesanivāsana**ti keseheva paṭicchāditakopinā. **Bhattāya gacchantī**ti “appeva nāma ito gatā yattha vā tattha vā kiñci ucchiṭṭhabhattam vā vamita-bhattam vā gabbhamalādikaṃ vā labheyyāmā”ti katthacideva aṭṭhatvā ghāsa-tthāya gacchanti. **Pakkamanti disodisanti** disato disaṃ anekayojanantarikaṃ ṭhānaṃ pakkamanti.

393. **Dūreti** dūreva ṭhāne. **Eketi** ekacce petā. **Padhāvitvā**ti ghāsattthāya upadhā-vitvā. **Aladdhāva nivattareti** kiñci ghāsaṃ vā pāniyaṃ vā alabhitvā eva nivattanti. **Pamucchitā**ti khuppipāsādidukkheṇa sañjātamucchā. **Bhantā**ti (..0161) paribbha-mantā. **Bhūmiyaṃ paṭisumbhitā**ti tāya eva mucchāya uppattiyā ṭhatvā avakkhitta-mattikāpiṇḍā viya vissussitvā pathaviyaṃ patitā.

394. **Tatthā**ti gataṭṭhāne. **Bhūmiyaṃ paṭisumbhitā**ti papāte patitā viya jighacchā-didukkheṇa ṭhātuṃ asamattabhāvena bhūmiyaṃ patitā, tattha vā gataṭṭhāne ghāsādīnaṃ alābhena chinnāsā hutvā kenaci paṭimukhaṃ sumbhitā pothitā viya bhūmiyaṃ patitā hontīti attho. **Pubbe akatakalyāṇā**ti purimabhāve akatakusalā. **Aggidaddhāva ātapeti** nidāghakāle ātapaṭṭhāne agginā daddhā viya, khuppipāsa-gginā ḍayhamānā mahādukkhaṃ anubhavantīti attho.

395. **Pubbeti** atītabhave. **Pāpadhammā**ti issukīmaccharī-ādibhāvena lāmakasa-bhāvā. **Gharaṇī**ti gharasāminiyo. **Kulamātaroti** kuladārakānaṃ mātaro, kulapuri-sānaṃ vā mātaro. **Dipanti** patiṭṭhaṃ, puññanti attho. Tañhi sattānaṃ sugatīsu pati-ṭṭhābhāvato “patiṭṭhā”ti vuccati. **Nākamhā**ti na karimha.

396. **Pahūtanti** bahum. **Annapānampī**ti annaṅca pānaṅca. **Apissu avakiriyatī**ti sūti nipātamattaṃ, api avakiriyati chaṭṭiyati. **Sammaggateti** sammā gate sammā paṭipanne sammā paṭipannāya. **Pabbajiteti** pabbajitāya. Sampadāne hi idaṃ bhummavacanaṃ. **Sammaggate** vā pabbajite sati labbhamāneti attho. **Na ca kiñci adamhaseti** “kiñcimattampi deyyadhammaṃ nādamhā”ti vipaṭṭisārābhībūtā

vadanti.

397. Akammakāmāti sādhiṭi akattabbaṃ kammaṃ akusalaṃ kāmentīti akammakāmā, sādhihi vā kattabbaṃ kusalaṃ kāmentīti kammakāmā, na kammakāmāti akammakāmā, kusaladhammesu acchandikāti attho. **Alasāti** kusitā kusalakammakaraṇe nibbīriyā. **Sādukāmāti** sātamadhuravatthupiyā. **Mahagghasāti** mahābhojanā, ubhayenāpi sundarañca madhurañca bhojanaṃ labhitvā atthikānaṃ kiñci adatvā sayameva bhujitāroti (..0162) dasseti. **Ālopapiṇḍadātāroti** ālopamattassapi bhojanapiṇḍassa dāyakā. **Paṭiggaheti** tassa paṭiggaṇhanake. **Paribhāsi-mhaseti** paribhavaṃ karontā bhāsimha, avamaññimha uppaṇḍimhā cāti attho.

398. Te gharāti yattha mayaṃ pubbe “amhākaṃ gharan”ti mamattaṃ akarimhā, tāni gharāni yathāṭhitāni, idāni no na kiñci upakappatīti adhippāyo. **Tā ca dāsiyo tānevābharaṇāni noti** etthāpi eseva nayo. Tattha **noti** amhākaṃ. **Teti** te gharādike. **Aññe paricārenti**, paribhogādivasena viniyogaṃ karontīti attho. **Mayaṃ dukkhassa bhāginoti** mayaṃ pana pubbe kevalaṃ kīlanappasutā hutvā sāpateyyaṃ pahāya gamaniyaṃ anugāmikaṃ kātuṃ ajānantā idāni khuppipāsādidukkhassa bhāgino bhavāmāti attānaṃ garahantā vadanti.

399. Idāni yasmā petayonito cavitvā manussesu uppajantāpi sattā yebhuyyena tasseva kammaṃ vipākāvasesena hīnajātikā kapaṇavuttinova honti, tasmā tamattaṃ dassetuṃ “**veṇivā**”ti-ādinā dve gāthā vuttā. Tattha **veṇivāti** venajātikā, vilivakārā naḷakārā hontīti attho. **Vā-saddo** aniyamattho. **Avaññāti** avaññeyyā, avajānitabbāti vuttaṃ hoti. “Vambhanā”ti vā pāṭho, parehi bādhanīyāti attho. **Rathakārīti** cammakārino. **Dubbhikāti** mittadubbhikā mittānaṃ bādhiḷkā. **Caṇḍālīti** caṇḍālajātikā. **Kapaṇāti** vanibbakā ativiya kāruññappattā. **Kappakāti** kappakajātikā, sabbattha “honti punappunan”ti yojanā, aparāparampi imesu nihīnakulesu uppajantīti vuttaṃ hoti.

400. Tesu tesveva jāyantīti yāni yāni aññānīpi nesādapukkusakulādīni kapaṇāni ativiya vambhaniyāni paramaduggatāni ca, tesu tesu eva nihīnakulesu macchariyamalena petesu nibbattivā tato cutā nibbattanti. Tenāha “**esā maccharino gati**”ti.

401. Evaṃ (..0163) akatapuññānaṃ sattānaṃ gatiṃ dassetvā idāni katapuññānaṃ gatiṃ dassetuṃ “**pubbe ca katakalyāṇā**”ti satta gāthā vuttā. Tattha **saggaṃ te paripūrentīti** ye pubbe purimajātiyaṃ katakalyāṇā dāyakā dānapuññābhīratā vigatamalamaccherā, te attano rūpasampattiyā ceva parivārasampattiyā ca saggaṃ devalokaṃ paripūrenti paripuṇṇaṃ karonti. **Obhāsentī ca nandananti** na kevalaṃ paripūrentīyeva, atha kho kapparukkhādīnaṃ pabhāhi sabhāveneva obhāsamānampi nandanavanaṃ attano vatthābharaṇajutīhi sarīrappabhāya ca abhibhavitvā ceva obhāsetvā ca jotenti.

402. Kāmakāminoti yathicchitesu kāmaguṇesu yathākāmaṃ paribhogavanto. **Uccākulesūti** uccesu khattiyakulādīsu kulesu. **Sabhogesūti** mahāvibhavesu. **Tato cutāti** tato devalokato cutā.

403. Kūṭāgāre ca pāsādeti kūṭāgāre ca pāsāde ca. **Bijitaṅgāti** bijiyamānadehā. **Morahatthehīti** morapiñchapaṭimaṇḍitabijanihatthehi. **Yasassinoti** parivāravanto

ramantīti adhippāyo.

404. Aṅkato aṅkaṃ gacchantīti dāraḥakālepi ṅātīnaṃ dhātīnañca aṅkaṭṭhānato aṅkaṭṭhānameva gacchanti, na bhūmitalanti adhippāyo. **Upaṭiṭṭhantīti** upaṭṭhānaṃ karonti. **Sukhesinoti** sukhamicchantā, “mā sitaṃ vā uṇhaṃ vā”ti appakampi dukkhaṃ pariharantā upaṭiṭṭhantīti adhippāyo.

405. Nayidaṃ akatapuññānanti idaṃ sokavatthu-abhāvato asokaṃ rammaṃ ramaṇīyaṃ tidasānaṃ tāvatiṃsadevānaṃ **mahāvanaṃ** mahā-upavanabhūtaṃ **nandaṃ** nandanavanaṃ akatapuññānaṃ na hoti, tehi laddhuṃ na sakkāti attho.

406. Idhāti imasmiṃ manussaloke visesato puññaṃ kariyati, taṃ sandhāyāha. **Idhāti** vā diṭṭhadhamme. **Paratthāti** samparāye.

407. Tesanti tehi yathāvutthehi devehi. **Sahabyakāmānanti** sahabhāvaṃ icchantehi. **Bhogasamaṅginoti** bhogehi samannāgatā, dibbehi (..0164) pañcakāmaguṇehi samappitā modantīti attho. Sesāṃ uttānatthameva.

Evāṃ tehi petehi sādharmaṇato attanā katakammassa ca gatiyā puññakammassa ca gatiyā paveditāya saṃviggamanassa koḷiyāmaccapamukhassa tattha sannipatitassa mahājanassa ajjhāsayaṇurūpaṃ bhagavā vitthārena dhammaṃ desesi. Desanāpariyosāne caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Abhijjamānapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sāṇavāsittherapetavatthuvaṇṇanā

Kuṇḍināgariyo theroti idaṃ sathhari veḷuvane viharante āyasmato sāṇavāsittherassa ṅātipete ārabba vuttaṃ. Atīte kira bārāṇasiyaṃ kitavassa nāma rañño putto uyyānakīlaṃ kīlitvā nivattanto sunettaṃ nāma paccekabuddhaṃ piṇḍāya caritvā nagarato nikkhamantaṃ disvā issariyamadamatto hutvā “kathañhi nāma mayhaṃ añjaliṃ akatvā ayaṃ muṇḍako gacchatī”ti paduṭṭhacitto hatthikkhandhato otarivā “kacci te piṇḍapāto laddho”ti ālapanto hatthato pattaṃ gahetvā pathaviyaṃ pātetvā bhindi. Atha naṃ sabbattha tādibhāvappattiyā nibbikāraṃ karuṇāvippahārasomanassanipātapasannacittameva olokentaṃ aṭṭhānāghātena dūsitacitto “kiṃ maṃ kitavassa rañño puttaṃ na jānāsi, tvaṃ olokayanto mayhaṃ kiṃ karissasi”ti vatvā avahasanto pakkāmi. Pakkantamattasseva cassa naraka-ggidāhapaṭibhāgo balavasarīradāho uppajji. So tena mahāsantāpenābhibhūta-kāyo atibāḷhaṃ dukkhavedanābhitunno kālaṃ katvā avicīmahāniraye nibbatti.

So tattha dakkhiṇapassena vāmapassena uttāno avakujjoti bahūhi pakārehi parivattitvā caturāsīti vassasahassāni paccitvā tato (..0165) cuto petesu apirimitakālaṃ khuppipāsādidukkaṃ anubhavitvā tato cuto imasmiṃ buddhuppāde kuṇḍinagarassa samīpe kevaṭṭagāme nibbatti. Tassa jātissaraññaṃ uppajji, tena so pubbe attanā anubhūtapubbaṃ dukkaṃ anussaranto vayappattopi pāpabhayena ṅātakehipi saddhiṃ macchabandhanatthaṃ na gacchatī. Tesu gacchantesu

macche ghātetuṃ anicchanto nilīyati, gato ca jālaṃ bhindati, jīvante vā macche gahetvā udake vissajjeti, tassa taṃ kiriyaṃ arocantā ñātakā gehato taṃ nīharimṃsu. Eko panassa bhātā sinehabaddhahadayo ahosi.

Tena ca samayena āyasmā ānando kuṇḍinagaraṃ upanissāya sāṇapabbate viharati. Atha so kevaṭṭaputto ñātakehi pariccatto hutvā ito cito ca paribbhamanto taṃ padesaṃ patto bhojanavelāya therassa santikaṃ upasaṅkami. Thero taṃ pucchitvā bhojanena atthikabhāvaṃ ñatvā tassa bhattaṃ datvā katabhattakicco sabbaṃ taṃ pavattiṃ ñatvā dhammakathāya pasannamānasaṃ ñatvā “pabbajissasi, āvuso”ti? “Āma, bhante, pabbajissāmi”ti. Thero taṃ pabbājetvā tena

saddhiṃ bhagavato santikaṃ agamāsi. Atha naṃ satthā āha- “ānanda, imaṃ sāmaṇeraṃ anukampeyyāsi”ti. So ca akatakusalattā appalābho ahosi. Atha naṃ satthā anuggaṇhanto bhikkhūnaṃ paribhogatthāya pāṇiyaghaṭānaṃ paripūraṇe niyojesi. Taṃ disvā upāsakā tassa bahūni niccabhattāni paṭṭhapesuṃ.

So aparena samayena laddhūpasampado arahattaṃ patvā thero hutvā dvāda-sahi bhikkhūhi saddhiṃ sāṇapabbate vasi. Tassa pana ṇātakā pañcasatamattā anupacitakusalakammā upacitamaccherādipāpadhammā kālaṃ katvā petesu nibbattiṃsu. Tassa pana mātāpitaro “esa amhehi pubbe gehato nikkadḍhito”ti sārājjamānā taṃ anupasaṅkamtivā tasmīṃ baddhasinehaṃ bhātikaṃ pesesuṃ. So therassa gāmaṃ piṇḍāya pavitṭhasamaye dakkhiṇajāṇumaṇḍalaṃ pathaviyaṃ patitṭhāpetvā katañjalī attānaṃ dassetvā (..0166) “**mātā pitā ca te, bhante**”ti-ādi-gāthā avoca. **Kuṇḍināgariyo theroti-ādayo** pana ādito pañca gāthā tasmaṃ sambandhadassanattaṃ dhammasaṅgāhakehi ṭhapitā.

408. “Kuṇḍināgariyo thero, sāṇavāsiniṅvāsiko;

poṭṭhapādoti nāmena, samaṇo bhāvitindriyo.

409. “Tassa mātā pitā bhātā, duggatā yamalokikā;

pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

410. “Te duggatā sūcikaṭṭā, kilantā naggino kisā;

uttasantā mahattāsā, na dassenti kurūriṇo.

411. “Tassa bhātā vitaritvā, naggo ekapathekako;

catukuṇḍiko bhavitvāna, therassa dassayītumaṃ.

412. “Thero cāmanasikatvā, tuṇhībhuṭo atikkami;

so ca viññāpayi theram, ‘bhātā petagato aham’.

413. “Mātā pitā ca te bhante, duggatā yamalokikā;

pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

414. “Tena duggatā sūcikaṭṭā, kilantā naggino kisā;

uttasantā mahattāsā, na dassenti kurūriṇo.

415. “Anukampassu kāruṇiko, datvā anvādisāhi no;

tava dinnena dānena, yāpessanti kurūriṇo”ti.

408-9. Tattha **kuṇḍināgariyo theroti** evaṃnāmake nagare jātasamvaḍḍhatthero, “kuṇḍikanagara thero”tipi pāṭho, so evattho. **Sāṇavāsiniṅvāsikoti** sāṇapabbatavāsī. **Poṭṭhapādoti nāmenāti** nāmena poṭṭhapādo nāma. **Samaṇoti** samitapāpo. **Bhāvitindriyoti** ariyamaggabhāvanāya bhāvitasaddhādi-indriyo, arahāti attho. **Tassāti** tassa sāṇavāsitherassa. **Duggatāti** duggatigatā.

410. **Sūcikaṭṭāti** (..0167) pūtinā lūkhagattā aṭṭakā, sūcikaṭṭi laddhanāmāya khuppiṇāsāya aṭṭā pīṭitā. “Sūcikaṇṭhā”ti keci paṭhanti, sūcichiddasadisamukhadvārāti attho. **Kilantāti** kilantakāyacittā. **Nagginoti** naggarūpā niccolā. **Kisāti** aṭṭhittacammattasarīratāya kisadehā. **Uttasantāti** “ayaṃ samaṇo amhākaṃ putto”ti ottappena utrāsam āpajantā. **Mahattāsāti** attanā pubbe katakammaṃ paṭicca sañjātamahābhayā. **Na dassenti** attānaṃ na dassenti, sammukhībhāvaṃ na gacchanti. **Kurūriṇoti** dāruṇakammantā.

411. **Tassa bhātāti** sāṇavāsitherassa bhātā. **Vitaritvāti** vitiṇṇo hutvā, ottappasa-

ntāsabhayāti attho. Vituretvāti vā pāṭho, turito hutvā, taramānarūpo hutvāti vuttam hoti. **Ekapatheti** ekapadikamagge. **Ekakoti** ekiko adutiyo. **Catukuṇḍiko bhavitvā-nāti** catūhi añgehi kuṇḍeti attabhāvaṃ pavattetīti catukuṇḍiko, dvīhi jāṇūhi dvīhi hatthehi gacchanto tiṭṭhanto ca, evaṃbhūto hutvāti attho. So hi evaṃ purato kopī-napaṭicchādanā hotīti tathā akāsi. **Therassa dassayītumanti** therassa attānaṃ uddisayi dassesi.

412. Amanasikatvāti “ayaṃ nāma eso”ti evaṃ manasi akaritvā anāvajjetvā. **So cāti** so peto. **Bhātā petagato ahanti** “ahaṃ atītattabhāve bhātā, idāni petabhūto idhāgato”ti vatvā viññāpayi theranti yojanā.

413-5. Yathā pana viññāpayi, taṃ dassetuṃ “**mātā pitā cā**”ti-ādinā tisso gāthā vuttā. Tattha **mātā pitā ca teti** tava mātā ca pitā ca. **Anukampassūti** anuggaṇha anudayaṃ karohi. **Anvādisāhīti** ādisa. **Noti** amhākaṃ. **Tava dinnenāti** tayā dinnena.

Taṃ (..0168) sutvā thero yathā paṭipajji, taṃ dassetuṃ-

416. “Thero caritvā piṇḍāya, bhikkhū aññe ca dvādasa;
ekajjhaṃ sannipatiṃsu, bhattavissaggakāraṇā.

417. “Thero sabbeva te āha, yathāladdhaṃ dadātha me;
saṅghabhattaṃ karissāmi, anukampāya ñātinaṃ.

418. “Niyādayiṃsu therassa, thero saṅghaṃ nimantayi;
datvā anvādisi thero, mātu pitu ca bhātuno;
‘idaṃ me ñātinaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo’.

419. “Samanantarānuddiṭṭhe, bhojanaṃ udapajjatha;
sucim paṇītaṃ sampannaṃ, anekarasabyañjanaṃ.

420. “Tato uddassayī bhātā, vaṇṇavā balavā sukhī;
pahūtaṃ bhojanaṃ bhante, passa naggāmhase mayaṃ;
tathā bhante parakkama, yathā vatthaṃ labhāmase.

421. “Thero saṅkārakūṭamhā, uccinitvāna nantake;
pilotikaṃ paṭaṃ katvā, saṅghe cātuddise adā.

422. “Datvā anvādisi thero, mātu pitu ca bhātuno;
‘idaṃ me ñātinaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo’.

423. “Samanantarānuddiṭṭhe, vatthāni udapajjisum;
tato suvatthavasano, therassa dassayītumaṃ.

424. “Yāvatā nandarājassa, vijitasmim paṭicchadā;
tato bahutarā bhante, vatthānacchādanāni no.

425. “Koseyyakambaliyāni, khomakappāsikāni ca;
vipulā ca mahagghā ca, tepākāsevalambare.

426. “Te (..0169) mayaṃ paridahāma, yaṃ yañhi manaso piyaṃ;
tathā bhante parakkama, yathā gehaṃ labhāmase.

427. “Thero paṇṇakuṭim katvā, saṅghe cātuddise adā;
datvā ca anvādisi thero, mātu pitu ca bhātuno;
‘idaṃ me ñātinaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo’.

428. “Samanantarānuddiṭṭhe, gharāni udapajjisum;

kūṭāgāranivesanā, vibhattā bhāgasō mitā.

429. “Na manussesu īdisā, yādisā no gharā idha;
apī dibbesu yādisā, tādisā no gharā idha.

430. “Daddallamānā ābhenti, samantā caturō disā;
tathā bhante parakkama, yathā pānīyaṃ labhāmase.

431. “Thero karaṇaṃ pūretvā, saṅghe cātuddise adā;
datvā anvādisī thero, mātu pitu ca bhātuno;
‘idaṃ me ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo’.

432. “Samanantarānuddiṭṭhe, pānīyaṃ udapajjatha;
gambhīrā caturassā ca, pokkharañño sunimmitā.

433. “Sītōdikā suppatitthā, sītā appaṭigandhiyā;
padumuppalasañchannā, vārikiñjakkhapūritā.

434. “Tattha nhatvā pivivā ca, therassa paṭidassayaṃ;
pahūtaṃ pānīyaṃ bhante, pādā dukkhā phalanti no.

435. “Āhiṇḍamānā khañjāma, sakkhare kusakaṇṭake;
tathā bhante parakkama, yathā yānaṃ labhāmase.

436. “Thero sipāṭikaṃ laddhā, saṅghe cātuddise adā;
datvā anvādisī thero, mātu pitu ca bhātuno;
‘idaṃ me ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo’.

437. “Samanantarānuddiṭṭhe (..0170), petā rathena māgamuṃ;
anukampitamha bhadante, bhattenacchādanena ca.

438. “Gharena pānīyadānena, yānadānena cūbhayaṃ;
munīṃ kāruṇikaṃ loke, bhante vanditumāgatā”ti.- gāthāyo āhaṃsu;

416-7. Tattha **thero carivā piṇḍāyāti** thero piṇḍāpātacārikāya carivā. **Bhikkhū aññe ca dvādasāti**

therena saha vasantā aññe ca dvādasa bhikkhū **ekajjam** ekato **sannipatiṃsu**. Kasmāti ce? **Bhattavissaggakāraṇā**ti bhattakiccakāraṇā bhuñjananimittam. **Teti** te bhikkhū. **Yathāladdhanti** yaṃ yaṃ laddham. **Dadāthāti** detha.

418. Niyyādayiṃsūti adamsu. **Saṅgham** nimantayīti te eva dvādasa bhikkhū saṅghuddesavasena taṃ bhattam dātum nimantesi. **Anvādisīti** ādisi. Tattha yesam anvādisi, te dassetum “**mātu pitu ca bhātuno, idaṃ me ñātīnam hotu, sukhītā hontu ñātayo**” ti vuttam.

419. Samanantarānuddiṭṭheti uddiṭṭhasamanantameva. **Bhojanam** udapajja-**thāti** tesam petānam bhojanam uppajji. Kīdisanti āha “**sucin**” ti-ādi. Tattha **anekara-****sabyañjananti** nānārasehi byañjanehi yuttam, atha vā anekarasam anekabyañja-**nañca. Tatoti** bhojanalābhato pacchā.

420. Uddassayī bhātāti bhātikabhūto peto therassa attānam dassesi. **Vaṇṇavā****balavā sukhīti** tena bhojanalābhena tāvadeva rūpasampanno balasampanno sukhitova hutvā. **Pahūtam** **bhojanam, bhanteti,** bhante, tava dānānubhāvena pahūtam anappakam bhojanam amhehi laddham. **Passa naggāmhaseti** olokehi, naggikā pana amha, tasmā tathā, bhante, **parakkama** payogam karohi. **Yathā****vattham labhāmaseti** yena pakārena yādisena payogena sabbeva mayaṃ vatthāni labheyyāma, tathā vāyamathāti attho.

421. Saṅkārakūṭamhāti tattha tattha saṅkāraṭṭhānato. **Uccinitvānāti** gavesanava-**sena gahetvā. Nantake**ti chinnapariyante chaḍḍitadussakhaṇḍe (..0171). Te pana yasmā khaṇḍabhūtā pilotikā nāma honti, tāhi ca thero cīvaraṃ katvā saṅghassa adāsi, tasmā āha “**pilotikam paṭam katvā, saṅghe cātuddise adā**” ti. Tattha **saṅghe****cātuddise adāti** catūhipi disāhi āgatabhikkhusaṅghassa adāsi. Sampadānatthe hi idaṃ bhummavacanam.

423-4. Suvatthavasanoti sundaravatthavasano. **Therassa** **dassayitumanti** therassa attānam dassayi dassesi, pākaṭo ahosi. Paṭicchādayati etthāti **paṭicchadā.**

428-9. Kūṭāgāranivesanāti kūṭāgārabhūtā tadaññanivesanasañkhātā ca gharā. Liṅgavipallāsavasena hetam vuttam. **Vibhattāti** samacaturassa-āyatavaṭṭasaṅṭhā-**nādivasena vibhattā. Bhāgaso mitāti** bhāgena paricchinnā. **Noti** amhākam. **Idhāti** imasmim petaloke. **Api dibbesūti** apīti nipātamattam, devalokesūti attho.

431. Karaṇanti dhamakaraṇam. **Pūretvāti** udakassa pūretvā. **Vārikiñjakkhapūri-****tāti** tattha tattha vārimatthake padumuppalādīnam kesarabhārehi sañchāditava-**sena pūritā. Phalantīti** pupphanti, paṇhikapariyantādīsu vidālentīti attho.

435-6. Āhiṇḍamānāti vicaramānā. **Khañjāmāti** khañjanavasena gacchāma. **Sakkhare kusakaṇṭake**ti sakkharavati kusakaṇṭakavati ca bhūmibhāge, sakkhare kusakaṇṭake ca akkamantāti attho. **Yānanti** rathavayhādikam yaṃkiñci yānam. **Sipāṭikanti** ekapaṭala-upāhanam.

437-8. Rathena māgamunti makāro padasandhikaro, rathena āgamaṃsu. **Ubha-****yanti** ubhayena dānena, yānadānena ceva bhattādicatupaccayadānena ca. Pānī-**yadānena** hettha bhesajjadānampi saṅgahitam. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttāna-**mevāti.**

Thero (..0172) tam pavattim bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattham aṭṭhu-

ppattiṃ katvā “yathā ime etarahi, evaṃ tvampi ito anantarātīte attabhāve peto hutvā mahādukkhaṃ anubhavi”ti vatvā therena yācito suttapetavatthum kathetvā sampattaparīsāya dhammaṃ desesi. Taṃ sutvā mahājano sañjātasamvego dāna-sīlādipuññakammanirato ahosīti.

Sāṇavāsittherapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Rathakārapetivatthuvaṇṇanā

Veḷuriyathambhaṃ ruciraṃ pabhassaranti idaṃ satthari sāvattiyam viharante aññataram petiṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira kassapassa bhagavato kāle aññatarā itthī sīlācārasampannā kalyāṇamittasannissayena sāsane abhippasannā suvibhattavicitrabhittithambhasopānabhūmitalaṃ ativiya dassaniyam ekaṃ āvāsam katvā tattha bhikkhū nisīdāpetvā paṇītena āhārena parivisitvā bhikkhusaṅghassa niyyādesi. Sā aparena samayena kālam katvā aññassa pāpakammaṃ vasena himavati pabbatarāje rathakāradahaṃ nissāya vimānapetī hutvā nibbatti. Tassā saṅghassa āvāsadānapuññānubhāvena sabbaratanamayaṃ uḷāram ativiya samantato pāsādikaṃ manoharam ramaṇiyam pokkharāṇiyam nandanavanasadisam upasobhitaṃ vimānam nibbatti, sayañca suvaṇṇavaṇṇā abhirūpā dassaniyā pāsādikā ahosi.

Sā tattha purisehi vināva dibbasampattiṃ anubhavanti viharati. Tassā tattha dīgharattaṃ nippurisāya vasantiyā anabhirati uppannā. Sā ukkaṇṭhitā hutvā “attheso upāyo”ti cintetvā dibbāni ambapakkāni nadiyam pakkhipati. Sabbaṃ kaṇṇamuṇḍapetivatthusmiṃ āgatanayeneva veditabbaṃ. Idha pana bārāṇasivāsī eko māṇavo gaṅgāya tesu ekaṃ ambaphalam disvā tassa pabhavaṃ gave-santo anukkamena taṃ ṭhānam gantvā nadiṃ disvā tadanusārena tassā vasanaṭṭhānam gato. Sā taṃ disvā attano vasanaṭṭhānam (..0173) netvā paṭisanthāram karonti nisīdi. So tassā vasanaṭṭhānasampattiṃ disvā pucchanto-

439. “Veḷuriyathambhaṃ ruciraṃ pabhassarāṃ, vimānamāruyha anekacittaṃ; tatthacchasi devi mahānubhāve, pathaddhani pannaraseva cando.

440. “Vaṇṇo ca te kanakassa sannibho, uttattarūpo bhusa dassaneyyo; pallaṅkaseṭṭhe atule nisinnā, ekā tuvaṃ natthi ca tuyha sāmiko.

441. “Imā ca te pokkharāṇi samantā, pahūtamalyā bahupuṇḍarīkā; suvaṇṇacuṇṇehi samantamotthatā, na tattha paṅko paṅako ca vijjati.

442. “Haṃsā cime dassaniyā manoramā, udakasmimanupariyanti sabbadā; samayya vaggūpanadanti sabbe, bindussarā dundubhīnaṃva ghoso.

443. “Daddallamānā yasasā yasassinī, nāvāya ca tvaṃ avalamba tiṭṭhasi; āḷārapamhe hasite piyaṃvade, sabbaṅgakalyāṇi bhusaṃ virocasi.

444. “Idaṃ vimānam virajam same ṭhitaṃ, uyyānavantaṃ ratinandiyaḍḍhanaṃ; icchāmaḥam nāri anomadassane, tayā saha nandane idha moditun”ti.-

Imā gāthā abhāsi.

439. Tattha (..0174) **tatthā**ti tasmim̄ vimāne. **Acchasī**ti icchiticchitakāle nisīdasi. **Devī**ti taṃ ālapati. **Mahānubhāveti** mahatā dibbānubhāvena samannāgate. **Pathaddhanī**ti attano pathabhūte addhani, gaganatalamaggeti attho. **Pannaraseva candoti** puṇṇamāsiyaṃ paripuṇṇamaṇḍalo cando viya vijjotamānāti attho.

440. **Vaṇṇo ca te kanakassa sannibhoti** tava vaṇṇo ca uttattasiṅgīsuvaṇṇena sadiso ativiya manoharo. Tenāha “**uttattarūpo bhusa dassaneyyo**” ti. **Atuleti** mahārahe. **Atuleti** vā devatāya ālapanam̄, asadisarūpeti attho. **Natthi ca tuyha sāmikoti** tuyham̄ sāmiko ca natthi.

441. **Pahūtamalyāti** kamalakuvalayādibahuvidhakusumavatiyo. **Suvaṇṇacuṇṇehī**ti suvaṇṇavālūkāhi. **Samantamotthatāti** samantato okiṇṇā. **Tatthāti** tāsū pokkharāṇīsu. **Paṅko paṅako cāti** kaddamo vā udakapicchillo vā na vijjati.

442. **Haṃsā cime dassanīyā manoramāti** ime haṃsā ca dassanasukhā manoramā ca. **Anupariyantī**ti anuvicaranti. **Sabbadāti** sabbesu utūsu. **Samayyāti** saṅgamma. **Vaggū**ti madhuraṃ. **Upanadantī**ti vikūjanti. **Bindussarāti** avisaṭassarā sampiṇḍitassarā. **Dundubhīnaṃva ghosoti** vaggubindussarabhāvena dundubhīnaṃ viya tava pokkharāṇiyaṃ haṃsānaṃ ghosoti attho.

443. **Daddallamānāti** ativiya abhijalanti. **Yasasāti** deviddhiyā. **Nāvāyāti** doṇiyaṃ. Pokkharāṇiyañhi paduminiyaṃ suvaṇṇanāvāya mahārahe pallaṅke nisīditvā udakakīlaṃ kīlantiṃ petiṃ disvā evamāha. **Avalambāti** avalambitvā apassenam̄ apassāya. **Tiṭṭhasī**ti idaṃ ṭhānasaddassa gatinivatti atthattā gatiyā paṭikkhepavacanaṃ. “Nisajjasi” ti vā pāṭho, nisīdasiccevassa attho daṭṭhabbo. **Ālārapamheti** vellitadīghanīlapakhume. **Hasiteti** hasitamahāhasitamukhe. **Piyaṃvadeti** piyabhāṇinī. **Sabbaṅgakalyāṇī**ti sabbehi aṅgehi sundare, sobhanasabbaṅgapaccaṅgīti attho. **Virocasī**ti virājesi.

444. **Virajanti** (..0175) vigatarajaṃ niddosaṃ. **Same ṭhitanti** same bhūmibhāge ṭhitaṃ, caturassasobhitatāya vā samabhāge ṭhitaṃ, samantabhaddakanti attho. **Uyyānavantanti** nandanavanasahitaṃ. **Ratinandivaḍḍhananti** ratiñca nandiñca vaḍḍhetīti ratinandivaḍḍhanaṃ, sukhasa ca pītiyā ca saṃvaḍḍhananti attho. **Nārī**ti tassā ālapanam̄. **Anomadassaneti** paripuṇṇa-aṅgapaccaṅgatāya aninditadassane. **Nandaneti** nandanakare. **Idhāti** nandanavane, vimāne vā. **Moditunti** abhiraṃmituṃ icchāmīti yojanā.

Evam̄ tena māṇavena vutte sā vimānapetidevatā tassa paṭivacanaṃ denti-

445. “Karohi kammaṃ idha vedanīyaṃ, cittañca te idha nihitaṃ bhavatu; katvāna kammaṃ idha vedanīyaṃ, evaṃ mamaṃ lacchasi kāmakāminin” ti. Gāthamāha. Tattha **karohi kammaṃ idha vedanīyanti** idha imasmim̄ dibbaṭṭhāne vipaccanakaṃ vipākadāyakaṃ kusalakammaṃ karohi pasaveyyāsi. **Idha nihitanti** idhūpanītaṃ, “idha ninnan” ti vā pāṭho, imasmim̄ ṭhāne ninnaṃ poṇaṃ pabbhāraṃ tava cittaṃ bhavatu hotu. **Mamanti** maṃ. **Lacchasī**ti labhissasi.

So māṇavo tassā vimānapetiyā vacanaṃ sutvā tato manussapathaṃ gato tattha cittaṃ paṇidhāya tajaṃ puñṇakammaṃ katvā nacirasseva kālaṃ

katvā tattha nibbatti tassā petiyā saḥabyataṃ. Tamatthaṃ pakāsentā saṅgītikārā-

446. “Sādhūti so tassā paṭissuṇṭivā,
akāsi kammaṃ tahiṃ vedanīyaṃ;
katvāna kammaṃ tahiṃ vedanīyaṃ,
upapajji so māṇavo tassā saḥabyatan”ti.-

Osānagāthamāhaṃsu. Tattha **sādhūti** sampaṭicchane nipāto. **Tassāti** tassā vimā-
napetiyā. **Paṭissuṇṭivāti** tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā. **Tahiṃ vedanīyanti** (..0176)
tasmim vimāne tāya saddhiṃ veditabbasukhavipākaṃ kusalakammaṃ. **Saḥabya-**
tanti saḥabhāvaṃ. So māṇavo tassā saḥabyataṃ upapajjīti yojanā. Sesam uttāna-
meva.

Evam tesu tattha cirakālam dibbasampattiṃ anubhavantesu puriso kammaṃ
parikkhayena kālamakāsi, itthi pana attano puññakammaṃ khettaṅgatabhāvena
ekam buddhantaṃ tattha paripuṇṇam katvā vasi. Atha amhākaṃ bhagavati loke
uppajjivā pavattitavaradhammacakke anukkamena jetavane viharante āyasmā
mahāmoggallāno ekadivasaṃ pabbatacārikaṃ caramāno tam vimānañca vimāna-
petiñca disvā “veḷuriyathambham ruciraṃ pabhassaran”ti-ādikāhi gāthāhi pucchi.
Sā cassa ādito paṭṭhāya sabbam attano pavattiṃ ārocesi. Tam sutvā thero
sāvattiṃ āgantvā bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā
sappattaparīsāya dhammaṃ desesi. Tam sutvā mahājano dānādipuññadhamma-
nirato ahoṣīti.

Rathakārapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Bhusapetavatthuvaṇṇanā

Bhusāni eko sāliṃ punāparoti idaṃ satthari sāvattiyaṃ viharante cattāro pete
ārabbha vuttaṃ. Sāvattiyaṃ kira avidūre aññatarasmiṃ gāmake eko kūṭavāṇiyo
kūṭamānādīhi jīvikaṃ kappesi. So sālipalāpe gahetvā tambamattikāya paribhā-
vetvā garutare katvā rattasālihi saddhiṃ missetvā vikkiṇi. Tassa putto “gharaṃ
āgatānaṃ mama mittasuhajjānaṃ sammānaṃ na karoti”ti kupito yugacammaṃ
gahetvā mātusīse pahāramadāsi. Tassa suṇisā sabbesaṃ atthāya ṭhapita-
maṃsaṃ corikāya khāditvā puna tehi anuyuñjijyamānā “sace mayā tam maṃsaṃ
khāditam, bhava bhava attano piṭṭhimamṃsaṃ kantivā khādeyyan”ti sapaṭhama-
kāsi. Bhariyā panassa kiñcīdeva upakaraṇaṃ yācantānaṃ “natthi”ti vatvā tehi
nippīḷijyamānā “sace santam natthi vadāmi, jātajātaṭṭhāne gūṭhabhakkhā bhava-
yyan”ti musāvādena sapaṭhamakāsi.

Te (..0177) cattāropi janā aparena samayena kālam katvā viñjhāṭaviyaṃ petā
hutvā nibbattiṃsu. Tattha kūṭavāṇiyo kammaphalena pajjalantaṃ bhusam ubhoḥi
hatthehi gahetvā attano matthake ākiritvā mahādukkhaṃ anubhavati, tassaputto
ayomayehi muggarehi sayameva attano sīsam bhinditvā anappakaṃ dukkhaṃ
paccanubhoti. Tassa suṇisā kammaphalena sunisitehi ativiya vipulāyatehi

nakhehi attano piṭṭhimaṃsāni kantitvā khādanti aparimitaṃ dukkhaṃ anubhavati, tassa bhariyāya sugandhaṃ suvisuddhaṃ apagatakāḷakaṃ sālibhattaṃ upanīta-mattameva nānāvidhakimikulākulaṃ paramaduggandhajegucchaṃ gūthaṃ sampajjati, taṃ sā ubhoḥi hatthehi pariggahetvā bhuñjanti mahādukkhaṃ paṭisaṃvedeti.

Evam tesu catūsu janesu petesu nibbattitvā mahādukkhaṃ anubhavantesu āyasmā mahāmoggalāno pabbatacārikaṃ caranto ekadivasaṃ taṃ ṭhānaṃ gato. Te pete disvā-

447. “Bhusāni eko sāliṃ punāparo, ayañca nārī sakamaṃsalohitaṃ; tuvañca gūthaṃ asuciṃ akantaṃ, paribhuñjasi kissa ayaṃ vipāko”ti.-
Imāya gāthāya tehi katakammaṃ pucchi. Tattha **bhusānī**ti palāpāni. **Ekoti** ekako. **Sālinī**ti sāliṃ. Sāmi-atthe hetam upayogavacanaṃ, sāliṃ palāpāni pajjalantāni attano sīse avakiratīti adhippāyo. **Punāparoti** puna aparo. Yo hi so mātusīsaṃ pahari, so ayomuggarehi attano sīsaṃ paharivā sīsabhedam pāpuṇāti, taṃ sandhāya vadati. **Sakamaṃsalohitanti** attano piṭṭhimaṃsaṃ lohitañca paribhuñjati yojanā. **Akantanti** amanāpaṃ jegucchaṃ. **Kissa ayaṃ vipākoti** katamassa pāpakammaṃ idam phalaṃ, yaṃ idāni tumhehi paccanubhavīyatīti attho.

Evam therena tehi katakamme pucchite kūṭavāṇijassa bhariyā sabbehi tehi katakammaṃ ācikkhanti-

448. “Ayaṃ (..0178) pure mātaraṃ hiṃsati, ayaṃ pana kūṭavāṇijō; ayaṃ maṃsāni khādītva, musāvādena vañceti.
449. “Aham manussesu manussabhūtā, agārinī sabbakulassa issarā; santesu pariguhāmi, mā ca kiñci ito adam.
450. “Musāvādena chāдеми, natthi etaṃ mama gehe; sace santaṃ niguhāmi, gūtho me hotu bhojanaṃ.
451. “Tassa kammaṃ vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ; sugandhaṃ sāliṃ bhattaṃ, gūthaṃ me parivattati.
452. “Avañjhāni ca kammāni, na hi kammaṃ vinassati; duggandhaṃ kiminaṃ mīhaṃ, bhuñjāmi ca pivāmi cā”ti.- gāthā abhāsi;
448. Tattha **ayanti** puttaṃ dassenti vadati. **Hiṃsatīti** thāmena paribādheti, muggarena paharatīti attho. **Kūṭavāṇijoti** khalavāṇijō, vañcanāya vaṇijjakārakoti attho. **Maṃsāni khādītva**ti parehi sādharmaṃsaṃ khādītva “na khādāmi”ti musāvādena te vañceti.

449-50. **Agārinīti** gehasāminī. **Santesūti** vijjamānesveva parehi yācita-upakaraṇesu. **Pariguhāmīti** paṭicchādesiṃ. Kālavipallāsena hetam vuttaṃ. **Mā ca kiñci ito adanti** ito mama santakato kiñcimattampi atthikassa parassa na adāsiṃ. **Chāдеми**ti “natthi etaṃ mama gehe”ti musāvādena chādesiṃ.

451-2. **Gūthaṃ me parivattati** sugandhaṃ sālibhattaṃ mayham kammavasena gūthabhāvena parivattati pariṇamati. **Avañjhānīti** amoghāni anipphalāni. **Na hi kammaṃ vinassati**ti yathūpacitaṃ kammaṃ phalaṃ adatvā na hi vinassati. **Kimīnanti** (..0179) kimivantaṃ sañjātakimikulam. **Mīhanti** gūthaṃ. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānameva.

Evam thero tassā petiyā vacanaṃ sutvā taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Bhusapetavathuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Kumārapetavathuvaṇṇanā

Accherarūpaṃ sugatassa ñāṇanti idaṃ kumārapetavattu. Tassa kā uppatti? Sāvattiyaṃ kira bahū upāsakā dhammaṃ hutvā nagare mahantaṃ maṇḍapaṃ kāretvā taṃ nānāvaṇṇehi vatthehi alaṅkaritvā kālasseva satthāraṃ bhikkhusaṅghaṅca nimantetvā mahārahavarapaccattharaṇatthatesu āsanesu buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nisīdāpetvā gandhapupphādīhi pūjetvā mahādānaṃ pavattenti. Taṃ disvā aññataro maccheramalapariyuṭṭhitacitto puriso taṃ sakkāraṃ asahamāno evamāha- “varametaṃ sabbaṃ saṅkārakūṭe chaḍḍitaṃ, na tveva imesaṃ muṇḍakānaṃ dinnan”ti. Taṃ sutvā upāsakā saṃvi-ggamānasā “bhāriyaṃ vata iminā purisena pāpaṃ pasutaṃ, yena evaṃ buddha-ppamukhe bhikkhusaṅghe aparaddhan”ti tamatthaṃ tassa mātuyā ārocetvā “gaccha, tvaṃ sasāvakaṅghaṃ bhagavantaṃ khamāpehi”ti āhaṃsu. Sā “sādhū”ti paṭissuṇitvā puttaṃ santajjenti saññāpetvā bhagavantaṃ bhikkhusa-ṅghaṅca upasaṅkamtivā puttena kata-accayaṃ desenti khamāpetvā bhagavato bhikkhusaṅghassa ca sattāhaṃ yāgudānena pūjaṃ akāsi. Tassā putto nacira-sseva kālaṃ katvā kiliṭṭhakammūpajiviniyā gaṇikāya kucchiyaṃ nibbatti. Sā ca naṃ jātamattaṃyeva “dārako”ti ñatvā susāne chaḍḍāpesi. So tattha attano puñña-baleneva gahitārakkho kenaci anupadduto mātu-aṅke viya sukhaṃ supi. Devatā tassa ārakkhaṃ gaṇhiṃsūti ca vadanti.

Atha (..0180) bhagavā paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya buddhacakkhunā lokaṃ volokento taṃ dārakaṃ sivathikāya chaḍḍitaṃ disvā sūri-yuggamanavelāya sivathikaṃ agamāsi. “Satthā idhāgato, kāraṇenettha bhavita-bban”ti mahājano sannipati. Bhagavā sannipatitaparisāya “nāyaṃ dārako oññā-tabbo, yadipi idāni susāne chaḍḍito anātho ṭhito, āyatiṃ pana diṭṭheva dhamme abhisamparāyaṅca uḷārasampattiṃ paṭilabhissati”ti vatvā tehi manussehi “kiṃ nu kho, bhante, iminā purimajātiyaṃ kataṃ kamman”ti puṭṭho-

“Buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa, pūjaṃ akāsi janatā uḷāraṃ;

tatrassa cittassahu aññathattaṃ, vācaṃ abhāsi pharusaṃ asabbhan”ti.-

Ādinā nayena dārakena katakammaṃ āyatiṃ pattabbaṃ sampattiṅca pakāsetvā sannipatitāya parisāya ajjhāsayanurūpaṃ dhammaṃ kathetvā upari sāmukkaṃ-sikaṃ dhammadesanaṃ akāsi. Saccapariyosāne caturāsītiyā paṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣi, taṅca dārakaṃ asītkoṭivibhavo eko kuṭumbiko bhaga-vato sammukhāva “mayhaṃ putto”ti aggahesi. Bhagavā “ettakena ayaṃ dārako rakkhito, mahājanassa ca anuggaho kato”ti vihāraṃ agamāsi.

So aparena samayena tasmim̐ kuṭumbike kālakate tena niyyāditaṃ dhanam̐ paṭipajjitvā kuṭumbaṃ saṅṭhapento tasmim̐ nagareyeva mahāvibhavo gahapati hutvā dānādinirato ahosi. Athekadivasam̐ bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham̐ samuṭṭhāpesum̐- “aho nūna satthā sattesu anukampako, sopi nāma dārako tadā anātho ṭhito etarahi mahatiṃ sampattiṃ paccanubhavati, uḷārāni ca puññāni karotī”ti. Tam̐ sutvā satthā “na, bhikkhave, tassa ettakāva sampatti, atha kho āyupariyosāne tāvatiṃsabhavane sakkassa devarañño putto hutvā nibbattissati, mahatiṃ dibbasampattiñca paṭilabhissati”ti byākāsi. Tam̐ sutvā bhikkhū ca mahājano (..0181) ca “idaṃ kira kāraṇam̐ disvā dīghadassī bhagavā jātamattassevassa āmakasusāne chaḍḍitassa tattha gantvā saṅgahaṃ akāsī”ti satthu ñāṇavisesam̐ thometvā tasmim̐ attabhāve tassa pavattiṃ kathesum̐. Tamattham̐ dīpentā saṅgītikārā-

453. “Accherarūpaṃ sugatassa ñāṇam̐, satthā yathā puggalaṃ byākāsi;
ussannapuññāpi bhavanti heke, parittapuññāpi bhavanti heke.

454. “Ayaṃ kumāro sīvathikāya chaḍḍito, aṅguṭṭhasnehena yāpeti rattiṃ;

na yakkhabhūtā na sarīsapā vā, viheṭṭhayeyyūṃ katapuññaṃ kumāraṃ.

455. “Sunakhāpimassa palihimsu pāde, dhañkā siṅgālā parivattayanti; gabbhāsayaṃ pakkhigaṇā haranti, kākā pana akkhimalaṃ haranti.

456. “Nayimassa rakkhaṃ vidahimsu keci, na osadhaṃ sāsapadhūpanaṃ vā; nakkhattayogampi na aggahesuṃ, na sabbadhaññānīpi ākiriṃsu.

457. “Etādisaṃ uttamakicchapattaṃ, rattābhataṃ sīvathikāya chaḍḍitaṃ; nonītaṇḍaṃva pavedhamānaṃ, sasamsayaṃ jīvitasāvasesaṃ.

458. “Tamaddasā devamanussapūjito, disvā ca taṃ byākari bhūripañño; ‘ayaṃ kumāro nagarassimassa, aggakuliko bhavissati bhogato ca’.

459. “Kissa (..0182) vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko;

etādisaṃ byasanaṃ pāpuṇitvā, taṃ tādisaṃ paccanubhossatiddhin”ti.-

Cha gāthā avocuṃ.

453. Tattha **accherarūpanti** acchariyasabhāvaṃ. **Sugatassa ñāṇanti** aññehi asādhāraṇaṃ sammāsambuddhassa ñāṇaṃ, āsayānusayañāṇādisabbaññutaññāṇameva sandhāya vuttaṃ. Tayidaṃ aññesaṃ avisayabhūtaṃ kathaṃ ñāṇanti āha “**sathā yathā puggalaṃ byākāsī**”ti. Tena satthu desanāya eva ñāṇassa acchariyabhāvo viññāyatīti dasseti.

Idāni byākaraṇaṃ dassento “**ussannapuññāpi bhavanti heke, parittapuññāpi bhavanti heke**”ti āha. Tassattho- ussannakusaladhammāpi idhekacce puggalā laddhapaccayassa apuññassa vasena jāti-ādinā nihīnā bhavanti, parittapuññāpi appatarapuññadhammāpi eke sattā khettsampatti-ādinā tassa puññassa mahājūtikatāya uḷārā bhavanti.

454. Sīvathikāyāti susāne. **Aṅguṭṭhasnehēnāti** aṅguṭṭhato pavattasnehena, devatāya aṅguṭṭhato paggharitakhīrenāti attho. **Na yakkhabhūtā na sarīsapā vāti** pisācabhūtā vā yakkhabhūtā vā sarīsapā vā ye keci sarantā gacchantā vā **na viheṭṭhayeyyūṃ** na bādheyeyyūṃ.

455. Palihimsu pādeti attano jivhāya pāde lihisuṃ. **Dhañkāti** kākā. **Parivattayanti** “mā naṃ kumāraṃ keci viheṭṭheyeyyūṃ”ti rakkhantā nirogabhāvajānanatthaṃ aparāparaṃ parivattanti. **Gabbhāsayaṃti** gabbhamalaṃ. **Pakkhigaṇāti** gijjhakulalādayo sakuṇagaṇā. **Haranti**ti apanenti. **Akkhimalanti** akkhigūthaṃ.

456. Keciti (..0183) keci manussā, amanussā pana rakkhaṃ saṃvidahimsu. **Osa-**dhanti tadā āyatiṅca ārogyāvahaṃ agadaṃ. **Sāsapadhūpanaṃ vāti** yaṃ jātassa dārakassa rakkhaṇatthaṃ sāsapena dhūpanaṃ karonti, tampi tassa karontā nāhesunti dīpenti. **Nakkhattayogampi na aggahesunti** nakkhattayuttampi na gaṇhimsu. “Asukamhi nakkhatte tithimhi muhutte ayaṃ jāto”ti evaṃ jātakammampissa na keci akaṃsūti attho. **Na sabbadhaññānīpi ākiriṃsūti** maṅgalaṃ karontā agadava-sena yaṃ sāsapatelamissitaṃ sāli-ādidhaññaṃ ākiranti, tampissa nākaṃsūti attho.

457. Etādisanti evarūpaṃ. **Uttamakicchapattanti** paramakicchaṃ āpannaṃ atīviya dukkhappattaṃ. **Rattābhatanti** rattiyaṃ ābhataṃ. **Nonītaṇḍaṃ viyāti** navanītaṇḍasadisāṃ, maṃsapesimattatā evaṃ vuttaṃ. **Pavedhamānanti** dubbalabhā-

vena pakampamānaṃ. **Sasaṃsayanti** “jīvati nu kho na nu kho jīvati”ti saṃsayita-tāya saṃsayavantaṃ. **Jīvitasāvasesanti** jīvitaṭṭhitiyā hetubhūtānaṃ sādhanānaṃ abhāvena kevalaṃ jīvitamattāvasesakaṃ.

458. Aggakuliko bhavissati bhogato cāti bhoganimittaṃ bhogassa vasena aggakuliko seṭṭhakuliko bhavissatīti attho.

459. “Kissa vatan”ti ayaṃ gāthā satthu santike ṭhitehi upāsakehi tena katakammaṃ pucchāvasena vuttā. Sā ca kho sivathikāya sannipatitehīti veditabbā. Tattha **kissāti** kiṃ assa. **Vatanti** vatasamādānaṃ. Puna **kissāti** kīdisassa suciṇṇassa vatassa brahmacariyassa cāti vibhattiṃ vipariṇāmetvā yojanā. **Etādisanti** gaṇikāya kucchiyā nibbattaṃ, susāne chaḍḍananti evarūpaṃ. **Byasananti** anattaṃ. **Tādisanti** tathārūpaṃ, “aṅguṭṭhasnehena yāpeti rattin”ti-ādinā, “ayaṃ kumāro nagarassimassa aggakuliko bhavissati”ti-ādinā ca vuttappakāraṃ attho. **Iddhanti** deviddhiṃ, dibbasampattinti vuttaṃ hoti.

Idāni tehi upāsakehi puṭṭho bhagavā yathā tadā byākāsi, taṃ dassentā saṅgītikāra-

460. “Buddhapamukhassa (..0184) bhikkhusaṅghassa, pūjaṃ akāsi janatā uḷāraṃ;

tatrassa cittassahu aññathattaṃ, vācaṃ abhāsi pharusam asabbhaṃ.

461. “So taṃ vitakkaṃ pavinodayitvā, pītiṃ pasādaṃ paṭiladdhā pacchā; tathāgataṃ jetavane vasantaṃ, yāguyā upaṭṭhāsi sattaṃ.

462. “Tassa vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ, tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko; etādisaṃ byasanaṃ pāpuṇitvā, taṃ tādisaṃ paccanubhossatiddhiṃ.

463. “Ṭhatvāna so vassasataṃ idheva, sabbehi kāmehi samaṅgibhūto; kāyassa bhedaṃ abhisamparāyaṃ, saḥabyataṃ gacchati vāsavassā”ti.-

Catasso gāthā avocaṃ.

460. Tattha **janatāti** janasamūho, upāsakagaṇoti adhippāyo. **Tatrāti** tassaṃ pūjāyaṃ. **Assāti** tassa dāraṃ. **Cittassahu aññathattanti** purimabhavasmiṃ cittassa aññathābhāvo anādaro agāravo apaccayo ahoṣi. **Asabbhanti** sādhusabhāya sāvetuṃ ayuttaṃ pharusam vācaṃ abhāsi.

461. **Soti** so ayaṃ. **Taṃ vitakkanti** taṃ pāpakaṃ vitakkaṃ. **Pavinodayitvāti** mātarā katāya saññattiyā vūpasametvā. **Pītiṃ pasādaṃ paṭiladdhāti** pītiṃ pasādaṃ paṭilabhivā uppādetvā. **Yāguyā upaṭṭhāsīti** yāgudānena upaṭṭhahi. **Sattarattanti** sattadivasam.

462. **Tassa** (..0185) **vataṃ taṃ pana brahmacariyanti** taṃ mayā heṭṭhā vuttappakāraṃ attano cittassa pasādanaṃ dānaṃ imassa puggalassa vataṃ taṃ brahmacariyaṃ, aññaṃ kiñci natthīti attho.

463. **Ṭhatvānāti** yāva āyupariyosānā idheva manussaloke ṭhatvā. **Abhisamparāyanti** punabbhave. **Saḥabyataṃ gacchati vāsavassāti** sakkassa devānamindassa puttabhāvena saḥabhāvaṃ gamissati. Anāgatatthe hi idaṃ paccuppannakālavacanaṃ. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Kumārapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Seriṇipetivathuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ satthari jetavane viharante seriṇipetiṃ ārabha vuttaṃ. Kururaṭṭhe kira hatthinipure seriṇi nāma ekā rūpūpajīvinī ahosi. Tattha ca uposathakaraṇatthāya tato tato bhikkhū sannipatiṃsu. Puna mahābhikkhusanni-pāto ahosi. Taṃ disvā manussā tilataṇḍulādiṃ sappinavanītamadhu-ādiñca bahuṃ dānūpakaraṇaṃ sajjetvā mahādānaṃ pavattesuṃ. Tena ca samayena sā gaṇikā assaddhā appasannā maccheramalapariyuṭṭhitacittā tehi manussehi “ehi tāva idaṃ dānaṃ anumodāhi”ti ussāhitāpi “kiṃ tena muṇḍakānaṃ samaṇānaṃ dinnenā”ti appasādameva nesaṃ sampavedesi, kuto appamattakassa pariccāgo.

Sā aparena samayena kālaṃ katvā aññatarassa paccantanagarassa parikhā-piṭṭhe petī hutvā nibbatti. Atha hatthinipuravāsī aññataro upāsako vaṇijjāya taṃ nagaraṃ gantvā rattiyā paccūsasamaye parikhāpiṭṭhaṃ gato tādisena payojanena. Sā tattha taṃ disvā sañjānitvā naggā aṭṭhittacamattāvasesasarirā ativiya bibha-cchadassanā avidūre ṭhatvā attānaṃ dassesi. So taṃ disvā-

464. “Naggā (..0186) dubbaṇṇarūpāsī, kisā dhamanisanthatā;
upphāsulike kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasi”ti.-

Gāthāya pucchi. Sāpissa-

465. “Ahaṃ bhadante petīmi, duggatā yamalokikā;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti.-

Gāthāya attānaṃ pakāsesi. Puna tena-

466. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti.-

Gāthāya katakammaṃ pucchitā-

467. “Anāvaṭesu titthesu, viciniṃ aḍḍhamāsakaṃ;
santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimmattano.

468. “Nadiṃ upemi tasitā, rittakā parivattati;
chāyaṃ upemi uṇhesu, ātapo parivattati.

469. “Aggivaṇṇo ca me vāto, ḍahanto upavāyati;

etañca bhante arahāmi, aññañca pāpakaṃ tato.

470. “Gantvāna hatthiniṃ puraṃ, vajjesi mayha mātaraṃ;
‘dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā’.

471. “Atthi me ettha nikkhittaṃ, anakkhātañca taṃ mayā;
cattāri satasahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato.

472. “Tato me dānaṃ dadatu, tassā ca hotu jīvikā;
dānaṃ datvā ca me mātā, dakkhiṇaṃ anudicchatu;
tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhini” ti.-

Imāhi (..0187) chahi gāthāhi attanā katakammañceva puna tena attano kātabbaṃ atthañca ācikkhi.

467. Tattha **anāvaṅsesu titthesūti** kenaci anivāritesu nadītaḷākādīnaṃ titthapadesesu, yattha manussā nhāyanti, udakakiccaṃ karonti, tādisesu ṭhānesu. **Viciniṃ aḍḍhamāsakanti** “manussehi ṭhapetvā vissaritaṃ apināmettha kiñci labheyyan” ti lobhābhibhūtā aḍḍhamāsakamattampi viciniṃ gavesiṃ. Atha vā **anāvaṅsesu titthesūti** upasaṅkamanena kenaci anivāritesu sattānaṃ payogāsayasuddhiyā kāraṇabhāvena titthabhūtesu samaṇabrāhmaṇesu vijjamānesu. **Viciniṃ aḍḍhamāsakanti** maccheramalapariyuṭṭhitacittā kassaci kiñci adenti aḍḍhamāsakampi visesena cinim, na sañciniṃ puññaṃ. Tenāha “**santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimattano**” ti.

468. **Tasitāti** pipāsitā. **Rittakāti** kākapeyyā sandamānāpi nadī mama pāpakammaena udakena rittā tucchā vālikamattā hutvā parivattati. **Uṇhesūti** uṇhasamayesu. **Ātapo parivattatīti** chāyāṭṭhānaṃ mayi upagatāya ātapo sampajjati.

469-70. **Aggivaṇṇoti** samphassena aggisadiso. Tena vuttaṃ “**ḍahanto upavāyati**” ti. **Etañca, bhante, arahāmīti, bhanteti** taṃ upāsakaṃ garukārena vadati. Bhante, etañca yathāvuttaṃ pipāsādidukkaṃ, aññañca tato pāpakaṃ dāruṇaṃ dukkaṃ anubhavituṃ arahāmi tajjassa pāpassa katattāti adhippāyo. **Vajjesīti** vadeyyāsi.

471-72. **Ettha nikkhittaṃ, anakkhātanti** “ettakaṃ ettha nikkhittan” ti anācikkhitaṃ. Idāni tassa parimāṇaṃ ṭhapitaṭṭhānañca dassenti “**cattāri satasahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato**” ti āha. Tattha **pallaṅkassāti** pubbe attano sayanapallaṅkassa. **Tatoti** nihitadhanato ekadesaṃ gahetvā mamaṃ uddissa dānaṃ detu. **Tassāti** mayhaṃ mātuyā.

Evam (..0188) tāya petiyā vutte so upāsako tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā tattha attano karaṇīyaṃ tīretvā hatthinipuraṃ gantvā tassā mātuyā tamatthaṃ ārocesi. Tamatthaṃ dassetuṃ-

473. Sādhūti so paṭissutvā, gantvāna hatthiniṃ puraṃ;
Avoca tassā mātaraṃ-

“Dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

474. “Sā maṃ tattha samādapesi, vajjesi mayha mātaraṃ;
‘dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

475. “Atthi ca me ettha nikkhattaṃ, anakkhātāñca taṃ mayā;
cattāri satasahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato.

476. “Tato me dānaṃ dadatu, tassā ca hotu jīvikā;
dānaṃ datvā ca me mātā, dakkhiṇaṃ anudicchatu;
tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī’.

477. “Tato hi sā dānamadā, tassā dakkhiṇamādisī;
petī ca sukhitā āsi, tassā cāsi sujīvikā”ti.-

Saṅgītikārā āhaṃsu. Tā suviññeyyāva.

Taṃ sutvā tassā mātā bhikkhusaṅghassa dānaṃ datvā tassā ādisi. Tena sā paṭiladdhūpakaraṇasampattiyaṃ t̥hitā mātu attānaṃ dassetvā taṃ kāraṇaṃ ācikkhi, mātā bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Seriṇipetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Migaluddakapetavatthuvaṇṇanā

Naranāripurakkhato (..0189) **yuvāti** idaṃ bhagavati veḷuvane viharante migaluddakapetaṃ ārabha vuttaṃ. Rājagahe kira aññataro luddako rattindivaṃ mige vadhitvā jīvikaṃ kappesi. Tasseko upāsako mitto ahoṣi, so taṃ sabbakālaṃ pāpato nivattetuṃ asakkonto “ehi, samma, rattiyaṃ pāṇātipātā viramāhī”ti rattiyaṃ puññe samādapesi. So rattiyaṃ viramitvā divā eva pāṇātipātaṃ karoti.

So aparena samayena kālaṃ katvā rājagahasamīpe vemānikapeto hutvā nibbatto, divasabhāgaṃ mahādukkhaṃ anubhavitvā rattiyaṃ pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgibhūto paricāresi. Taṃ disvā āyasmā nārado-

478. “Naranāripurakkhato yuvā, rajanīyehi kāmaguṇehi sobhasi;
divasaṃ anubhosi kāraṇaṃ, kimakāsi purimāya jātiyā”ti.-

Imāya gāthāya paṭipucchi. Tattha **naranāripurakkhatoti** paricārakabhūtehi devaputtehi devadhītāhi ca purakkhato payirupāsito. **Yuvāti** taruṇo. **Rajanīyehīti** kamanīyehi rāgupattihetubhūtehi. **Kāmaguṇehīti** kāmakoṭṭhāsehi. **Sobhasīti** samaṅgibhāvena virocasi rattiyanti adhippāyo. Tenāha “**divasaṃ anubhosi kāraṇaṃ**”ti, divasabhāge pana nānappakāraṃ kāraṇaṃ ghātanaṃ paccanubhavasī. **Rajanīti** vā rattīsu. **Yehīti** nipātamattaṃ. **Kimakāsi purimāya jātiyāti** evaṃ sukhadukkhasaṃvattaniyaṃ kiṃ nāma kammaṃ ito purimāya jātiyā tvaṃ akattha, taṃ kathehīti attho

Taṃ sutvā peto therassa attanā katakammaṃ ācikkhanto-

479. “Ahaṃ rājagahe ramme, ramaṇīye giribbaje;
migaluddo pure āsiṃ, lohitapāṇi dāruṇo.

480. “Avirodhakaresu (..0190) pāṇisu, puthusattesu paduṭṭhamānaso;
vicariṃ atidāruṇo sadā, parahiṃsāya rato asaṅṅato.

481. “Tassa me sahāyo suhadayo, saddho āsi upāsako;
sopi maṃ anukampanto, nivāresi punappunaṃ.
482. “Mākāsi pāpakaṃ kammaṃ, mā tāta duggatiṃ agā;
sace icchasi pecca sukhaṃ, virama pāṇavadhā asaṃyamā.
483. “Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā, sukhakāmassa hitānukampino;
nākāsiṃ sakalānusāsaniṃ, cirapāpābhirato abuddhimā.
484. “So maṃ puna bhūrisumedhaso, anukampāya saṃyame nivesayi;
sace divā hanasi pāṇino, atha te rattiṃ bhavatu saṃyamo.
485. “Svāhaṃ divā hanitvā pāṇino, virato rattimahosi saññato;
rattāhaṃ paricāremi, divā khajjāmi duggato.
486. “Tassa kammaṃ kusalassa, anubhomi rattiṃ amānusiṃ;
divā paṭihatāva kukkurā, upadhāvanti samantā khādituṃ.
487. “Ye ca te satatānuyogino, dhuvamaṃ payuttā sugatassa sāsane;
maññāmi te amatameva kevalaṃ, adhigacchanti padaṃ asaṅkhatan”ti.-

Imā gāthā abhāsi.

479-80. Tattha (..0191) **luddoti** dāruṇo. **Lohitapāṇīti** abhiṇhaṃ pāṇaghātena lohitamakkhitaṇṇī. **Dāruṇoti** kharo, sattānaṃ hiṃsanakoti attho. **Avirodhakare-sūti** kenaci virodhaṃ akarontesu migasakuṇṇādīsu.

482-83. **Asaṃyamāti** asaṃvarā dussilyā. **Sakalānusāsaniṃti** sabbaṃ anusāsaniṃ, sabbakālaṃ pāṇātipātato paṭiviratinti attho. **Cirapāpābhiratoti** cirakālaṃ pāpe abhirato.

484. **Saṃyameti** sucarite. **Nivesayīhi** nivesesi. **Sace divā hanasi pāṇino, atha te rattiṃ bhavatu saṃyamoti** nivesitākāradassanaṃ. So kira sallapāsasajjanādinā rattiyaṃ pāṇavadhaṃ anuyutto ahoṣi.

485. **Divā khajjāmi duggatoti** idāni duggatiṃ gato mahādukkhappatto divasa-bhāge khādiyāmi. Tassa kira divā sunakhehi migānaṃ khādāpitattā kamma-sari-kkhaṃ phalaṃ hoti, divasabhāge mahantā sunakhā upadhāvitvā aṭṭhisāṅghāta-mattāvasesaṃ sarīraṃ karonti. Rattiyā pana upagatāya taṃ pākatikameva hoti,

dibbasampattiṃ anubhavati. Tena vuttaṃ-

486. “Tassa kammassa kusalassa, anubhomi rattiṃ amānusiṃ;
divā paṭihatāva kukkurā, upadhāvanti samantā khāditun”ti.

Tattha **paṭihatāti** paṭihatacittā baddhāghātā viya hutvā. **Samantā khāditunti** mama sarīraṃ samantato khādituṃ upadhāvanti. Idañca nesaṃ ativiya attano bhayāvahaṃ upagamanakālaṃ gahetvā vuttaṃ. Te pana upadhāvitvā aṭṭhimattā-vasesaṃ sarīraṃ katvā gacchanti.

487. Ye ca te satatānuyoginoti osānagāthāya ayaṃ saṅkhepattho- ahampi nāma rattiyaṃ pāṇavadhamattato virato evarūpaṃ sampattiṃ (..0192) anubhavāmi. **Ye** pana **te** purisā **sugatassa** buddhassa bhagavato **sāsane** adhisīlādike **dhuvaṃ payuttā** daḷhaṃ payuttā **satataṃ** sabbakālaṃ anuyogavantā, **te** puññavanto **kevalaṃ** lokiyasukhena asammissaṃ “**asaṅkhatam padan**”ti laddhanāmaṃ **amatameva adhigacchanti** maññe, natthi tesaṃ tadadhigame koci vibandhoti.

Evam tena petena vutte thero taṃ pavattiṃ satthu ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi. Sabbampi vuttanaya-meva.

Migaluddakapetavattahuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dutiyamigaluddakapetavattahuvaṇṇanā

Kūṭāgāre ca pāsādeti idaṃ bhagavati veḷuvane viharante aparaṃ migaluddakapetaṃ ārabha vuttaṃ. Rājagahe kira aññataro māgaviko māṇavo vibhavasampannopi samāno bhogasukhaṃ pahāya rattindivaṃ mige hananto vicarati. Tassa saḥāyabhūto eko upāsako anuddayaṃ paṭicca- “sādhu, samma, pāṇātipātato viramāhi, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyā”ti ovādaṃ adāsi. So taṃ anādiyi. Atha so upāsako aññataraṃ attano manobhāvanīyaṃ khīṇāsavatttheraṃ yāci- “sādhu, bhante, asukapurisassa tathā dhammaṃ desetha, yathā so pāṇātipātato virameyyā”ti.

Athekadivasaṃ so thero rājagahe piṇḍāya caranto tassa gehadvāre aṭṭhāsi. Taṃ disvā so māgaviko sañjātabahumāno paccuggantvā gehaṃ pavesetvā āsanaṃ paññāpetvā adāsi. Nisīdi thero paññatte āsane, sopi therāṃ upasaṅkamitvā nisīdi. Tassa thero pāṇātipāte ādīnavaṃ, tato viratiyā ānisaṃsañca pakāsesi. So taṃ sutvāpi tato viramituṃ na icchi. Atha naṃ thero āha- “sace, tvaṃ āvuso, sabbena sabbaṃ viramituṃ na sakkosi, rattimpi tāva viramassū”ti, so “sādhu, bhante, viramāmi rattin”ti tato virami. Sesāṃ anantaravattthusadisāṃ. Gāthāsu pana-

488. “Kūṭāgāre (..0193) ca pāsāde, pallaṅke gonakatthate;
pañcaṅgikena turiyena, ramasi suppavādite.

489. “Tato ratyā vivasāne, sūriyuggamaṃ pati;
apaviddho susānasmim, bahudukkhaṃ nigacchasi.

490. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi”ti.-

Tīhi gāthāhi nāradatthero naṃ paṭipucchi. Athassa peto-

491. “Ahaṃ rājagahe ramme, ramaṇīye giribbaje;
migaluddo pure āsiṃ, luddo cāsimesaññato.

492. “Tassa me sahāyo suhadayo, saddho āsi upāsako;
tassa kulūpako bhikkhu, āsi gotamasāvako;
sopi maṃ anukampanto, nivāresi punappaṇaṃ.

493. “Mākāsi pāpakaṃ kammaṃ, mā tāta duggatiṃ agā;
sace icchasi pecca sukhaṃ, virama pāṇavadhā asaṃyamā’.

494. “Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā, sukhakāmassa hitānukampino;
nākāsiṃ sakalānusāsaniṃ, cirapāpābhirato abuddhimā.

495. “So maṃ puna bhūrisumedhaso, anukampāya saṃyame nivesayi;
‘sace divā hanasi pāṇino, atha te rattiṃ bhavatu saṃyamo’.

496. “Svāhaṃ divā hanitvā pāṇino, virato rattimahosi saññato;
rattāhaṃ paricāremi, divā khajjāmi duggato.

497. “Tassa (..0194) kammaṃ kusalassa, anubhomi rattiṃ amānusiṃ;
divā paṭihatāva kukkurā, upadhāvanti samantā khādituṃ.

498. “Ye ca te satatānuyogino, dhuvaṃ payuttā sugatassa sāsane;
maññāmi te amatameva kevalaṃ, adhigacchanti padaṃ asaṅkhatan”ti.-

Tamatthaṃ ācikkhi. Tāsaṃ attho heṭṭhā vuttanayova.

Dutiya migaluddakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Kūṭavinicchayikapetavatthuvaṇṇanā

Māli kiriti kāyūrīti idaṃ satthari veḷuvane viharante kūṭavinicchayikapetaṃ ārabha vuttaṃ. Tadā bimbisāro rājā māsassa chasu divasesu uposathaṃ upavasati, taṃ anuvattantā bahū manussā uposathaṃ upavasanti. Rājā attano santikaṃ āgatāgate manusse pucchatī- “kiṃ tumhehi uposatho upavuttho, udāhu na upavuttho”ti? Tatreko adhikaraṇe niyuttakapuriso piṣuṇavāco nekatiko lañjagāhako “na upavutthomhi”ti vattuṃ asahanto “upavutthomhi, devā”ti āha. Atha naṃ rājasamīpato nikkhantaṃ sahāyo āha- “kiṃ, samma, ajja tayā upavuttho”ti? “Bhayenāhaṃ, samma, rañño sammukhā evaṃ avocaṃ, nāhaṃ uposathiko”ti.

Atha naṃ sahāyo āha- “yadi evaṃ upaḍḍhuposathopi tāva te ajja hotu, uposathaṅgāni samādiyāhi”ti. So tassa vacanaṃ “sādhū”ti sampaṭicchitvā gehaṃ gantvā abhutvāva mukhaṃ vikkhāletvā uposathaṃ adhiṭṭhāya rattiyaṃ vāsūpa-gato rittāsayasambhūtena balavavātahetukena sūlena upacchinnāyusaṅkhāro cuti-anantaraṃ pabbatakucchiyaṃ vemānikapeto (..0195) hutvā nibbatti. So hi ekarattiṃ uposatharakkhaṇamattena vimānaṃ paṭilabhi dasakaññāsahassapari-vāraṃ mahatiñca dibbasampattiṃ. Kūṭavinicchayikatāya pana pesuṇikatāya ca

attano piṭṭhimaṃsāni sayameva okkantivā khādati. Taṃ āyasmā nārado gijjakū-
ṭato otaranto disvā-

499. “Mālī kiriṭi kāyūrī, gattā te candanussadā;
pasannamukhavaṇṇosi, sūriyavaṇṇova sobhasi.

500. “Amānusā pārisajjā, ye teme paricārakā;
dasa kaññāsahassāni, yā temā paricārikā;
tā kambukāyūradharā, kañcanāveḷabhūsitā.

501. “Mahānubhāvosi tuvaṃ, lomahaṃsanarūpavā;
piṭṭhimaṃsāni attano, sāmaṃ ukkacca khādasi.

502. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, piṭṭhimaṃsāni attano;
sāmaṃ ukkacca khādasīti.

503. “Attanohaṃ anattāya, jīvaloke acārisaṃ;
pesuññamusāvādena, nikativañcanāya ca.

504. “Tatthāhaṃ parisāṃ gantvā, saccakāle upaṭṭhite;
atthaṃ dhammaṃ nirākatvā, adhammanuvattisaṃ.

505. “Evaṃ so khādatattānaṃ, yo hoti piṭṭhimaṃsiko;
yathāhaṃ ajja khādāmi, piṭṭhimaṃsāni attano.

506. “Tayidaṃ tayā nārada sāmaṃ diṭṭhaṃ, anukampakā ye kusalā vadeyyuṃ;
mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāṇi, mā khosi piṭṭhimaṃsiko tuvan”ti.-

Thero (..0196) catūhi gāthāhi pucchi, sopi tassa catūhi gāthāhi etamatthaṃ vissa-
jjesi.

499. Tattha **mālī**ti māladhārī, dibbapupphehi paṭimaṇḍitoti adhippāyo. **Kiriṭi**ti
veḷhitasīso. **Kāyūrī**ti keyūravā, bāhālaṅkārapaṭimaṇḍitoti attho. **Gattā**ti sarīrāva-
yavā. **Candanussadā**ti candanasārānulittā. **Sūriyavaṇṇova sobhasī**ti bālasūriyasa-
disavaṇṇo eva hutvā virocasi. “Araṇavaṇṇī pabhāsasī”tipi pāḷi, araṇanti araṇiyehi
devehi sadisavaṇṇo ariyāvākāsoti attho.

500. **Pārisajjā**ti parisapariyāpannā, upaṭṭhākāti attho. **Tuvanti** tvavaṃ. **Lomahaṃsa-**
narūpavāti passantānaṃ lomahaṃsajanarūpayutto. Mahānubhāvatāsamaṅgi-
tāya hetavaṃ vuttaṃ. **Ukkaccā**ti ukkantivā, chinditvāti attho.

503. **Acārisanti** acarivaṃ paṭipajjivaṃ. **Pesuññamusāvādenā**ti pesuññena ceva
musāvādena ca. **Nikativañcanāya cā**ti nikativā vañcanāya ca patirūpadassanena
paresavaṃ vikārena vañcanāya ca.

504. **Saccakā**leti saccavaṃ vattavaṃ yuttakāle. **Atthanti** diṭṭhadhammikādibhedavaṃ
hitavaṃ. **Dhammanti** kāraṇavaṃ ñāyavaṃ. **Nirākatvā**ti chaḍḍetvā pahāya. **Soti** yo pesu-
ññādiṃ

ācarati, so satto. Sesam sabbam heṭṭhā vuttanayameva.

Kūṭavinicchayikapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Dhātuvaṇṇapetavatthuvaṇṇanā

Antalikkhasmiṃ tiṭṭhantoti idaṃ dhātuvaṇṇapetavatthu. Bhagavati kusiṇā-rāyaṃ upavattane mallānaṃ sālavane yamakasālānamantare parinibbute dhātu-vibhāge ca kate rājā ajātasattu attanā laddhadhātubhāgaṃ gahetvā satta vassāni satta ca māse satta ca divase buddhaguṇe anussaranto uḷārapūjaṃ pavattesi. Tattha asaṅkheyyā appameyyā manussā cittāni pasādetvā (..0197) saggūpagā ahesuṃ, chaḷāsītimattāni pana purisasahassāni cirakālabhāvītena assaddhiyena micchādassanena ca vipallatthacittā pasādaniyepi ṭhāne attano cittāni padosetvā petesu uppajjimsu. Tasmimyeva rājagahe aññatarassa vibhavasampannassa kuṭumbikassa bhariyā dhītā suṇisā ca pasannacittā “dhātupūjaṃ karissāmā”ti gandhapupphādīni gahetvā dhātuṭṭhānaṃ gantuṃ āradhā. So kuṭumbiko “kiṃ aṭṭhikānaṃ pūjanenā”ti tā paribhāsetvā dhātupūjaṃ vivaṇṇesi. Tāpi tassa vacanaṃ anādiyitvā tattha gantvā dhātupūjaṃ katvā gehaṃ āgatā tādisena rogena abhibhūtā nacirasseva kālaṃ katvā devaloke nibbattimsu. So pana kodhena abhibhūto nacirasseva kālaṃ katvā tena pāpakammaena petesu nibbatti.

Athekadivasam āyasmā mahākassapo sattesu anukampāya tathārūpaṃ iddhā-bhisāṅkhāraṃ abhisāṅkhāsi, yathā manussā te pete tā ca devatāyo passanti. Tathā pana katvā cetiyaṅgaṇe ṭhito taṃ dhātuvaṇṇakaṃ petaṃ tīhi gāthāhi pucchi. Tassa so peto byākāsi-

- 507.** “Antalikkhasmiṃ tiṭṭhanto, duggandho pūti vāyasi;
mukhañca te kimayo pūtigandhaṃ, khādanti kiṃ kammamakāsi pubbe.
- 508.** “Tato satthaṃ gahetvāna, okkantanti punappunaṃ;
khārena paripphositvā, okkantanti punappunaṃ.
- 509.** “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi”ti.
- 510.** “Ahaṃ rājagahe ramme, ramaṇīye giribbaje;
issaro dhanadhaññassa, supahūtassa mārīsa.
- 511.** “Tassāyaṃ me bhariyā ca, dhītā ca suṇisā ca me;
tā mālaṃ uppalañcāpi, paccagghañca vilepanaṃ;
thūpaṃ harantiyo vāresiṃ, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā.
- 512.** “Chaḷāsītisahassāni (..0198), mayaṃ paccattavedanā;
thūpapūjaṃ vivaṇṇetvā, paccāma niraye bhusaṃ.
- 513.** “Ye ca kho thūpapūjāya, vattante arahato mahe;
ādīnavaṃ pakāsentī, vivecayetha ne tato.
- 514.** “Imā ca passa ayantiyo, māladhārī alaṅkatā;
mālāvīpākaṃ nubhontiyo, samiddhā ca tā yasassiniyo.

515. “Tañca disvāna accheraṃ, abbhutaṃ lomahaṃsanaṃ;
namo karonti sappaññā, vandanti taṃ mahāmunīṃ.

516. “Sohaṃ nūna ito gantvā, yoniṃ laddhāna mānusiṃ;
thūpapūjaṃ karissāmi, appamatto punappunan”ti.

507-8. Tattha **duggandhoti** aniṭṭhagandho, kuṇapagandhagandhīti attho.

Tenāha “**pūti vāyasi**”ti. **Tatoti** duggandhavāyanato kimīhi khāyitabbato ca upari.

Sattaṃ gahetvāna, okkantanti punappunanti kammasañcoditā sattā nisitadhāraṃ satthaṃ gahetvā punappunaṃ taṃ vaṇamukhaṃ avakantanti. **Khārena paripphosivā, okkantanti punappunanti** avakantitaṭṭhāne khārodakena āsiñcitvā punappunampi avakantanti.

510. **Issaro dhanadhaññassa, supahūtassāti** ativiya pahūtassa dhanassa dhaññassa ca issaro sāmī, aḍḍho mahaddhanoti attho.

511. **Tassāyaṃ me bhariyā ca, dhītā ca suṇisā cāti** tassa mayhaṃ ayaṃ purimatthabhāve bhariyā, ayaṃ dhītā, ayaṃ suṇisā. Tā devabhūtā ākāse ṭhitāti dassento vadati. **Paccagghanti** abhinavaṃ. **Thūpaṃ harantiyo vāresinti** thūpaṃ pūjetuṃ upanentiyo dhātuṃ vivaṇṇento paṭikkhipiṃ. **Taṃ pāpaṃ pakataṃ mayāti** taṃ dhātuvivaṇṇanapāpaṃ kataṃ samācaritaṃ mayāti vippaṭisārappatto vadati.

512. **Chalāsītisahassānīti** (..0199) chasahassādhikā asītisahassamattā. **Mayanti** te pete attanā saddhiṃ saṅgahetvā vadati. **Paccattavedanāti** visuṃ visuṃ anubhuyyamānadukkhavedanā. **Nirayeti** baladukkhātāya pettivisayaṃ nirayasa-disaṃ katvā āha.

513. **Ye ca kho thūpapūjāya, vattante arahato maheti** arahato sammāsambuddhassa thūpaṃ uddissa pūjāmahe pavattamāne ahaṃ viya ye thūpapūjāya ādīnavaṃ dosaṃ pakāsentī. Te puggale tato puññato vivecayetha vivecāpayetha, paribāhire janayethāti aññāpadesena attano mahājāniyataṃ vibhāveti.

514. **Āyantiyoti** ākāsenā āgacchantiyo. **Mālāvipākanti** thūpe katamālāpūjāya vipākaṃ phalaṃ. **Samiddhāti** dibbasampattiyā samiddhā. **Tā yasassiniyoti** tā parivāravantiyo.

515. **Tañca disvānāti** tassa atiparittassa pūjāpuññassa acchariyaṃ abbhutaṃ lomahaṃsanaṃ ati-uḷāraṃ vipākavisesaṃ disvā. **Namo karonti sappaññā, vandanti taṃ mahāmuninti**, bhante kassapa, imā itthiyo taṃ uttamapuññakkhettabhūtaṃ vandanti abhivādenti, namo karonti namakkārañca karontīti attho.

516. Atha so peto saṃviggamānaso saṃvegānurūpaṃ āyatiṃ attanā kātabbaṃ dassento “**sohaṃ nūnā**”ti gāthamāha. Taṃ uttānatthameva.

Evaṃ petena vutto mahākassapo taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi.

Dhātuvivaṇṇapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti khuddaka-aṭṭhakathāya petavatthusmiṃ

Dasavatthupaṭimaṇḍitassa

Tatiyassa cūlavaggassa atthasaṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Mahāvaggo

1. Ambasakkarapetavathuvaṇṇanā

Vesālī (..0200) **nāma nagaratthi vajjīnanti** idaṃ ambasakkarapetavattu. Tassa kā uppatti? Bhagavati jetavane viharante ambasakkarō nāma licchavirājā micchā-ditṭhiko natthikavādo vesāliyaṃ rajjaṃ kāresi. Tena ca samayena vesālinagare aññatarassa vāṇijassa āpaṇasamīpe cikkhallaṃ hoti, tattha bahū janā uppativā atikkamantā kilamanti, keci kaddamena limpanti. Taṃ disvā so vāṇijo “mā ime manussā kalalaṃ akkamiṃsū”ti apagataduggandhaṃ saṅkhavaṇṇapaṭibhāgaṃ gosisaṭṭhiṃ āharāpetvā nikkhipāpesi. Pakatiyā ca sīlavā ahosi akkodhano saṅha-vāco, paresaṅca yathābhūtaṃ guṇaṃ kitteti.

So ekasmiṃ divase attano sahāyassa nhāyantassa pamādena anolokentassa nivāsanavatthaṃ kilādhippāyena apanidhāya taṃ dukkhāpetvā adāsi. Bhāgineyyo panassa corikāya paragehato bhaṇḍaṃ āharitvā tasseva āpaṇe nikkhipi. Bhaṇḍasāmikā vīmaṃsantā bhaṇḍena saddhiṃ tassa bhāgineyyaṃ taṅca rañño dassetuṃ. Rājā “imassa sīsaṃ chindatha, bhāgineyyaṃ panassa sūle ārope-thā”ti āṇāpesi. Rājapurisā tathā akaṃsu. So kālaṃ katvā bhummadevesu uppajji. So gosīsenā setuno katattā setavaṇṇaṃ dibbaṃ manojavaṃ assājāniyaṃ paṭi-labhi, guṇavantānaṃ vaṇṇakathanena tassa gattato dibbagandho vāyati, sāṭa-kassa pana apanihitattā naggo ahosi. So attanā pubbe katakammaṃ olokeno tadanusārena attano bhāgineyyaṃ sūle āropitaṃ disvā karuṇāya codiyamāno manojavaṃ assaṃ abhiruhitvā aḍḍharattisamaye tassa sūlā ropitaṭṭhānaṃ gantvā avidūre ṭhito “jīva, bho, jīvitameva seyyo”ti divase divase vadati.

Tena ca samayena ambasakkarō rājā hatthikkhandhavaragato nagaraṃ pada-kkhiṇaṃ karonto aññatarasmiṃ gehe vātapānaṃ vivaritvā rājāvibhūtiṃ passantim (..0201) ekaṃ itthiṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā pacchāsane nisinnassa puri-sassa “imaṃ gharaṃ imaṅca itthiṃ upadhārehī”ti saññaṃ datvā anukkamena attano rājagehaṃ pavitṭho taṃ purisaṃ pesesi- “gaccha, bhaṇe, tassā itthiyā sasā-mikabhāvaṃ vā asāmikabhāvaṃ vā jānāhi”ti. So gantvā tassā sasāmikabhāvaṃ ṅatvā rañño ārocesi. Rājā tassā itthiyā pariggahaṇūpāyaṃ cintento tassā sāmikaṃ pakkosāpetvā “ehi, bhaṇe, maṃ upaṭṭhāhi”ti āha. So anicchantopi “rājā attano vacanaṃ akaronte mayi rājadaṇḍaṃ kareyyā”ti bhayena rājupaṭṭhānaṃ sampaṭi-cchitvā divase divase rājupaṭṭhānaṃ gacchati. Rājāpi tassa bhattavetaṇaṃ dāpetvā katipayadivasātikkamena pātova upaṭṭhānaṃ āgataṃ evamāha- “gaccha, bhaṇe, amumhi ṭhāne ekā pokkharāṇī atthi, tato aruṇavaṇṇamattikaṃ rattuppa-

lāni ca ānehi, sace ajjeva nāgaccheyyāsi, jīvitam te natthī”ti. Tasmīñca gate dvārapālam āha- “ajja anattaṅgate eva sūriye sabbadvārāni thaketabbānī”ti.

Sā ca pokkharāṇī vesāliyā tiyojanamatthake hoti, tathāpi so puriso maraṇabhayatajjito vātavegena pubbaṇheyeva taṃ pokkharāṇiṃ sampāpuṇi. “Sā ca pokkharāṇī amanussapariggahitā”ti pageva sutattā bhayena so “atthi nu kho ettha koci parissayo”ti samantato anupariyāyati. Taṃ disvā pokkharāṇipālako amanusso karuṇāyamānarūpo manussarūpena upasaṅkamtivā “kimatthaṃ, bho purisa, idhāgatosī”ti āha. So tassa taṃ pavattiṃ kathesi. So “yadi evaṃ yāvadatthaṃ gaṇhāhī”ti attano dibbarūpaṃ dassetvā antaradhāyi.

So tattha aruṇavaṇṇamattikaṃ rattuppālāni ca gahetvā anattaṅgateyeva sūriye nagaradvāraṃ sampāpuṇi. Taṃ disvā dvārapālo tassa viravantasseva dvāraṃ thakesi. So thakite dvāre pavesanaṃ alabhanto dvārasamīpe sūle āropitaṃ purisaṃ disvā “ete mayi anattaṅgate eva sūriye āgate viravante evaṃ dvāraṃ thakesuṃ. ‘Ahaṃ kāleyeva āgato, mama dāso natthī’ti tayāpi ñātaṃ hotū”ti (..0202) sakkhimakāsi. Taṃ sutvā so āha “ahaṃ sūle āvuto vajjho maraṇābhimukho, kathaṃ tava sakkhi homi. Eko panettha peto mahiddhiko mama samīpaṃ āgamissati, taṃ sakkhiṃ karohī”ti. “Kathaṃ pana so mayā daṭṭhabbo”ti? Idheva tvaṃ tiṭṭha, “sayameva dakkhissasī”ti. So tattha ṭhito majjhimayāme taṃ petam āgataṃ

disvā sakkhiṃ akāsi. Vibhātāya ca rattiyā raññā “mama āṇā tayā atikkantā, tasmā rājadaṇḍaṃ te karissāmi”ti vutte, deva, mayā tava āṇā nātikkantā, anattaṅgate eva sūriye ahaṃ idhāgatoti. Tattha ko te sakkhīti? So tassa sūlāvutassa purisassa santike āgacchantaṃ naggapetaṃ “sakkhī”ti niddisivā “kathametaṃ amhehi saddhātabban”ti raññā vutte “ajja rattiyaṃ tumhehi saddhātabbaṃ purisaṃ mayā saddhiṃ pesethā”ti āha. Taṃ sutvā rājā sayameva tena saddhiṃ tattha gantvā ṭhito petena ca tatthāgantvā “jīva, bho, jīvitameva seyyo”ti vutte taṃ **“seyyā nisajjā nayimassa atthī”** ti-ādinā pañcahi gāthāhi paṭipucchi. Idāni ādito pana **“vesāli nāma nagaratthi vajjīnan”** ti gāthā tasmaṃ sambandhadassanattaṃ saṅgītikārehi ṭhapitā-

517. “Vesālī nāma nagaratthi vajjīnaṃ, tattha ahu licchavi ambasakkaro;
disvāna petaṃ nagarassa bāhiraṃ, tattheva pucchittha taṃ kāraṇatthiko.

518. “Seyyā nisajjā nayimassa atthi, abhikkamo natthi paṭikkamo ca;
asitapītakhāyitavatthabhogā, paricāraṇā sāpi imassa natthi.

519. “Ye ñātakā diṭṭhasutā suhajjā, anukampakā yassa ahesuṃ pubbe;
daṭṭhumpi te dāni na taṃ labhanti, virājitato hi janena tena.

520. “Na (..0203) oggatattassa bhavanti mittā, jahanti mittā vikalaṃ viditvā;
atthañca disvā parivārayanti, bahū mittā uggatattassa honti.

521. “Nihīnatto sabbabhogehi kiccho, sammakkhito samparibhinnagatto;
ussāvabindūva palimpamānā, ajja suve jīvitassūparodho.

522. “Etādisaṃ uttamakicchappattaṃ,
uttāsitaṃ pucimandassa sūle;
atha tvaṃ kena vaṇṇena vadesi yakkha,
‘jīva bho jīvitameva seyyo’”ti.

517. Tattha **tatthā**ti tassaṃ vesāliyaṃ. **Nagarassa bāhiranti** nagarassa bahi bhavaṃ, vesālinagarassa bahi eva jātaṃ pavattaṃ sambandhaṃ. **Tatthevā**ti yattha taṃ passi, tattheva ṭhāne. **Tanti** taṃ petaṃ. **Kāraṇatthikoti** “jīva, bho, jīvitameva seyyo”ti vutta-atthassa kāraṇena atthiko hutvā.

518. **Seyyā nisajjā nayimassa atthī**ti piṭṭhipasāraṇalakkhaṇā seyyā, pallaṅkābhujanalakkhaṇā nisajjā ca imassa sūle āropitapuggalassa natthi. **Abhikkamo natthi paṭikkamo cāti** abhikkamādilakkhaṇaṃ appamattakampi gamanaṃ imassa natthi. **Paricārikā sāpī**ti yā asitapītakhāyitavatthaparibhogādilakkhaṇā indriyānaṃ paricāraṇā, sāpi imassa natthi. “Pariharaṇā sāpī”ti vā pāṭho, asitādiparibhogavasena indriyānaṃ pariharaṇā, sāpi imassa natthi vigatajīvitattāti attho. “Paricāraṇā sāpī”-ti keci paṭhanti.

519. **Diṭṭhasutā suhajjā, anukampakā yassa ahesuṃ pubbeti** sandiṭṭhasahāyā ceva adiṭṭhasahāyā ca yassa mittā anuddayāvanto ye (..0204) assa imassa pubbe ahesuṃ. **Daṭṭhumpī**ti passitumpi na labhanti, kuto saha vasitunti attho. **Virājitattoti** pariccattasabhāvo. **Janena tenāti** tena ñāti-ādijanena.

520. **Na oggatattassa bhavanti mittāti** apagataviññāṇassa matassa mittā nāma na honti tassa mittehi kātabbakiccassa atikkantattā. **Jahanti mittā vikalaṃ viditvāti** mato tāva tiṭṭhatu, jīvantampi bhogavikalaṃ purisaṃ viditvā “na ito kiñci gayhūpagan”ti mittā pajahanti. **Atthañca disvā parivārayantī**ti tassa pana

santakaṃ atthaṃ dhanaṃ disvā piyavādino mukhullokikā hutvā taṃ parivārenti. **Bahū mittā uggatattassa hontīti** vibhavasampattiyā uggatasabhāvassa samiddhassa bahū anekā mittā honti, ayaṃ lokiyasabhāvoti attho.

521. Nihīnatto sabbabhogehīti sabbehi upabhogaparibhogavatthūhi parihīnatto. **Kicchoti dukkhito. Sammakkhīti** ruhirehi sammakkhitasarīro. **Samparibhinnagattoti** sūlena abbhantare vidālitagatto. **Ussāvabindūva palimpamānoti** tiṇagge limpamāna-ussāvabindusadiso. **Ajja suveti** ajja vā suve vā imassa nāma purisassa jīvitassa uparodho nirodho, tato uddhaṃ nappavattatīti attho.

522. Uttāsītanti āvutaṃ āropitaṃ. **Pucimandassa sūleti** nimbarukkhassa daṇḍena katasūle. **Kena vaṇṇenāti** kena kāraṇena. **Jīva, bho, jīvitameva seyyoti,** bho purisa, jīva. Kasmā? Sūlaṃ āropitassāpi hi te idha jīvitameva ito cutassa jīvitato satabhāgena sahasabhāgena seyyo sundarataroti.

Evam tena raññā pucchito so peto attano adhippāyaṃ pakāsento-

523. “Sālohito esa ahosi mayhaṃ, ahaṃ sarāmi purimāya jātiyā; disvā ca me kāruññamahosi rāja, mā pāpadhammo nirayaṃ patāyaṃ.

524. “Ito (..0205) cuto licchavi esa poso, sathussadaṃ nirayaṃ ghorarūpaṃ; upapajjati dukkaṭakammakārī, mahābhitāpaṃ kaṭukaṃ bhayānakaṃ.

525. “Anekabhāgena guṇena seyyo, ayameva sūlo nirayena tena; ekantadukkhaṃ kaṭukaṃ bhayānakaṃ, ekantatibbaṃ nirayaṃ patāyaṃ.

526. “Idaṅca sutvā vacanaṃ mameso, dukkhūpanīto vijaheyya pāṇaṃ; tasmā ahaṃ santike na bhaṇāmi, mā mekato jīvitassūparodho”ti.-

Catasso gāthā abhāsi.

523. Tattha **sālohito** samānalohito yonisambandhena sambandho, ñātakoti attho. **Purimāya jātiyāti** purimattabhāve. **Mā pāpadhammo nirayaṃ patāyanti** ayaṃ pāpadhammo puriso nirayaṃ mā pati, mā nirayaṃ upapajjīti imaṃ disvā me kāruññaṃ ahoṣīti yojanā.

524. Sattussadanti pāpakārīhi sattehi ussannaṃ, atha vā pañcavidhabandhanaṃ, mukhe tattalohasecanaṃ, aṅgārapabbatāropanaṃ, lohakumbhipakkhepanaṃ, asipattavanappavesanaṃ, vettaraṇiyaṃ samotaraṇaṃ, mahāniraye pakkhepoti. Imehi sattahi pañcavidhabandhanādīhi dāruṇakāraṇehi ussannaṃ, uparūpari nicitanti attho. **Mahābhitāpanti** mahādukkhaṃ, mahā-aggisantāpaṃ vā. **Kaṭukanti** aniṭṭhaṃ. **Bhayānakanti** bhayajanakaṃ.

525. Anekabhāgena guṇenāti anekakoṭṭhāsena ānisaṃsena. **Ayameva sūlo nirayena tenāti** tato imassa uppattiṭṭhānabhūtato nirayato ayameva sūlo seyyoti. Nissakke hi (..0206) idaṃ karaṇavacanaṃ. **Ekanta tibbanti** ekanteneva tikhiṇadukkhaṃ, niyatamahādukkhanti attho.

526. Idaṅca sutvā vacanaṃ mamesoti “ito cuto”ti-ādinā vuttaṃ mama vacanaṃ sutvā eso puriso dukkhūpanīto mama vacanena nirayadukkhaṃ upanīto viya hutvā. **Vijaheyya pāṇanti** attano jīvitaṃ pariccajeyya. **Tasmāti** tena kāraṇena. **Mā mekatoti** “mayā ekato imassa purisassa jīvitassa uparodho mā hotū”ti imassa santike idaṃ vacanaṃ ahaṃ na bhaṇāmi, atha kho “jīva, bho, jīvitameva seyyo”ti idameva bhaṇāmīti adhippāyo.

Evaṃ petena attano adhippāye pakāsite puna rājā petassa pavattiṃ pucchituṃ okāsaṃ karonto imaṃ gāthamāha-

527. “Aññāto eso purisassa attho, aññampi icchāmase pucchituṃ tuvaṃ;
okāsakammaṃ sace no karosi, pucchāma taṃ no na ca kujjhitabban”ti.

528. “Addhā paṭiññā me tadā ahu, nācikkhaṇā appasannassa hoti;
akāmā saddheyyavacoti katvā, pucchassu maṃ kāmam yathā visayhan”ti.-

Imā rañño petassa ca vacanapaṭivacanagāthā.

527. Tattha **aññātoti** avagato. **Ichchāmaseti** icchāma. **Noti** amhākaṃ. **Na ca kujjhitabbanti** “ime manussā yaṃkiñci pucchanti”ti kodho na kātabbo.

528. **Addhāti** ekaṃsena. **Paṭiññā meti** ñāṇavasena mayhaṃ “pucchassū”ti paṭiññā, okāsadānanti attho. **Tadā ahūti** tasmim kāle (..0207) paṭhamadassane ahosi. **Nācikkhaṇā appasannassa hotīti** akathanā appasannassa hoti. Pasanno eva hi pasannassa kiñci katheti. Tvaṃ pana tadā mayi appasanno, ahañca tayi, tena paṭijānitvā kathetukāmo nāhosi. Idāni panāhaṃ tuyhaṃ **akāmā saddheyyavaco** akāmo eva saddhātabbavacano **iti katvā** iminā kāraṇena. **Pucchassu maṃ kāmam yathā visayhanti** tvaṃ yathā icchasi, tamatthaṃ maṃ pucchassu. Ahaṃ pana yathā visayhaṃ yathā mayhaṃ sahituṃ sakkā, tathā attano ñāṇabalānurūpaṃ kathessāmīti adhippāyo.

Evaṃ petena pucchanāya okāse kate rājā-

529. “Yaṃ kiñcahaṃ cakkhunā passisāmi,
sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyyaṃ;

disvāva taṃ nopi ce saddaheyyaṃ,
kareyyāsi me yakkha niyassakamma”ti.-

Gāthamāha. Tassattho- ahaṃ yaṃ kiñcideva cakkhunā passissāmi, taṃ sabbampi tatheva ahaṃ abhisaddaheyyaṃ, taṃ pana disvāva taṃ vacanaṃ nopi ce saddaheyyaṃ. Yakkha, mayhaṃ niyassakammaṃ niggahakammaṃ kareyyā-sīti. Atha vā **yaṃ kiñcahaṃ cakkhunā passissāmīti** ahaṃ yaṃ kiñcideva cakkhunā passissāmi acakkhugocarassa adassanato. **Sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyyanti** sabbampi te ahaṃ diṭṭhaṃ suttaṃ aññaṃ vā abhisaddaheyyaṃ. Tādiso hi mayhaṃ tayi abhippasādoti adhippāyo. Pacchimapadassa pana yathāvuttova attho.

Taṃ sutvā peto-

530. “Saccappaṭiññā tava mesā hotu, sutvāna dhammaṃ labha suppasādaṃ;
aññatthiko no ca paduṭṭhacitto, yaṃ te suttaṃ asutañcāpi dhammaṃ;
sabbampi akkhissaṃ yathā pajānaṃ”ti.- gāthamāha (..0208); ito paraṃ-

531. “Setena assena alaṅkatena, upayāsi sūlavutakassa santike;
yānaṃ idaṃ abbhutaṃ dassaneyyaṃ, kissetaṃ kammaṃ ayaṃ vipākoti.

532. “Vesāliyā nagarassa majjhe, cikkhallamagge naraṃ ahoṣi;
gosīsamekāhaṃ pasannacitto, setaṃ gahetvā narakasmim̃ nikkhipim̃.

533. “Etasmim̃ pādāni patiṭṭhapetvā, mayañca aññe ca atikkamimhā;
yānaṃ idaṃ abbhutaṃ dassaneyyaṃ, tasseva kammaṃ ayaṃ vipākoti.

534. “Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati, gandho ca te sabbadisā pavāyati;
yakkhiddhipattosi mahānubhāvo, naggo cāsi kissa ayaṃ vipākoti.

535. “Akkodhano niccapasannacitto, saṅhāhi vācāhi janaṃ upemi;
tasseva kammaṃ ayaṃ vipāko, dibbo me vaṇṇo satataṃ pabhāsati.

536. “Yasañca kittiñca dhamme ṭhitānaṃ, disvāna mantemi pasannacitto;
tasseva kammaṃ ayaṃ vipāko, dibbo me gandho satataṃ pavāyati.

537. “Sahāyānaṃ (..0209) titthasmim̃ nhāyantānaṃ, thale gahetvā nidahissa
dussaṃ;

khiḍḍatthiko no ca paduṭṭhacitto, tenamhi naggo kasirā ca vuttīti.

538. “Yo kiḷamāno pakaroti pāpaṃ, tassedisaṃ kammavipākamāhu;
akiḷamāno pana yo karoti, kim̃ tassa kammaṃ vipākamāhūti.

539. “Ye duṭṭhasaṅkappamaṇā manussā, kāyena vācāya ca saṃkiliṭṭhā;
kāyassa bhedaṃ abhisamparāyaṃ, asaṃsayaṃ te nirayaṃ upenti.

540. “Apare pana sugatimāsamaṇā, dāne ratā saṅgahitattabhāvā;
kāyassa bhedaṃ abhisamparāyaṃ, asaṃsayaṃ te sugatim̃ upenti”ti.-

Tesaṃ ubhinnaṃ vacanapaṭivacanagāthā honti.

530. Tattha **saccappaṭiññā tava mesā hotūti** “sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyya-
n”ti tava esā paṭiññā mayhaṃ saccaṃ hotu. **Sutvāna dhammaṃ labha suppasā-**
danti mayā vuccamānaṃ dhammaṃ sutvā sundaraṃ pasādaṃ labhassu. **Aññatthi-**
koti ājānanatthiko. **Yathā pajānanti** yathā aññopi pajānanto, “yathāpi ñātan”ti vā
mayā yathā ñātanti attho.

531. **Kissetaṃ kammaṃ ayaṃ vipākoti** kissetaṃ kissa nāma etaṃ, kissa
kammaṃ ayaṃ vipāko. **Etanti** vā nipātamattaṃ, kissa kammassāti yojanā.

“Kissa te” ti ca keci paṭhanti.

532-33. Cikkhallamaggeti (..0210) cikkhallavati pathamhi. **Narakanti** āvāṭaṃ. **Ekā-**
hanti ekaṃ ahaṃ. **Narakasmim** nikkhipinti yathā kaddamo na akkamīyati, evaṃ
tasmim cikkhallāvāṭe ṭhapesim. **Tassāti** tassa gosīsenā setukaraṇassa.

536-7. Dhamme ṭhitānanti dhammacārīnaṃ samacārīnaṃ. **Mantemīti** kathemi
kittayāmi. **Khiḍḍatthikoti** hasādhippāyo. **No ca paduṭṭhacittoti** dussasāmike na
dūsitacitto, na avaharaṇādhippāyo nāpi vināsādhippāyoti attho.

538. Akīlamānoti akhiḍḍādhippāyo, lobhādīhi dūsitacitto. **Kim tassa kamma**
vipākamāhūti tassa tathā katassa pāpakamma kīva kaṭukaṃ dukkhavipākaṃ
paṇḍitā āhu.

539-40. Duṭṭhasaṅkappamanāti kāmasaṅkappādivasena dūsitamanovitakkā,
etena manoduccaritamāha. **Kāyena vācāya ca saṃkiliṭṭhāti** paṇātipātādivasena
kāyavācāhi malinā. **Āsamānāti** āsīsamānā patthayamānā.

Evaṃ petena saṅkhepeneva kammaphalesu vibhajitvā dassitesu taṃ asadda-
hanto rājā-

541. “Taṃ kinti jāneyyamahaṃ avecca, kalyāṇapāpassa ayaṃ vipāko;
kiṃ vāhaṃ disvā abhisaddaheyyaṃ, ko vāpi maṃ saddahāpeyya etan” ti.-
Gāthamāha. Tattha **taṃ kinti jāneyyamahaṃ aveccāti** yoyaṃ tayā “ye duṭṭhasa-
ṅkappamanā manussā, kāyena vācāya ca saṃkiliṭṭhā” ti-ādinā. “Apare pana suga-
timāsamānā” ti-ādinā ca kalyāṇassa pāpassa ca kamma vipāko vibhajitvā vutto,
taṃ kinti kena kāraṇena ahaṃ avecca (..0211) aparapaccayabhāvena sadda-
heyyaṃ. **Kim vāhaṃ disvā abhisaddaheyyanti** kīdisaṃ vā panāhaṃ paccakkha-
bhūtaṃ nidassanaṃ disvā paṭisaddaheyyaṃ. **Ko vāpi maṃ saddahāpeyya etanti**
ko vā viññū puriso paṇḍito etamatthaṃ maṃ saddahāpeyya, taṃ kathehīti attho.

Taṃ sutvā peto kāraṇena tamatthaṃ tassa pakāsentō-

542. “Disvā ca sutvā abhisaddahassu, kalyāṇapāpassa ayaṃ vipāko;
kalyāṇapāpe ubhaye asante, siyā nu sattā sugatā duggatā vā.

543. “No cettha kammāni kareyyuṃ maccā, kalyāṇapāpāni manussaloke;
nāhesuṃ sattā sugatā duggatā vā, hīnā paṇitā ca manussaloke.

544. “Yasmā ca kammāni karonti maccā, kalyāṇapāpāni manussaloke;
tasmā hi sattā sugatā duggatā vā, hīnā paṇitā ca manussaloke.

545. “Dvayajja kammānaṃ vipākamāhu, sukhasa dukkhasa ca vedaniyaṃ;
tā devatāyo paricārayanti, paccenti bālā dvayataṃ apassino” ti.-

Gāthā abhāsi.

542. Tattha **disvā cāti** paccakkhato disvāpi. **Sutvāti** dhammaṃ sutvā tadanusā-
rena nayaṃ nento anuminanto. **Kalyāṇapāpassāti** kusalassa akusalassa ca
kamma ayaṃ sukho ayaṃ dukkho ca vipākotī abhisaddahassu. **Ubhaye asa-**
nteti kalyāṇe pāpe cāti duvidhe kamme avijjamāne. **Siyā nu sattā sugatā duggatā**
vāti “ime sattā (..0212) sugatiṃ gatā duggatiṃ gatā vā, sugatiyaṃ vā aḍḍhā dugga-
tiyaṃ daliddā vā” ti ayamattho kiṃ nu siyā kathaṃ sambhaveyyāti attho.

543-4. Idāni yathāvuttamatthaṃ “**no cettha kammāni**” ti ca “**yasmā ca kammā-**
ni” ti ca gāthādvayena byatirekato anvayato ca vibhāveti. Tattha **hīnā paṇitāti** kula-

rūpārogyaparivārādīhi hīnā uḷārā ca.

545. Dvayajja kammānaṃ vipākamāhūti dvayaṃ duvidhaṃ ajja idāni kammānaṃ sucaritaduccaritānaṃ vipākaṃ vadanti kathenti. Kiṃ tanti āha “**sukhassa dukkhassa ca vedanīyaṃ**” ti, iṭṭhassa ca aniṭṭhassa ca anubhavana-yoggaṃ. **Tā devatāyo paricārayantīti** ye ukkaṃsavasaena sukhavedanīyaṃ vipākaṃ paṭilabhanti, te devaloke tā devatā hutvā dibbasukhasamappitā indriyāni paricārenti. **Paccenti bālā dvayataṃ apassinoti** ye bālā kammañca kammaphalañcāti dvayaṃ apassantā asaddahantā, te pāpappasutā dukkhavedanīyaṃ vipākaṃ anubhavantā nirayādīsu kammunā paccenti dukkhaṃ pāpuṇanti.

Evaṃ kammaphalaṃ saddahanto pana tvaṃ kasmā evarūpaṃ dukkhaṃ pacca-nubhavasīti anuyogaṃ sandhāya-

546. “Na matthi kammāni sayamkatāni, datvāpi me natthi yo ādiseyya;
acchādanaṃ sayanamathannapānaṃ, tenamhi naggo kasirā ca vuttī” ti.-

Gāthamāha. Tattha **na matthi kammāni sayamkatānī**ti yasmā sayam attanā pubbe katāni puññakammāni mama natthi na vijjanti, yehi idāni acchādanādīni labheyyam. **Datvāpi me natthi yo ādiseyyā**ti yo samaṇabrāhmaṇānaṃ dānaṃ datvā “asu-kassa petassa hotū”ti me ādiseyya uddiseyya, so natthi. **Tenamhi naggo kasirā ca vuttī**ti tena duvidhenāpi kāraṇena idāni naggo niccoḷo amhi, kasirā dukkhā ca vutti jīvikā hotīti.

Taṃ (..0213) sutvā rājā tassa acchādanādilābhaṃ ākaṅkhanto-

547. “Siyā nu kho kāraṇaṃ kiñci yakkha, acchādanaṃ yena tuvaṃ labhetha; ācikkha me tvaṃ yadatthi hetu, saddhāyikaṃ hetuvaco suṇomā”ti.-

Gāthamāha. Tattha **yenāti** yena kāraṇena tvaṃ **acchādanaṃ labhetha** labheyyāsi, **kiñci taṃ kāraṇaṃ siyā nu kho** bhaveyya nu khoti attho. **Yadatthī**ti yadi atthi.

Athassa peto taṃ kāraṇaṃ ācikkhanto-

548. “Kappitako nāma idhatthi bhikkhu, jhāyī susīlo arahā vimutto; guttindriyo saṃvutapātīmokkho, sītibhūto uttamadiṭṭhipatto.

549. “Sakhilo vadaññū suvaco sumukho, svāgamo suppaṭimuttako ca; puññassa khettaṃ araṇavihārī, devamanussānañca dakkhiṇeyyo.

550. “Santo vidhūmo anīgho nirāso, mutto visallo amamo avaṅko; nirūpadhī sabbapapañcakhīṇo, tisso vijjā anuppatto jutimā.

551. “Appaññāto disvāpi na ca sujāno, munīti naṃ vajjisu voharanti; jānanti taṃ yakkhabhūtā anejaṃ, kalyāṇadhammaṃ vicarantaṃ loke.

552. “Tassa (..0214) tuvaṃ ekayugaṃ duve vā, mamuddisitvāna sace dadetha; paṭiggahītāni ca tāni assu, mamañca passetha sannaddhadussan”ti.-

Gāthā abhāsi.

548. Tattha **kappitato nāmāti** jaṭilasahassassa abbhantare āyasmato upālittherassa upajjhāyaṃ sandhāya vadati. **Idhāti** imissā vesāliyā samīpe. **Jhāyīti** agga-phalajhānena jhāyī. **Sītibhūto**ti sabbakilesadarathapariḷāhavūpasamena sītibhāvappatto. **Uttamadiṭṭhipatto**ti uttamaṃ aggaphalaṃ sammādiṭṭhiṃ patto.

549. **Sakhiloti** mudu. **Suvacoti** subbaco. **Svāgamoti** suṭṭhu āgatāgamo. **Suppaṭimuttakoti** suṭṭhu paṭimuttakavāco, muttabhāṇīti attho. **Araṇavihārīti** mettāvihārī.

550. **Santoti** upasantakilesa. **Vidhūmoti** vigatamicchāvitakkadhūmo. **Anīghoti** niddukkho. **Nirāsoti** nittaṇho. **Muttoti** sabbabhavēhi vimutto. **Visalloti** vītarāgādisallo. **Amamoti** mamaṃkāravirahito. **Avaṅkoti** kāyavaṅkādivaṅkavirahito. **Nirūpadhīti** kilesābhisāṅkhārādi-upadhippahāyī. **Sabbapapañcakhīṇoti** parikkhīṇataṇhā-dipapañco. **Jutimāti** anuttarāya ñāṇajutiyā jutimā. **Appaññātoti** paramappicchātāya paṭicchannaguṇatāya ca na pākaṇo.

551. **Disvāpi na ca sujānoti** gambhīrabhāvena disvāpi “evaṃsīlo, evaṃdhammo, evaṃpañño”ti na suviññeyyo. **Jānanti taṃ yakkhabhūtā anejanti** yakkhabhūtā ca anejaṃ nittaṇhaṃ “arahā”ti taṃ jānanti. **Kalyāṇadhammanti** sundarasīlādiguṇaṃ.

552. **Tassāti** tassa kappitakamahātherassa. **Ekayuganti** ekaṃ vatthayugaṃ. **Duve vāti** dve vā vatthayugāni. **Mamuddisitvānāti** mamaṃ uddisitvā. **Paṭiggahītāni ca tāni assūti** tāni vatthayugāni tena paṭiggahītāni ca assu (..0215) bhaveyyuṃ. **Sannaddhadussanti** dussena katasannāhaṃ, laddhavatthaṃ nivatthapārutadu-

ssanti attho.

Tato rājā-

553. “Kasmim padese samaṇaṃ vasaṇaṃ, gantvāna passemu mayaṃ idāni;
yo majja kaṅkhaṃ vicikicchitañca, diṭṭhivisūkāni vinodayeyyā”ti.-

Therassa vasaṇaṭṭhānaṃ pucchi. Tattha **kasmim padeseti** katarasmim padese. **Yo majjāti** yo ajja, ma-kāro padasandhikaro.

Tato peto-

554. “Eso nisinno kapinaccanāyaṃ, parivārīto devatāhi bahūhi;
dhammim kathaṃ bhāsati saccanāmo, sakasmimācerake appamatto”ti.-

Gāthamāha. Tattha **kapinaccanāyanti** kapīnaṃ vānarānaṃ naccanena “kapinaccanā”ti laddhavohāre padese. **Saccanāmoti** jhāyī susīlo arahā vimuttoti-ādīhi guṇanāmehi yāthāvanāmo aviparītanāmo.

Evaṃ petena vutte rājā tāvadeva therassa santikaṃ gantukāmo-

555. “Tathāhaṃ kassāmi gantvā idāni, acchādayissaṃ samaṇaṃ yugena;
paṭiggahītāni ca tāni assu, tuvañca passemu sannaddhadussan”ti.-

Gāthamāha. Tattha **kassāmīti** karissāmi.

Atha peto “devatānaṃ thero dhammaṃ deseti, tasmā nāyaṃ upasaṅkamanakālo”ti dassento-

556. “Mā (..0216) akkhaṇe pabbajitaṃ upāgami, sādhu vo licchavi nesa dhammo;

tato ca kāle upasaṅkavitvā, tattheva passāhi raho nisinnan”ti.-

Gāthamāha. Tattha **sādhūti** āyācane nipāto. **Vo licchavi nesa dhammoti**, licchavirāja, tumhākaṃ rājūnaṃ esa dhammo na hoti, yaṃ akāle upasaṅkamaṇaṃ. **Tatthevāti** tasmimyeva ṭhāne.

Evaṃ petena vutte rājā “sādhū”ti sampaṭicchitvā attano nivesanameva gantvā puna yuttapattakāle aṭṭha vatthuyugāni gāhāpetvā therāṃ upasaṅkavitvā ekamantaṃ nisinno paṭisanthāraṃ katvā “imāni, bhante, aṭṭha vatthayugāni paṭiggāṇhā”ti āha. Taṃ sutvā thero kathāsamuṭṭhāpanatthaṃ “mahārāja, pubbe tvaṃ adānasīlo samaṇabrāhmaṇānaṃ viheṭhanajātikova kathaṃ paṇītāni vatthāni dātukāmo jāto”ti āha. Taṃ sutvā rājā tassa kāraṇaṃ ācikkhanto petena samāgamaṃ, tena ca attanā ca kathitaṃ sabbaṃ therassa ārocetvā vatthāni datvā petassa uddisi. Tena peto dibbavatthadharo alaṅkatapaṭiyatto assāruḷho therassa ca rañño ca purato pātubhavi. Taṃ disvā rājā attamano pamudito pītisomanassajāto “paccakkhato vata mayā kammaphalaṃ diṭṭhaṃ, na dānāhaṃ pāpaṃ karissāmi, puññameva karissāmi”ti vatvā tena petena sakkhim akāsi. So ca peto “sace, tvaṃ licchavirāja, ito paṭṭhāya adhammaṃ pahāya dhammaṃ carasi, evāhaṃ tava sakkhim karissāmi, santikañca te āgamissāmi, sūlāvutañca purisaṃ sīghaṃ sūlato mocehi, evaṃ so jīvitaṃ labhitvā dhammaṃ caranto dukkhato muccissati, therāñca kālena kālaṃ upasaṅkavitvā dhammaṃ suṇanto puññāni karohi”ti vatvā gato.

Atha rājā therāṃ vanditvā nagaraṃ pavisitvā sīghaṃ sīghaṃ licchaviparisaṃ sannipātetvā te anujānāpetvā taṃ purisaṃ sūlato mocetvā “imaṃ arogaṃ karoṭhā”-

ti tikicchake āṇāpesi. Therañca upasaṅkamtivā pucchi- “siyā nu kho, bhante, nira-
yagāmikammaṃ katvā t̥hitassa nirayato mutti”ti. Siyā, mahārāja, sace uḷāraṃ
puññaṃ karoti, mucatīti (..0217) vatvā thero rājānaṃ saraṇesu ca sīlesu ca pati-
t̥thāpesi. So tattha patit̥thito therassa ovāde t̥hatvā sotāpanno ahosi, sūlāvuto
pana puriso arogo hutvā saṃvegajāto bhikkhūsu pabbajitvā nacirasseva ara-
hattaṃ pāpuṇi. Tamatthaṃ dassentā saṅgītikārā-

557. “Tathāti vatvā agamāsi tattha, parivārito dāsagaṇena licchavi;
so taṃ nagaraṃ upasaṅkamtivā, vāsūpagacchittha sake nivesane.

558. “Tato ca kāle gihikiccāni katvā,
nhatvā pivitvā ca khaṇaṃ labhitvā;
viceyya peḷāto ca yugāni aṭṭha,
gāhāpayī dāsagaṇena licchavi.

559. “So taṃ padesaṃ upasaṅkamtivā, taṃ addasa samaṇaṃ santacittaṃ;
paṭikkantaṃ gocarato nivattaṃ, sītibhūtaṃ rukkhamaṇe nisinnaṃ.

560. “Tamenamavoca upasaṅkamtivā, appābādhaṃ phāsuvihārañca pucchi;
vesāliyaṃ licchavihaṃ bhadante, jānanti maṃ licchavi ambasakkaro.

561. “Imāni me aṭṭha yugā subhāni, paṭiggaṇha bhante padadāmi tuyhaṃ;

teneva atthena idhāgatosmi, yathā ahaṃ attamano bhaveyyanti.

562. “Dūratova samaṇā brāhmaṇā ca, nivesanaṃ te parivajjayanti; pattāni bhijjanti ca te nivesane, saṅghāṭiyo cāpi vidālayanti.

563. “Athāpare (..0218) pādakuṭṭhārikāhi, avamaṃsirā samaṇā pātayanti; etādisaṃ pabbajitā vihesaṃ, tayā kataṃ samaṇā pāpuṇanti.

564. “Tiṇena telampi na tvaṃ adāsi, mūḷhassa maggampi na pāvadāsi; andhassa daṇḍaṃ sayamādiyāsi, etādiso kadariyo asaṃvuto tvaṃ; atha tvaṃ kena vaṇṇena kimeva disvā, amhehi saha saṃvibhāgaṃ karosīti.

565. “Paccemi bhante yaṃ tvaṃ vadesi, vihesayiṃ samaṇe brāhmaṇe ca; khiḍḍatthiko no ca paduṭṭhacitto, etampi me dukkaṭameva bhante.

566. Khiḍḍāya yakkho pasavitvā pāpaṃ, vedeti dukkhaṃ asamattabhogī; daharo yuvā nagganiyassa bhāgī, kiṃ su tato dukkhatarassa hoti.

567. “Taṃ disvā saṃvegamaḷatthaṃ bhante, tappaccayā vāpi dadāmi dānaṃ; paṭiggaṇha bhante vatthayugāni aṭṭha, yakkhassimā gacchantu dakkhiṇāyoti.

568. “Addhā hi dānaṃ bahudhā pasatthaṃ, dadato ca te akkhayadhammatthu;

paṭigaṇhāmi te vatthayugāni aṭṭha, yakkhassimā gacchantu dakkhiṇāyoti.

569. “Tato (..0219) hi so ācamayitvā licchavi, therassa datvāna yugāni aṭṭha; paṭiggahitāni ca tāni assu, yakkhañca passetha sannaddhadussaṃ.

570. “Tamaddasā candanasāralittaṃ, ājaññamārūḷhamuḷāravaṇṇaṃ; alaṅkataṃ sādhunivatthadussaṃ, parivāritaṃ yakkhamahiddhipattaṃ.

571. “So taṃ disvā attamano udaggo, pahaṭṭhacitto ca subhaggarūpo; kammañca disvāna mahāvipākaṃ, sandiṭṭhikaṃ cakkhunā sacchikatvā.

572. “Tamenamavoca upasaṅkamtivā, dassāmi dānaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ; na cāpi me kiñci adeyyamatthi, tuvañca me yakkha bahūpakāroti.

573. “Tuvañca me licchavi ekadesaṃ, adāsi dānāni amoghametaṃ; svāhaṃ karissāmi tayāva sakkhiṃ, amānuso mānusakena saddhinti.

574. “Gatī ca bandhū ca parāyaṇaṅca, mitto mamāsi atha devatā me; yācāmi taṃ pañjaliko bhavitvā, icchāmi taṃ yakkha punaṃpi daṭṭhunti.

575. “Sace tvaṃ assaddho bhavissasi, kadariyarūpo vippaṭipannacitto; tvaṃ neva maṃ lacchasi dassanāya, disvā ca taṃ nopi ca ālapissaṃ.

576. “Sace (..0220) pana tvaṃ bhavissasi dhammagāravo, dāne rato saṅgahitattabhāvo;

opānabhūto samaṇabrāhmaṇānaṃ, evaṃ mamaṃ lacchasi dassanāya.

577. “Disvā ca taṃ ālapissaṃ bhadante, imañca sūlato lahuṃ pamuñca; yatonidānaṃ akarimha sakkhiṃ, maññāmi sūlāvutakassa kāraṇā.

578. “Te aññamaññaṃ akarimha sakkhiṃ, ayañca sūlato lahuṃ pamutto; sakkacca dhammāni samācaranto, mucceyya so nirayā ca tamhā; kammaṃ siyā aññatra vedanīyaṃ.

579. “Kappitakañca upasaṅkamtivā, teneva saha saṃvibhajitvā kāle; sayaṃ mukhenūpanisajja puccha, so te akkhissati etamatthaṃ.

580. “Tameva bhikkhuṃ upasaṅkamtivā, pucchassu aññatthiko no ca paduṭṭha-citto;
so te suttaṃ asutañcāpi dhammaṃ, sabbampi akkhissati yathā pajānanti.
581. “So tattha rahassaṃ samullapitvā, sakkhiṃ karitvāna amānuseṇa;
pakkāmi so licchaviṇaṃ sakāsaṃ, atha bravi paraṃ sannisinnaṃ.
582. “Suṇantu (..0221) bhonto mama ekavākyāṃ, varaṃ varissaṃ labhissāmi
atthaṃ;
sūlāvuto puriso luddakammo, paṇihitadaṇḍo anusattarūpo.
583. “Ettāvatā vīsattirattimattā, yato āvuto neva jīvati na mato;
tāhaṃ mocayissāmi dāni, yathāmatimāṃ anujānātu saṅgho’ti.
584. “Etañca aññañca lahuṃ pamuñca, ko taṃ vadetha tathā karontaṃ;
yathā pajānāsi tathā karohi, yathāmatimāṃ anujānāti saṅgho’ti.
585. “So taṃ padesaṃ upasaṅkamtivā, sūlāvutaṃ mocayi khippameva;
mā bhāyi sammāti ca taṃ avoca, tikicchakānañca upaṭṭhapesi.
586. “Kappitakañca upasaṅkamtivā, teneva saha saṃvibhajitvā kāle;
sayāṃ mukhenūpanisajja licchavi, tatheva pucchittha naṃ kāraṇatthiko.
587. “Sūlāvuto puriso luddakammo, paṇitadaṇḍo anusattarūpo;
ettāvatā vīsattirattimattā, yato āvuto neva jīvati na mato.
588. “So mocito gantvā mayā idāni, etassa yakkhassa vaco hi bhante;
siyā nu kho kāraṇaṃ kiñcideva, yena so nirayaṃ no vajeyya.
589. “Ācikkha (..0222) bhante yadi atthi hetu, saddhāyikaṃ hetuvaco suṇoma;
na tesāṃ kammānaṃ vināsamatthi, avedayitvā idha byantibhāvoti.
590. “Sace sa dhammāni samācareyya, sakkacca rattindivamappamatto;
mucceyya so nirayā ca tamhā, kammaṃ siyā aññatra vedanīyanti.
591. “Aññāto eso purisassa attho, mamampi dāni anukampa bhante;
anusāsa maṃ ovada bhūripañña, yathā ahaṃ no nirayaṃ vajeyyanti.
592. “Ajjeva buddhaṃ saraṇaṃ upehi, dhammañca saṅghañca pasannacitto;
tatheva sikkhāya padāni pañca, akhaṇḍaphullāni samādiyassu.
593. “Pāṇātipātā viramassu khippaṃ, loke adinnaṃ parivajjayassu;
amajjapo mā ca musā abhāṇi, sakena dārena ca hoti tuṭṭho;
imañca ariyaṃ aṭṭhaṅgavarenupetaṃ, samādiyāhi kusalaṃ

sukhudrayaṃ.

594. “Cīvaram piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsanam;
annaṃ pānaṃ khādaniyaṃ, vatthasenāsanāni ca;
dadāhi ujubhūtesu, vipprasanna cetasā.

595. “Bhikkhūpi sīlasampanne, vītarāge bahussute;
tappehi annapānena, sadā puññaṃ pavaḍḍhati.

596. “Evañca (..0223) dhammāni samācaranto, sakkacca rattindivamappamatto.
muñca tuvaṃ nirayā ca tamhā, kammaṃ siyā aññatra vedaniyanti.

597. “Ajjeva buddhaṃ saraṇaṃ upemi, dhammañca saṅghañca pasannacitto;
tatheva sikkhāya padāni pañca, akhaṇḍaphullāni samādiyāmi.

598. “Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ, loke adinnaṃ parivajjayāmi;
amajjapo no ca musā bhaṇāmi, sakena dārena ca homi tuṭṭho;
imañca ariyaṃ aṭṭhaṅgavarenupetaṃ, samādiyāmi kusalaṃ sukhudrayaṃ.

599. “Cīvaram piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsanam;
annaṃ pānaṃ khādaniyaṃ, vatthasenāsanāni ca.

600. “Bhikkhū ca sīlasampanne, vītarāge bahussute;
dadāmi na vikampāmi, buddhānaṃ sāsane ratoti.

601. “Etādiso licchavi ambasakkaro, vesāliyaṃ aññataro upāsako;
saddho mudū kārakaro ca bhikkhu, saṅghañca sakkacca tadā upaṭṭhahi.

602. “Sūlāvuto ca arogo hutvā, serī sukhī pabbajjaṃ upāgami;
bhikkhuñca āgamma kappitakuttamaṃ, ubhopi sāmaññaphalāni ajjhagum.

603. “Etādisā (..0224) sappurisāna sevanā, mahapphalā hoti sataṃ vijānataṃ;
sūlāvuto aggaphalaṃ aphassayi, phalaṃ kaniṭṭhaṃ pana ambasakkaro” ti.-

Gāthāyo avocaṃ.

557-560. Tattha **vāsūpagacchitthāti** vāsaṃ upagacchi. **Gihikiccānīti** gehaṃ āva-
santena kātabbakuṭumbakiccāni. **Viceyyāti** sundaravatthagahaṇatthaṃ vicinitvā.
Paṭikkantanti piṇḍapātato paṭikkantaṃ. Tenāha “**gocarato nivattan**” ti. **Avocāti**
“vesāliyaṃ licchavihaṃ, bhadante” ti-ādikaṃ avoca.

562-3. **Vidālayantīti** viphālayanti. **Pādakuṭhārikāhīti** pādasaṅkhātāhi kuṭhārihi.
Pātayantīti paripātayanti.

564. **Tiṇenāti** tiṇaggenāpi. **Mūlhasa maggampi na pāvadāsīti** maggamūlhasa
maggampi tvaṃ na kathayasi “evāyaṃ purisā ito cito ca paribbhamatū” ti. Keḷisīlo
hi ayaṃ rājā. **Sayamādiyāsīti** andhassa hatthato yaṭṭhiṃ sayameva acchinditvā
gaṇhasi. **Samvibhāgaṃ karosīti** attanā paribhuñjitabbavatthuto ekaccāni datvā
samvibhajasi.

565. **Paccemi, bhante, yaṃ tvaṃ vadesīti** “bhante, tvaṃ pattāni bhijjanti” ti-ādinā
yaṃ vadesi, taṃ paṭijānāmi, sabbamevetam mayā kataṃ kārapitañcāti dasseti. **Eta-**
mpīti etaṃ khiḍḍādhippāyena katampi.

566-7. **Khiḍḍāti** khiḍḍāya. **Pasavitvāti** upacinitvā. **Vedetīti** anubhavati. **Asamatta-**
bhogīti aparipuṇṇabhogo. Tameva aparipuṇṇabhogataṃ dassetuṃ “**daharo yuvā**”-
ti-ādi vuttaṃ. **Nagganiyassāti** naggabhāvassa. **Kiṃ su tato dukkatarassa hotīti**
kiṃ su nāma tato naggabhāvato dukkataram assa petassa hoti. **Yakkhassimā**

gacchantu dakkhiṇāyoti imā mayā diyyamānavatthadakkhiṇāyo petassa upaka-
ppantu.

568-72. Bahudhā (..0225) **pasatthanti** bahūhi pakārehi buddhādīhi vaṇṇitaṃ. **Akkhayadhammatthūti** aparikkhayadhammaṃ hotu. **Ācamayitvāti** hatthapāda-
dhovanapubbakaṃ mukhaṃ vikkhāletvā. **Candanasāralittanti** sārabhūtacandana-
littaṃ. **Uḷāravaṇṇanti** seṭṭharūpaṃ. **Parivāritanti** anukulavuttinā parijanena parivā-
ritaṃ. **Yakkhamahiddhipattanti** mahatiṃ yakkhiddhiṃ, deviddhiṃ patvā ṭhitaṃ. **Tamenamavocāti** tamenam avoca.

573. Ekadesaṃ adāsīti catūsu paccayesu ekadesabhūtaṃ vatthadānaṃ
sandhāya vadati. **Sakkhinti** sakkhibhāvaṃ.

574. Mamāsīti me āsi. **Devatā meti** mayhaṃ devatā āsīti yojanā.

575-7. Vippaṭipannacittoti micchādīṭṭhiṃ paṭipannamānaso, dhammiyaṃ paṭi-
padaṃ pahāya adhammiyaṃ paṭipadaṃ paṭipannoti attho. **Yatonidānanti** yanni-
mittaṃ yassa santikaṃ āgamanahetu.

579. Saṃvibhajitvāti dānasaṃvibhāgaṃ katvā. **Sayaṃ mukhenūpanisajja**
pucchāti aññe purise apesetvā upinisīditvā sammukheneva puccha.

581-3. Sannisinnanti sannipatitavasena nisinnaṃ. **Labhissāmi atthanti** mayā
icchitampi atthaṃ labhissāmi. **Paṇihitadaṇḍoti** ṭhapitasarīradaṇḍo. **Anusattarūpoti**
rājini anusattasabhāvo. **Vīsativattimattāti** vīsativattā rattiyo ativattāti attho.
Tāhanti taṃ ahaṃ. **Yathāmatinti** mayhaṃ yathārucci.

584. Etañca aññañcāti etaṃ sūle āvutaṃ purisaṃ aññañca yassa rājāṇā paṇi-
hitā, tañca. **Lahuṃ pamuñcāti** sīghaṃ mocehi. **Ko taṃ vadetha tathā karontanti**
tathā dhammiyakammaṃ karontaṃ taṃ imasmiṃ vajjiraṭṭhe ko nāma “na pamoce-
hi”ti vadeyya, evaṃ vattuṃ kocipi na labhatīti attho.

585. Tikicchakānañcāti (..0226) tikicchake ca.

588. Yakkhassa vacoti petassa vacanaṃ, tassa, bhante, petassa vacanena eva-
makāsinti dasseti.

590. Dhammānīti pubbe kataṃ pāpakammaṃ abhibhavituṃ samatthe puñña-
dhamme. **Kammaṃ siyā aññatra vedaniyanti** yaṃ tasmīṃ pāpakamme upapajjave-
daniyaṃ, taṃ ahosikammaṃ nāma hoti. Yaṃ pana aparapariyāyavedaniyaṃ, taṃ
aññatra aparapariyāye vedayitabbaphalaṃ hoti sati saṃsārappavattiyanti attho.

593. Imañcāti attanā vuccamānaṃ tāya āsannaṃ paccakkhaṃ vāti katvā vuttaṃ.
Ariyaṃ aṭṭhaṅgavarenupetanti parisuddhaṭṭhena ariyaṃ, pāṇātipātāveramaṇi-ā-
dīhi aṭṭhahi aṅgehi upetaṃ yuttaṃ uttamaṃ uposathasīlaṃ. **Kusalanti** anavajjaṃ.
Sukhudrayanti sukhavipākaṃ.

595. Sadā puññaṃ pavaḍḍhatīti sakideva puññaṃ katvā “alamettāvatā”ti aparī-
tuṭṭho hutvā aparāparaṃ sucariṃ pūrentassa sabbakālaṃ puññaṃ abhiva-
ḍḍhati, aparāparaṃ vā sucariṃ pūrentassa puññasāṅkhātaṃ puññaphalaṃ upa-
rūpari vaḍḍhati paripūretīti attho.

597. Evaṃ therena vutte rājā apāyadukkhato utrastacitto ratanattaye puñña-
dhamme ca abhivaḍḍhamānapasādo tato paṭṭhāya saraṇāni sīlāni ca samādi-
yanto “**ajjeva buddhaṃ saraṇaṃ upemī**”ti-ādimāha.

601. Tattha **etādisoti** ediso yathāvuttarūpo. **Vesāliyaṃ aññataro upāsakoti** vesāliyaṃ anekasahassesu upāsakesu aññataro upāsako hutvā. **Saddhoti-**ādi kalyāṇamittasannissayena tassa purimabhāvato aññādisataṃ dassetuṃ vuttaṃ. Pubbe hi so assaddho kakkhaḷo bhikkhūnaṃ akkosakārako saṅghassa ca anupaṭṭhāko ahoṣi. Idāni pana saddho muduko hutvā bhikkhusaṅghaṅca sakkaccaṃ tadā upaṭṭhahīti. Tatta **kāra**karoti upakārakārī.

602. Ubhopīti (..0227) dvepi sūlāvuto rājā ca. **Sāmaññaphalāni ajjhagunti** yathārahaṃ sāmaññaphalāni adhigacchiṃsu. Tayidaṃ yathārahaṃ dassetuṃ “**sūlāvuto aggaphalaṃ aphasaya, phalaṃ kaniṭṭhaṃ pana ambasakkaro**” ti vuttaṃ. Tattha **phalaṃ kaniṭṭhanti** sotāpattiphalaṃ sandhāyāha. Yaṃ panettha atthato avibhattaṃ, taṃ suviññeyyameva.

Evaṃ raññā petena attanā ca vuttamatthaṃ āyasmā kappitako satthāraṃ vandituṃ sāvattiṃ gato bhagavato ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparīsāya dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Ambasakkarapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Serisakapetavattuvaṇṇanā

604-57. Suṇoṭha yakkhassa vāṇijānañcāti idaṃ serisakapetavattu. Taṃ yasmā serisakavimānavatthunā nibbisesaṃ, tasmā tattha aṭṭhuppattiyaṃ gāthāsu ca yaṃ vattabbaṃ, taṃ paramatthadīpaniyaṃ vimānavattuvaṇṇanāyaṃ (vi. va. aṭṭha. 1227 serisakavimānavatthunā) vuttameva, tasmā tattha vuttanayena veditabbanti.

Serisakapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Nandakapetavattuvaṇṇanā

Rājā piṅgalako nāmāti idaṃ nandakapetavattu. Tassa kā uppatti? Satthu pari-nibbānato vassasatadvayassa accayena suraṭṭhavisaye piṅgalo nāma rājā ahoṣi. Tassa senāpati nandako nāma micchādiṭṭhī viparītadassano “natthi dinnan” ti-ā-dinā micchāgāhaṃ paggayha vicari. Tassa dhītā uttarā nāma upāsikā patirūpe kule dinnā ahoṣi. Nandako pana kālaṃ katvā viñjhāṭaviyaṃ mahati nigrodharukkhe vemānikapeto hutvā nibbatti. Tasmīṃ kālakate uttarā sucisītalagandhoda-kapūritaṃ pāṇiyaghaṭaṃ kummāsābhisaṅkhatehi (..0228) vaṇṇagandharasasampannehi pūvehi

paripuṇṇasarāvakañca aññatarassa khīṇāsavattherassa datvā “ayaṃ dakkhiṇā mayhaṃ pitu upakappatū”ti uddisi, tassa tena dānena dibbapāṇiyaṃ aparimitā ca pūvā pātubhaviṃsu. Taṃ disvā so evaṃ cintesi- “pāpakaṃ vata mayā kataṃ, yaṃ mahājano ‘natthi dinnan’ti-ādinā micchāgāhaṃ gāhito. Idāni pana piṅgalo rājā dhammāsokassa rañño ovādaṃ dātuṃ gato, so taṃ tassa datvā āgamissati, handāhaṃ natthikadiṭṭhiṃ vinodessāmi”ti. Na cireneva ca piṅgalo rājā dhammāso- kassa rañño ovādaṃ datvā paṭinivattanto maggaṃ paṭipajji.

Atha so peto attano vasanaṭṭhānābhimukhaṃ taṃ maggaṃ nimmini. Rājā ṭhita- majjhanhike samaye tena maggena gacchati. Tassa gachantassa purato maggo dissati, piṭṭhito panassa antaradhāyati. Sabbapacchato gacchanto puriso maggaṃ antarahitaṃ disvā bhīto vissaraṃ viravanto dhāvitvā rañño ārocesi, taṃ sutvā rājā bhīto saṃviggamānaso hatthikkhandhe ṭhatvā catasso disā olokento petassa vasananigrodharukkhaṃ disvā tadabhimukho agamāsi saddhiṃ caturaṅginiyā senāya. Athānukkamena raññe taṃ ṭhānaṃ patte peto sabbābharaṇavibhūsito rājānaṃ upasaṅkamitvā paṭisanthāraṃ katvā pūve ca pāṇiyañca dāpesi. Rājā saparijano nhatvā pūve khāditvā pāṇiyaṃ pivitvā paṭippassaddhamaggakilamatho “**devatā nusi gandhabbo**”ti-ādinā petaṃ pucchi. Peto ādito paṭṭhāya attano pavattiṃ ācikkhitvā rājānaṃ micchādassanato vimocetvā saraṇesu silesu ca pati- ṭṭhāpesi. Tamatthaṃ dassetuṃ saṅgītikārā-

658. “Rājā piṅgalako nāma, suraṭṭhānaṃ adhipati ahu;

moriyānaṃ upaṭṭhānaṃ gantvā, suraṭṭhaṃ punarāgamā.

659. “Uṇhe majjhanhike kāle, rājā paṅkaṃ upāgami;

addasa maggaṃ ramaṇiyaṃ, petānaṃ taṃ vaṇṇupathaṃ.

660. Sārathiṃ (.0229) āmantayī rājā-

“Ayaṃ maggo ramaṇiyo, khemo sovattiko sivo;

iminā sārathi yāma, suraṭṭhānaṃ santike ito’.

661. “Tena pāyāsi soraṭṭho, senāya caturaṅginiyā;

ubbigarūpo puriso, soraṭṭhaṃ etadabravi.

662. “Kummaggaṃ paṭipannamhā, bhiṃsanaṃ lomahaṃsanaṃ;

purato dissati maggo, pacchato ca na dissati.

663. “Kummaggaṃ paṭipannamhā, yamapurisāna santike;

amānuso vāyati gandho, ghoso suyyati dāruṇo’.

664. “Saṃviggo rājā soraṭṭho, sārathiṃ etadabravi;

‘kummaggaṃ paṭipannamhā, bhiṃsanaṃ lomahaṃsanaṃ;

purato dissati maggo, pacchato ca na dissati.

665. “Kummaggaṃ paṭipannamhā, yamapurisāna santike;

amānuso vāyati gandho, ghoso suyyati dāruṇo’.

666. “Hatthikkhandhaṃ samāruyha, olokento catuddisā;

addasa nigrodhaṃ ramaṇiyaṃ, pādapaṃ chāyāsammaṃ;

nīlabbhavaṇṇasadisaṃ, meghavaṇṇasirīnibhaṃ.

667. “Sārathiṃ āmantayī rājā, ‘kiṃ eso dissati brahā;

nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho’.

668. “Nigrodho so mahārāja, pādapo chāyāsampanno;
nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho.
669. “Tena pāyāsi soraṭṭho, yena so dissate brahā;
nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho.
670. “Hatthikkhandhato (..0230) oruyha, rājā rukkhaṃ upāgami;
nisīdi rukkhamūlasmim, sāmacco saparijjano;
pūraṃ pānīyasarakaṃ, pūve vitte ca addasa.
671. “Puriso ca devavaṇṇī, sabbābharaṇabhūsito;
upasaṅkamtivā rājānaṃ, soraṭṭhaṃ etadabravi.
672. “Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ;
pivatu devo pānīyaṃ, pūve khāda arindama’.
673. “Pivitvā rājā pānīyaṃ, sāmacco saparijjano;
pūve khāditvā pitvā ca, soraṭṭho etadabravi.
674. “Devatā nusi gandhabbo, adu sakko purindado;
ajānantā taṃ pucchāma, kathaṃ jānemu taṃ mayanti.
675. “Nāmhi devo na gandhabbo, nāpi sakko purindado;
peto ahaṃ mahārāja, suraṭṭhā idha māgatoti.
676. “Kiṃsīlo kiṃsamācāro, suraṭṭhasmim pure tuvam;
kena te brahmacariyena, ānubhāvo ayaṃ tavāti.
677. “Taṃ suṇohi mahārāja, arindama raṭṭhavaḍḍhana;
amaccā pārisajjā ca, brāhmaṇo ca purohito.
678. “Suraṭṭhasmim ahaṃ deva, puriso pāpacetaso;
micchādiṭṭhi ca dussīlo, kadariyo paribhāsako.
679. “Dadantānaṃ karontānaṃ, vārayissaṃ bahujjanaṃ;
aññesaṃ dadamānānaṃ, antarāyakaro ahaṃ.
680. “Vipāko natthi dānassa, saṃyamassa kuto phalaṃ;
natthi ācariyo nāma, adantaṃ ko damessati.
681. “Samatulyāni (..0231) bhūtāni, kuto jeṭṭhāpacāyiko;
natthi balaṃ vīriyaṃ vā, kuto uṭṭhānaporisaṃ.
682. “Natthi dānaphalaṃ nāma, na visodheti verinaṃ;
laddheyyaṃ labhate macco, niyatipariṇāmajaṃ.
683. “Natthi mātā pitā bhātā, loko natthi ito paraṃ;
natthi dinnaṃ natthi hutaṃ, sunihitaṃ na vijjati.
684. “Yopi haneyya purisaṃ, parassa chindate siram;
na koci kañci hanati, sattannaṃ vivaramantare.
685. “Acchejjābhejjo hi jīvo, aṭṭhaṃso guḷaparimaṇḍalo;
yojanānaṃ sataṃ pañca, ko jīvaṃ chettumarahati.
686. “Yathā suttaguḷe khitte, nibbeṭhentaṃ palāyati;
evameva ca so jīvo, nibbeṭhento palāyati.
687. “Yathā gāmato nikkhamma, aññaṃ gāmaṃ pavisati;
evameva ca so jīvo, aññaṃ bondim pavisati.
688. “Yathā gehato nikkhamma, aññaṃ gehaṃ pavisati;

evameva ca so jīvo, aññaṃ bondiṃ pavisati.

689. “Cullāsīti mahākappino, satahassāni hi;
ye bālā ye ca paṇḍitā, saṃsāraṃ khepayitvāna;
dukkhassantaṃ karissare.

690. “Mitāni sukhadukkhāni, doṇehi piṭakehi ca;
jīno sabbaṃ pajānāti, sammūḷhā itarā pajā.

691. “Evaṃdiṭṭhi pure āsiṃ, sammūḷho mohapāruto;
micchādiṭṭhi ca dussīlo, kadariyo paribhāsako.

692. “Oraṃ (..0232) me chahi māsehi, kālakiriyā bhavissati;
ekantakaṭukaṃ ghoraṃ, nirayaṃ papatissahaṃ.

693. “Catukkaṇṇaṃ catudvāraṃ, vibhattaṃ bhāgaso mitaṃ;
ayopākārapariyantaṃ, ayasā paṭikujjitaṃ.

694. “Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā;
samantā yojanasataṃ, pharivā tiṭṭhati sabbadā.

695. “Vassāni satahassāni, ghoso suyati tāvade;
lakkho eso mahārāja, satabhāgavassakoṭiyo.

696. “Koṭisatasahassāni, niraye paccare janā;
micchādiṭṭhī ca dussīlā, ye ca ariyūpavādino.

697. “Tatthāhaṃ dīghamaddhānaṃ, dukkhaṃ vedissa vedanaṃ;
phalaṃ pāpassa kammaṃ, tasmā socāmaṃ bhusaṃ.

698. “Taṃ suṇohi mahārāja, arindama raṭṭhavaḍḍhana;

dhītā mayhaṃ mahārāja, uttarā bhaddamatthu te.

699. “Karoti bhaddakaṃ kammaṃ, sīlesuposathe ratā;
saññatā saṃvibhāgī ca, vadaññū vītamaccharā.

700. “Akhaṇḍakārī sikkhāya, suṇhā parakulesu ca;
upāsikā sakyamunino, sambuddhassa sirīmato.

701. “Bhikkhu ca sīlasampanno, gāmaṃ piṇḍāya pāvīsi;
okkhittacakkhu satimā, guttadvāro susaṃvuto.

702. “Sapadānaṃ caramāno, agamā taṃ nivesanaṃ;
tamaddasa mahārāja, uttarā bhaddamatthu te.

703. “Pūraṃ pānīyasarakaṃ, pūve vitte ca sā adā;
pitā me kālakato bhante, tassetamaṃ upakappatu.

704. “Samanantarānuddiṭṭhe (..0233), vipāko udapajjatha;
bhuñjāmi kāmakāmihaṃ, rājā vessavaṇo yathā.

705. “Taṃ suṇohi mahārāja, arindama raṭṭhavaḍḍhana;
sadevakassa lokassa, buddho aggo pavuccati;
taṃ buddhaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro arindama.

706. “Aṭṭhaṅgikena maggena, phusanti amataṃ padaṃ;
taṃ dhammaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro arindama.

707. “Cattāro ca paṭipannā, cattāro ca phale ṭhitā;
esa saṅgho ujubhūto, paññāsīlasamāhito;
taṃ saṅghaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro arindama.

708. “Pāṇātipātā viramassu khippaṃ, loke adinnaṃ parivajjayassu;
amajjapo mā ca musā abhāṇi, sakena dārena ca hohi tuṭṭhoti.

709. “Atthakāmosi me yakkha, hitakāmosi devate;
karomi tuyhaṃ vacanaṃ, tvaṃsi ācariyo mama.

710. “Upemi saraṇaṃ buddhaṃ, dhammañcāpi anuttaraṃ;
saṅghaṅca naradevassa, gacchāmi saraṇaṃ ahaṃ.

711. “Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ, loke adinnaṃ parivajjayāmi;
amajjapo no ca musā bhaṇāmi, sakena dārena ca homi tuṭṭho.

712. “Ophuṇāmi mahāvāte, nadiyā sīghagāmiyā;
vamāmi pāpikaṃ diṭṭhiṃ, buddhānaṃ sāsane rato.

713. “Idaṃ (..0234) vatvāna soraṭṭho, viramitvā pāpadassanā;
namo bhagavato katvā, pāmokkho rathamāruhi”ti.- gāthāyo avocaṃ;

658-9. Tattha **rājā piṅgalako nāma, suraṭṭhānaṃ adhipati ahūti** piṅgalacakkhutaṭṭhāya “piṅgalo”ti pākaṭanāmo suraṭṭhadesassa issaro rājā ahosi. **Moriyānanti** moriyarājūnaṃ, dhammāsokaṃ sandhāya vadati. **Suraṭṭhaṃ punarāgamāti** suraṭṭhassa visayaṃ uddissa suraṭṭhagāmimaggamaṃ paccāgañchi. **Paṅkanti** mudubhūmiṃ. **Vaṇṇupathanti** petena nimmitaṃ marūbhūmimaggamaṃ.

660. **Khemoti** nibbhayo. **Sovatthikoti** sotthibhāvāvaho. **Sivoti** anupaddavo. **Suraṭṭhānaṃ santike itoti** iminā maggena gacchantā mayaṃ suraṭṭhavisayassa samīpeveva.

661-2. **Soraṭṭhoti** suraṭṭhādhipati. **Ubbiggarūpoti** utrastasabhāvo. **Bhimsananti**

bhayajananaṃ. **Lomahaṃsananti** bhiṃsanakabhāvena lomānaṃ haṃsāpanaṃ.

663. Yamapurisāna santiketi petānaṃ samīpe vattāma. **Amānuso vāyati gandhoti** petānaṃ sarīragandho vāyati. **Ghoso suyayati dāruṇoti** paccekanirayesu kāraṇaṃ kāriyamānānaṃ sattānaṃ ghorataro saddo suyayati.

666. Pādapanti pādasadisehi mūlavayavehi udakassa pivanato “pādapo”ti laddhanāmaṃ taruṃ. **Chāyāsampannanti** sampannacchāyaṃ. **Nīlabbhavaṇṇasadi-santi** vaṇṇena nīlameghasadisamaṃ. **Meghavaṇṇasirīnibhanti** meghavaṇṇasa-ṇṭhānaṃ hutvā khāyamānaṃ.

670. Pūraṃ pānīyasarakanti pānīyena puṇṇaṃ pānīyabhājanaṃ. **Pūveti** khajjake. **Vitteti** vittijanane madhure manuñṇe tahiṃ tahiṃ sarāve pūretvā ṭhapita-pūve addasa.

672. Atho (..0235) **te adurāgatanti** ettha **athoti** nipātamattaṃ, avadhāraṇatthe vā, mahārāja, te āgataṃ durāgataṃ na hoti, atha kho svāgatamevāti mayaṃ sampaṭṭi-cchāmāti attho. **Arindamāti** arīnaṃ damanasīla.

677. Amaccā pārisajjāti amaccā pārisajjā ca vacanaṃ suṇantu, brāhmaṇo ca tuyhaṃ purohito taṃ suṇātūti yojanā.

678. Suratṭhasmiṃ ahanti suratṭhadese ahaṃ. **Devāti** rājānaṃ ālapati. **Micchādi-ṭṭhīti** natthikadiṭṭhiyā viparītadassano. **Dussīloti** nissīlo. **Kadariyoti** thaddhama-ccharī. **Paribhāsakoti** samaṇabrāhmaṇānaṃ akkosako.

679. Vārayissanti vāresimṃ. **Antarāyakaro ahanti** dānaṃ dadantānaṃ upakāraṃ karontānaṃ antarāyakaro hutvā añṇesañca paresaṃ dānaṃ dadamānānaṃ dāna-mayapuñṇato ahaṃ bahujanaṃ vārayissaṃ vāresinti yojanā.

680. Vipāko natthi dānassāti-ādi vāritākāradassanaṃ. Tattha **vipāko natthi dāna-ssāti** dānaṃ dadato tassa vipāko āyatimṃ pattabbaphalaṃ natthīti vipākaṃ paṭibā-hati. **Samyamassa kuto phalanti** silassa pana kuto nāma phalaṃ, sabbena sabbaṃ taṃ natthīti adhippāyo. **Natthi ācariyo nāmāti** ācārasamācārasikkhāpako ācariyo nāma koci natthi. Sabhāvato eva hi sattā dantā vā adantā vā hontīti adhi-ppāyo. Tenāha “**adantaṃ ko damessati**” ti.

681. Samatulyāni bhūtānīti ime sattā sabbepi añṇamañṇaṃ samasamā, tasmā jeṭṭho eva natthi, kuto jeṭṭhāpacāyiko, jeṭṭhāpacāyanapuñṇaṃ nāma natthīti attho. **Natthi balanti** yamhi attano bale paṭiṭṭhitā sattā vīriyaṃ katvā manussasobha-gyataṃ ādiṃ katvā yāva-arahattaṃ sampattiyo pāpuṇanti, taṃ vīriyabalaṃ paṭi-kkhipati. **Vīriyaṃ vā natthi kuto uṭṭhānaporisanti** idaṃ no purisavīriyena purisakā-rena pavattanti evaṃ pavattavādapaṭikkhepavasena vuttaṃ.

682. Natthi (..0236) **dānaphalaṃ nāmāti** dānassa phalaṃ nāma kiñci natthi, deyyadhammapariccāgo bhasmanihitaṃ viya nipphalo evāti attho. **Na visodheti verinanti** ettha **verinanti** veravantaṃ verānaṃ vasena pāṇātipātādīnaṃ vasena ca katapāpaṃ puggalaṃ dānasīlādivatato na visodheti, kadācīpi suddhaṃ na karoti. Pubbe “vipāko natthi dānassā”ti-ādi dānādito attano paresaṃ nivāritākāradassa-naṃ, “natthi dānaphalaṃ nāmāti”ti-ādi pana atthano micchābhinivesadassa-nanti daṭṭhabbaṃ. **Laddheyanti** laddhabbaṃ. Kathaṃ pana laddhabbanti āha “**niyatipariṇāmajan**” ti. Ayaṃ satto sukhaṃ vā dukkhaṃ vā labhanto niyatipariṇā-

mavaseneva labhati, na kammassa katattā, na issarādinā cāti adhippāyo.

683. Natthi mātā pitā bhātāti mātādīsu sammāpaṭipattimicchāpaṭipattīnaṃ phalābhāvaṃ sandhāya vadati. **Loko natthi ito paranti** ito idhalokato paraloko nāma koci natthi, tattha tattheva sattā ucchijjantīti adhippāyo. **Dinnanti mahādānaṃ. Hutanti** pahenakasakkāro, tadubhayampi phalābhāvaṃ sandhāya “natthī”ti paṭikkhipati. **Sunihinti** suṭṭhu nihitaṃ. **Na vijjatīti** yaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ dānaṃ nāma “anugāmikanidhi”ti vadanti, taṃ na vijjati. Tesaṃ taṃ vācāvattumattamevāti adhippāyo.

684. Na koci kañci hanatīti yo puriso paraṃ purisaṃ haneyya, parassa purissassa sīsaṃ chindeyya, tattha paramatthato na koci kañci hanati, sattannaṃ kāyānaṃ chiddabhāvato hananto viya hoti. Kathaṃ satthapahāroti āha “**sattannaṃ vivaramantare**”ti. Pathavī-ādīnaṃ sattannaṃ kāyānaṃ vivarabhūte antare chidde satthaṃ pavisati, tena sattā asi-ādīhi pahatā viya honti, jīvo viya pana sesakāyāpi niccasabhāvattā na chijjantīti adhippāyo.

685. Acchejjābhejjo hi jīvoti ayaṃ sattānaṃ jīvo satthādīhi na chinditabbo na bhinditabbo niccasabhāvattā. **Aṭṭhaṃso guḷaparimaṇḍaloti** so pana jīvo kadāci aṭṭhaṃso hoti kadāci guḷaparimaṇḍalo (..0237). **Yojanānaṃ satamaṃ pañcāti** kevalībhāvaṃ patto pañcayojanasatubbedho hoti. **Ko jīvaṃ chettumarahatīti** niccaṃ nibbikāraṃ jīvaṃ ko nāma satthādīhi chindituṃ arahati, na so kenaci vikopaneyyoti vadati.

686. Suttaḡuḷeti veṭhetvā katasuttaḡuḷe. **Khitteti** nibbeṭhanavasena khitte. **Nibbeṭhentaṃ palāyatīti** pabbate vā rukkhagge vā ṭhatvā nibbeṭhiyamānaṃ khittaṃ suttaḡuḷaṃ nibbeṭhentameva gacchati, sutte khīṇe na gacchati. **Evamevanti** yathā taṃ suttaḡuḷaṃ nibbeṭhiyamānaṃ gacchati, sutte khīṇe na gacchati, evameva so jīvo “cullāsīti mahākappino satasahassāni”ti vuttakārameva attabhāvaguḷaṃ nibbeṭhento palāyati pavattati, tato uddhaṃ na pavattati.

687. Evameva ca so jīvoti yathā koci puriso attano nivāsagāmato nikkhamitvā tato aññaṃ gāmaṃ pavisati kenacideva karaṇīyena, evameva so jīvo ito sarīrato nikkhamitvā aññaṃ aparaṃ sarīraṃ niyatavasena pavisatīti adhippāyo. **Bondinti** kāyaṃ.

689. Cullāsītiti caturāsīti. **Mahākappinoti** mahākappānaṃ. Tattha “ekamhā mahāsarā anotattādito vassasate vassasate kusaggena ekekaṃ udakabinduṃ nīharante iminā upakkamena sattakkhattuṃ tamhi sare nirudake jāte eko mahākappo nāma hoti”ti vatvā “evarūpānaṃ mahākappānaṃ caturāsīsitasahasassāni saṃsārassa parimāṇaṃ”ti vadanti. **Ye bālā ye ca paṇḍitāti** ye andhabālā, ye ca sappaññā, sabbepi te.

Saṃsāraṃ khepayitvānāti yathāvuttakālaparicchedaṃ saṃsāraṃ aparāparuppa-ttivāsena khepetvā. **Dukkhaṃ karissareti** vaṭṭadukkhaṃ pariyaṃtaṃ pari-yosānaṃ karissanti. Paṇḍitāpi antarā sujjhitaṃ na sakkonti, bālāpi tato uddhaṃ nappavattantīti tassa laddhi.

690. Mitāni sukhadukkhaṇi, doṇehi piṭakehi cāti sattānaṃ sukhadukkhaṇi nāma doṇehi piṭakehi mānabhājanehi mitāni viya yathāvuttakālaparicchedeneva (..0238) parimitattā paccekañca tesāṃ tesāṃ sattānaṃ tāni niyatipariṇāmajāni parimitāni. Tayidaṃ **jino sabbaṃ pajānāti** jinabhūmiyaṃ ṭhito kevalaṃ pajānāti saṃsārassa samatikkantattā. Saṃsāre pana paribbhamati sammūḷhāyaṃ **itarā pajā**.

691. Evaṃdiṭṭhi pure āsinti yathāvuttanattikadiṭṭhiko pubbeva ahaṃ ahoṣiṃ. **Sammūḷho mohapārutoti** yathāvuttāya diṭṭhiyā hetubhūtena sammohena sammūḷho, taṃsahajātena pana mohena pāruto, paṭicchāditakusalabijoti adhi-ppāyo.

692. Evaṃ pubbe yā attano uppannā pāpadiṭṭhi, tassā vasena kataṃ pāpa-kammaṃ dassetvā idāni attanā āyatimāṃ anubhavitaṃ tassa phalaṃ dassento **“oraṃ me chahi māsehi”** ti-ādimāha.

695-7. Tattha **vassāni satahassāni** vassānaṃ satahassāni, atikkamivāti vacanaseso. Bhummatthe vā etaṃ paccattavacanaṃ, vassesu satahassesu vītivattesūti attho. **Ghoso suyayati tāvadeti** yadā ettako kālo atikkanto hoti, tāva-deva tasmimā kāle “idha paccantānaṃ vo mārisā vassasatasahassaparimāṇo kālo atīto”ti evaṃ tasmimā niraye saddo suyayati. **Lakkho eso, mahārāja, satabhāgava-ssakoṭiyoti** satabhāgā satakoṭṭhāsā vassakoṭiyoti, mahārāja, niraye paccantānaṃ sattānaṃ āyuno eso lakkho eso paricchedoti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti- dasada-sakaṃ sataṃ nāma, dasa satāni sahasaṃ nāma, dasadasahassāni sata-sahassaṃ nāma, satahassāni koṭi nāma, tāsaṃ koṭīnaṃ vasena satahassa-vassakoṭiyoti satabhāgā vassakoṭiyoti. Sā ca kho nerayikānaṃyeva vassagaṇanāva-sena veditabbā, na manussānaṃ, devānaṃ vā. Idīsāni anekāni vassakoṭisatasahassāni nerayikānaṃ āyu. Tenāha **“koṭisatasahassāni, niraye paccare janā”** ti. Yādisena pana pāpena sattā evaṃ nirayesu paccanti (..0239), taṃ nigamanava-sena dassetuṃ **“micchādiṭṭhi ca dussilā, ye ca ariyūpavādino”** ti vuttaṃ. **Vedi-ssanti** anubhavissaṃ.

698-706. Evaṃ āyatimāṃ attanā anubhavitaṃ pāpaphalaṃ dassetvā idāni “kena te brahmacariyena, ānubhāvo ayaṃ tavā”ti raññā pucchitamattaṃ āci-kkhitvā taṃ saraṇesu ceva sīlesu ca paṭiṭṭhāpetukāmo **“taṃ suṇohi mahārājā”** ti-ādimāha. Tattha **sīlesuposathe ratāti** niccasīlesu ca uposathasīlesu ca abhiratā. **Adāti adāsi. Taṃ dhammanti** taṃ aṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ amatapadañca.

709-12. Evaṃ petena saraṇesu sīlesu ca samādapito rājā pasannaṃ mānaso tena attano kataṃ upakāraṃ tāva kittetvā saraṇādīsū paṭiṭṭhahanto **“atthakāmo”** ti-ādikā tisso gāthā vatvā pubbe attanā gahitāya pāpikāya diṭṭhiyā paṭinissaṭṭha-bhāvaṃ pakāsento **“ophuṇāmi”** ti gāthamāha.

Tattha **ophuṇāmi mahāvāte**ti mahante vāte vāyante bhusaṃ viya taṃ pāpakaṃ diṭṭhiṃ, yakkha, tava dhammadesanāvāte ophuṇāmi niddhunāmi. **Nadiyā vā sīgha-**

gāmiyāti sīghasotāya mahānadiyā vā tiṇakatṭhapaṇṇakasaṭaṃ viya pāpikaṃ diṭṭhiṃ pavāhemīti adhippāyo. **Vamāmi pāpikaṃ diṭṭhinti** mama manomukhagataṃ pāpikaṃ diṭṭhiṃ ucchaḍḍayāmi. Tattha kāraṇamāha “**buddhānaṃ sāsane rato**” ti. Yasmā ekaṃsena amatāvahe buddhānaṃ bhagavantānaṃ sāsane rato abhirato, tasmā taṃ diṭṭhisāṅkhātaṃ viṣaṃ vamāmiti yojanā.

713. Ti osānagāthā saṅgītikārehi ṭhapitā. Tattha **pāmokkhotipācīnadisābhi-** mukho hutvā. **Rathamāruhīti** rājā gamanasajjaṃ attano rājarathaṃ abhiruhi, āruyha yakkhānubhāvena taṃ divasameva attano nagaraṃ patvā rājabhavanaṃ pāvīsi. So aparena samayena imaṃ pavattiṃ bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū taṃ therānaṃ ārocesuṃ, therā tatiyasaṅgītiyaṃ saṅgahaṃ āropesuṃ.

Nandakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Revatīpetavatthuvaṇṇanā

714-36. Uṭṭhehi (.0240), **revate, supāpadhammeti** idaṃ revatīpetavatthu. Taṃ yasmā revatīvimānavatthunā nibbisesaṃ, tasmā yadettha aṭṭhuppattiyaṃ gāthāsu ca vattabbaṃ, taṃ paramatthadīpaniyaṃ vimānavatthuvaṇṇanāyaṃ (vi. va. aṭṭha. 860 revatīvimānavatthuvaṇṇanā) vuttanayeneva veditabbaṃ. Idañhi nandiyassa devaputtassa vasena vimānavatthupāḷiyaṃ saṅgahaṃ āropitampi revatīpaṭibaddhāya gāthāya vasena “revatīpetavatthun” ti petavatthupāḷiyampi saṅgahaṃ āropitanti daṭṭhabbaṃ.

Revatīpetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Uchcupetavatthuvaṇṇanā

Idaṃ mama ucchuvanaṃ mahantanti idaṃ uchcupetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavati veḷuvane viharante aññataro puriso ucchukalāpaṃ khandhe katvā ekaṃ ucchuṃ khādanto gacchati. Atha aññataro upāsako silavā kalyāṇadhammo bāla-dārakena saddhiṃ tassa piṭṭhito piṭṭhito gacchati. Dārako ucchuṃ passitvā “dehī” - ti parodati. Upāsako dārakaṃ parodantaṃ disvā taṃ purisaṃ saṅgaṇhanto tena saddhiṃ sallāpamakāsi. So pana puriso tena saddhiṃ na kiñci ālapi, dārakassa ucchukhaṇḍampi nādāsi. Upāsako taṃ dārakaṃ dassetvā “ayaṃ dārako ativiya rodati, imassa ekaṃ ucchukhaṇḍaṃ dehī” ti āha. Taṃ sutvā so puriso asahanto paṭihatacittaṃ upaṭṭhapetvā anādaravasena ekaṃ ucchulatṭhiṃ piṭṭhito khipi.

So aparena samayena kālaṃ katvā ciraṃ paribhāvitassa lobhassa vasena petesu nibbatti, tassa phalaṃ nāma sakakammasarikkhakaṃ hotīti aṭṭhakarīsa-mattaṃ ṭhānaṃ avattharantaṃ añjanavaṇṇaṃ musaladaṇḍaparimāṇehi ucchūhi ghanasañchannaṃ mahantaṃ ucchuvanaṃ nibbatti. Tasmīṃ khāditukāmatāya

“ucchuṃ gahessāmi”ti upagatamate taṃ ucchū abhihananti, so tena pucchito patati.

Athekadivasam (..0241) āyasmā mahāmoggallāno rājagahaṃ piṇḍāya gacchanto antarāmagge taṃ petam addasa. So theram disvā attanā katakammaṃ pucchi-

737. “Idaṃ mama ucchuvanaṃ mahantaṃ, nibbattati puññaphalaṃ anappakaṃ. taṃ dāni me na paribhogameti, ācikkha bhante kissa ayaṃ vipāko.

738. “Haññāmi khajjāmi ca vāyamāmi, parisakkāmi paribhuñjituṃ kiñci; svāhaṃ chinnathāmo kapaṇo lālapāmi, kissa kammaṃ ayaṃ vipāko.

739. “Vighāto cāhaṃ paripatāmi chamāyaṃ, parivattāmi vāricarova ghamme; rudato ca me assukā niggalanti, ācikkha bhante kissa ayaṃ vipāko.

740. “Chāto kilanto ca pipāsito ca, santassito sātasukhaṃ na vinde; pucchāmi taṃ etamatthaṃ bhadante, kathaṃ nu ucchuparibhogaṃ labheyyan”ti.

741. “Pure tuvaṃ kammamakāsi attanā, manussabhūto purimāya jātiyā; ahañca taṃ etamatthaṃ vadāmi, sutvāna tvaṃ etamatthaṃ vijāna.

742. “Ucchuṃ tuvaṃ khādamāno payāto, puriso ca te piṭṭhito anvagacchi; so ca taṃ paccāsanto kathesi, tassa tuvaṃ na kiñci ālapittha.

743. “So (..0242) ca taṃ abhaṇantaṃ ayāci, dehayya ucchunti ca taṃ avoca; tassa tuvaṃ piṭṭhito ucchuṃ adāsi, tassetam kammaṃ ayaṃ vipāko.

744. “Ingha tvaṃ gantvāna piṭṭhito gaṇheyyāsi, gahetvāna taṃ khādassu yāvadatthaṃ;

teneva tvaṃ attamano bhavissasi, haṭṭho cudaggo ca pamodito cāti.

745. “Gantvāna so piṭṭhito aggahesi, gahetvāna taṃ khādi yāvadatthaṃ; teneva so attamano ahosi, haṭṭho cudaggo ca pamodito cā”ti.-

Vacanapaṭivacanagāthā petena therena ca vuttā.

737-8. Tattha **kissāti** kīdisassa, kammassāti adhippāyo. **Haññāmīti** vihaññāmi vighātaṃ āpajjāmi. **Vihaññāmīti** vā vibādhiyāmi, visesato pīliyamīti attho. **Khajjāmīti** khādiyāmi, asipattasadisehi nisitehi khādantehi viya ucchupattehi kantiyāmīti attho. **Vāyamāmīti** ucchuṃ khādituṃ vāyāmaṃ karomi. **Parisakkāmīti** payogaṃ karomi. **Paribhuñjituntī** ucchurasam paribhuñjituṃ, ucchuṃ khādituntī attho. **Chinnathāmōti** chinnasaho upacchinnathāmo, parikkhīṇabaloti attho. **Kapaṇoti** dīno. **Lālapāmīti** dukkhena aṭṭito ativiya vilapāmi.

739. **Vighātōti** vighātavā, vihatabalo vā. **Paripatāmi chamāyanti** ṭhātuṃ asakkonto bhūmiyaṃ papatāmi. **Parivattāmīti** paribbhamāmi. **Vāricarovāti** maccho viya. **Ghammeti** ghammasantatte thale.

740-4. **Santassitōti** oṭṭhakaṇṭhatālūnaṃ sosappattiyā suṭṭhu tasito. **Sātasukhanti** sātabhūtaṃ sukhaṃ. **Na vindeti** na labhāmi. **Tanti** (..0243) tuvaṃ. **Vijānāti** vijānāhi. **Payātōti** gantuṃ āraddho. **Anvagacchīti** anubandhi. **Paccāsantōti** paccāsīsamāno. **Tassetam kammassāti** ettha **etanti** nipātamattaṃ, tassa kammassāti

attho. **Piṭṭhito gaṇheyyāsīti** attano piṭṭhipasseneva ucchuṃ gaṇheyyāsi. **Pamoditoti** pamudito.

745. Gahetvāna taṃ khādi yāvadatthanti therena āṇattiniyāmena ucchuṃ gahetvā yathārucci khāditvā mahantaṃ ucchukalāpaṃ gahetvā therassa upanesi, thero taṃ anuggaṇhanto teneva taṃ ucchukalāpaṃ gāhāpetvā veḷuvanaṃ gantvā bhagavato adāsi, bhagavā bhikkhusaṅghena saddhiṃ taṃ paribhuñjitvā anumodanaṃ akāsi, peto pasannacitto vanditvā

gato, tato paṭṭhāya yathāsukhaṃ ucchuṃ paribhuñji.

So aparena samayena kālaṃ katvā tāvatimṣesu uppajji. Sā panesā petassa pavatti manussaloke pākaṭā ahosi. Atha manussā satthāraṃ upasaṅkamtivā taṃ pavattiṃ pucchiṃsu. Satthā tesam tamatthaṃ vitthārato kathetvā dhammaṃ desesi, taṃ sutvā manussā maccheramalato paṭiviratā ahesunti.

Ucchupetavathuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kumārapetavathuvaṇṇanā

Sāvatti nāma nagaranti idaṃ satthā jetavane viharanto dve pete ārabha kathesi. Sāvattiyam kira kosalarañño dve puttā pāsādikā paṭhamavaye ṭhitā yobbanamadammattā paradārakammaṃ katvā kālaṃ katvā parikhāpiṭṭhe petā hutvā nibbattiṃsu. Te rattiyam bheravena saddena parideviṃsu. Manussā taṃ sutvā bhītatasitā “evaṃ kate idaṃ avamaṅgalaṃ vūpasammatī”ti buddhappamu-khassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā “upāsakā tassa saddassa savanena tumhākaṃ na koci antarāyo”ti vatvā tassa kāraṇaṃ ācikkhitvā tesam dhammaṃ desetum-

746. “Sāvatti (..0244) nāma nagaram, himavantassa passato;
tatha āsum dve kumārā, rājaputtāti me sutam.

747. “Sammattā rajanīyesu, kāmassādābhinandino;
paccuppannasukhe giddhā, na te passimṣunāgataṃ.

748. “Te cutā ca manussattā, paralokaṃ ito gatā;
tedha ghosentyadissantā, pubbe dukkaṭamattano.

749. “Bahūsu vata santesu, deyyadhamme upaṭṭhite;
nāsakkhimhā ca attānaṃ, parittaṃ kātuṃ sukhāvahaṃ.

750. “Kiṃ tato pāpakaṃ assa, yaṃ no rājakulā cutā;
upapannā pettivisayaṃ, khuppipāsasamappitā.

751. “Sāmino idha hutvāna, honti asāmino tahiṃ;
bhamanti khuppipāsāya, manussā unnatonatā.

752. “Etamādinavaṃ ṇatvā, issaramadasambhavaṃ;
pahāya issaramadaṃ, bhava saggagato naro;

kāyassa bhedaṃ sappañño, saggam so upapajjati”ti- gāthā abhāsi;

746. Tattha **iti me sutanti** na kevalaṃ attano ñāṇena diṭṭhameva, atha kho loke pākaṭabhāvena evaṃ mayā sutanti attho.

747. **Kāmassādābhinandinoti** kāmaguṇesu assādavasena abhinandanasilā. **Paccuppannasukhe giddhāti** vattamānasukhamatte giddhā gathitā hutvā. **Na te passimṣunāgataṃ** duccharitaṃ pahāya sucaritaṃ caritvā anāgataṃ āyatim deva-manussesu laddhabbaṃ sukhaṃ te na cintesuṃ.

748. **Tedha ghosentyadissantāti** te pubbe rājaputtabhūtā petā idha sāvattiyā samīpe adissamānarūpā ghosenti kandanti. Kiṃ kandantiti āha “**pubbe dukkaṭama-**

ttano” ti.

749. Idāni (..0245) tesam kandanassa kāraṇaṃ hetuto ca phalato ca vibhajitvā dassetuṃ “**bahūsu vata santesū**” ti-ādi vuttaṃ.

Tattha **bahūsu vata santesū**ti anekesu dakkhiṇeyyesu vijjamānesu. **Deyya-dhamme upaṭṭhite**ti attano santake dātabbadeyyadhammepi samīpe ṭhite, labbhamaṇeti attho. **Parittaṃ sukhāvahanti** appamattakampi āyatim sukhāvahaṃ puññaṃ katvā attānaṃ sotthim nirupaddavaṃ kātuṃ nāsakkhimhā vatāti yojanā.

750. **Kiṃ tato pāpakaṃ assāti** tato pāpakaṃ lāmakaṃ nāma kiṃ aññaṃ assa siyā. **Yaṃ no rājakulā cutāti** yena pāpakammaṃ mayaṃ rājakulato cutā idha pettivisayaṃ upapannā petesu nibbattā khuppiṇāsasamappitā vicarāmāti attho.

751. **Sāmino idha hutvānāti** idha imasmiṃ loke yasmiṃyeva ṭhāne pubbe sāmino hutvā vicaranti, tahiṃ tasmimyeva ṭhāne honti assāmino. **Manussā unnatātī** manussakāle sāmino hutvā kālakatā kammavasena onatā bhamanti khuppiṇāsāya, passa saṃsārapakatinti dasseti.

752. **Etamādīnaṃ ṇātvā, issaramadasambhavanti** etaṃ issariyamadavasena sambhūtaṃ apāyūpapattisaṅkhātaṃ ādīnaṃ dosaṃ ṇātvā pahāya issariyamadaṃ puññappasuto hutvā. **Bhave saggagato naroti** saggam devalokaṃ gato yeva bhaveyya.

Iti satthā tesam petānaṃ pavattim kathetvā tehi manussehi kataṃ dānaṃ tesam petānaṃ uddisāpetvā sampattaparisiyā ajjhāsayanurūpaṃ dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Kumārapetavathuvaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Rājaputtapetavathuvaṇṇanā

Pubbe (..0246) **katānaṃ kammānanti** idaṃ satthā jetavane viharanto rājaputtapetaṃ ārabha kathesi. Tattha yo so atīte kitavassa nāma rañño putto atīte paccekabuddhe aparajjhivā bahūni vassasahassāni niraye paccitvā tasseva kammaṃ vipākāvasesena petesu uppanno. So idha “rājaputtapeto” ti adhippeto. Tassa vatthu heṭṭhā sāṇavāsipetavathumhi vitthārato āgatameva, tasmā tattha vuttanayeneva gahetabbaṃ. Satthā hi tadā therena attano ṇātipetānaṃ pavattiyā kathitāya “na kevalaṃ tava ṇātakāyeva, atha kho tvampi ito anantarātīte attabhāve peto hutvā mahādukkhaṃ anubhavi” ti vatvā tena yācito-

753. “Pubbe katānaṃ kammānaṃ, vipāko mathaye maṇaṃ;
rūpe sadde rase gandhe, phoṭṭhabbe ca manorame.

754. “Iccaṃ gītaṃ ratim khiḍḍaṃ, anubhutvā anappakaṃ;
uyyāne paricaritvā, pavisanto giribbajaṃ.

755. “Isim sunettamaddakki, attadantaṃ samāhitaṃ;
appicchaṃ hirisampannaṃ, uñche pattagata rataṃ.

756. “Hatthikkhandhato oruyha, laddhā bhanteti cābravi;

tassa pattam gahetvāna, uccam paggayha khattiyo.

757. “Thañḍile pattam bhinditvā, hasamāno apakkami;
rañño kitavassāham putto, kiṃ maṃ bhikkhu karissasi.

758. “Tassa kammassa pharusassa, vipāko kaṭuko ahu;
yaṃ rājaputto vedesi, nirayamhi samappito.

759. “Chaḷeva caturāsīti, vassāni nahutāni ca;
bhusam dukkham nigacchittho, niraye katakibbiso.

760. “Uttānopi (..0247) ca paccittha, nikuḷjo vāmadakkhiṇo;
uddhampādo ṭhito ceva, ciraṃ bālo apaccatha.

761. “Bahūni vassasahassāni, pūgāni nahutāni ca;
bhusam dukkham nigacchittho, niraye katakibbiso.

762. “Etādisaṃ kho kaṭukaṃ, appaduṭṭhappadosinaṃ;
Paccanti pāpakammantā, isimāsajja subbatam.

763. “So tattha bahuvassāni, vedayitvā bahuṃ dukham;
khuppipāsahato nāma, peto āsi tato cuto.

764. “Etamādīnavaṃ ṇatvā, issaramadasambhavaṃ;
pahāya issaramadam, nivātamanuvattaye.

765. “Diṭṭheva dhamme pāsaṃso, yo buddhesu sagāravo;
kāyassa bhedaṃ sappañño, saggaṃ so upapajjatī”ti.-

Idaṃ petavatthum kathesi.

753. Tattha **pubbe katānaṃ kammānaṃ, vipāko mathaye mananti** purimāsu jātisū katānaṃ akusalakammānaṃ phalaṃ uḷāraṃ hutvā uppajjamānaṃ andhabālānaṃ cittaṃ mathayeyya abhibhaveyya, paresaṃ anattakaraṇamukhena attano atthaṃ uppādeyyāti adhippāyo.

Idāni taṃ cittamathanaṃ visayena saddhiṃ dassetuṃ “**rūpe sadde**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **rūpeti** rūpahetu, yathicchitassa manāpiyassa rūpārammaṇassa paṭilābhānimittanti attho. **Saddeti**-ādīsūpi eseva nayo.

754. Evaṃ sādharmaṇato vuttamatthaṃ asādharmaṇato niyametvā dassento “**naccaṃ gītan**”ti-ādimāha. Tattha **ratinti** kāmaratiṃ. **Khiddanti** sahāyakādīhi keḷiṃ. **Giribbajanti** rājagahaṃ.

755. **Isinti** (..0248) asekkhānaṃ silakkhandhādīnaṃ esanaṭṭhena isiṃ. **Sunettanti** evaṃnāmakam paccekabuddham. **Attadantanti** uttamaṇa damathena damitacittaṃ. **Samāhitanti** arahattaphalasaṃmādhinā samāhitaṃ. **Uñche pattagate ratanti** uñchena bhikkhācārena laddhe pattagate pattapariyāpanne āhāre rataṃ santuṭṭham.

756. **Laddhā, bhanteti cābravīti** “api, bhante, bhikkhā laddhā”ti vissāsajanaṇatthaṃ kathesi. **Uccam paggayhāti** uccataraṃ katvā pattam ukkhipitvā.

757. **Thañḍile pattam bhinditvāti** kharakaṭhine bhūmippadese khipanto pattam bhinditvā. **Apakkamīti** thokaṃ apasakki. Apasakkanto ca “akāraṇeneva andhabālo mahantaṃ anattaṃ attano akāsi”ti karuṇāyanavasena olokentaṃ paccekabuddham rājaputto

āha “rañño kitavassāhaṃ putto, kiṃ maṃ bhikkhu karissasī” ti.

758. Pharusassāti dāruṇassa. **Kaṭukoti** aniṭṭho. **Yanti** yaṃ vipākaṃ. **Samappi-**
toti allīno.

759. Chaḷeva caturāsīti, vassāni nahutāni cāti uttāno nipanno caturāsītivassasa-
hassāni, nikuḷjo, vāmapassena, dakkhiṇapassena, uddhaṃpādo, olambiko, yathā-
ṭhito cāti evaṃ cha caturāsītisahassāni vassāni honti. Tenāha-

760. “Uttānopi ca paccittha, nikuḷjo vāmadakkhiṇo;
uddhaṃpādo ṭhito ceva, ciraṃ bālo apaccathā” ti.

Tāni pana vassāni yasmā anekāni nahutāni honti, tasmā vuttaṃ “**nahutāni**” ti.
Bhusaṃ dukkhaṃ nigacchitthoti ativiya dukkhaṃ pāpuṇi.

761. Pūgānīti vassasamūhe, idha purimagāthāya ca accantasamyoge upayoga-
vacanaṃ daṭṭhabbaṃ.

762. Etādisanti evarūpaṃ. **Kaṭukanti** atidukkhaṃ, bhāvanapaṃsakaniddeso yaṃ
“ekamantaṃ nisīdī” ti-ādīsu viya. Appaduṭṭhappadosinaṃ isiṃ subbataṃ āsajja
āsādetvā pāpakammantā puggalā evarūpaṃ kaṭukaṃ ativiya dukkhaṃ paccantīti
yojanā.

763. Soti (..0249) so rājaputtapeto. **Tatthāti** niraye. **Vedayitvāti** anubhavitvā.
Nāmāti byattapākaṭabhāvena. **Tato cutoti** nirayato cuto. Sesāṃ vuttanayameva.

Evaṃ bhagavā rājaputtapetakathāya tattha sannipatitaṃ mahājanaṃ saṃve-
jetvā upari saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādīni sampāpu-
ṇiṃsūti.

Rājaputtapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Gūthakhādakapetavattuvaṇṇanā

Gūthakūpato uggantvāti idaṃ satthari jetavane viharante ekaṃ gūthakhādaka-
petāṃ ārambha vuttaṃ. Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmiṃ gāmake eko kuṭu-
mbiko attano kulūpakaṃ bhikkhuṃ uddissa vihāraṃ kāresi. Tattha nānājanapa-
dato bhikkhū āgantvā paṭivasīṃsu. Te disvā manussā pasannacittā paṇitena
paccayena upaṭṭhahīṃsu. Kulūpako bhikkhu taṃ asahamāno issāpakato hutvā
tesaṃ bhikkhūnaṃ dosaṃ vadanto kuṭumbikaṃ ujjhāpesi. Kuṭumbiko te bhikkhū
kulūpakañca paribhavanto paribhāsi. Atha kulūpako kālaṃ katvā tasmīṃyeva
vihāre vaccakuṭiyaṃ peto hutvā nibbatti, kuṭumbiko pana kālaṃ katvā tasseva
upari peto hutvā nibbatti. Athāyasmā mahāmogallāno taṃ disvā pucchanto-

766. “Gūthakūpato uggantvā, ko na dīno patitṭhasi;
nissaṃsayaṃ pāpakammanto, kiṃ nu saddahase tuvan” ti.-

Gāthamāha. Taṃ sutvā peto-

767. “Ahaṃ bhadante petomhi, duggato yamalokiko;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gato” ti.-

Gāthāya (..0250) attānaṃ ācikkhi. Atha naṃ thero-

768. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi” ti.-

Gāthāya tena katakammaṃ pucchi. So peto-

769. “Ahu āvāsiko mayhaṃ, issukī kulamaccharī;

ajjhāsito mayhaṃ ghare, kadariyo paribhāsako.

770. “Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā, bhikkhavo paribhāsisam;
tassakammavipākena, petalokaṃ ito gato” ti.-

Dvīhi gāthāhi attanā katakammaṃ kathesi.

769. Tattha **ahu āvāsiko mayhanti** mayhaṃ āvāse mayā katavihāre eko bhikkhu āvāsiko nibaddhavasanaṃ ahoṣi. **Ajjhāsito mayhaṃ ghareti** kulūpakabhāvena mama gehe taṇhābhinivesavasena abhiniviṭṭho.

770. **Tassāti** tassa kulūpakabhikkhussa. **Bhikkhavoti** bhikkhū. **Paribhāsisanti** akkosim. **Petalokaṃ ito gatoti** iminā ākārena petayoniṃ upagato petabhūto.

Taṃ sutvā therō itarassa gatiṃ pucchanto-

771. “Amitto mittavaṇṇena, yo te āsi kulūpako;

kāyassa bhedaṃ duppañño, kiṃ nu pecca gatiṃ gato” ti.-

Gāthamāha. Tattha **mittavaṇṇenāti** mittapaṭirūpena mittapaṭirūpatāya.

Puna peto therassa tamatthaṃ ācikkhanto-

772. “Tassevāhaṃ pāpakammassa, sīse tiṭṭhāmi matthake;

so ca paravisayaṃ patto, mameva paricārako.

773. “Yaṃ (..0251) bhadante hadantaññe, etaṃ me hoti bhojanaṃ;

ahañca kho yaṃ hadāmi, etaṃ so upajīvati” ti.- gāthādvayamāha;

772. Tattha **tassevāti** tasseva mayhaṃ pubbe kulūpakabhikkhubhūtaṃ petassa. **Pāpakammassāti** pāpasamācārassa. **Sīse tiṭṭhāmi matthaketi** sīse tiṭṭhāmi, tiṭṭhanto ca matthake eva tiṭṭhāmi, na sīsappamāṇe ākāseti attho. **Paravisayaṃ pattoti** manussalokaṃ upādāya paravisayabhūtaṃ pettivisayaṃ patto. **Mamevāti** mayhaṃ eva paricārako ahoṣi vacanaseso.

773. **Yaṃ bhadante hadantaññeti** bhadante, ayya mahāmoggalāna, tassaṃ vaccaṃ kuṭiyāyaṃ yaṃ aññe uhadanti vaccaṃ ossajanti. **Etaṃ me hoti bhojananti** etaṃ vaccaṃ mayhaṃ divase divase bhojanaṃ hoti. **Yaṃ hadāmīti** taṃ pana vaccaṃ khāditvā yampahaṃ vaccaṃ karomi. **Etaṃ so upajīvati** etaṃ mama vaccaṃ so kulūpakapeto divase divase khādanavasena upajīvati, attabhāvaṃ yāpetīti attho.

Tesu kuṭumbiko pesale bhikkhū “evaṃ āhāraparibhogato varaṃ tumhākaṃ gūthakhādanan” ti akkosi. Kulūpako pana kuṭumbikampi tathāvacane samādapetvā sayāyaṃ tathā akkosi, tenassa tatopi paṭikuṭṭhatarā jīvikā ahoṣi. Āyasmā mahāmoggalāno taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhu-ppattiṃ katvā upavāde ādīnavaṃ dassetvā sampattaparīsāya dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣi.

Gūthakhādakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Gūthakhādakapetivatthuvaṇṇanā

774-81. Gūthakūpato (..0252) **uggantvā**ti idaṃ satthari jetavane viharante añña-taraṃ gūthakhādakapetiṃ ārabha vuttaṃ. Tassā vatthu anantaravatthusadisam. Tattha upāsakena vihāro kāritoti upāsakassa vasena āgataṃ, idha pana upāsikā-yāti ayameva viseso. Sesam vatthusmiṃ gāthāsu ca apubbaṃ natthi.

Gūthakhādakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Gaṇapetavatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāthāti idaṃ satthari jetavane viharante sambahule pete ārabha vuttaṃ. Sāvattiyaṃ kira sambahulā manussā gaṇabhūtā assaddhā appasannā maccheramalapariyuṭṭhitacittā dānādisucaritavimukhā hutvā ciraṃ jīvitvā kāyassa bhedaṃ nagarassa samīpe petayoniyaṃ nibbattiṃsu. Athekadivasam āyasmā mahāmoggallāno sāvattiyaṃ piṇḍāya gacchanto antarāmagge pete disvā-

782. “Naggā dubbaṇṇarūpāthā, kisā dhamanisanthatā;
upphāsulikā kisikā, ke nu tumhettha mārisā”ti.-

Gāthāya pucchi. Tattha **dubbaṇṇarūpāthā**ti dubbaṇṇasarīrā hotha. **Ke nu tumhetthā**ti tumhe ke nu nāma bhavatha. **Mārisā**ti te attano sārubbavasena ālapati.

Taṃ sutvā petā-

783. “Mayaṃ bhadante petamhā, duggatā yamalokikā;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti.-

Gāthāya attano petabhāvaṃ pakāsetvā puna therena-

784. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti.-

Gāthāya katakammaṃ pucchitā-

785. “Anāvaṭṭesu (..0253) titthesu, vicinimhaddhamāsakaṃ;
santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.

786. “Nadiṃ upema tasitā, rittakā parivattati;
chāyaṃ upema uṇhesu, ātapo parivattati.

787. “Aggivaṇṇo ca no vāto, ḍahanto upavāyati;
etañca bhante arahāma, aññañca pāpakaṃ tato.

788. “Api yojanāni gacchāma, chātā āhāragedhino;
aladdhāva nivattāma, aho no appapuññatā.

789. “Chātā pamucchitā bhantā, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā;

uttānā paṭikirāma, avakujjā patāmase.

790. “Te ca tattheva patitā, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā;
uraṃ sīsañca ghaṭṭema, aho no appapuññatā.

791. “Etañca bhante arahāma, aññañca pāpakaṃ tato;
santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.

792. “Te hi nūna ito gantvā, yoniṃ laddhāna mānusiṃ;
vadaññū silasampannā, kāhāma kusalaṃ bahun” ti.-

Attanā katakammaṃ kathesuṃ.

788. Tattha **api yojanāni gacchāmāti** anekānipi yojanāni gacchāma. Kathaṃ?
Chātā āhāragedhinoti, cirakālaṃ jighacchāya jighacchitā āhāre gidhā abhigijjhantā hutvā, evaṃ gantvāpi kiñci āhāraṃ aladdhāyeva nivattāma. **Appapuññatāti** apuññatā akatakalyāṇatā.

789. Uttānā (..0254) **paṭikirāmāti** kadāci uttānā hutvā vikiriyamānaṅgapaccaṅgā viya vattāma. **Avakujjā patāmaseti** kadāci avakujjā hutvā patāma.

790. Te cāti te mayaṃ. **Uraṃ sīsañca ghaṭṭemāti** avakujjā hutvā patitā uṭṭhātuṃ asakkontā vedhantā vedanāppattā attano attano uraṃ sīsañca paṭighaṃsāma. Sesam heṭṭhā vuttanayameva.

Thero taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi. Taṃ sutvā mahājano maccheramalaṃ pahāya dānādisucaritanirato ahoṣīti.

Gaṇapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Pāṭaliputtapetavattuvaṇṇanā

Diṭṭhā tayā nirayā tiracchānayanīti idaṃ satthari jetavane viharante aññataraṃ vimānapetaṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattivāsino kira pāṭaliputtavāsino ca bahū vāṇijā nāvāya suvaṇṇabhūmiṃ agamiṃsu. Tattheko upāsako ābādhiko mātu-gāme paṭibaddhacitto kālamakāsi. So katakusalopi devalokaṃ anupapajjitvā itthiyā paṭibaddhacittatāya samuddamajjhe vimānapeto hutvā nibbatti. Yassaṃ pana so paṭibaddhacitto, sā itthī suvaṇṇabhūmigāminiṃ nāvaṃ abhiruyha gacchati. Atha kho so peto taṃ itthiṃ gahetukāmo nāvāya gamanaṃ uparundhi. Atha vāṇijā “kena nu kho kāraṇena ayaṃ nāvā na gacchatī” ti vimāṃsantā kāḷakaṇṇisalākaṃ vicāresuṃ. Amanussiddhiyā yāvatatiyaṃ tassā eva itthiyā pāpuṇi, yassaṃ so paṭibaddhacitto. Taṃ disvā vāṇijā veḷukalāpaṃ samudde otāretvā tassa upari taṃ itthiṃ otāresuṃ. Itthiyā otāritamattāya nāvā vegena suvaṇṇabhūmiṃ abhimukhā pāyāsi. Amanusso taṃ itthiṃ attano vimānaṃ āropetvā tāya saddhiṃ abhirami.

Sā (..0255) ekaṃ saṃvaccharaṃ atikkamitvā nibbinnarūpā taṃ petaṃ yācantī āha- “ahaṃ idha vasantī mayhaṃ samparāyikaṃ atthaṃ kātuṃ na labhāmi, sādhu, mārisa, maṃ pāṭaliputtameva nehī” ti. So tāya yācito-

793. “Diṭṭhā tayā nirayā tiracchānayani, petā asurā athavāpi mānusā devā;
sayamaddasa kammavipākamattano, nessāmi taṃ pāṭaliputtamakkhataṃ;
tatta gantvā kusalaṃ karohi kamman” ti.-

Gāthamāha. Tatta **diṭṭhā tayā nirayā**ti ekacce paccekaniṛayāpi tayā diṭṭhā. **Tira-**
cchānayanīti mahānubhāvā nāgasupaṇṇāditiracchānāpi diṭṭhā tayāti yojanā. **Petā**ti khuppi-
pāsādibhedā petā. **Asurā**ti kālakañcīkātibhedā asurā. **Devā**ti ekacce
cātumahārājikā devā. So kira attano ānubhāvena antarantarā taṃ gahetvā pacce-
kanirayādike dassento vicarati, tena evamāha. **Sayamaddasa kammavipākamatta-**
noti nirayādike visesato gantvā passantī sayameva attanā katakammānaṃ
vipākaṃ paccakkhato addasa adakkhi. **Nessāmi taṃ pāṭaliputtamakkhata**nti idā-
nāhaṃ taṃ akkhataṃ kenaci aparikkhataṃ manussarūpeneva pāṭaliputtaṃ nayi-
ssāmi. Tvaṃ pana **tatta gantvā kusalaṃ karohi kamman**, kammavipākassa
paccakkhato diṭṭhattā yuttapayuttā puññaniratā hohīti attho.

Atha sā itthī tassa vacanaṃ sutvā attamanā-

794. “Atthakāmosi me yakkha, hitakāmosi devate;

karomi tuyhaṃ vacanaṃ, tvaṃsi ācariyo mama.

795. “Diṭṭhā mayā nirayā tiracchānayani, petā asurā athavāpi mānusā devā;
sayamaddasaṃ kammavipākamattano, kāhāmi puññāni anappakānī” ti.-

Gāthamāha.

Atha (..0256) so peto taṃ itthiṃ gahetvā ākāsenā gantvā pāṭaliputtanagarassa
majjhe ṭhapetvā pakkāmi. Athassā ñātimittādayo taṃ disvā “mayāṃ pubbe
samudde pakkhittā matāti assumha. Sā ayaṃ diṭṭhā vata, bho, sotthinā āgatā” ti
abhinandamānā samāgantvā tassā pavattiṃ pucchimṣu. Sā tesāṃ ādito paṭṭhāya
attanā diṭṭhaṃ anubhūtañca sabbaṃ kathesi. Sāvattvivāsīnopi kho te vāṇijā anu-
kkamena sāvattiṃ upagatakāle satthu santikaṃ upasaṅkamitvā vanditvā eka-
mantāṃ nisinnā taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhu-
ppattiṃ katvā catunnaṃ parisānaṃ dhammaṃ desesi. Taṃ sutvā mahājano
saṃvegajāto dānādikusaladhammanirato ahoṣīti.

Pāṭaliputtapetavattuvaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Ambavanapetavattuvaṇṇanā

Ayañca te pokkharāṇī surammāti idaṃ sathari sāvattiyāṃ viharante amba-
petāṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyāṃ kira aññataro gahapati parikkhīṇabhogo
ahosi. Tassa bhariyā kālamakāsi, ekā dhītāyeva hoti. So taṃ attano mittassa gehe
ṭhapetvā iṇavasena gahitena kahāpaṇasatena bhaṇḍaṃ gahetvā satthena
saddhiṃ vaṇijjāya gato, na cireneva mūlena saha udayabhūtāni pañca kahāpaṇa-
satāni labhitvā satthena saha paṇivatti. Antarāmagge corā pariyuṭṭhāya satthaṃ
pāpuṇimṣu, satthikā ito cito ca palāyimṣu. So pana gahapati aññatarasmīṃ
gacche kahāpaṇe nikkhipitvā avidūre niliyi. Corā taṃ gahetvā jīvītā voropesuṃ.

So dhanalobhena tattheva peto hutvā nibbatti.

Vāṇijā sāvattiṃ gantvā tassa dhītuyā taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. Sā pitu maraṇena ājīvikābhayena ca ativiya sañjātadomanassā bālhaṃ paridevi. Atha naṃ so pitu sahāyo kuṭumbiko “yathā nāma kulālabhājanam sabbam bhedanapariyantam, evameva sattānam jīvitam bhedanapariyantam. Maraṇam (..0257) nāma sabbasā-dhāraṇam appaṭikāraṇca, tasmā mā tvaṃ pitari atibālhaṃ soci, mā paridevi, ahaṃ te pitā, tvaṃ mayhaṃ dhītā, ahaṃ tava pitu kiccaṃ karomi, tvaṃ pituno gehe viya imasmiṃ gehe avimanā abhiraṃmassū”ti vatvā samassāsesi. Sā tassa vacanena paṭippassaddhasokā pitari viya tasmim sañjātagāravabahumānā attano kapaṇa-bhāvena tassa veyyāvaccakārinī hutvā vattamānā pitaram uddissa matakiccaṃ kātukāmā yāguṃ pacitvā manosilāvaṇṇāni suparipakkāni madhurāni ambaphalāni kaṃsapātiyaṃ ṭhapetvā yāguṃ ambaphalāni ca dāsiyā gāhāpetvā vihāraṃ gantvā satthāraṃ vanditvā evamāha- “bhagavā mayhaṃ dakkhiṇāya paṭiggahaṇena anuggahaṃ karoṭhā”ti. Satthā mahākaruṇāya sañcoditamānaso tassā manorathaṃ pūrento nisajjākāraṃ dassesi. Sā haṭṭhatuṭṭhā paññattavarabuddhāsane attanā upanītam suvisuddhavattham attharivā adāsi, nisīdi bhagavā paññatte āsane.

Atha sā bhagavato yāguṃ upanāmesi, paṭiggahesi bhagavā yāguṃ. Atha saṅgham uddissa bhikkhūnampi yāguṃ datvā puna dhotahatthā ambaphalāni bhagavato upanāmesi, bhagavā tāni paribhuñji. Sā bhagavantam vanditvā evamāha- “yā me, bhante, paccattharaṇayāgu-ambaphaladānavasena pavattā dakkhiṇā, sā me pitaram pāpuṇātū”ti. Bhagavā “evaṃ hotū”ti vatvā anumodanam akāsi. Sā bhagavantam vanditvā padakkhiṇam katvā pakkāmi. Tāya dakkhiṇāya samuddiṭṭhamattāya so peto ambavana-uyyānavimānakapparukkhapokkharāṇiyo mahatiṇca dibbasampattiṃ paṭilabhi.

Atha te vāṇijā aparena samayena vaṇijjāya gacchantā tameva maggaṃ paṭi-pannā pubbe vasitaṭṭhāne ekarattiṃ vāsam kappesuṃ. Te disvā so vimānapeto uyyānavimānādīhi saddhiṃ tesam attānam dassesi. Te vāṇijā taṃ disvā tena laddhasampattiṃ pucchantā-

796. “Ayaṇca te pokkharāṇi surammā, samā sutitthā ca mahodakā ca; supupphitā bhamaragaṇānukiṇṇā, katham tayā laddhā ayaṃ manuññā.

797. “Idaṇca (..0258) te ambavanam surammaṃ, sabbotukam dhārayate phalāni;

supupphitam bhamaragaṇānukiṇṇam, katham tayā laddhamidaṃ vimān”ti.-

Imā dve gāthā avocuṃ.

796. Tattha **surammā**ti suṭṭhu ramaṇiyā. **Samā**ti samatalā. **Sutitthā**ti ratanama-yasopānatāya sundaratitthā. **Mahodakā**ti bahujaḷā.

797. **Sabbotukanti** pupphūpagaphalūpagarukkādīhi sabbesu utūsu sukhāvahaṃ. Tenāha “**dhārayate phalāni**”ti. **Supupphitanti** niccam supupphitam.

Taṃ sutvā peto pokkharāṇi-ādīnam paṭilābhakāraṇam ācikkhanto-

798. “Ambapakkaṃ dakaṃ yāgu, sītacchāyā manoramā;

dhītāya dinnadānena, tena me idha labbhatī”ti.-

Gāthamāha. Tattha **tena me idha labbhatī**ti yaṃ taṃ bhagavato bhikkhūnañca ambapakkaṃ udakaṃ yāguñca mamaṃ uddissa dentiyaṃ mayhaṃ dhītāya dinnam dānam, tena me dhītāya dinnadānena idha imasmim dibbe ambavane sabbotukaṃ ambapakkaṃ, imissā dibbāya manuññāya pokkharāṇiyā dibbaṃ udakaṃ, yāguyā attharaṇassa ca dānena uyyānavimānakapparukkhādīsu sītacchāyā manoramā idha labbhati, samijjhatīti attho.

Evañca pana vatvā so peto te vāṇije netvā tāni pañca kahāpaṇasatāni dassetvā “ito upaḍḍhaṃ tumhe gaṇhatha, upaḍḍhaṃ mayā

gahitaṃ iṇaṃ sodhetvā sukkena jīvatūti mayhaṃ dhītāya dethā”ti āha. Vāṇijā anu-
kkamena sāvattiyaṃ patvā tassa dhītāya kathetvā tena attano dinnabhāgampi
tassā eva adamsu. Sā kahāpaṇasataṃ dhanikānaṃ datvā itaraṃ attano pitu sahā-
yassa tassa kuṭumbikassa datvā sayāṃ veyyāvaccāṃ karonti nivasati. So “idaṃ
sabbaṃ tuyhaṃyeva hotū”ti (..0259) tassāyeva paṭidatvā taṃ attano jeṭṭhapu-
ttassa gharasāminiṃ akāsi.

Sā gacchante kāle ekaṃ puttaṃ labhitvā taṃ upalārenti-

799. “Sandiṭṭhikaṃ kammaṃ evaṃ passatha, dānassa damassa saṃyamassa
vipākaṃ;

dāsī ahaṃ ayyakulesu hutvā, suṇisā homi agārassa issarā”ti.-

Imaṃ gāthaṃ vadati.

Athekadivasāṃ satthā tassā ñāṇaparipākaṃ oloketvā obhāsaṃ pharivā
sammukhe ṭhito viya attānaṃ dassetvā-

“Asātaṃ sātārūpena, piyarūpena appiyaṃ;

dukkhaṃ sukhasa rūpena, pamattaṃ ativattati”ti. (udā. 18; jā. 1.1.100)-

Imaṃ gāthamāha. Sā gāthāpariyosāne sotāpattiphale patiṭṭhitā. Sā dutiyadivase
buddhappamukhasa bhikkhusaṅghassa dānaṃ datvā taṃ pavattiṃ bhagavato
ārocesi. Bhagavā tamattaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisaṃyā dhammaṃ
desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Ambavanapetavattahuvaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Akkharukkhapetavattahuvaṇṇanā

Yaṃ dadāti na taṃ hotīti idaṃ akkhadāyakaṃ petavattu. Tassa kā uppatti?
Bhagavati sāvattiyaṃ viharante aññataro sāvattivāsī upāsako sakatehi
bhaṇḍassa pūretvā vaṇijjāya videsaṃ gantvā tattha attano bhaṇḍaṃ vikkiṇitvā
paṭibhaṇḍaṃ sakatesu āropetvā sāvattiyaṃ uddissa maggaṃ paṭipajji. Tassa
maggaṃ gacchantassa aṭaviyaṃ ekassa sakataṃ akkho bhijji. Atha aññataro
puriso rukkhagahaṇattaṃ kuṭhāripharasuṃ gāhāpetvā attano gāmato nikkha-
mitvā araṇṇe vicaranta taṃ ṭhānaṃ patvā (..0260) taṃ upāsakaṃ akkhabhaṇja-
nena domanassappattaṃ disvā “ayaṃ vāṇijo akkhabhaṇjanena aṭaviyaṃ kilama-
tī”ti anukampaṃ upādāya rukkhadaṇḍaṃ chinditvā daḷhaṃ akkhaṃ katvā sakate
yojetvā adāsi.

So aparena samayena kālaṃ katvā tasmīyeva aṭavipadese bhummadevatā
hutvā nibbatta. Attano kammaṃ paccavekkhitvā rattiyaṃ tassa upāsakassa
gehaṃ gantvā gehadvāre ṭhatvā-

800. “Yaṃ dadāti na taṃ hoti, detheva dānaṃ datvā ubhayaṃ tarati;

ubhayaṃ tena dānena gacchati, jāgaratha mā pamajjathā”ti.-

Gāthamāha. Tattha **yaṃ dadāti na taṃ hotīti** yaṃ deyyadhammaṃ dāyako deti, na
tadeva paraloke tassa dānassa phalabhāvena hoti, atha kho aññaṃ bahuṃ iṭṭhaṃ

kantaṃ phalaṃ hotiyeva. Tasmā **detheva dānanti** yathā tathā dānaṃ detha eva. Tattha kāraṇamāha “**datvā ubhayaṃ taratī**”ti, dānaṃ datvā diṭṭhadhammikampi samparāyikampi dukkhaṃ anatthañca atikkamati. **Ubhayaṃ tena dānena gacchati** diṭṭhadhammikaṃ samparāyikañcāti ubhayampi sukhaṃ tena dānena upagacchati pāpuṇāti, attano paresaṅca hitasukhavasenāpi ayamatto yojetabbo. **Jāgaratha mā pamajjathāti** evaṃ ubhayānatthanivāraṇaṃ ubhayahitasādhanam dānaṃ sampādetuṃ jāgaratha, dānūpakaraṇāni sajjetvā tattha ca appamattā hothāti attho. Ādaradassanattaṃ cettha āmeditavasena vuttaṃ.

Vāṇijo attano kiccaṃ tīretvā paṇinivattitvā anukkamena sāvattiṃ patvā dutiya-divase satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisinno taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesi. Satthā tamattaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Akkharukkhapetavattahuvaṇṇanā niṭṭhitā.

14. Bhogasaṃharaṇapetivattahuvaṇṇanā

Mayaṃ (..0261) **bhoge saṃharimhāti** idaṃ bhogasaṃharaṇapetivatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavati veḷuvane viharante rājagahe kira catasso itthiyo mānakūṭādivasena sappimadhuteladhaññādīhi vohāraṃ katvā ayoniso bhoge saṃharitvā jīvanti. Tā kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā bahinagare parikhāpiṭṭhe petiyo hutvā nibbattiṃsu. Tā rattiyaṃ dukkhābhibhūtā-

801. “Mayaṃ bhoge saṃharimhā, samena visamena ca;
te aññe paribhuñjanti, mayaṃ dukkhassa bhāginī”ti.-

Vippalapantiyo bheravena mahāsaddena viraviṃsu. Manussā taṃ sutvā bhītata-sitā vibhātāya rattiyā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ sajjetvā satthāraṃ bhikkhusaṅghaṅca nimantetvā paṇitena khādanīyena bhojanīyena parivisitvā bhagavantaṃ bhuttāviṃ onītapattapāṇiṃ upanisīditvā taṃ pavattiṃ nivedesuṃ. Bhagavā “upāsakā tena vo saddena koci antarāyo natthi, catasso pana petiyo dukkhābhibhūtā attanā dukkaṭaṃ kammaṃ kathetvā paridevanavasena vissarena viravantiyo-

“Mayaṃ bhoge saṃharimhā, samena visamena ca;
te aññe paribhuñjanti, mayaṃ dukkhassa bhāginī”ti.-

Imaṃ gāthamāhaṃsūti avoca.

Tattha **bhogeti** paribhuñjitabbaṭṭhena “bhogā”ti laddhanāme vatthābharaṇādike vittūpakaraṇavisese. **Saṃharimhāti** maccheramalena pariyādinnacittā kassaci kiñci adatvā sañcinimha. **Samena visamena cāti** ñāyena ca aññāyena ca, ñāyapattirūpakena vā aññāyena te bhoge amhehi saṃharite idāni aññe paribhuñjanti. **Mayaṃ dukkhassa bhāginī**ti mayaṃ pana kassacipi sucaritassa akatattā duccharitassa ca katattā etarahi petayonipariyāpannassa mahato dukkhassa bhāginīyo bhavāma, mahādukkhaṃ anubhavāmāti attho.

Evam (..0262) bhagavā tāhi petīhi vuttam gātham vatvā tāsam pavattim kathetvā tam aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammam desetvā upari saccāni pakāsesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādini pāpuṇiṃsūti.

Bhogasamharaṇapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

15. Seṭṭhiputtapetavatthuvaṇṇanā

Saṭṭhivassasahassānīti idaṃ seṭṭhiputtapetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvattiyam viharati jetavane. Tena kho pana samayena rājā pasenadi kosalo alaṅkatappaṭiyatto hatthikkhandhavaragato mahatīyā rājiddhiyā mahantena rājānu-bhāvena nagaram anusañcaranto aññatarasmim gehe uparipāsāde vātapānam vivaritvā tam rājavibhūtim oloketim rūpasampattiyā devaccharāpaṭibhāgam ekaṃ itthim disvā adiṭṭhapubbe ārammaṇe sahasā samuppanna kilesasamudācārena pariyuṭṭhitacitto satipi kularūpācārādiguṇavisesasampanne antepurajane sabhāvalahukassa pana duddamassa cittassa vasena tassaṃ itthiyam paṭibaddhamānaso hutvā pacchāsane nisinnassa purisassa “imaṃ pāsādam imaṅca itthim upadhārehi”ti saññaṃ datvā rājageham pavitṭho. Aññaṃ sabbam ambasakkarapetavatthumhi āgatanayeneva veditabbaṃ.

Ayam pana viseso- idha puriso sūriye anattaṅgateyeva āgantvā nagaradvāre thakite attanā ānītam aruṇavaṇṇamattikaṃ uppālāni ca nagaradvārakavāṭe laggetvā nipajjitum jetavanam agamāsi. Rājā pana sirisayane vāsūpagato majjhimayāme sa-iti na-iti du-iti so-iti ca imāni cattāri akkharāni mahatā kaṇṭhena uccāritāni viya vissaravasena assosi. Tāni kira atite kāle sāvattivāsīhi catūhi seṭṭhiputtehi bhogamadamattehi yobbanakāle pāradārikakammavasena bahum apuññaṃ pasavetvā aparabhāge kālam katvā tasseva nagarassa samīpe lohakumbhiyam nibbattitvā paccamānehi lohakumbhiyā mukhavaṭṭim patvā ekekaṃ gātham vatthukāmehi uccāritānam tāsam gāthānam ādi-akkharāni (..0263), te paṭhamakkharameva vatvā vedanāpattā hutvā lohakumbhim otariṃsu.

Rājā pana tam saddam sutvā bhītatasito samviggo lomahaṭṭhajāto tam rattāvasesaṃ dukkhena vītināmetvā vibhātāya rattiyā purohitaṃ pakkosāpetvā tam pavattim kathesi. Purohito rājānam bhītatasitam ṇatvā lābhagiddho “uppanno kho ayam mayham brāhmaṇānaṅca lābhuppādanupāyo”ti cintevā “mahārāja, mahāvatāyam upaddavo uppanno, sabbacatukkaṃ yaññaṃ yajāhi”ti āha. Rājā tassa vacanam sutvā amacce āṇāpesi “sabbacatukkayaññaṃ upakaraṇāni sajjethā”ti. Tam sutvā mallikā devī rājānam evamāha- “kasmā, mahārāja, brāhmaṇassa vacanam sutvā anekapāṇavadhahiṃsanakakiccaṃ kātukāmosi, nanu sabbattha appaṭihatañāṇacāro bhagavā pucchitabbo? Yathā ca te bhagavā byākarissati, tathā paṭipajjitabban”ti. Rājā tassā vacanam sutvā satthu santikaṃ gantvā tam pavattim bhagavato ārocesi. Bhagavā “na, mahārāja, tatonidānam tuyham koci antarāyo”ti vatvā ādito paṭṭhāya tesam lohakumbhiniraye nibbattasattānam

pavattiṃ kathetvā tehi paccekaṃ uccāretuṃ āradhagāthāyo-

802. “Saṭṭhivassasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso;
niraye paccamānānaṃ, kadā anto bhavissati.

803. “Natthi anto kuto anto, na anto paṭidissati;
tathā hi pakataṃ pāpaṃ, tuyhaṃ mayhañca mārisā.

804. “Dujjīvitamajīvimha, ye sante na dadamhase;
santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.

805. “Sohaṃ nūna ito gantvā, yoniṃ laddhāna mānusiṃ;
vadaññū silasampanno, kāhāmi kusalaṃ bahun”ti.-

Paripuṇṇaṃ katvā kathesi.

802. Tattha (..0264) **saṭṭhivassasahassāni**ti vassānaṃ saṭṭhisahassāni. Tasmim̐ kira lohakumbhiniraye nibbattasatto adho ogacchanto tiṃsāya vassasahasseehi heṭṭhimatalaṃ pāpuṇāti, tato uddhaṃ uggacchantopi tiṃsāya eva vassasahasseehi mukhavaṭṭipadesaṃ pāpuṇāti, tāya saññāya so “saṭṭhivassasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso”ti gāthaṃ vattukāmo sa-iti vatvā adhimattavedanāppatto hutvā adhomukho pati. Bhagavā pana taṃ rañño paripuṇṇaṃ katvā kathesi. Esa nayo sesagāthāsupi. Tattha **kadā anto bhavissati**ti lohakumbhiniraye paccamānānaṃ amhākaṃ kadā nu kho imassa dukkhassa anto pariyosānaṃ bhavissati.

803. Tathā hīti yathā tuyhaṃ mayhañca imassa

dukkhassa natthi anto, na anto paṭidissati, tathā tena pakārena pāpakaṃ kammaṃ pakataṃ tayā mayā cāti vibhattiṃ vipariṇāmetvā vattabbaṃ.

804. Dujjivanti viññūhi garahitabbaṃ jīvitaṃ. **Ye santeti** ye mayaṃ sante vijjamāne deyyadhamme. **Na dadamhaseti** na adamha. Vuttamevatthaṃ pākaṭataraṃ kātuṃ “**santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano**” ti vuttaṃ.

805. Sohanti so ahaṃ. **Nūnāti** parivitaṃ nipāto. **Itoti** imasmā lohakumbhinirayā. **Gantvāti** apagantvā. **Yoniṃ laddhāna mānusi** manussayoniṃ manussatta-bhāvaṃ labhitvā. **Vadaññūti** pariccāgasīlo, yācakānaṃ vā vacanaññū. **Silasampannoti** sīlācārasampanno. **Kāhāmi kusalaṃ bahunti** pubbe viya pamādaṃ anāpajjitvā bahuṃ pahūtaṃ kusalaṃ puññakammaṃ karissāmi, upacinissāmi attho.

Satthā imā gāthāyo vatvā vitthārena dhammaṃ desesi, desanāpariyosāne mattikārattuppalahārako puriso sotāpattiphale patiṭṭhahi. Rājā sañjātasamvego parapariggahe abhijjhaṃ pahāya sadārasantuṭṭho ahoṣīti.

Seṭṭhiputtapetavathuvaṇṇanā niṭṭhitā.

16. Saṭṭhikūṭapetavathuvaṇṇanā

Kim (..0265) **nu ummattarūpovāti** idaṃ satthari veḷuvane viharante aññataraṃ petaṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira bārāṇasinagare aññataro piṭhasappī sālittakapa-yoge kusalo, taḥiṃ sakkharakhipanasippe nipphattiṃ gato nagaradvāre nigrodharukkhamūle nisīditvā sakkharapahārehi hatthi-assamanussarathakūṭāgāradhaja-puṇṇaghaṭṭādirūpāni nigrodhapattesu dasseti. Nagaradārakā attano kiḷanathāya māyakaḍḍhamāsakādīni datvā yathārucci tāni sippāni kārāpentī.

Athekadivasam bārāṇasirājā nagarato nikkhamitvā taṃ nigrodhamūlaṃ upagato nigrodhapattesu hatthirūpādivasena nānāvidharūpavibhattiyo appitā disvā manusse pucchi- “kena nu kho imesu nigrodhapattesu evaṃ nānāvidharūpavibhattiyo katā” ti? Manussā taṃ piṭhasappiṃ dassetuṃ “deva, iminā katā” ti. Rājā taṃ pakkosāpetvā evamāha- “sakkā nu kho, bhaṇe, mayā dassitassa ekassa purisassa kathentassa ajānantasseva kucchiyaṃ ajalaṇḍikāhi pūretun” ti? “Sakkā, devā” ti. Rājā taṃ attano rājabhavanaṃ netvā bahubhāṇike purohite nibbinnarūpo purohitaṃ pakkosāpetvā tena saha vivitte okāse sāṇipākāraparikkhitte nisīditvā mantayamāno piṭhasappiṃ pakkosāpesi. Piṭhasappī nāḷimattā ajalaṇḍikā ādāyā-gantvā rañño ākāraṃ ṇatvā purohitābhimukho nisinno tena mukhe vivaṭe sāṇipākāravivarena ekekaṃ ajalaṇḍikaṃ tassa galamūle patiṭṭhāpesi. So lajjāya uggituṃ asakkonto sabbā ajjhohari. Atha naṃ rājā ajalaṇḍikāhi pūritodaraṃ vissajji- “gaccha, brāhmaṇa, laddhaṃ tayā bahubhāṇitāya phalaṃ, maddanaphalapiyaṅgutacādīhi abhisankhataṃ pānakaṃ pivitvā ucchaḍḍehi, evaṃ te sotthi bhavissati” ti. Tassa ca piṭhasappissa tena kammena attamano hutvā cuddasa gāme adāsi. So gāme labhitvā attānaṃ sukhen to piṇento pariyaṇampi sukhen to piṇento samaṇa-brāhmaṇādīnaṃ yathārahaṃ kiñci dento diṭṭhadhammikaṃ samparāyikaṃca

atthaṃ ahāpento sukheveva jīvati, attano santikaṃ upagatānaṃ sippaṃ sikkha-
ntānaṃ bhattavetaṇaṃ deti.

Atheko (..0266) puriso tassa santikaṃ upagantvā evamāha- “sādhu, ācariya,
mampi etaṃ sippaṃ sikkhāpehi, mayhaṃ pana alaṃ bhattavetaṇeṇā”ti. So taṃ
purisaṃ taṃ sippaṃ sikkhāpesi. So sikkhitasippo sippaṃ vīmaṃsitukāmo gantvā
gaṅgātīre nisinnassa sunettassa nāma paccekabuddhassa sakkharābhighātena
sīsaṃ bhindi. Paccekabuddho tattheva gaṅgātīre parinibbāyi. Manussā taṃ
pavattiṃ sutvā taṃ purisaṃ tattheva leḍḍudaṇḍādīhi paharivā jīvitā voropesuṃ.
So kālakato avīcimahāniraye nibbattitvā bahūni vassasahassāni niraye paccitvā
tasseva kammassa vipākāvasesena imasmiṃ buddhuppāde rājagahanagarassa
avidūre peto hutvā nibbatti. Tassa kammassa sarikkhakena vipākena bhavita-
bbanti kammavegukkhattāni pubbaṇhasamayaṃ majjhanhikasamayaṃ sāyanha-
samayañca saṭṭhi ayokūṭasahassāni matthake nipatanti. So chinnabhinnasīso
adhimattavedanāppatto bhūmiyaṃ nipatati, ayokūṭesu pana apagatamattesu paṭi-
pākatikasiro tiṭṭhati.

Athekadivasāṃ āyasmā mahāmoggallāno gijjhakūṭapabbatā otaranto taṃ disvā-

806. “Kiṃ nu ummattarūpova, migo bhantova dhāvasi;
nissaṃsayāṃ pāpakammanto, kiṃ nu saddāyase tuvan”ti.-

Imāya gāthāya paṭipucchi. Tattha **ummattarūpovāti** ummattakasabhāvo viya
ummādappatto viya. **Migo bhantova dhāvasīti** bhantamigo viya ito cito ca dhāvasi.
So hi tesu ayokūṭesu nipatantesu parittāṇaṃ apassanto “na siyā nu kho evaṃ
pahāro”ti itopi ettopi palāyati. Te pana kammavegukkhattā yattha katthaci ṭhitassa
matthakeveva nipatanti. **Kiṃ nu saddāyase tuvanti** kiṃ nu kho tuvaṃ saddaṃ
karosi, ativiya vissaraṃ karonto vicarasi.

Taṃ sutvā peto-

807. “Ahaṃ bhadante petomhi, duggato yamalokiko;
pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gato.

808. “Saṭṭhi (..0267) kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso;
sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti.-

Dvīhi gāthāhi paṭivacanaṃ adāsi. Tattha **saṭṭhi kūṭasahassānīti** saṭṭhimattāni ayo-
kūṭasahassāni. **Paripuṇṇānīti** anūnāni. **Sabbasoti** sabbabhāgato. Tassa kira
saṭṭhiyā ayokūṭasahassānaṃ patanappahonakaṃ mahantaṃ pabbatakūṭappa-
māṇaṃ sīsaṃ nibbatti. Taṃ tassa vālaggakoṭīnitudanamattampi ṭhānaṃ asesetvā
tāni kūṭāni patantāni matthakaṃ bhindanti, tena so aṭṭassaraṃ karoti. Tena vuttaṃ
“**sabbaso sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan**”ti.

Atha naṃ thero katakammaṃ pucchanto-

809. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
kissa kammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi.

810. “Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso;
sīse tuyhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti.-

Dve gāthā abhāsi.

Tassa peto attanā katakammaṃ ācikkhanto-

811. “Athaddasāsiṃ sambuddhaṃ, sunettaṃ bhāvitindriyaṃ;
nisinnaṃ rukkhamaṃ, jhāyantaṃ akutobhayaṃ.

812. “Sālittakappahārena, bhindissaṃ tassa matthakaṃ;
tassakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchisaṃ.

813. “Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso;
sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan” ti.-

Tisso gāthāyo abhāsi.

811. Tattha **sambuddhanti** paccekasambuddhaṃ. **Sunettanti** evaṃnāmakam.
Bhāvitindriyanti ariyamaggabhāvanāya bhāvitasaddhādi-indriyaṃ.

812-13. Sālittakappahārenāti (..0268) sālittakam vuccati dhanukena, aṅgulīhi
eva vā sakkharakhipanapayogo. Tathā hi sakkharāya pahārenāti vā pāṭho. **Bhindi-**
ssanti bhindiṃ.

Taṃ sutvā thero “attano katakammānurūpameva idāni purāṇakammassa idaṃ
phalaṃ paṭilabhati” ti dassento-

814. “Dhammena te kāpurisa;
saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso;
sīse tuyhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan” ti.-

Osānagāthamāha. Tattha **dhammenāti** anurūpakāraṇena. **Teti** tava, tasmim pacce-
kabuddhe aparajjhantena tayā katassa pāpakammassa anucchavikamevetam
phalaṃ tuyhaṃ upanītam. Tasmā kenaci devena vā mārena vā brahmunā vā api
sammāsambuddhenapi appaṭibāhanīyametanti dasseti.

Evañca pana vatvā tato nagare piṇḍāya caritvā katabhattakicco sāyanhasa-
maye satthāram upasaṅkamtivā taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesi. Bhagavā
tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desento paccekabu-
ddhānam guṇānubhāvam kammānañca avañjhataṃ pakāsesi, mahājano samve-
gajāto hutvā pāpaṃ pahāya dānādipuññanirato ahoṣīti.

Saṭṭhikūṭapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti khuddaka-aṭṭhakathāya petavatthusmiṃ

Soḷasavatthupaṭimaṇḍitassa

Catutthassa mahāvaggassa atthasamvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanakathā

Ettāvatā (..0269) ca-

Ye te petesu nibbattā, sattā dukkaṭakārino;
yehi kammehi tesam taṃ, pāpakaṃ kaṭukapphalaṃ.

Paccakkhato vibhāventī, pucchāvissajjanehi ca;
yā desanāniyāmena, sataṃ saṃvegavaḍḍhanī.
Yaṃ kathāvatthukusalā, supariññātavatthukā;
Petavatthūti nāmena, saṅgāyiṃsu mahesayo.
Tassa atthaṃ pakāsetuṃ, porāṇaṭṭhakathānayaṃ;
nissāya yā samāradhā, atthasaṃvaṇṇanā mayā.

Yā tattha paramatthānaṃ, tattha tattha yathārahaṃ;
pakāsanā **paramattha-dīpanī** nāma nāmato.
Sampattā pariniṭṭhānaṃ, anākulavinicchayā;
sā pannarasamattāya, pāḷiyā bhāṇavārato.
Iti taṃ saṅkharontena, yaṃ taṃ adhigataṃ mayā;
puññaṃ tassānubhāvena, lokanāthassa sāsanaṃ.
Ogāhetvā visuddhāya, silādipaṭipattiyā;
sabbepi dehino hontu, vimuttirasabhāgino.
Ciraṃ tiṭṭhatu lokasmiṃ, sammāsambuddhasāsanaṃ;
tasmिṃ sagāravā niccaṃ, hontu sabbepi pāṇino.
Sammā (..0270) vassatu kālena, devopi jagatīpati;
saddhammanirato lokaṃ, dhammeneva pasāsātūti.

Iti **badaratitthavihāravāsinā** munivarayatinā
Bhadantena **ācariyadhammapālena** katā petavatthu-atthasaṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

Petavatthu-aṭṭhakathā samattā.